

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

DEVELOPMENT OF MODEL FOR RELIGIOUS PROPERTY

MANAGEMENT OF MONASTERIES IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระมหาสุพันธ์์ สุนนโท(รู่จิเวทย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท (รู่จิเวทย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Development of Model for Religious Property Management of
Monasteries in Ayutthaya Province

Phramahasunan sunando (ruchiwet)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยเอก ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์)

กรรมการ

(พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสุนันท์ สุนนโท)

ชื่อวิทยานิพนธ์: การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Development of Model for Religious Property Management of Monasteries
in Ayutthaya Province

ผู้วิจัย: พระมหาสุนันท์ สุนนโท

ปริญญา: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์:

พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.ป.ธ.๔., พธ.บ., M.A., Ph. D.

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา: ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๖ รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑) ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นการใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องทุกภาคส่วน ๓) ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ๔) ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ๕) ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการ

ปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ซึ่งใช้ศิลปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น วางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

๓. การนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง ๕ รูปแบบ ดังนี้ ๑)รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด๒) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด เน้นการควบคุมตรวจสอบโดยปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย ๓)รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ๔)รูปแบบการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด ๕. รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม โดยดำเนินการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้

Thesis Title: ; Development of Model for Religious Property Management of Monasteries in Ayutthaya Province

Researcher: ; Phramaha Sunant Sunando (Ruchiwet)

Degree: ; Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee:

; Phramaha Som Kalyano Pali V, B.A., M.S.W., Ph.D. (Social Work)

; Asst. Prof. Dr. SuraponSuyaprom, B.A, M.A, Ph.D. (Pol. Sc.)

Date of Graduation: ; March 28 ,2015

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the factors affecting the religious property management of monasteries in Ayutthaya Province, 2) to analytically study the general problems and obstacles of the religious property management of monastery in Ayutthaya Province and 3) to propose the development Model for the religious property management of monasteries in Ayutthaya Province.

The methodology was the qualitative research, collecting data from 26 key informants with structured in-depth-interview by face-to-face in-depth-interviewing, analyzing data by the descriptive interpretation.

The Findings were as follows:

1. The factors affecting the religious property management of monasteries in Ayutthaya Province were that
 - 1.1 the factors affecting the religious property management was the management to yield welfares to the public and the public felt the loving-kindness according the Buddhadhamma
 - 1.2 The controlling factors to control the religious property management of the monasteries by all parties concerned in the right ways
 - 1.3 The factors of personnel appointment was to recruit personnel to help abbots look after and protect the religious property of the monasteries.
 - 1.4 The factors of inventory making was to make the lists of religious property and money of the monasteries. It was the basic principle to help abbots make decision about the appropriately and
 - 1.5 The appropriate

inventory was the form of account that the operators could make use of it These 5 factors were the basic needs the abbots used to manage the religious properties of the monasteries which was the art and science to get things done through others. Planning, interpersonal communications, directing and controlling the human and other resources were the appropriate ways to manage the religious properties in the same direction and to reach the set targets.

2. The general conditions of the religious property management of monastery in Ayutthaya Province : The monastery land management in Ayutthaya Province by overall, was suitable but lacked of correct advise, especially, the clear model plan and regulations for the religious property management should be systemized so that the abbots could follow immediately There are two models of religious property management of monastery in Ayutthaya province; 2.1 the Legal model of religious property management of monastery was the management by following the handbook of Buddhism Provincial Office in Ayutthaya Province, 2.2 the traditional model of religious property management of monastery was the management according to the practical traditions without the written documents. These two models had different approaches to the religious property management with the different benefits and problems depending on the areas.

3. The proposed models of development for the religious property management of monasteries in Ayutthaya Province were the steps of management process the abbots with the cooperation of personnel used to carry out the tasks, emphasizing the capacity, skill, needs, the hope for the progress in the study and management of the religious property of the monasteries to meet the set target. The five models of development for the religious property management of monasteries were, 3.1 the charity model that emphasized the public welfares according to the principle of loving-kindness to use the lands of monasteries for the most benefits, 3.2 the religious property control model that emphasized the flexible control and monitoring the religious property, 3.3 the assigned responsible personnel model that emphasized the recruitment of the appropriate personnel to be responsible for the management of the religious properties, 3.4 the inventory of the religious properties and money model that emphasized the documentation of inventories, lists and account by laws and 3.5 the appropriate document model that emphasized the suitable and practical lists and accounts that the personnel could apply and follow.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำแนะนำตรวจแก้ไขปรับปรุงด้วยดีตลอดมา ขอบพระคุณอาจารย์พระมหาอำนาจ อัสการี ดร., อาจารย์พระมหาสม กลยาโณ ดร., อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา ดร., ขอเจริญพร ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม กรรมการเลขานุการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์และกรรมการที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์, ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น., ผศ.สำราญ อิมจิตร, ดร.พิเชฐ ทังโต, ดร.บุษกร วัฒนบุตร, ดร.มงคล คำมูล

พระเถรานุเถระที่กรุณาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยพระเทพรัตนกร เจ้าอาวาสวัดพัญญูเชิงวรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, พระเมธีวราภรณ์ ผจก.วัดพัญญูเชิงวรวิหาร รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, พระครูวิมลธรรมธำ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ, พระครูประโชติธรรมวิจิตร ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอบางไทร เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว, พระครูสุคนธ์วุฒิก เจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม, พระครูสุวรรณธรรมกิจ เจ้าคณะอำเภอบางไทร เจ้าอาวาสวัดกระแซง(ผู้ให้ทุนเป็นท่านแรกทำให้มีการเรียนการศึกษาในระดับนี้ได้), พระครูขันติธรรมมานุวัตร เจ้าคณะอำเภอบางซ้าย เจ้าอาวาสวัดบางซ้ายใน, พระครูอนุกุลศาสนกิจ เจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร, พระครูสิริชัยมงคล รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดใหญ่ชัยมงคล, พระครูปริยัติยาธิคุณ เจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดเสด็จ (ผู้ให้ทุนการศึกษาเป็นจำนวน ๒ เเทม), พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบางปะอิน เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม, พระครูวิบูลจรรย์กร รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล เจ้าอาวาสวัดเสด็จ, พระครูปลัดชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดช่างทอง เจ้าคณะตำบลเกาะเรียน, พระอธิการมนูญ ขนดีโก เจ้าอาวาสวัดปากกราน, พระครูอรุณธรรมภาณี เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา, พระครูวิชัยพลากร เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย, พระครูสุวัจจรรย์ภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบางนมโค, พระครูสุกกิจจาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ, พระครูประยุตเหมกิจ เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า, พระครูวิสุทธิธรรมมาร เจ้าอาวาสวัดไถ่จัน, พระครูกันตสีลาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดไม้รวก, พระปลัดแสง ผาสุโก เจ้าอาวาสวัดลาดทราย, พระมหาเฉลิมพล อชิโต เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ, พระครูมงคลประสาธน์ เจ้าอาวาสวัดโบสถ์, พระครูสุทัศนธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบ้านหว้า, พระมหาสมใจ ธนีสโร เจ้าอาวาสวัดตองปุ , นายไพรัช เสือสิงห์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบพระคุณขอบคุณท่านผู้ช่วยสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ให้การรับรองการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดไยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้, พระครูพิพิธพัฒนโสภณ เจ้าอาวาสวัดสุธาโกชน เจ้าคณะตำบลบางนมโค,

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถา, ผศ.พลวัฒน์ ชมสุข, ผศ.ณัฐพงศ์ สังวรธรรม, คุณฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, น.ส.สุกัญญา อุตสาหประดิษฐ์,

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ประธานการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ขอเจริญพรขอบคุณ ศ.ดร.จางงศ์ อติวัฒน์สิทธิ์, ผศ.พิเศษ รอ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล กรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระครูสุวรรณธรรมกิจ เจ้าอาวาสวัดกระแซง เจ้าคณะอำเภอบางไทร, พระครูปริยัตยาธิกุล เจ้าอาวาสวัดสะตือ เจ้าคณะอำเภอบางบาล,โยมผู้ใหญ่สุพิศ และโยมบัญญัติ ตรีกลิ่น. โยมเฉลิม เกตุสุข,และThank you : Mr. Michael Sim (Singapore) ผู้ให้การสนับสนุนเรื่องปัจจัยในการศึกษา

กราบขอบพระคุณอย่างสูงสุดแด่ พระเดชพระคุณหลวงพ่พระเทพปริยัติวิธาน(บุศย์ โกวิท) พระอุปัชฌาย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม เจ้าคณะแขวงบางยี่ขัน ผู้ให้กำเนิดทางธรรมผู้มีอุปการคุณอันยิ่งใหญ่ กราบขอบพระคุณ หลวงลุงพระครูถาวรธรรมสาร อดีตเจ้าอาวาสวัดลาดทราย เจ้าคณะอำเภอบางบาล ผู้ส่งให้ไปศึกษานักธรรมและบาลี อาจารย์พระปลัดแสวง ผาสุโก เจ้าอาวาสวัดลาดทราย ที่อุปการะให้โอกาสและให้การสนับสนุน ขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกท่าน ที่ได้คำแนะนำที่ดีและช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขอบคุณพระอาจารย์, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ถวายความรู้, ขอเจริญพรขอบใจ ว่าที่รต.ธนศักดิ์ เปาริก ผอ.โรงเรียน วัดสุคันธาราม, ครูบุญมาก ครูวิรัตน์ นาคเรือง, ครูกาญจนา ใจเที่ยง, ครูมณฑิรา พรรณไพศาล, ที่ช่วยให้คำแนะนำในการศึกษา,

คุณงามความดีอันเกิดจากงานวิจัยนี้ ขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา หลวงพ่อฟัก อริยโชโย (รุจิเวทย์) โยมแม่ถนอม รุจิเวทย์ คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย และขออุทิศส่วนกุศลแก่โยมบำรุง โยมทุเรียน นามากุล ผู้เป็นโยมอุปถัมภ์ในการบรรพชาและอุปสมบท.

พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์)

๒๘ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
Abstract	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)

บทที่ ๑	บทนำ	๑
	๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
	๑.๒	วัตถุประสงค์การวิจัย
	๑.๓	ปัญหาที่ต้องการทราบ
	๑.๔	ขอบเขตของการวิจัย
	๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
	๑.๖	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
บทที่ ๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
	๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
	๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
	๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
	๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับวัด
	๒.๕	แนวคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด
	๒.๖	หลักธรรมสำหรับการจัดการศาสนสมบัติของวัด
	๒.๗	ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
	๒.๘	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	๒.๙	กรอบแนวคิดการวิจัย
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑๙
	๓.๑	รูปแบบการวิจัย
	๓.๒	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
	๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
	๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล
	๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง		หน้า
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๑๒๓
	๔.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด	๑๒๓
	๔.๒ วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	๑๒๗
	๔.๓ นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	๑๔๕
	๔.๔ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๕๔
	๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๘
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๖๙
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๖๙
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๗๑
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๗๗
บรรณานุกรม		๑๗๙
ภาคผนวก		๑๘๗
	ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๘๘
	ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๑๙๐
	ภาคผนวก ค รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	๑๙๒
	ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๑๙๔
	ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๒๐๐
	ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสนทนาเฉพาะ	๒๒๗
	ภาคผนวก ช เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)	๒๓๘
ประวัติผู้วิจัย		๒๔๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความหมายของรูปแบบ	๑๐
๒.๒	ประเภทของรูปแบบ	๑๓
๒.๓	องค์ประกอบของรูปแบบ	๑๕
๒.๔	คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี	๑๗
๒.๕	การพัฒนารูปแบบ	๒๑
๒.๖	การตรวจสอบรูปแบบ	๒๖
๒.๗	ความหมายการบริหารจัดการ	๒๙
๒.๘	หลักการและความสำคัญของการบริหาร	๓๕
๒.๙	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๔๑
๒.๑๐	ความหมายของการจัดการ	๔๔
๒.๑๑	ความสำคัญของการจัดการ	๔๗
๒.๑๒	ความหมายของวัดโดยพฤตินัย	๕๐
๒.๑๓	ประเภทของวัด	๕๙
๒.๑๔	ความสำคัญของวัด	๖๔
๒.๑๕	วัดมีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐ	๖๖
๒.๑๖	วัดมีความสำคัญต่อการเมือง	๖๗
๒.๑๗	วัดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ	๖๘
๒.๑๘	วัดมีความสำคัญต่อสังคม	๗๐
๒.๑๙	วัดมีความสำคัญต่อประชาชน	๗๒
๒.๒๐	ศาสนสมบัติกลาง	๗๙
๒.๒๑	ผู้ดูแลและจัดการทรัพย์สินของสงฆ์	๘๐
๒.๒๒	การบริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์	๘๑
๒.๒๓	ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน	๘๓
๒.๒๔	ปัญหาเรื่องทรัพย์สิน	๘๕
๒.๒๕	ความหมายของอิทธิบาท ๔	๘๙
๒.๒๖	ความสำคัญแห่งองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔	๙๑
๒.๒๗	ความหมายของหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔	๙๘
๒.๒๘	ความหมายของหลักธรรมมคคติ ๔	๑๐๐
๒.๒๙	ความหมายของหลักสัปปริสธรรม ๗	๑๐๒
๓.๑	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก	๑๒๗
๔.๑	วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๔๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย ๑๒๕
๔.๑	โมเดลรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ๑๒๗
๔.๒	รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ๑๔๖
๔.๓	สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ๑๕๔
๔.๔	โมเดลปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ๑๕๘
๔.๕	โมเดลปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๑๕๙
๔.๖	โมเดลปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาดำเนินการ ๑๖๐
๔.๗	โมเดลปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาบันสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด ๑๖๑
๔.๘	โมเดลปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม ๑๖๒
๔.๙	การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด ๑๖๕
๔.๑๐	วงจร PDCA ๑๖๗
๔.๑๑	โมเดลการจัดการศาสนสมบัติวัดที่ยั่งยืน ๑๖๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์ และ ระบุ ถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มहा. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มहा. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
 สัม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
 ขุ.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
 อง.จตุกก.อ. (ไทย) = อังคุตตรนาย มโนรปุปุณฺณิ จตุกกนิบาตอรรถ (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง.อ. (ไทย) = ธรรมสังคณี อภิธรรมสาธิต อรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างเสนาสนะและอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อนำมาซึ่งการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อยู่อาศัยนั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐานสุด คือ “รุกขมูลเสนาสนะ”^๑ อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทยมีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านในสังคมไทยมีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น^๒

วัด เป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์ผู้สังคัมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาโบราณกาล เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พำนักพักใจ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พระเดชพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต) ได้ให้นิยามคำว่า “วัด” ไว้ในหนังสือ คำวัด ว่า “เป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ เป็นคำเรียกรวมที่ดินและอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย” ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี ๓ ประเภท ๑. ที่วัด หมายถึง ที่ดินที่ตัววัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด ๒. ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่อันเป็นสมบัติของวัดจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ๓. ที่กัลปนา ที่ดินนี้ไม่ถวายเป็นที่ดินถวายเป็นแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

วัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาดังนั้นท่านย่อมมีสิทธิในการหาประโยชน์จากที่ดินของวัดได้ แต่มิใช่ว่าพระคุณท่านจะสามารถจัดผลประโยชน์ในที่ดินวัดได้อย่างอิสระ ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมมีมาตรการป้องกันผลประโยชน์อันจักเกิดขึ้น แก่พระศาสนาตามมาภายหลัง เจ้าอาวาสจึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับของคณะสงฆ์ และต้องเพื่อการสงเคราะห์กับประชาชนทั่วไปเพื่อประโยชน์กับพระศาสนา

ที่ดินของวัดจะทำการซื้อขายไม่ได้ และหรือจะนำความขึ้นฟ้องร้องให้บังคับที่ดินของวัดมาเป็นของตนเองก็กระทำไม่ได้ แต่วัดสามารถจัดให้เช่าได้ทั้ง ที่ธรณีสงฆ์ ในระยะเวลาการเช่าไม่เกิน ๓ ปี ถ้าเกินกว่านี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งการเช่าที่ดินจะต้องไม่ใช้การเช่าเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้เช่า และไม่ว่าใครขอเช่าที่ดินวัดก็ต้อง

^๑วินย. (ไทย) ๔/๘๗/๑๐๖.

^๒สมบุญ สุธาสาราย, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕.

เก็บค่าตอบแทนทุกราย การให้เช่าที่ดินวัดโดยไม่มีค่าตอบแทน ไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย (เพราะอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนซ่อนไว้)

ปัญหาอันเกิดกับที่ดินวัดมีมากมาย บางเรื่องยังหาข้อยุติไม่ได้ เช่น บอกว่าจะยกที่ให้วัด แต่ไม่มีการโอนให้วัด ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าถ้ามีเจตนาถือที่ดินนั้นเป็นของวัดแล้ว อีกฝ่ายบอกว่าถึงมีเจตนาแต่ถ้าหากไม่เป็นปณิกรรมหรือยังไม่โอนที่ดินถวาย วัดก็ถือว่าที่ดินนั้นยังไม่ใช่ที่ดินวัด ลูกหลานก็เลยนำไปจำหน่ายจ่ายโอนหรือบุคคลที่ไปอยู่อาศัยในที่ดินวัดอยู่ไปนาน ๆ กลับฟ้องร้องต่อศาลขอออกโฉนดนำที่ดินมาเป็นของตนเอง

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก วัดวาอารามที่มีอยู่ก็พลอยเปลี่ยนไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้วย การสร้างวัดจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิธีการเดิมๆ ตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดถึงหลักการและวิธีการในการบริหารพระศาสนา รวมถึงการบริหารวัดไว้ให้พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ในสังฆมณฑลยึดถือปฏิบัติอย่างชัดเจน และเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นโดยเฉพาอย่างยิ่งงานเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด

ศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่งและเนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ การดูแลรักษาและจัดการก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคล คือ วัดแต่แม้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใดๆ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ก็ตามการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เจ้าอาวาสจะกระทำได้นั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และจำเป็นต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บทให้เจ้าอาวาสถือปฏิบัติซึ่งการจัดการทรัพย์สินของวัด ในด้านการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจำหน่ายออกจากทะเบียน การทำทะเบียนที่จัดประโยชน์ทะเบียนผู้เช่าวัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนประกอบ กับแบบทะเบียน แบบบัญชี และแบบพิมพ์อื่นๆ กรมศาสนาได้กำหนดไว้ให้แล้วแต่อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการดูแลและจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านพระศาสนาเอง และการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงรักษาวัดก็ยังประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการ^๓

ศาสนสมบัติ คือ สมบัติของพระศาสนา เป็นอุปกรณ์อันสำคัญยิ่งในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ซึ่งอ้างอิงถึงเงินผลประโยชน์ของวัดต่างๆ ตามระเบียบที่ทางกระทรวงได้วางรูปการให้กรมการศาสนาเป็นเจ้าหน้าที่จัดการอยู่แล้ว กล่าวคือ วัดที่มีมรรคทายก ก็ได้จัดการให้เป็นไปตามข้อบังคับเรื่องเงินกลปนาสงฆ์ ถ้าวัดใดไม่มีมรรคทายก กรมการศาสนาได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสเก็บเงินผลประโยชน์ส่งต่อกระทรวงอยู่แล้ว ซึ่งยังคงเกิดข้อบกพร่องอยู่บ้าง และถ้าจะตั้งกองรักษาให้เป็นหลักฐานมั่นคง ตลอดถึงการที่จะให้กุ้ย้มเพื่อหาผลค่าดอกเบี้ยยเพิ่มทุนนั้น ควรจะวางรูปแบบดังต่อไปนี้ ข้อ ๑. กรมการศาสนาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ และต้องคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ตั้งขึ้นเป็นกรรมการกองรักษาเงินผลประโยชน์ รวมทั้งอธิบดีกรมการศาสนาด้วยเป็น

^๓กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

๔ นาย กรรมการคณะนี้ ขึ้นอยู่กับเถรสมาคมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นสมควร และจัดตั้งขึ้น บรรดากิจการทั้งปวงเป็นหน้าที่ของกรรมการจะถึงทำโดยได้รับอนุมัติจากคณะสงฆ์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีอำนาจเด็ดขาด ข้อ ๒. ในเรื่องของการบัญชีรักษาเงิน ผลประโยชน์ทางกองบัญชีกระทรวง ได้ตั้งรูปแบบไว้เป็นที่แน่นอนแล้ว คือ (๑) บัญชีรายวันรับจ่ายเงิน (๒) บัญชีแยกประเภท เพื่อให้ทราบว่าเป็นเงินของวัดมีจำนวนเท่าไร (๓) บัญชีรักษาตัวเงินที่ฝากไว้กับ ธนาคาร ตลอดถึงรายการที่ให้กู้ยืม ก็ให้คงรูปแบบเดิมไว้ก่อน ข้อ ๓. ควรจัดบัญชีการรักษารักษาเงิน ให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมและเก็บไว้ที่วัดอีกชุดหนึ่ง เพื่อจะได้เป็นการสอบสวนกันได้ง่าย คือ (๑) สมุดใบนำส่งเงิน (๒) ฎีกาเบิกเงิน (๓) สมุดคู่มือสำหรับตรวจสอบเงินรายได้ที่นำส่งและเบิกแล้ว คงเหลือในบัญชีทั้ง ๓ อย่างนี้ ถ้าวัดใดได้นำเงินส่งต่อกรรมการ กรรมการจะลงนามไว้และให้วัดเก็บ เป็นหลักฐานต่อไป ข้อ ๔. กรรมการต้องเป็นผู้เก็บเงินผลประโยชน์ที่วัดทั้งหลายหรือเจ้าพนักงาน กรรมการศาสนานำส่งรวมฝากไว้ในที่ที่ปลอดภัย เมื่อวัดมีความจำเป็นต้องใช้เมื่อใดก็สามารถเบิก ออกมาใช้ได้ แต่ผู้เบิกต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสทุกครั้ง ข้อ ๕. ถ้ามีความต้องการจะกู้ยืมเงิน กันระหว่างวัด เจ้าหน้าทีของกรรมการศาสนา มรรคทายกหรือไวยาวัจกรวัด จะเป็นผู้จัดการ แต่ต้องได้ รับการอนุมัติจากเจ้าอาวาสทั้ง ๒ ฝ่ายก่อน ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาจากกรรมการว่าเป็นการใช้จ่าย ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ ไม่ใช่ไปในทางใช้จ่ายแล้วหมดไป เช่น การปฏิสังขรณ์วัด เป็นต้น และการกู้ยืมนี้ต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก่อน จึงจะสามารถทำการกู้ยืมได้ ข้อ ๖. ในการเก็บรักษาเงินรายรับรายจ่ายนี้ เมื่อครบ ๖ เดือนแล้ว ไม่เกินวันที่ ๑๕ ของเดือนถัดไป กรรมการจะต้องตรวจบัญชีเงินรายรับรายจ่ายและคงเหลือของทุกวัด เพื่อส่งบัญชียืนยันยอดคงเหลือให้ เจ้าอาวาสทราบ เพื่อมรรคทายกหรือไวยาวัจกรตรวจสอบให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของวัดต่อไป ข้อ ๗. การทำรายงานประจำปี เมื่อถึงเวลาสิ้นปี วัดต้องรวบรวมรายงานการรับและจ่ายเงินผลประโยชน์ ของวัดส่งต่อกระทรวง โดยต้องส่งทั้งรายรับ รายจ่าย ตลอดถึงการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ โดยทุน ของวัดหรือจากการที่มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาค วัดที่มีมรรคทายก มรรคทายกจะเป็นผู้ทำ แต่ถ้าไม่มี กรรมการศาสนาจะเป็นผู้รวบรวมรายงานขึ้นมา เพื่อให้กรรมการนำเสนอรัฐมนตรีว่าการต่อไป^๔

จากสถานะทางกฎหมายของ “วัด” ทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ย่อมส่งผลไปถึงปัญหา ในการดำเนินงานและภาระหน้าที่ของวัด ที่ว่าวัดจะมีสิทธิดำเนินการในเรื่องใดได้บ้าง เนื่องจากนิติ บุคคลนั้นการดำเนินการต่าง ๆ ต้องทำภายในวัตถุประสงค์ของตน แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ในการ พิจารณาขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน แตกต่างจากขอบวัตถุประสงค์ของนิติ บุคคลตามกฎหมายเอกชน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติให้ระบுவัตถุประสงค์ของนิติ บุคคลนั้นไว้ในเอกสารการจัดตั้งนิติบุคคลนั้น อาทิ มาตรา ๑๐๙๘ หมวด ๔ ว่าด้วยบริษัทจำกัด บัญญัติ ให้มีหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทต้องมีรายการกำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัทไว้ ด้วย ในการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน จึงอาจพิจารณาได้จากหนังสือ จัดตั้งนิติบุคคลนั้นเองได้

^๔ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑๗.

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดถึงรายละเอียดอันจะต้องกำหนดไว้สำหรับการจัดตั้งนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ซึ่งรายละเอียดประการหนึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็คือวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลในการจัดตั้งเพื่อดำเนินกิจการใด ส่วนนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนตามปกติ การพิจารณาวัตถุประสงค์ได้จากตัวบทกฎหมายที่จัดตั้งนิติบุคคลนั้นเอง โดยที่จะมีมาตราหนึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นไว้อย่างชัดเจนแต่หากได้พิจารณาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งฉบับแล้ว จะไม่พบมาตราใดกำหนดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของวัดไว้โดยชัดเจนเหมือนดังเช่นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอื่น แต่การพิจารณาวัตถุประสงค์ของวัดซึ่งจัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้น อาจพิจารณาได้จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักจารีตประเพณีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่โบราณกาล^๕

นอกจากนั้น ปัญหาการบริหารจัดการประโยชน์ที่ดินวัดร้าง และศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๓๕ โดยมิได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่จะเข้าทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลาง ทั้งในด้านวิชาการ ความชัดเจนในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการทำนิติกรรม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพระศาสนาถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง หากได้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามกฎหมายกำหนดไว้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมอีกทางหนึ่งด้วย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดมากที่สุดแห่งหนึ่งในประกาศมีวัดร้างและวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ ในวัดมีโบราณสถาน สถานที่แสวงบุญและท่องเที่ยวของผู้คนจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ประการที่สองเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประการสุดท้ายผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แก่คณะสงฆ์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๕สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บันทึกเรื่องพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๙.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยผู้วิจัยตั้งคำถามการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดมีอะไรบ้าง

๑.๓.๒ สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพิจารณาจากสภาพทั่วไป ศึกษาวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการจัดการศาสนสมบัติของวัด และนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัด แนวคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติ บริบทในวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักธรรมในจัดการศาสนสมบัติ ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และ อิทธิบาท ๔ อคติ ๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ จำนวน ๒๖ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน ๑๐ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๕๗ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ รวม ๑๐ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง หลักการและวิธีการในการจัดทำรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้ดีขึ้น

รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างซึ่งมี ๓ รูปแบบคือ ๑) บริหารจัดการตามกฎหมาย ๒) บริหารจัดการตามจารีต ๓) บริหารจัดการแบบบูรณาการ ในการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เกิดประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสูงสุด

การจัดการ หมายถึง คือ การดำเนินงานจัดการจัดการศาสนสมบัติ ๑) ด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ๒) ด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๓) ด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ ๔) ด้านการทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด และ ๕) จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรม

ศาสนสมบัติวัด หมายถึง ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัด หมายถึง พุทธสถาน โดยมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจและเป็นแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๑.๖.๒ ทำให้ทราบสภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๖.๓ ทำให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ที่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๖.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับการวิจัยในครั้งนี้ นำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการศาสนสมบัติในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการจัดการด้านนี้ของวัดในพระพุทธศาสนาสืบไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

- ๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ
- ๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ
- ๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ
- ๒.๑.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี
- ๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ
- ๒.๑.๖ การตรวจสอบรูปแบบ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

- ๒.๒.๑ ความหมายการบริหารจัดการ
- ๒.๒.๒ หลักการและความสำคัญของการบริหาร
- ๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

- ๒.๓.๑ ความหมายของการจัดการ
- ๒.๓.๒ หน้าที่ของการจัดการ
- ๒.๓.๒ ความสำคัญของการจัดการ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัด

- ๒.๔.๑ ความหมายของวัดโดยพหุัตินัย
- ๒.๔.๒ ความหมายโดยนิตินัย
- ๒.๔.๓ ประเภทของวัด
- ๒.๔.๔ ความสำคัญของวัด
- ๒.๔.๕ หลักการจัดการวัด

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด

- ๒.๕.๑ ศาสนสมบัติกลาง
- ๒.๕.๒ ศาสนสมบัติของวัด
- ๒.๕.๓ ขัอกฎหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด
- ๒.๕.๔ แนวทางการจัดการทรัพย์สินในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๖ หลักธรรมสำหรับการจัดการศาสนสมบัติของวัด

- ๒.๖.๑ อิทธิบาท ๔
- ๒.๖.๒ สังคหัตถ์ ๔
- ๒.๖.๓ อคติ ๔

- ๒.๖.๔ สัมปฤทธิธรรม ๗
- ๒.๖.๔ จริยาพระสังฆาธิการ
- ๒.๗ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ
 - ๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติ
 - ๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
- ๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการของรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด โดยศึกษาในหัวข้อเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบ ประเภทรูปแบบ การพัฒนารูปแบบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง แบบจำลองอย่างง่าย ๆ ในเรื่องปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งและควรแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย^๗ รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในรูปแบบต่าง ๆ อธิบายถึงลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^๘ รูปแบบอาจเป็นเพียง การจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติได้^๙ รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่งหรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์^{๑๐} รูปแบบหมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นหรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่าง

^๗ ศุภลักษณ์ เศษะพานิช, การนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๘ บุญชม ศรีสะอาด, วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑-๔๗.

^๙ ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, รายงานวิจัยโครงการวิจัยรูปแบบของระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^{๑๐} ทิศนา ขัมภณี. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๓.

หนึ่งต่อไปเป็นสิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี ที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ การพัฒนารูปแบบจึงเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นที่จะนำผลการวิจัยมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ การทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาศัยยุทธศาสตร์ วิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของงานหรือหน่วยงานนั้น ๆ ^{๑๑} รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางกรอบแนวคิดมาพัฒนา เพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ ^{๑๒} รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำและความน่าเชื่อถือสามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย ^{๑๓} รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะจะมีตั้งแต่รูปแบบง่ายไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ ^{๑๔} รูปแบบไม่ว่าคือรูปของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพด้วยการลดทอนเวลาและที่สะท้อนทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้นหรือตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ ^{๑๕} รูปแบบคือรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบสามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้ ^{๑๖} รูปแบบอาจเป็นเพียงการจำลองของจริงหรืออาจเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติงาน ^{๑๗} รูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจและจินตนาการที่มีต่อสิ่งใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนที่หรือสมการทางคณิตศาสตร์ โดยสามารถนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ได้ กระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ ^{๑๘}

^{๑๑} ขวัญภา สุขคร, ความหมายของการวิจัย, (ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง , ๒๕๕๔), หน้า ๗๔.

^{๑๒} Nadler, L., *Designing Training Programs : The Critical Events Model*. Reading. (Massachusetts : Addison Wesley, 1982), p. 182.

^{๑๓} ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

^{๑๔} Tosi, H.L. and Carroll, S.J., *Management*. (New York : John Wiley & Sons, 1982), p. 163.

^{๑๕} Raj, M.P., *Criteria for a Model for the Integration of Environment Education Into the School Curriculum of the Northern Province*. (South Africa : Doctoral dissertation University of South Africa, 2002), p.243.

^{๑๖} สุบรรณ พันธวิศา และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, *ระเบียบวิธีเชิงปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗.

^{๑๗} ศิริชัย กาญจนวาสี, *ทฤษฎีการประเมิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๗.

^{๑๘} เยาวดี วิบูลย์ศรี, *การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

นอกจากนี้ Good ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบไว้ ๔ ความหมาย คือ

๑. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
๒. เป็นตัวอย่างเพื่อการเรียนเช่นตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนเป็นต้น
๓. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด
๔. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคมอาจจะเขียนออกเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้^{๑๙}

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (๒๕๔๔, หน้า ๑๕)	แบบจำลองอย่างง่าย ๆ ในเรื่องปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๔๗, หน้า ๔๑-๔๗)	รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในรูปแบบต่าง ๆ อธิบายถึงลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ
ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ (๒๕๔๘, หน้า ๓๒)	รูปแบบอาจเป็นเพียง การจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติได้
ทิตินา แชนนี (๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)	รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นอย่างหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์
ขวัญภา สุขคร (๒๕๕๔, หน้า ๗๔)	รูปแบบ คือ การนำผลการวิจัยมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ การทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาศัย ยุทธศาสตร์ วิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของงานหรือหน่วยงานนั้น ๆ

^{๑๙} Good, C.V. Dictionary of Education, (New York : McGraw-Hill, 1973), p.375.

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Nadler, L. (1982, p. 182)	รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางการรอบแนวคิดมาพัฒนา เพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้
ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพษ์ (๒๕๔๐, หน้า ๒๑-๒๓)	รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางการรอบแนวคิดมาพัฒนา เพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้
Tosi, H.L. and Carroll, S.J. (1982, p. 163)	รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความมั่นคงและความน่าเชื่อถือสามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย
Raj, M.P. (2002, p.243)	รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะจะมีตั้งแต่รูปแบบง่ายไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ
สุบรรณ พันธวิลาส และชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (๒๕๔๒, หน้า ๗๗)	รูปแบบไม่ว่าคือรูปของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพด้วยการลดทอนเวลาและที่สะท้อนให้เห็นถึงความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น
ศิริชัย กาญจนวาสี (๒๕๔๗, หน้า ๑๒๗)	รูปแบบคือรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้น
เยาวดี วิบูลย์ศรี (๒๕๔๖, หน้า ๕๙)	รูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจและจินตนาการที่มีต่อสิ่งใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย
Good, C.V. (1973, p.375)	รูปแบบมีความหมายดังนี้ ๑. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ ๒. เป็นตัวอย่างเพื่อการเรียน ๓. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด ๔. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของรูปแบบไว้หลากหลาย ดังนี้

รูปแบบแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง ๒) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๓) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย ๔) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภา ๒ ประเภทคือ ๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง ๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๐}

สำหรับรูปแบบตามแนวคิด หลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบ คือ

๑. Information – Processing Model เป็นรูปแบบที่ยึดหลักความสามารถในการประมวลผลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Model เป็นรูปแบบที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล และการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย

๓. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model เป็นรูปแบบที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้มากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^{๒๑}

จากประเภทของรูปแบบ รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกัน ในแต่ละสาขาก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็น

^{๒๐} Steiner, E.Z. **Edocology**, (Sydney : NSW, 1990), p.164.

^{๒๑} Joyce, B. and Weil, M., **Model of Teaching**, (New York : Prentice-Hall, 1996), p. 203.

นามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษาแผนภูมิรูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๒ ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Keeves P.J. (1988, p.425)	รูปแบบแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ๒) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ๓) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ๔) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model)
Steiner, E.Z. (1990, p.164)	รูปแบบแบ่งออกได้ ๒ ประเภทคือ ๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) ๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model)
Joyce, B. and Weil, M. (1996, p.203)	สำหรับรูปแบบการสอนแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ ๑. Information – Processing Model ๒. Personal Model ๓. Social Interaction Model ๔. Behavior Model

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการด้านตะวันตก ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบการควรมีองค์ประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ^{๒๒} องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารว่ามีอยู่สองส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกลไกของรูปแบบซึ่งเป็นตัวจักรในการทำหน้าที่ของรูปแบบเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ โดยมีบริบทเป็นเงื่อนไข องค์ประกอบของรูปแบบบริหารควรครอบคลุมลักษณะสำคัญของการบริหารในประเด็นต่อไปนี้ ๑) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกตัดสินใจในการบริหาร หมายถึงระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ระบบและรูปแบบการตัดสินใจในการบริหารงานในองค์การ ๒) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหารภายใน หมายถึง ระบบงาน และระบบคนในองค์การ การไหลเวียนของงาน ขอบเขต อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ของหน่วยงานย่อยในองค์การ และกระบวนการบริหารงานทั้งในระดับองค์การและหน่วยงานย่อยในองค์การ ๓) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหาร

^{๒๒}Bardo, J.W. and Hartman, J.J., Urban Society : ASystematic Introduction. (U.S.A. : F.E. Peacock, 1982), p. 9.

ความสัมพันธ์ภายนอก หมายถึง ระบบงานอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน กำหนดขอบเขตหน่วยงานแลบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง กำหนดกระบวนการและวิธีการดำเนินงาน ความสัมพันธ์กับหน่วยงานแลบุคคลภายนอก ๔) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหาร การตรวจสอบผลการดำเนินงานขององค์การและการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น ๕) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบำรุงและพัฒนาทรัพยากรของ องค์การโดยเฉพาะทรัพยากรทางเทคโนโลยีและทรัพยากรบุคคล^{๒๓} นอกจากนี้บราวน์ และโมเบอร์ก (Brown & Moberg) ได้เสนอองค์ประกอบของรูปแบบว่ามี ๕ องค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อม (Environment) เทคโนโลยี (Technology) โครงสร้าง (Structure) กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)^{๒๔}

จากองค์ประกอบของรูปแบบสรุปได้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ผู้เสนอกำลังศึกษา อาจขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ หรือออกแบบแนวคิด ทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

ตารางที่ ๒.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Bardo, J.W. and Hartman, J.J. (1982, p. 9)	รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดอย่างน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบการควมมีองค์ประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ
สมาน อัสวภูมิ (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	องค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ ๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๒. กลไกของรูปแบบ
Brown, W. B. , & Moberg, D. J. (1980, pp. 357-358)	องค์ประกอบของรูปแบบว่ามี ๕ องค์ประกอบ คือ ๑. สภาพแวดล้อม (Environment) ๒. เทคโนโลยี (Technology) ๓. โครงสร้าง (Structure) ๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) ๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

๒.๑.๔ คุณสมบัติของรูปแบบที่ดี

^{๒๓}สมาน อัสวภูมิ. การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

^{๒๔}Brown, W. B. , & Moberg, D. J. Organization Theory and Management : Approach. (New York : John Wiley and Sons, 1980), pp. 357-358.

หลักการของรูปแบบที่สำคัญมี ๓ ประการคือ

๑. รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิดและแสดงถึงความสัมพันธ์ต่างๆของความคิดซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถตอบปัญหาที่เคยมีมาก่อนเท่านั้นเคาะแต่จะต้องสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาได้อีกด้วย

๒. ในโครงสร้างของแนวความคิดเคาะและความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องสามารถปฏิบัติและวางอยู่ในรูปแบบขององค์กรได้เคาะหมายความว่าแนวความคิดและความสัมพันธ์ไม่เพียงแต่สามารถชี้แนวทางให้เกิดความเข้าใจเท่านั้นขอแต่สามารถติดตามตรวจสอบได้อีกด้วย

๓. รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหารหรือผลงานที่เกี่ยวข้องโยงกับการบริหารภายใต้แนวความคิดและความสัมพันธ์ดังกล่าว^{๒๕}

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารูปแบบนั้นจะมีมากมายหลายรูปแบบแต่รูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ได้นั้นควรมีการจัดทำรูปแบบที่มีพร้อมกำหนดประกอบหลักสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการคือ

๑. รูปแบบการประกอบด้วยความสัมพันธ์มีโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันรวมรวม

๒. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกตที่เป็นไปได้ในการที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓. รูปแบบควรระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาดังนั้นรูปแบบควรจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้แล้วควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้อีกด้วย

๔. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา^{๒๖}

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Bown, W.B. and Mobery, D.J. (1980, pp. 16-17)	หลักการของรูปแบบที่สำคัญมี ๓ ประการคือ ๑. รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิดและแสดงถึงความสัมพันธ์ต่างๆของความคิด ๒. ในโครงสร้างต้องสัมพันธ์สามารถปฏิบัติและวางอยู่ในรูปแบบขององค์กรได้ ๓. รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหารหรือผลงานที่เกี่ยวข้องโยงกับการบริหาร

^{๒๕} Bown, W.B. and Mobery, D.J., *Organization Theory and Management : A Macro Approach*, (New York : John Wiley and Sons, 1980), pp. 16-17.

^{๒๖} Keeves P.J., *Educational Research, Methodology and Measurement : An International Handbook*. (Oxford : Pergamon Press, 1988), p.560.

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Keeves P.J. (1988, p.560)	การจัดทำรูปแบบที่มีพร้อมกำหนดประกอบหลักสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการคือ ๑. รูปแบบการประกอบด้วยความสัมพันธ์มีโครงสร้าง ๒. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้น ๓. รูปแบบควรระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่อง ๔. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่

๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้น แล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ หรือทดลองใช้ต่อไป^{๒๗} แนวคิดและแนวทางในการพัฒนารูปแบบไว้ดังนี้ ๑) การศึกษารูปแบบ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบซึ่งอาจจะดำเนินการได้โดยวิธีสำรวจความคิดเห็นหรือการศึกษาภาคสนาม ๒) การนำเสนอรูปแบบ ผู้วิจัยต้องออกแบบและนำเสนอรูปแบบใหม่ เพื่อให้ได้รูปแบบที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ ในขั้นนี้ยังไม่ต้องทดลองใช้รูปแบบ เพียงแต่จัดโอกาสนำเสนอเพื่อพิจารณาของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาและประเมินในรูปของแบบสอบถาม หรือการประชุมสัมมนา การนำรูปแบบให้ผู้ปฏิบัติประเมินความเป็นไปได้ตลอดจนการให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ๓) การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการดำเนินการทั้งสามส่วน คือ การศึกษารูปแบบ การออกแบบรูปแบบใหม่ การนำรูปแบบใหม่ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงส่วนจะมีการใช้ที่รอบขึ้นอยู่กับโครงการวิจัย และทำการรายงานผลการทดลองใช้^{๒๘} หลักการเพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ ๔ ประการ คือ ๑) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ ๒) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบ

^{๒๗} ดิเรก วรรณเศียร, “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕)

^{๒๘} สมาน อัครภูมิ. การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ รุ่นที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ได้โดยการสังเกตและหาข้อมูลสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ๓) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย ๔) นอกจากคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้าง มโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ สำหรับการที่จะพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมได้นั้นต้องมีขั้นตอนการพัฒนาได้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ ๒) นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็น อันจะทำให้รูปแบบมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญ และรายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น ๓) กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการนำรูปแบบไปใช้ ๔) การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นตอนทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยปฏิบัติ ๒ ประการ คือ การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีซึ่งเป็นการประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบและด้านการเรียนการสอนทั้งในทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ และการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง ๕) การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ใช้ข้อมูลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น และระยะที่สอง เป็นการปรับปรุงรูปแบบการสอนโดยใช้ข้อมูลจากผลการทดลองใช้ ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการสอนและนำไปทดลองซ้ำอาจทำได้หลายครั้งจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ^{๒๙}

เมื่อรูปแบบมีหลาย ๆ ลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่เหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่ในขณะนี้ยังไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๓๐} ขั้นตอนในการพัฒนาระบบไว้ดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) หมายถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยนำเข้ากระบวนการรวมทั้งผลผลิตของระบบนั้นให้ชัดเจน ๒. การออกแบบระบบ (System design) หมายถึง การออกแบบองค์ประกอบของระบบในปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลผลิตให้มีคุณภาพมากที่สุดเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพขององค์กรและสภาพแวดล้อมที่ใช้ระบบนั้น ๓. การทดสอบระบบ (System testing) หมายถึง การนำระบบที่ออกแบบไปทดสอบโดยการทดลองใช้ระบบในสถานการณ์จำลองหรือในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่าระบบนั้นมีคุณภาพหรือไม่

^{๒๙} Joyce, B. and Weil, M., **Model of Teaching**, (New York : Prentice-Hall, 1996), p. 197.

^{๓๐} ศิริชัย กาญจนวาสี, **ทฤษฎีการประเมิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๘.

ข้อบกพร่องในองค์ประกอบอะไรจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๓๑} ยังมีนักวิชาการที่กล่าวถึงการพัฒนาแบบนั้นอาจกระทำได้ ๒ ขั้นตอนคือ ๑. การสร้างหรือการพัฒนาแบบผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนาแบบขึ้นมาเป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่างๆซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างองค์ประกอบตัวแปรนั้นลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนาแบบนั้นจะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบเป็นอย่างดีผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของแบบขึ้นก่อนปรับปรุงโดยอาศัยข้อสังเกตจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือทำการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้ขึ้นอยู่กับทางเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมผู้วิจัยควรกำหนดหลักการการพัฒนาแบบอย่างชัดเจนเช่นเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มากในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบหลังจากที่ได้พัฒนาแบบในขั้นต้นจำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของผู้อื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาหรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตามแต่ ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่^{๓๒} สำหรับการพัฒนาจากระบบหรือการพัฒนาระบบโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ระบบเป็นวิธีการระบุส่วนประกอบองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลายที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับองค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบภารกิจที่จะต้องดำเนินการและผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบผู้วิเคราะห์ระบบมีกิจกรรมที่จะต้องวิเคราะห์ดังนี้ ๑) วิเคราะห์ปณิธาน ๒) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ๓) วิเคราะห์หน้าที่ ๔) วิเคราะห์ภารกิจ ๕) วิเคราะห์เครื่องมือหรือช่องทาง ๖) วิเคราะห์วิธีการ ๗) วิเคราะห์การตรวจสอบและการประเมิน

๒. การสังเคราะห์ระบบเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่โดยการนำองค์ประกอบความสัมพันธ์ทิศทางและลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

๓. การสร้างแบบจำลองระบบเป็นขั้นการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้โดยการเขียนแบบจำลองใดแบบจำลองหนึ่ง ดังนี้

๓.๑ รูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริงเช่นภาพวาดหุ่นจำลองเครื่องบิน เป็นต้น

^{๓๑} Kendall, K.E. and Kendall, J.E., **Systems Analysis and Design**, (New York : Prentice Hall, 2005), p. 389.

^{๓๒} บุญชม ศรีสะอาด, **การวิจัยทางสถิติและประเมินผล**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

๓.๒ แบบจำลองเปรียบเทียบเช่นนาฬิกาเป็นแบบจำลองของเวลาหรือสีแดงขาว
น้ำเงินของธงชาติไทยเป็นแบบจำลองอุปมาอุปไมยของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

๓.๓ แบบจำลองสัญลักษณ์เช่นสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

๓.๔ แบบจำลองแนวคิดได้แก่แบบจำลองที่แทนด้วยแผนภูมิหรือแผนภาพในรูป
ต่าง ๆ แบบจำลองระบบช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอนและ
การควบคุมและทำนายได้ว่าจะเกิดผลอะไรขึ้นเมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

๔. การทดสอบระบบเมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอนและแสดง
ออกมาในรูปของแบบจำลองเรียกได้ว่าเราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นตัวแต่ยังประกันไม่ได้ว่าระบบที่
พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์จัดระบบจึงจำเป็นที่จะต้องนำต้นแบบระบบไปทดสอบ
ระบบในสถานการณ์จำลองกล่าวนำระบบไปใช้ในสถานการณ์ใกล้เคียงความจริงแน่นอนหาสามารถ
นำไปทดลองในสถานการณ์จริงมีปัญหามากในด้านค่าใช้จ่ายเวลาและความเสี่ยงโดยเฉพาะระบบที่
เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สินจัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน^{๓๓}

จากการพัฒนารูปแบบนั้น การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็นตอนๆ ส่วน
รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็น
พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ

ตารางที่ ๒.๕ การพัฒนารูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ดิเรก วรรณเศียร (๒๕๔๕)	การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษา องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะ พัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการ และองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้าง รูปแบบขึ้น แล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและ ความเป็นไปได้ หรือทดลองใช้ต่อไป
สมาน อัสวภูมิ (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	แนวคิดและแนวทางในการพัฒนารูปแบบมีดังนี้ ๑) การศึกษารูปแบบ ๒) การนำเสนอรูปแบบ ๓) การพัฒนารูปแบบ

^{๓๓} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, การจัดระบบการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

ตารางที่ ๒.๕ การพัฒนารูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Joyce, B. and Weil, M. (1996, p. 197)	การที่จะพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมได้นั้นต้องมีขั้นตอนการพัฒนาได้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ๒) นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ ๓) นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดหลักการเป้าหมาย ๔) การประเมินรูปแบบ ๕) การปรับปรุงรูปแบบ
ศิริชัย กาญจนวาสี (๒๕๔๗, หน้า ๑๒๘)	ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจเลือกพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามที่ได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัยหรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
Kendall, K.E. and Kendall, J.E. (2005, p. 389)	ขั้นตอนในการพัฒนาระบบไว้ดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) ๒. การออกแบบระบบ (System design) ๓. การทดสอบระบบ (System testing)
บุญชุม ศรีสะอาด (๒๕๔๓, หน้า ๑๐๔-๑๐๕)	การพัฒนารูปแบบนั้นอาจกระทำได้ ๒ ขั้นตอนคือ ๑. การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ ๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ
ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๔๖, หน้า ๑๗๒)	สำหรับการพัฒนาจากระบบหรือการพัฒนาระบบโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ ๒. การสังเคราะห์ระบบ ๓. การสร้างแบบจำลองระบบ ๔. การทดสอบระบบ

๒.๑.๖ การตรวจสอบรูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบจุดหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็คือการทดสอบตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานถึงคุณลักษณะและเชิงปริมาณ โดยการตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะซึ่งอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบส่วนการตรวจสอบ Model จากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคเชิงสถิติซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ

๑. การตรวจสอบความมั่งคั่งของความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องและเหตุผลระหว่างตัวแปร
๒. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณค่ากาลเวลากลุ่มตัวอย่างหรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้โดยผลการตรวจสอบสามารถนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อคือการสร้างรูปแบบใหม่และการปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม^{๓๔}

ในเรื่องเดียวกันนี้ Eisner ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้ คือ

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ไม่ได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินจริง เป้าหมายการตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินตอบสนองหรือกระบวนการตัดสินใจแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

๒. รูปแบบการประเมินที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัยเนื่องจากการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ทางการศึกษาระดับสูงในแวดวงการอุดมศึกษามากขึ้นในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นๆจริง ๆ จะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒินั้นเป็นผู้เที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดีทั้งนี้เกณฑ์มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิตนเอง

๔. รูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัยและตามความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการการเก็บรวบรวมการประเมินผลการวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอทั้งนี้การเลือก

^{๓๔}Keeves P.J., Educational research, methodology and measurement : An international handbook. (Oxford : Pergamon Press, 1988), p.560.

ผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพประสบการณ์ และการเป็นที่น่าเชื่อถือของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ^{๓๕}

ตารางที่ ๒.๖ การตรวจสอบรูปแบบ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Keeves P.J. (1988, p.560)	รูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ ๑. การตรวจสอบความมั่งคั่งน้อยของความสัมพันธ์ ๒. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์
Eisner, E. (1976, pp. 192-193)	การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีดังนี้ คือ ๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ไม่ได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินจริง ๒. รูปแบบการประเมินที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะ ๓. รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน ๔. รูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด โดยศึกษาในหัวข้อเกี่ยวกับส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารจัดการ ทฤษฎีการบริหารจัดการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายการบริหารจัดการ

คำว่า การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administrare” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกองค์กร ทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ ที่ดีนั้นผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผนให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัย ทางด้าน

^{๓๕}Eisner, E., “Educational Connoisseurship and Criticism : Their Form and Functions in Educational Evaluation”, *Journal of Aesthetic Education*, (1976), pp. 192-193.

สิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง

ส่วนคำ ว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงการบริหาร เช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการหลายทัศนะแตกต่างกันดังนี้

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการ และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็มักบริหารแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things doenthrough other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๓๖} พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^{๓๗}

การบริหารจัดการ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้ การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนัก ความสามารถ ความต้องการ ความถนัด และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๓๘} การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน

^{๓๖} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมและพุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรมและโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒ - ๕.

^{๓๗} พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๓๘} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖.

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง^{๓๙} การบริหารจัดการ คือ งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ^{๔๐} การบริหารจัดการ หมายถึง การเสริมพลัง/อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) การบริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จ/โดยรวม (Total Quality Management) และการปรับลดขนาดองค์การ (Downsizing) โดยผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling)^{๔๑} การบริหารจัดการ คือ กลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการหรือการชี้นำ (Directing/ Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์การ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลครบถ้วน^{๔๒} การบริหาร คือ การที่ผู้บริหารวางแผน จัดองค์การ การนำ และควบคุมการทำงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๔๓} การบริหารจัดการ หมายถึง การงานบริหารทุกอย่างที่จำเป็นต้องกระทำ โดยมีหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอันที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง^{๔๔} การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การบริหาร^{๔๕}

จากความหมายของการบริหารจัดการข้างต้น สามารถกำหนดความหมาย การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง โดยมีปัจจัยหลายประการเป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการขับเคลื่อนในการปฏิบัติงาน เป็นไปในทางสร้างสรรค์ มีการดำเนินการเพื่อให้คงอยู่ มีการวางแผน การจัดองค์การ การจูงใจ การควบคุม และการกระทำที่ทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

^{๓๙} เสนาะ ตียาวี, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๔๐} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : วีอินเตอร์พรีน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๔๑} จุฑา เทียนไทย, **การจัดการมุมมองนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๔๒} สุรัสวดี ราชกุลชัย, **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๔๓} Dessler, G., **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**, (Florida : UG/GGS Information Services, 2011), p.3.

^{๔๔} Taylor, F.W, **The Principles of Scientific Management**, (New York : Harper, 2002), p.27.

^{๔๕} Koontz, H, **Management : A Global Perspective**, (Heinz Weihrich : Mcgraw-Hill, 1993), p.146.

ตารางที่ ๒.๗ ความหมายการบริหารจัดการ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๓๕, หน้า ๒ - ๕)	หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) ๔. การอำนวยการ (Directing) ๕. การควบคุม (Controlling)
พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) (๒๕๕๐, หน้า ๒๕-๓๒)	ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำ ให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสา หลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มี ความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตาม ความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจาย อำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวม ในการทำงานของบุคคลในองค์การ
พะยอม วงศ์สารศรี (๒๕๕๒, หน้า ๓๖)	การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการ ตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ของสมาชิกในองค์การ การตระหนัก ความสามารถ ความต้องการ ความถนัด และ ความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการ ปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
เสนาะ ตีเยาว์ (๒๕๕๑, หน้า ๓)	การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงาน กับคนและโดยอาศัยคน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
ธงชัย สันติวงษ์ (๒๕๕๐, หน้า ๑๘)	การบริหารจัดการ คือ งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่ จะต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มาก มาอยู่รวมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๒.๗ ความหมายการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
จุฑา เทียนไทย (๒๕๔๘, หน้า ๔)	การบริหารจัดการ หมายถึง การเสริมพลัง/อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) การบริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จ/โดยรวม (Total Quality Management) และการปรับลดขนาดองค์กร (Downsizing) โดยผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling)
สุรัสวดี ราชกุลชัย (๒๕๔๗, หน้า ๔)	การบริหารจัดการ คือ กลุ่มของกิจกรรมประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการหรือการชี้นำ (Directing/ Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์การ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลครบถ้วน
Dessler, G. (2011, p.3)	การบริหาร คือ การที่ผู้บริหารวางแผน จัดองค์การ นำ และควบคุมการทำงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
Taylor, F.W. (2002, p.27)	การบริหารจัดการ หมายถึง การงานบริหารทุกอย่างที่จำเป็นต้องกระทำ โดยมีหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคตที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
Koontz, H. (1993, p.146)	การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของเป็นอุปกรณ์การบริหาร

๒.๒.๒ หลักการและความสำคัญของการบริหาร

การบริหารจัดการถือเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่ทุกๆ องค์การจำเป็นจะต้องบริหารให้เกิดผล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งจะทำให้การบริหารดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การบริหารจัดการมีหลักการสำคัญ ดังนี้ ๑. มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนในการบริหารองค์การ ผู้บริหารจะต้องกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานไว้ชัดเจน ๒. มีปัจจัยในการบริหาร โดยทั่วไปแล้วปัจจัยในการบริหารที่เป็นพื้นฐานมี ๕ ประการ คือ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุ (Material) เทคนิควิธี (Method) เครื่องจักร (Machine) อย่างไรก็ตามปัจจัยพื้นฐานของการบริหาร ๕ ประการที่กล่าวมานี้ อาจจะยังไม่เป็นการเพียงพอ ยิ่งโดยเฉพาะในสภาพสังคมปัจจุบันมีการแข่งขันรุนแรงทุกด้าน เช่น ธุรกิจการค้า ระบบการผลิตตลอดทั้งทางด้านการศึกษา ปัจจัยการบริหารอาจจะมีปัจจัยอื่นนอกเหนือจาก ๕ ประการที่กล่าวมา เช่น การตลาด และอื่นๆ เป็นต้น ๓. ลักษณะของการบริหาร การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์การ จนมีคำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีผู้นำที่ดี ที่นั่นก็จะมีความสำเร็จ”^{๔๖} หลักการบริหารจัดการว่า หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐและ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) การบริหารงานทั่วไป (Management) และการบริหารจริยธรรม (Morality) เช่นนี้ เป็นการนำ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารที่เรียกว่า ๕ M แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมายและการบริหารงานต้องมีลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การบริหารต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่ง การบริหารต้องเป็นงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป การบริหารต้องมีลักษณะเป็นการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรบริหารเป็นปัจจัยพื้นฐาน^{๔๗} การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหา ผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์หาวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๔๘} สำหรับบิดาแห่งการบริหารกล่าวถึงหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ต้องมีการคิดค้น และกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One b W) สำหรับงานแต่ละอย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐาน

^{๔๖} ยุทธ กัยวรรณ, การบริหารการผลิต, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

^{๔๗} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ทรัพย์เพิ่มการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

^{๔๘} สมยศ นาวิการ, การบริหารกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

ของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด ๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ ๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคณานี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น ๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหาร และคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น จากหลักการดังกล่าว พบว่าวิธีการต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่ม ให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อย ๆ^{๔๙}

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการกล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ ๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้ ๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้ทำไม่ได้ มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงาน ที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่าประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้อง

^{๔๙} ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : วีอินเตอร์พรีน, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗-๔๘.

ตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น^{๕๐} สำหรับการบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ลักษณะที่สำคัญของการบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการดังนี้ ๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร ๒) การบริหารงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กรดังเช่นถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อนสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้นๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายในองค์กรหรือองค์การบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้นเช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้นทั้งนี้เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน ๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดี ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่นๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้น อาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร ๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะจึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหาร อันได้แก่การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ ๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือ

^{๕๐} เสนาะ ดิยาวี, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

ผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร ๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่นๆที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ^{๕๑}

การบริหารจัดการนั้นทุก ๆ องค์การการจะเติบโตได้ก็ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี การบริหารจัดการมักจะไม่หยุดนิ่ง จะต้องมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอขึ้นอยู่ กับสถานการณ์ และสถานะที่เกิดขึ้น องค์การใดก็ตามที่มีการพัฒนาการบริหารจัดการได้ถูกที่ถูกลเวลา ก็จะเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จสูงสุด ดังนั้น จึงควรที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์การ

ตารางที่ ๒.๘ หลักการและความสำคัญของการบริหาร

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ยุทธ กัยวรรณ (๒๕๔๗, หน้า ๑๙)	การบริหารจัดการมีหลักการสำคัญ ดังนี้ ๑. มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนในการบริหารองค์กร ๒. มีปัจจัยในการบริหาร โดยทั่วไปแล้วปัจจัยในการบริหารที่เป็นพื้นฐานมี ๕ ประการ คือ คน เงิน วัสดุ เทคนิควิธี เครื่องจักร ๓. ลักษณะของการบริหาร การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร
วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (๒๕๔๙, หน้า ๓๗)	การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐและ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ และหน่วยงาน
สมยศ นาวิการ (๒๕๕๑, หน้า ๔๙)	การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหา ผู้บริหารต้องศึกษาการบริหารโดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study)

^{๕๑} อ้างแล้ว, หน้า ๗๘.

ตารางที่ ๒.๘ หลักการและความสำคัญของการบริหาร (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ธงชัย สันติวงษ์ (๒๕๕๐, หน้า ๔๗-๔๘)	หลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ต้องมีการคิดค้น และกำหนดวิธีที่ดีที่สุด ๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน ๓. พิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหาร และคนงาน
เสนาะ ตีเยาว์ (๒๕๕๑, หน้า ๑-๒)	นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการกล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ ๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน ๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ ๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
สมยศ นาวิการ (๒๕๔๔, หน้า ๗๘)	ลักษณะที่สำคัญของการบริหารมี ๘ ประการดังนี้ ๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ๒) การบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้น ๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดี ด้วยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่นๆ ๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรม ๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ ๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก)

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการพบว่า มีนักวิชาการนำเสนอไว้ดังนี้

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ P คือ Planning หมายถึงการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สำหรับหลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยล ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และฟาย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของ แวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดในการลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้อยู่รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรม ของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่ง ความคิด

ริเริ่มนับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่ม โดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การ ที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง^{๕๒}

^{๕๒}Fayol, Henri, *Industrial and General Administration*, (New York : Mc-Graw Hill, 1930), p.2.

สำหรับทฤษฎีของการบริหารจัดการ คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหารดังนี้

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
- ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
- ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว^{๕๓}

กระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

- ๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น
- ๒) การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- ๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- ๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง^{๕๔}

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Fayol, Henri. (1930, p.2)	กรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ P คือ Planning หมายถึงการวางแผน O คือ Organizing หมายถึงการจัดองค์การ S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล

^{๕๓}William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p.283.

^{๕๔}วิโรจน์ สารรัตนะ, **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
William Ouchi (1971), p.283.	หลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการ ดังนี้ ๑. การแบ่งงานกันทำ ๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว ๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ ๕. การรวมอำนาจ ๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน ๗. หลักความเสมอภาค ๘. การออกคำสั่ง ๙. ความคิดริเริ่ม ๑๐. ความมีระเบียบวินัย ๑๑. ค่าตอบแทน ๑๒. ความมั่นคงในงาน ๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่า ผลประโยชน์ขององค์การ ๑๔. ความสามัคคี
วิโรจน์ สารรัตนะ (๒๕๔๕, หน้า ๑๑)	แนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้ ๑) การจ้างงานระยะยาว ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์ ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่ง ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการ ๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว
William Ouchi (1971, p.283)	กระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ คือ ๑) การวางแผน ๒) การจัดองค์การ ๓) การนำ ๔) การควบคุม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๓.๑ ความหมายของการจัดการ

สังคมไทยในยุคสมัยต่าง ๆ เมื่อมีองค์การเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการการเข้าไปดูแลงานในด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การจัดการงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๕๕} นิยามคำว่า การจัดการ คือ สิ่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน^{๕๖} ส่วนในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Management มีคำนิยามไว้ว่า management or being managed administration of business concerns or public undertakings persons engaged in this^{๕๗} นอกจากนี้ยังมีผู้นิยามคำว่า Management ไว้ใน Effective Management ว่า การจัดการคือการประสมประสานทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๕๘}

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการ ดังนี้ การจัดการหมายถึง กระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของบุคคล เพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๕๙} การจัดการคือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ ครอบคลุมด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ^{๖๐} กระบวนการจัดการคือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๖๑}

^{๕๕} สุรพล สุยะพรหมและคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑

^{๕๖} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๘

^{๕๗} Allen R.E. cd, **The Oxford Dictionary of Current English**, (Great Britain : oxford University Press, 1985), p. 455.

^{๕๘} พิมพ์จรรย์ นามรัตน์ และเสน่ห์ จุ้ยโต, **“แนวคิดเกี่ยวกับองค์การและการจัดการ”**, มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, องค์การและการจัดการ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๕๙} Harold Karold and Heing Weihrich, **Management**, (Singapore : Mc Graw-Hill Book Company, 1998), p.4.

^{๖๐} ธีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^{๖๑} พะยอม วงษ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

ตารางที่ ๒.๑๐ ความหมายของการจัดการ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สุรพล สุยะพรหมและคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๑)	สังคมไทยในยุคสมัยต่าง ๆ เมื่อมีองค์การเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการการเข้าไปดูแลงานในด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การจัดการงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๒๙๘)	การจัดการ คือ สั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน
Allen R.E. (1985, p. 455)	Management มีคำนิยามไว้ว่า management or being managed administration of business concerns or public undertakings persons engaged in this
พิมลจรรย์ นามรัตน์ และเสน่ห์ จัยโต (๒๕๕๑, หน้า ๑๖-๑๗)	การจัดการคือการประสมประสานทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
Harold Karold and Heing Weihrich (1998, p.4)	นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการ ดังนี้ การจัดการหมายถึง กระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของบุคคลเพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด
ธีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เถลิมาจิระรัตน์ (๒๕๕๔, หน้า ๑๒)	การจัดการคือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ แะประกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ
พะยอม วงษ์สารศรี (ม.ป.ป., หน้า ๓๖)	กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด

๒.๓.๒ หน้าที่ของการจัดการ

การจัดการนั้นมีการกำหนดให้ผู้บริหารขององค์การจะต้องทำหน้าที่ของการจัดการ ซึ่งในต้นศตวรรษที่ ๒๐ อองรี ฟาโย (Henri Fayol) ชาวฝรั่งเศสเป็นคนแรกที่ได้เสนอไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (commanding) การประสานงาน (coordinating) และการควบคุม (controlling)^{๖๒} ปัจจุบันวิชาการทางด้านการจัดการหรือวิทยาการจัดการส่วนมากเห็นพ้องต้องกันว่า หน้าที่ของการจัดการที่ผู้บริหารจะต้องทำ ประกอบด้วยหน้าที่ ๔ ประการ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำ (leading) ๔. การควบคุม (controlling)^{๖๓}

ตารางที่ ๒.๑๐ หน้าที่ของการจัดการ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วีริช สวงนวนวงษ์วาน (๒๕๕๓, หน้า ๓)	ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การสั่งการ (commanding) ๔. การประสานงาน (coordinating) ๕. การควบคุม (controlling)
วีริช สวงนวนวงษ์วาน (๒๕๕๓, หน้า ๔)	ปัจจุบันวิชาการทางด้านการจัดการหรือวิทยาการจัดการส่วนมากเห็นพ้องต้องกันว่า หน้าที่ของการจัดการที่ผู้บริหารจะต้องทำ ประกอบด้วยหน้าที่ ๔ ประการ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำ (leading) ๔. การควบคุม (controlling)

๒.๓.๓ ความสำคัญของการจัดการ

ความสำคัญของการจัดการมีดังนี้ ๑. การจัดการได้รับการพัฒนามาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเวลายาวนาน และช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ๒. จำนวนประชากรของโลกและของแต่ละประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์การ

^{๖๒}วีริช สวงนวนวงษ์วาน, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^{๖๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

ต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญต่อการขยายงานด้านการจัดการให้กว้างขวางเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

๓. การจัดการเป็นเครื่องมือบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม จะเห็นได้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งนี้ก็เนื่องจากการจัดการนั่นเอง

๔. การจัดการเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนดังเช่นปัจจุบัน

๕. การจัดการเป็นลักษณะของการให้บุคคลต่าง ๆ ในองค์กรได้มีโอกาสร่วมมือกันทำงาน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน

๖. แม้แต่ชีวิตประจำวันของมนุษย์เรา ไม่ว่าจะอยู่ในเรื่องครอบครัวหรือในที่ทำงาน ก็ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการจัดการทั้งสิ้น ดังนั้น ชีวิตและการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการทั้งสิ้น^{๖๔}

การมีองค์กรเกิดขึ้นในโลกนั้นจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตามที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ก็ล้วนแต่ต้องอาศัยการจัดการเข้าไปดำเนินการให้องค์กรเหล่านั้นบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การศึกษาเรียนรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นต่อแวดวงวิชาการและผู้ปฏิบัติงานทั้งหลาย เพราะการจัดการที่มีการศึกษาองค์ความรู้แล้วจะทำให้นำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๖๕}

ตารางที่ ๒.๑๑ ความสำคัญของการจัดการ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สัมพันธ ภูไพบูลย์ (๒๕๔๐, หน้า ๑๘)	ความสำคัญของการจัดการมีดังนี้ ๑. การจัดการได้รับการพัฒนามาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ๒. จำนวนประชากรของโลกและของแต่ละประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ๓. การจัดการเป็นเครื่องมือบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ๔. การจัดการเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ๕. การจัดการเป็นลักษณะของการให้บุคคลต่าง ๆ ๖. ชีวิตและการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการทั้งสิ้น

^{๖๔} สัมพันธ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^{๖๕} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๖.

ตารางที่ ๒.๑๑ ความสำคัญของการจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สุรพล สุยะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๖)	การมีองค์กรเกิดขึ้นในโลกนั้นจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ล้วนแต่ต้องอาศัยการจัดการเข้าไปดำเนินการให้องค์กรเหล่านั้นบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การศึกษาเรียนรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นต่อแวดวงวิชาการและปฏิบัติงานทั้งหลาย เพราะการจัดการที่มีการศึกษาองค์ความรู้แล้วจะทำให้นำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัด

ปัจจุบัน พระภิกษุมิมีบทบาทในการเป็นผู้บริหารวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เนื่องจากวัดมีทรัพยากรอันมีค่าของสังคม มีทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน เงิน ศรัทธาก่อให้เกิดคำถามว่าทำอย่างไรจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการหรือวิธีการบริหารที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด การบริหารวัดแม้จะไม่ได้ มีจุดมุ่งหมายที่หวังผลกำไรหรือความเป็นเลิศตามแนวทางทุนนิยมแต่ก็สามารถประยุกต์ใช้หลักการบริหารขององค์กรภาครัฐและธุรกิจได้ นอกเหนือไปจากหลักการบริหารทั่วไป ซึ่งขอเสนอหัวข้อเกี่ยวข้องกับวัดและการบริหารวัดตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของวัดโดยพหุัตินัย

วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนา นอกจากเป็นที่พำนักของพระภิกษุแล้วยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและศูนย์กลางของชุมชน วัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ความหมายของวัดมีอยู่มากมาย มีแนวคิดตามทีนักวิชาการได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจคือ

วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัดต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่ที่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจและเป็นแม่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป นอกจากนี้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของบริการทางการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่อสังคมอีกด้วย^{๖๖} วัดมีความหมาย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ๒) เป็นที่บวชเรียนของกุลบุตรลูกหลานชาวบ้านเจ้าของวัด ๓) เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัด ๔) เป็นที่ประชาชนได้มารับการปลุกฝังศีลธรรม ๕) เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรมและกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของ

^{๖๖} แก้ว ขิตตะขบ, “การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ของชุมชน”, (สารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙) หน้า ๖๕.

ประชาชนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัด^{๖๗} วัดเป็นที่รวบรวมความสงบ เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญบุญรักษาศีล ฟังธรรม เจริญภาวนา ฝึกฝนตนเองให้พ้นจากวัฏสงสาร^{๖๘} วัด หมายถึง วัดตั้งแต่สมัยพระพุทธกาลโดยส่วนมากสร้างกันในป่าหรือสวน ซึ่งสถานที่เหล่านั้นเป็นเอกเทศจากที่อยู่ของชาวบ้าน แต่ไม่ไกลจากบ้านนัก พอเป็นที่พักอาศัยและแวกบ้านนั้นเป็นที่โคจรคามเที่ยวบิณฑบาตได้^{๖๙}

วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี ๓ เขต คือ เขตพุทธาวาสเขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส^{๗๐} วัดเป็นศาสนสถานที่ประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้อง เป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ วัดจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง ความสงบ^{๗๑} วัด คือ สถานที่ทางศาสนาโดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น^{๗๒} วัดคือ สถานที่ที่ฝึกอบรมศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและให้ความรู้ในด้านอักษรศาสตร์ และวิทยาหานานาประการ^{๗๓} “วัด” ส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหารศาลา กุฏิ เจดีย์ และที่เผาศพ เป็นต้น สิ่งทีกล่าวมานี้มีผู้ให้ความสำคัญมากเหลือเกินอยู่แล้ว แต่น่าจะคิดให้กว้างออกไปว่า ศาสนสถานดังกล่าวนี้ หากขาดคนอยู่คนดูแลคนบำรุงรักษา แล้วจะอยู่ในสภาพอย่างไร กลายเป็นวัดร้าง วัดเจียบ ขาดความรื่นรมย์ ความอุ่นใจ ไม่มีชีวิตจิตใจ อีกอย่างหนึ่งถ้าวัดนั้นมีคนอยู่ คนดูแล คนบำรุงรักษา หากแต่ว่าคนส่วนใหญ่ในวัดนั้นขาดความมีระเบียบแบบแผน แทนที่จะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใส ก็กลายเป็นสิ่งตรงกันข้าม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยสำคัญที่สุด คือผู้ที่อยู่ในวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด^{๗๔} วัด หมายถึง ที่สำนักสงฆ์เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษาและบริหารในด้านต่างๆ แก่ชุมชน^{๗๕}

^{๖๗} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโฆษณ์, ระเบียบ คำสั่ง และประกาศเกี่ยวกับการทำนุบำรุงส่งเสริมและอุปถัมภ์การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓.

^{๖๘} พระครูสีลวัฒนาภิรมย์, ประกายแห่งปัญญา เล่ม ๓, (ปทุมธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๖๙} พระเทพปริยัติมุนี (เข้ม อนนฺตโน), อนุสงสรณงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพปริยัติมุนี (เข้ม อนนฺตโน), (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ปริ้นตัง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๗๐} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), ธรรมปริทัศน์๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

^{๗๑} พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง, หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๗.

^{๗๒} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : ชูติมาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๑.

^{๗๓} วิลาศ เคียนทอง, “โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนวัยเกณฑ์ของกรมการศาสนา”, วารสารใบลาน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๓) : ๑๒.

^{๗๔} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), การดำรงตน, (กาญจนบุรี : สหธรรมิก, ๒๕๔๒), หน้า ๔๖.

^{๗๕} สุนทร สุภตะโยธิน, คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒.

จึงสรุปได้ว่า วัด คือสถานที่ทางศาสนาซึ่งเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณรที่เป็นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่เผยแพร่ธรรมะ และเป็นที่ศูนย์กลางชุมชนที่ประชาชนใช้ในการจัดกิจกรรมของชุมชน

ตารางที่ ๒.๑๒ ความหมายของวัดโดยพหุัตินัย

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
แก้ว ชิตตะขบ (๒๕๔๘, หน้า ๖๕)	วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจและเป็นแม่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป นอกจากนี้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของบริการทางการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่อสังคมอีกด้วย
ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโฆษณ์ (๒๕๔๑, หน้า ๖๓)	วัดมีความหมาย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ๒) เป็นที่บวชเรียนของกุลบุตรลูกหลานชาวบ้านเจ้าของวัด ๓) เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัด ๔) เป็นที่ประชาชนเจ้าของวัดได้มารับการปลูกฝังศีลธรรม ๕) เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรมและกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของประชาชนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัด
พระครูปลัดศรีวัฒน์ (สง่า สุภโร) (๒๕๔๓, หน้า ๕)	วัดเป็นที่รวบรวมความสงบ เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญบุญ รักษาศีล ฟังธรรม เจริญภาวนา ฝึกฝนตนเองให้พ้นจากวิญญูสงสาร
พระเทพปริยัติมุนี (เข้ม อนนฺตโน) (๒๕๓๒, หน้า ๑๒๕-๑๒๖)	วัด หมายถึง วัดตั้งแต่สมัยพระพุทธกาลโดยส่วนมากสร้างกันในป่าหรือสวน ซึ่งสถานที่เหล่านั้นเป็นเอกเทศจากที่อยู่ของชาวบ้าน แต่ไม่ไกลจากบ้านนัก พอเป็นที่พักอาศัยละแวกบ้านนั้นเป็นที่โคจรคามเที่ยวบิณฑบาตได้

ตารางที่ ๒.๑๒ ความหมายของวัดโดยพจนานุกรม (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี) (๒๕๔๖, หน้า ๑๖๔)	วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี ๓ เขต คือ เขตพุทธาวาสเขตธรรมมาวาสและเขตสังฆาวาส
พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง (๒๕๓๙, หน้า ๑๙๗)	วัดเป็นศาสนสถานที่ประกอบกิจกรรมของชาวพุทธ เป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้อง เป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ วัดจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง ความสงบ
มานพ พลไพรินทร์ (๒๕๓๑, หน้า ๓๑)	วัด คือ สถานที่ทางศาสนาโดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น
วิลาศ เคียตทอง (๒๕๕๓ หน้า ๑๒)	วัดคือ สถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและให้ความรู้ในด้านอักษรศาสตร์ และวิทยาทนานาประการ
สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) (๒๕๔๒, หน้า ๔๖)	“วัด” ส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหารศาลา กุฏิ เจดีย์และที่เผาศพ เป็นต้น สิ่งที่กำลังมานี้มีผู้ให้ความสำคัญมากเหลือเกินอยู่แล้ว แต่น่าจะคิดให้กว้างออกไปว่าศาสนสถานดังกล่าวนี้
สุนทร สุภูตะโยธิน (๒๕๕๑, หน้า ๔๒)	วัด หมายถึง ที่สำนักสงฆ์เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรึกษาและบริหารในด้านต่างๆ แก่ชุมชน

๒.๔.๒ ความหมายโดยนิตินัย

๑) ความหมาย “วัด” ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ร.ศ. ๑๒๑ ได้กำหนดลักษณะของวัดว่า “วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย”^{๗๖}

^{๗๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

๒) ความหมาย”วัด”ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พระราชบัญญัติฉบับนี้ตราออกใช้เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กฎหมายฉบับนี้ก็ได้ให้คำนิยามของ”วัด”ไว้เช่นกัน เพียงแต่บัญญัติไว้ ในมาตรา ๓๘ “วัดมีสองอย่าง (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว (๒) สำนักสงฆ์”^{๗๗}

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์การสร้างวัดว่าให้เป็นไปตามกฎกระทรวงอันได้แก่กฎกระทรวงฉบับที่ ๑ ก็ได้กำหนดว่า การสร้างวัดต้องขออนุญาตและเมื่อสร้างวัดแล้วจึงรายงานการสร้างวัดเพื่อประกาศตั้งเป็น “วัด” ในพระพุทธศาสนา โดยกระทรวงศึกษาธิการต้องรายงานมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงทำ เป็นประกาศกระทรวงศึกษาธิการตั้งวัดในราชกิจจานุเบกษา

วัดที่ได้มีการจัดตั้งถูกต้องตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมายการเกิดขึ้นของวัดจึงพิจารณาถึงการประกาศตั้งวัดเป็นสำคัญ ดังศาลฎีกาที่ ๒๔๕/๒๕๐๑ ได้วินิจฉัยไว้ว่า “เจ้าของที่ดินซึ่งไม่มีหนังสือสำคัญ (ที่ดินมือเปล่า) ได้จัดสร้างวัดขึ้นในที่ดินนั้นแล้วได้ถวายให้เป็นวัดและทางราชการได้ประกาศตั้งให้เป็นสำนักสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้วก็ต้องถือเป็นวัดตามกฎหมาย....” วัดร้างเป็นวัดชนิดบุคคลซึ่งอยู่ในการกำกับของสำนักงานพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นี้ ถือว่าวัดที่ชอบด้วยกฎหมายได้แก่วัดที่มีสถานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมายก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับและวัดที่จัดตั้งขึ้นโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เท่านั้น

๓) ความหมายของ”วัด”ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้ให้ความหมายของคำว่า”วัด”ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา ๓๑ “วัดมีสองอย่าง(๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (๒) สำนักสงฆ์”^{๗๘}

๔) ความหมายของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๒ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน “มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (๒) สำนักสงฆ์ ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”

และบัญญัติถึงการตั้งวัดว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวประกอบกับกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แล้วจะเห็นได้ว่า วัดตามเจตนาแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ

(๑) วัดเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาและมีสถานที่เป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากหลักเกณฑ์การขออนุญาตสร้างวัดกำหนดว่า “สมควรเป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์” และหลักเกณฑ์ในการตั้งวัดกำหนดว่า “เมื่อได้สร้างเสนาสนะขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะเป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ได้แล้ว ให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด ทายาท หรือผู้แทน เสนอรายงานการก่อสร้างและ

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๗๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสงฆ์, หน้า ๒๑.

จำนวนพระภิกษุที่จะอยู่ประจำไม่น้อยกว่า ๔-๕ รูป ” หลักเกณฑ์ในการยุบเลิกวัดว่า “วัดร้าง พระภิกษุไม่อยู่อาศัย เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นสมควรยุบเลิกวัดนั้น ให้รายงานขอรับความเห็นชอบ เจ้าคณะใหญ่แล้ว นำเสนอมหาเถรสมาคม”

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การสร้างวัดขึ้นก็ดี การขออนุญาตให้ตั้งวัดก็ดีตลอดจนการยุบเลิกวัดอันทำให้วัดสิ้นสภาพไปนั้น ภิกษุสงฆ์ที่จะอยู่พำนักเป็นองค์ประกอบของการพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่งว่า วัดที่สร้างขึ้นต้องสมควรเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ และเมื่อสร้างขึ้นแล้วก็ต้องมีภิกษุสงฆ์อยู่ประจำไม่น้อยกว่า ๔-๕ รูป จึงจะตั้งเป็นวัดได้

(๒) พระภิกษุก็เป็นองค์ประกอบประการหนึ่งในการพิจารณายุบเลิกวัดว่า วัดใดร้างภิกษุไม่อยู่อาศัยก็เป็นเหตุที่จะพิจารณาเพื่อยุบวัดนั้น ดังนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ “วัดจึงถือได้ว่าเป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ อย่างไรก็ตามเมื่อได้จัดตั้งวัดขึ้นแล้ว หากต่อมาภายหลังวัดนั้นร้างภิกษุไม่อยู่อาศัย ก็ไม่ทำให้เสียสถานะของวัดไปโดยอัตโนมัติ วัดร้างก็ยังคงมีฐานะเป็นวัดอยู่ (มีฐานะเป็นนิติบุคคล) ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมา พระมหากษัตริย์ทรงสร้างวัดขึ้นก็ดี ที่ประชาชนสร้างขึ้นก็ดีล้วนแต่สร้างขึ้นตามความเชื่อศรัทธาเท่านั้น หาได้มีกฎหมายมารองรับหรือกำหนดหลักเกณฑ์แต่อย่างใดไม่ แม้จะมีกฎหมายเกี่ยวข้องกับศาสนาในกฎหมายตราสามดวง รวมถึงกฎหมายพระสงฆ์ที่มีพระบรมราชโองการออกใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ตั้งแต่ฉบับแรกที่ออกในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ จนถึงฉบับสุดท้าย คือฉบับที่ ๑๐ ที่ออกในปีพ.ศ. ๒๓๔๔ ก็หาได้กล่าวลักษณะปกครองถึงวัดไม่ คงกล่าวถึงการควบคุมพระสงฆ์เท่านั้น จนกระทั่งปี รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ และประกาศใช้ใน ๑๔ มณฑล คือ มณฑลกรุงเทพมหานคร มณฑลกรุงเก่า มณฑลพิษณุโลก มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลนครราชสีมา มณฑลราชบุรี มณฑลปราจีน มณฑลนครสวรรค์ มณฑลนครไชยศรี มณฑลชุมพร มณฑลภูเก็ต มณฑลจันทบุรี มณฑลอิสาณ มณฑลบูรพา โดยใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘^{๗๙}

ความหมายโดยพฤตินัย เมื่อคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมแล้ว วัดจึงเป็นศาสนสถานในทางพระพุทธศาสนาสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชา เป็นเครื่องรำลึกถึงพระพุทธเจ้าและบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนา และอาจมีภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษา เพื่อประกอบศาสนกิจ และพิธีกรรมทางศาสนา

ส่วนความหมายโดยนิตินัยนั้น กฎหมายมิได้กำหนดความหมายของวัดไว้โดยตรง แต่เมื่ออนุมานจากหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดขึ้นแล้ว วัดในปัจจุบันนี้จึงมีลักษณะสำคัญคือเป็นสถานที่เคารพทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ การตั้งวัดขึ้นใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐให้จัดตั้งขึ้นจึงจะเป็นวัดโดยชอบด้วยกฎหมาย

^{๗๙} สิริวัฒน์ คำวันสา, สงฆ์ไทยใน ๒๐๐ ปี เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, ๒๕๔๒),

ตารางที่ ๒.๑๒ ความหมายโดยนิตินัย

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๔, หน้า ๔)	วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๔, หน้า ๗)	วัดมีสองอย่าง (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว (๒) สำนักสงฆ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๔, หน้า ๒๑)	วัดที่ได้มีการจัดตั้งถูกต้องตามพระราชบัญญัติ จึงมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย
สิริวัฒน์ คำวันสา (๒๕๕๔, หน้า ๑๓)	ความหมายของวัด (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (๒) สำนักสงฆ์ ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

๒.๔.๓ ประเภทของวัด

วัดมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเท่าเทียมกันแต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดลงไปจะพบว่า มีความแตกต่างกันโดยสามารถจัดประเภทของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ ดังนี้

๑) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๕ วัดกำหนดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็น ๓ อย่างคือ พระอารามหลวงอย่าง ๑ อารามราษฎร์อย่าง ๑ ที่สำนักสงฆ์อย่าง ๑

๑. พระอารามหลวง คือ วัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างหรือทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าจำนวนในบัญชี นับว่าเป็นพระอารามหลวง

๒. อารามราษฎร์นั้น คือวัดที่ซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่มิได้เข้าบัญชี นับว่าเป็นวัดหลวง

๓. ที่สำนักสงฆ์นั้น คือวัดที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ตราออกใช้เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๘ “วัดมีสองอย่าง ๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว ๒) สำนักสงฆ์”

๓) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน บัญญัติประเภทของวัดไว้ในมาตรา ๓๑ “วัดมีสองอย่าง ๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ๒) สำนักสงฆ์ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในการจัดกิจการทั่วไป ผู้วิจัยขอแบ่งวัดเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(ก) วัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในมาตรา ๓๑ บัญญัติไว้ในหมวด ๕ วัด แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ^{๘๐}

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่เคยบัญญัติไว้ใน มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์เพื่อประโยชน์ทางวินัย โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว พร้อมทั้งจะใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ จึงเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทางกฎหมายและพระวินัย

๒. สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศตั้งเป็น วัดแล้วรวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัดขึ้นตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ด้วย และยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่สามารถใช้เป็น ที่พำนักอาศัยสำหรับพระภิกษุสามเณรได้ ฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้วส่วนฐานะ ทางพระวินัยยังไม่พร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมตามพระวินัยทุกประการเพราะยัง มิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(ข) ตามสภาพฐานะวัด จำแนกวัดออกเป็น ๓ ประเภท^{๘๑} คือ

๑. พระอารามหลวง พระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระ ราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ก็ดีพระราชทานเพื่อเป็น เกียรติยศแก่ผู้ดำรงตำแหน่งมาหรือแก่วัดเองก็ดี มีจำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทรง สร้าง หรือสร้างขึ้น หรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็น พระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้าง หรือปฏิสังขรณ์แล้วทรงรับไว้เป็นพระอาราม พระอารามหลวง แบ่งชั้นตามลำดับความสำคัญออกเป็น ๓ ชั้นคือ

ก) ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุบรมอัฐิ หรือวัดที่มี เกียรติ อย่างสูง มี ๓ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรมหาวิหาร

ข) ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ ที่มีเกียรติ มี ๔ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหารราชมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรวิหาร

ค) ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ มี ๓ ชนิด คือ ราชวรวิหารวรวิหาร และสามัญ

๒. วัดราษฎร์ วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และ ช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบ ต่อกันมาตามลำดับ โดยอีกด้านหนึ่งหมายถึง วัดที่ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ซึ่งมีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

๓. วัดร้าง วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจดทะเบียนขึ้นเป็นวัดร้างเอาไว้ และมีหน้าที่ปกครองดูแลรักษา

^{๘๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๒๑.

^{๘๑} วิชาญ จำปาศรี, หลักในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖๐ -๔๖๑.

โดยมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรับมอบหมายเป็นผู้ดูแลรักษาที่วัดร้าง ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

ตามมาตรา ๓๒ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยสภาพวัดร้างยังคงเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์ และมีโอกาสที่จะยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ หรือยุบเลิกวัด ที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินทั้งหมดจะตกเป็นศาสนสมบัติกลาง ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(ค) วัดตามสังกัดนิกาย

วัดในประเทศไทยสามารถจำแนกตามนิกายของคณะสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ข้อ ๔^{๘๒} กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุต ปกครองบังคับบัญชาวัด พระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ดังนั้น จึงขอจำแนกวัดตามสังกัดนิกายได้ ๒ ประเภทคือ

๑. วัดมหานิกาย วัดมหานิกาย มีเจ้าอาวาสเท่ากับจำนวนวัด คือ ๓๔,๕๘๒ วัด/รูป เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ขึ้นสังกัดปกครองกับเจ้าคณะตำบล/เจ้าคณะแขวง ซึ่งมี ๕,๙๙๙ ตำบล/รูปเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะเขต มี ๘๘๕ อำเภอ/รูป เจ้าคณะจังหวัดมี ๗๘ จังหวัด/รูป เจ้าคณะภาค มี ๑๘ ภาค /รูป และเจ้าคณะใหญ่ของมหานิกายมี ๔ คน/รูป

๒. วัดธรรมยุต วัดธรรมยุต มีเจ้าอาวาสเท่ากับจำนวนวัดคือ ๒,๗๑๘ วัด/รูป วัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุตขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล/เจ้าคณะแขวงมี ๗๑๒ ตำบล/รูป เจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะเขตมี ๒๐๔ อำเภอ/รูป เจ้าคณะจังหวัดมี ๕๐ จังหวัด/รูป เจ้าคณะภาคมี ๘ ภาค/รูป และเจ้าคณะใหญ่ของคณะธรรมยุตมี ๑ คน/รูป^{๘๓}

สรุป วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้มีความศรัทธาถวายที่ดินและร่วมกันสร้างศาสนวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรของวัด อีกทั้งใช้ประกอบศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา การจัดประเภทของวัดพบว่าสามารถแบ่งได้หลายประเภท กล่าวคือ แบ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีอยู่ ๒ ประเภท คือวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและวัดประเภทสำนักสงฆ์ แบ่งตามสภาพของวัดได้ ๓ ประเภทคือ วัดพระอารามหลวง วัดราษฎร์และวัดร้าง ซึ่งสถานะของวัดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อมีการปรับสภาพของฐานะ แบ่งตามสังกัดนิกายได้ ๒ ประเภทคือ วัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุต ซึ่งวัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุตนั้นมีสภาพเหมือนกันโดยกฎหมาย วัดจึงเป็นสถานที่รวมของบุคคลหลายสถานภาพ และใช้เพื่อการสาธารณะประโยชน์ ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างสูงสุด และเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

^{๘๒} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๑๘๓.

^{๘๓} พระณรงศ์วิทย์, ภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

ตารางที่ ๒.๑๓ ประเภทของวัด

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๔, หน้า ๒๑)	วัด แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ ๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ๒. สำนักสงฆ์
วิชาญ จำปีศรี (๒๕๔๘, หน้า ๔๖๐ -๔๖๑)	จำแนกวัดออกเป็น ๓ ประเภท ๑. พระอารามหลวง ๒. วัดราษฎร์ วัดราษฎร์ ๓. วัดร้าง
คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๕, หน้า ๔)	(ค) วัดตามสังกัดนิกาย วัดในประเทศไทยสามารถจำแนกตามนิกายของคณะสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ข้อ ๔
พระณรงค์วิทย์ (๒๕๕๕, หน้า ๔)	วัดตามสังกัดนิกายมี ๒ ประเภทคือ ๑. วัดมหานิกาย ๒. วัดธรรมยุต

๒.๔.๔ ความสำคัญของวัด

ศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งสถาบันหนึ่งในสามสถาบันหลักของประเทศไทย ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนานี้ย่อมหมายถึง พระพุทธศาสนาโดยแท้ ดังพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง เครื่องหมายแห่งธงไตรรงค์ว่า

“ขอพรำพรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมายแห่งสีทั้งสามงามนั้ด ขาว คือบริสุทธิ์ ศรีสวัสดิ์หมายถึงพระไตรรัตน์ และธรรมะคุ่มครองจิตไทย แดง คือโลหิตเราไซ้ซึ่งยอมสละได้ เพื่อรักษาชาติศาสนา...”^{๘๔}

พระองค์ได้ยืนยันหนักแน่นว่า “พระพุทธศาสนาถึงเมืองเราก่อนพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา” ในทางปฏิบัติพุทธศาสนาก็มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมถึงขนาดมีผู้กล่าวว่า “พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง” พุทธศาสนาเป็นเสมือนพลังทางสังคมที่แทรกซ้อนวิถีชีวิตในทุก ๆ ด้านทั้งส่วนตัวและสังคม เป็นรากฐานทางวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของชาตินำไปสู่แนวความคิดที่ว่า ความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาก็บังถึง

^{๘๔} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์เรื่อง “เครื่องหมายแห่งไตรรงค์” ในหนังสือดุสิตเสมา ฉบับพิเศษ, (พ.ศ. ๒๔๖๑), หน้า ๔๒.

ความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังพระราชปรารภว่า “ถ้าอำนาจพระรัตนตรัยและอำนาจเทพดาไม่ช่วยกรุงสยามในการเรื่องนี้ได้แล้ว บ้านเมืองก็เป็นของเขื่อน พระพุทธศาสนาก็คงต้องเสื่อมสูญเสียเป็นแน่แล้ว”^{๘๕}

ในแง่ชีวิตประจำวันของประชาชน พุทธศาสนาก็เข้ามามีบทบาทต่อชีวิต “ตั้งแต่เกิด มีการโกนผมไฟ การบวช การทำบุญในโอกาสต่างๆ จนกระทั่งตาย ก็มีการทำบุญตั้งแต่วันสิ้น จนถึงวันเผา” จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนามีบทบาทและความสำคัญต่อทั้งประเทศชาติและประชาชน วัดเป็นองค์การทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่รวมของภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นหนึ่งในสามสถาบันของพระพุทธศาสนา คือพระพุทธรูปพระธรรม และพระสงฆ์ ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นองค์กรสำคัญที่ เป็นผู้แสดงบทบาทของพระพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวัด วัดจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทมีความสำคัญต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน

ตารางที่ ๒.๑๔ ความสำคัญของวัด

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๖๑, หน้า ๔๒)	“ขอพรำพรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมายแห่งสี่ทั้งสามงามถนัด ขาว คือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์หมายถึงพระไตรรัตน์ และธรรมะคัมภีร์จติไทย แดง คือโลหิตเราไซ้ซึ่งยอมสละได้เพื่อรักษาชาติศาสนา..
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๕๖, หน้า ๑๒)	พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทยทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม และการเมือง

๒.๔.๔.๑ วัดมีความสำคัญต่อประเทศชาติ

พระพุทธศาสนา หรือวัด เป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อประเทศชาติเป็นอย่างสูง และได้รับการยอมรับจากอาณาจักร ดังพระบรมราชโองการว่า “และฝ่ายพุทธจักรนั้น การปกครองสังฆมณฑล ย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนาและในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย” และฝ่ายอาณาจักรก็ได้อาศัยพระพุทธศาสนาเพื่อค้ำจุนความมั่นคงของรัฐ ตลอดจนความสำคัญต่อการเมืองเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ^{๘๖}

^{๘๕} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “เรื่องศาสนาเป็นเรื่องสำหรับชาติ”, ทรงแสดง ณ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๕๖.

^{๘๖} พระบรมราชโองการในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙.

ตารางที่ ๒.๑๔ วัดมีความสำคัญต่อประเทศชาติ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระบรมราชโองการในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (๒๕๕๐, หน้า ๓๙)	พระพุทธศาสนาหรือวัด เป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อประเทศชาติเป็นอย่างสูง และได้รับการยอมรับจากอาณาจักร ดังพระบรมราชโองการว่า “และฝ่ายพุทธจักรนั้น การปกครองสังฆมณฑล ย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนาและในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย” และฝ่ายอาณาจักรก็ได้อาศัยพระพุทธศาสนาเพื่อค้ำจุนความมั่นคงของรัฐ ตลอดจนความสำคัญต่อการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

๒.๔.๔.๒ วัดมีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐ

พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยเป็นอย่างมาก ดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า “การที่ได้เห็นวัดกับพระเจดีย์ตามรายทางโดยไม่มีที่สิ้นสุด แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของประชาชน” การมีอิทธิพลเหนือความนึกคิดเช่นนี้จึงย่อมมีอิทธิพลต่อความมั่นคงของรัฐอย่างแน่นอน ในประการแรก ในฐานะที่เป็นเครื่องมืออธิบายถึงความชอบธรรมของฝ่ายปกครองซึ่ง DAVID EAPTER ได้แบ่งที่มาของความชอบธรรมที่มาจากค่านิยม ความเชื่อถือที่มีรากฐานมาจากศีลธรรม จารีตประเพณี วัฒนธรรมที่ประชาชนยึดถือรวมกันที่เรียกว่า Consummatory Value อีกประเภทหนึ่งได้แก่ ความชอบธรรมที่เกิดจากความสามารถในการปกครอง และความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชน การแก้ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงความประกันถึงความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตที่เรียกว่า Instrumental value พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนับเป็นที่มาแห่งความชอบธรรมประการแรก ซึ่งมีความสำคัญมากในกรณีที่ประชาชนที่มีการศึกษาต่ำ และเมื่อพิจารณาถึงศาสนาในแง่ของโครงสร้างและหน้าที่แล้ว หน้าที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือทำหน้าที่ในการให้การสนับสนุนสถาบันพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ค่านิยมโดยส่งผลไปถึงความชอบธรรมของผู้ปกครองนั่นเอง Max Webber ชี้ให้เห็นว่าศาสนามีความสัมพันธ์ต่อระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง กล่าวคือ ความคิดทางศาสนาเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมและเมื่อกลไกการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเริ่มขึ้นก็ส่งผลกระทบไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางระบบการเมืองและศาสนาด้วยแม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีได้เป็นเครื่องส่งเสริมความชอบธรรมของฝ่ายปกครองโดยตรงแบบวิญญูณนิยมก็ตาม แต่ก็มีส่วนให้เกิดมีอุดมการณ์ร่วมกัน เกิดความสามัคคีความสงบสุขซึ่งเหมาะสมแก่การปกครองแบบใช้เหตุผล อันทำให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์ศาสนาในฐานะผู้พิทักษ์สงฆ์ทรงสร้างวัดทั่วจักรวรรดิถึง ๘๔,๐๐๐ วัดอันเป็นผลมาจากการที่”สงฆ์ได้เป็นหลักประกันอันแข็งแกร่งต่อความชอบธรรมของกษัตริย์และถูกสร้างให้เป็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างระบบการ

ปกครองและระบบศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจักรกับอาณาจักรดังกล่าวเป็นแบบความสัมพันธ์สำหรับประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามาจนทุกวันนี้^{๘๗}

ความสำเร็จลักษณะ ๓ เสา ได้แก่ สถาบันปกครองคือพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนาหรือคณะสงฆ์หรือวัด และอีกด้านหนึ่งคือประชาชน ซึ่งทั้งสามฝ่ายนี้จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันก็ควบคุมซึ่งกันและกัน เนื่องจากรัฐต้องการฐานทางด้านประชาชน ในขณะที่พระสงฆ์เป็นฝ่ายที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนและคุ้มครองประชาชนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพระสงฆ์สามารถคุ้มครองประชาชนได้จึงทำให้มีอำนาจต่อรองกับรัฐ ทำให้รัฐต้องยอมรับบทบาทดังกล่าวและเข้าอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ ในขณะเดียวกัน ก็ต้องการเข้าควบคุมคณะสงฆ์ ดังนั้น บทบาทในด้านนี้ก็เนื่องมาจากการที่พระสงฆ์หรือวัดเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับประชาชนและอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางความคิดทางวิญญาณ จึงทำให้บทบาทต่อความมั่นคงของรัฐ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมก็จะเห็นได้จากความพยายามรวบคณะสงฆ์ในภาคเหนือ ซึ่งมีวิถีปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์กับประชาชนแตกต่างไปจากที่อื่นเข้าสู่การปกครองโดยส่วนกลาง

กล่าวโดยสรุป สถาบันศาสนาหรือวัดมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติในฐานะเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรมในการปกครองประเภทที่เป็นความเชื่อถือทางความคิด วัฒนธรรมประเพณีที่เรียกว่า Consummatory Value ประการหนึ่งในฐานะที่วัดเป็นสถาบันที่กระจายอยู่ในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร มีความสัมพันธ์แนบแน่นใกล้ชิดกับประชาชน และสามารถคุ้มครองประชาชนส่วนใหญ่ประกอบการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอีกประการหนึ่ง

ตารางที่ ๒.๑๕ วัดมีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระบรมราชโองการในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (๒๕๕๐, หน้า ๑๔๓ – ๑๔๔)	การที่ได้เห็นวัดกับพระเจดีย์ตามรายทางโดยไม่มีที่สิ้นสุด แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของประชาชน

๒.๔.๔.๓ วัดมีความสำคัญต่อการเมือง

สถาบันศาสนาได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือในสมัยก่อนแม้ว่าความคิดหรือจุดประสงค์ของพระพุทธศาสนามีได้มุ่งหมายจะมีอำนาจครอบงำอาณาจักรก็ตาม แต่เนื่องจากความใกล้ชิดกับประชาชนและได้รับการยอมรับจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชาติได้คลี่คลายขยายตัวออกมาสู่การเมืองในที่สุด เมื่อสังคมการเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป ก็จะมีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์ ทำให้สถาบันสงฆ์ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสามารถแก้ไขอ่อนคลายความขัดแย้งความตึงเครียดที่เกิดขึ้นดังกล่าวด้วย หากสถาบันสงฆ์ไม่ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่ดังกล่าว สังคมไทยโดยรวมก็อาจขาดภาวะสมดุลได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าจากสภาพความสัมพันธ์ดังกล่าว สถาบันสงฆ์และการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และต่างก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมทาง

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓ – ๑๔๔.

พระพุทธศาสนาได้มีผลทางอ้อมเข้ามาสู่หลักเกณฑ์ทางการปกครองและการบริหารประเทศทั้งในฝ่ายผู้ปกครอง เช่น หลักทศพิธราชธรรม หลักสังคหวัตถุ หลักจักรวรรดิวัตร เป็นต้น ในด้านประชาชนก็เช่นเดียวกัน หลักธรรมหลายประการที่เข้ามามีส่วนกำหนดวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น หลักสันโดษ หลักพรหมวิหารธรรม ก็นำมาสู่ความรัก ความเป็นอิสระ เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึคนึกคิด และมีผลกระทบต่อนแนวความคิดทางการเมืองด้วย

โดยสรุปจากหลักฐานต่าง ๆ กล่าวได้ว่า สถาบันทางศาสนาหรือวัดมีความสัมพันธ์และมีบทบาทต่อการเมืองของประเทศไทยอย่างแน่นแฟ้น ฝ่ายปกครองเองก็ยอมรับความจริงข้อนี้และพยายามอาศัยสถาบันนี้เป็นฐานทางการเมืองโดยให้ความอุปถัมภ์บำรุง ปกป้องคุ้มครอง รวมทั้งการเข้ามาควบคุมการดำเนินการอย่างเป็นทางการด้วย ตลอดจนการใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือของรัฐในทางการเมืองต่าง ๆ เช่น โครงการพระธรรมทูต เป็นต้น^{๘๘}

ตารางที่ ๒.๑๖ วัดมีความสำคัญต่อการเมือง

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ปรีดี พนมยงค์ (๒๕๔๘, หน้า ๑๗๒ – ๑๗๓)	สถาบันทางศาสนาหรือวัดมีความสัมพันธ์และมีบทบาทต่อการเมืองของประเทศไทยอย่างแน่นแฟ้น ฝ่ายปกครองเองก็ยอมรับความจริงข้อนี้และพยายามอาศัยสถาบันนี้เป็นฐานทางการเมืองโดยให้ความอุปถัมภ์บำรุง ปกป้องคุ้มครอง รวมทั้งการเข้ามาควบคุมการดำเนินการอย่างเป็นทางการด้วย ตลอดจนการใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือของรัฐในทางการเมืองต่าง ๆ เช่น โครงการพระธรรมทูต เป็นต้น

๒.๔.๔.๔ วัดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

สถาบันศาสนาหรือวัดก็มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย กล่าวคือในทางอ้อมนั้นแนวคำสอนบางอย่างในทางศาสนาได้มีผลต่อการประกอบอาชีพ ดังเห็นได้จากคนไทยในสมัยก่อนทำไร่ ทำนา แต่ไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ เนื่องจากขัดกับหลักมัจฉาภินิหารได้แก่ คำขाय ๕ อย่าง คือ คำขायอาวุธเครื่องประหารชีวิตคนหรือสัตว์ ๑ คำขायมนุษย์ ๑ คำขายน้าเมา ๑ คำขायสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร ๑ คำขायยาพิษ ๑ นอกจากนี้ ยังนำเอาหลักธรรมทางศาสนา มาอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนค่านิยมศักดินา เช่น ความยากจนเป็นผลมาจากการทำบาปในชาติปางก่อน ชนชั้นต่ำควรยอมรับความทุกข์ยากของตน เพราะเป็นการชดใช้กรรมเก่าซึ่งเป็นเรื่องยุติธรรมแล้ว บุคคลแต่ละคนถูกกำหนดให้มีฐานะทางเศรษฐกิจตามกรรมของตนในชาติปางก่อน

^{๘๘} ปรีดี พนมยงค์, ประชุมกฎหมายมหาชน และเอกชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๒ – ๑๗๓.

ซึ่งจะต้องยอมรับเช่นกัน^{๘๙} ในแง่ปฏิบัติมีผู้มองว่าเนื่องจากสังคมไทยอยู่ภายใต้ระบบศักดินา มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัชกาลที่ ๕ ภายใต้ระบบนี้ พระมหากษัตริย์ ขุนนางและพระสงฆ์เป็นผู้ผูกขาดอำนาจรัฐและปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่สำคัญคือ ที่ดิน แรงงาน ในขณะที่ไพร่พลเมืองสามัญต้องส่งส่วยแรงงานและค่าเช่าและอยู่ในสภาพถูกกดขี่ ผลผลิตส่วนเกินก็ตกอยู่ในมือของผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตในสังคมศักดินา พุทธศาสนาก็มีส่วนช่วยให้ผู้ปกครองมีความชอบธรรมและปลอบประโลมชนชั้น ผู้ไ้กรรมสิทธิ์ให้มีความหวังที่จะหลุดพ้นในชาติหน้า ดังนั้น กษัตริย์จึงต้องอาศัยพระสงฆ์เพื่อให้ราษฎรยอมรับอำนาจ ขณะเดียวกันก็ยอมแบ่งผลผลิตส่วนเกินให้แก่พระสงฆ์ และสงฆ์เองก็ได้ผลผลิตส่วนเกินจำนวนมากเพื่อสร้างวัดและสถาบันของตนให้เข้มแข็ง จนในที่สุดวัดกลายเป็นเจ้าของที่ดินและแรงงานรายใหญ่ เมื่อเข้าสู่ระบบทุนนิยม วัดก็อยู่ในฐานะนายทุนเจ้าของที่ดินด้วย และวัดเริ่ม ให้เช่าที่ดินปรากฏหลักฐานแน่นอน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนกระทั่งปัจจุบันนี้^{๙๐}

ตารางที่ ๒.๑๗ วัดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๔, หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓)	สถาบันศาสนาหรือวัดก็มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย กล่าวคือ ในทางอ้อมนั้นแนวคำสอนบางอย่างในทางศาสนาได้มีผลต่อการประกอบอาชีพ ดังเห็นได้จากคนไทยในสมัยก่อนทำไร่ ทำนา แต่ไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ เนื่องจากขัดกับหลักมิจฉาวธินาได้แก่ คำขาย ๕ อย่าง คือ คำขายอาวุธเครื่องประหารชีวิตคนหรือสัตว์ ๑ คำขายมนุษย์ ๑ คำขายนำเมา ๑ คำขายสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร ๑ คำขายยาพิษ ๑ นอกจากนี้ ยังนำเอาหลักกรรมทางศาสนา มาอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนค่านิยมศักดินา เช่น ความยากจนเป็นผลมาจากการทำบาปในชาติปางก่อน ชนชั้นต่ำควรยอมรับความทุกข์ยากของตน เพราะเป็นการชดใช้กรรมเก่าซึ่งเป็นเรื่องยุติธรรมแล้ว บุคคลแต่ละคนถูกกำหนดให้มีฐานะทางเศรษฐกิจตามกรรมของตนในชาติปางก่อน ซึ่งจะต้องยอมรับเช่นกัน

^{๘๙} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๒) หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓.

^{๙๐} ศิกฤทธิ ปราโมช, *คำบรรยายพื้นฐานอารยธรรมไทย เรื่อง พุทธศาสนากับสังคมไทย* (กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗ – ๔๔.

ตารางที่ ๒.๑๗ วัดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๔, หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓)	คนไทยในสมัยก่อนทำอะไร ทำนา แต่ไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ เนื่องจากขัดกับหลักมิจฉาณาวิชาได้แก่ ค้าขาย ๕ อย่าง คือ ค้าขายอาวุธเครื่องประหารชีวิตคนหรือ สัตว์ ๑ ค้าขายมนุษย์ ๑ ค้าขายนำเมา ๑ ค้าขายสัตว์ สำหรับฆ่าเป็นอาหาร ๑ ค้าขายยาพิษ ๑ นอกจากนี้ ยังนำเอาหลักธรรมทางศาสนา มาอธิบาย ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนค่านิยมศักดินา เช่น ความยากจนเป็นผลมาจากการทำบาปใน ชาติปางก่อน ชนชั้นต่ำควรยอมรับความทุกข์ยาก ของตน เพราะเป็นการชดใช้กรรมเก่าซึ่งเป็นเรื่อง ยุติธรรมแล้ว บุคคลแต่ละคนถูกกำหนดให้มีฐานะ ทางเศรษฐกิจตามกรรมของตนในชาติปางก่อน ซึ่งจะต้องยอมรับเช่นกัน
คึกฤทธิ์ ปราโมช, (๒๕๔๘, หน้า ๓๗ – ๔๔)	ในแง่ปฏิบัติมีผู้มองว่าเนื่องจากสังคมไทยอยู่ภายใต้ ระบบศักดินา มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัชกาลที่ ๕ ภายใต้ระบบนี้ พระมหากษัตริย์ ขุนนางและพระสงฆ์ เป็นผู้ผูกขาดอำนาจรัฐและปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่สำคัญคือ ที่ดิน แรงงาน ในขณะที่ไพร่พลเมือง สามัญต้องส่งส่วยแรงงานและค่าเช่าและอยู่ในสภาพ ถูกกดขี่ ผลผลิตส่วนเกินก็ตกอยู่ในมือของ ผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตในสังคมศักดินา พุทธศาสนาก็มีส่วนช่วยให้ผู้ปกครองมีความชอบ ธรรมและปลอบประโลมชนชั้นผู้ไร้กรรมสิทธิ์ให้มี ความหวังที่จะหลุดพ้นในชาติหน้า ดังนั้น กษัตริย์จึง ต้องอาศัยพระสงฆ์เพื่อให้ราษฎรยอมรับอำนาจ ขณะเดียวกันก็ยอมแบ่งผลผลิตส่วนเกินให้แก่ พระสงฆ์ และสงฆ์เองก็ได้ผลผลิตส่วนเกินจำนวน มากเพื่อสร้างวัดและสถาบันของตนให้เข้มแข็ง จนใน ที่สุดวัดกลายเป็นเจ้าของที่ดินและแรงงานรายใหญ่ เมื่อเข้าสู่ระบบทุนนิยม วัดก็อยู่ในฐานะนายทุน เจ้าของที่ดินด้วย และวัดเริ่ม ให้เช่าที่ดินปรากฏ หลักฐานแน่นอน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งปัจจุบันนี้

๒.๔.๔.๕ วัดมีความสำคัญต่อสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมนั้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าของความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ในทุกๆ ทางของสังคมไทย และต่างฝ่ายต่างก็เอื้อกูลซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ก็จำต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มตั้งแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาต ตลอดจนปัจจัยสี่อื่นๆ แม้ในทางหลักธรรมมีพุทธพจน์ตรัสสอนว่า “บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่นในทางกลับกันก็มีคำสอนให้ภิกษุสงฆ์กระทำกิจต่าง ๆ เพื่อสังคมดังเช่น “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาเวศ และหมู่มนุษย์ทั้งหลายแม้เธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด”^{๙๑}

ตารางที่ ๒.๑๘ วัดมีความสำคัญต่อสังคม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๒๕, หน้า ๕๐)	บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมนั้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าของความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ในทุกๆ ทางของสังคมไทย และต่างฝ่ายต่างก็เอื้อกูลซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ก็จำต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์

๒.๔.๔.๖ วัดมีความสำคัญต่อประชาชน

วัดเป็นสถานที่ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมากเมื่อประเทศไทยมีประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนาไม่ต่ำกว่า ๙๕ เปอร์เซ็นต์

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวัดมีความสำคัญต่อชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “บางวัดหน้าแล้งไม่มีพระอยู่เลย หรือบางที่ไม่มีทั้งปี ถึงขนาดเรียกว่าชาวบ้านต้องประมูลจ้างพระจากที่อื่นมาไปนิมนต์ท่านบอกว่าผมจะให้ข้าวสารท่านเท่านั้นกระสอบให้ช่วยมาเป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ อะไรทำนองนี้”^{๙๒}

คำกล่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความจำเป็นของพุทธศาสนิกชนที่ต้องอาศัยพระสงฆ์และวัดในชีวิตประจำวันของตนจนอาจกล่าวได้ว่า “พระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่ นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางใจและ

^{๙๑} พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๐.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

เป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนิกแล้ว สถาบันสงฆ์ยังทำหน้าที่อื่น ๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปบริการไม่ทั่วถึงถึงความสำคัญของวัดต่อประชาชนจึงอาจมีได้ดังต่อไปนี้

๑. เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมทางศาสนาวิถีชีวิตของประชาชนที่พุทธศาสนิกชนย่อมมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ต้องอาศัยพระสงฆ์และวัด ตั้งแต่เกิด เช่น การตั้งชื่อ การโกนจุก การบวช การทำบุญบ้าน การสมรส การบำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสต่างๆ จนกระทั่งตาย ล้วนแต่ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ทั้งสิ้น

๒. เป็นที่พึ่งทางใจ วัดและพระสงฆ์จะเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้ปลอบประโลมในกรณีที่ประสบความสูญเสีย ความผิดหวังในชีวิต หรือเกิดวิกฤตที่ไม่สามารถหาทางอื่นมาอธิบายได้ วัดและพระสงฆ์จะเข้ามาทำหน้าที่นี้โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. เป็นที่ให้คำอธิบายคำถามต่าง ๆ ที่สังคมมนุษย์จะต้องมี เช่น คำถามว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำไม มนุษย์ต้องเกิด ตายแล้วไปไหน

๔. หน้าที่อื่น ๆ ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับฐานะของพระสงฆ์ เช่น กระทำไปในฐานะของบุคคลที่สังคมทั่วไปให้ความเชื่อถือยกย่อง เช่น ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นต้น^{๙๓}

โดยสรุปในชีวิตประจำวันของประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้นต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยสถาบันสงฆ์หรือวัดอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพิธีการต่าง ๆ และการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ถึงขนาดที่ว่าในการดำเนินวิถีชีวิตนั้นไม่อาจขาดสถาบันสงฆ์หรือวัดได้เลย

ตารางที่ ๒.๑๙ วัดมีความสำคัญต่อประชาชน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๒๕, หน้า ๓๙)	พระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่ นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนิกแล้ว สถาบันสงฆ์ยังทำหน้าที่อื่น ๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปบริการไม่ทั่วถึง
แสง มนวิฑูร, (๒๕๒๕, หน้า ๙)	ความสำคัญของวัดต่อประชาชนจึงอาจมีได้ดังต่อไปนี้ ๑. เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมทางศาสนา ๒. เป็นที่พึ่งทางใจ ๓. เป็นที่ให้คำอธิบายคำถามต่าง ๆ ที่สังคมมนุษย์จะต้องมี ๔. หน้าที่อื่น ๆ ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับฐานะของพระสงฆ์

^{๙๓}แสง มนวิฑูร, พระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปการ ๒๕๔๔), หน้า ๙.

๒.๔.๕ หลักการจัดการวัด

คำว่า “วัด” มีความหมายว่าเป็นที่พำนักอาศัยของพระสงฆ์และสามเณรทั้งหลาย “วัด” เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจหรือประกอบกิจกรรมของสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแตกต่างจาก “บ้าน” โดยสิ้นเชิงที่อยู่ของพระสงฆ์และสามเณรเรียกว่า “กุฏิ” ดังนั้นคำว่า “วัด” ก็หมายความว่า เป็นการกำหนดเอาหรือเป็นการ “กะ” เอาจากการคำนวณ “วัด” เป็นการไปในสถานที่กระทำคุณงามความดีกันว่าจะเป็นไปได้สักเพียงไหนในแต่ละคนใครที่ไม่ได้ไป “วัด” ก็ไม่รู้ว่าเป็นคนที่ดีเอาคุณงามความดีได้เพียงไหน มีระดับคุณงามความดีหรือเปล่าอาจจะไม่ได้ เพราะยังไม่ได้ไป “วัด” กันนั่นเองการบริหารและการจัดการวัดหมายถึงเจ้าอาวาสหรือสมภารคือผู้นำของภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัดเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและความมั่นคงของวัดโดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการของวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันให้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติศาสนกิจดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงและให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและมั่นคงเป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรมจริยธรรมและกาวานาธรรมคือวิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชนและประชาชนทั้งใกล้และไกลให้เป็นที่พักทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง^{๔๔}

การบริหารจัดการวัดนั้นเจ้าอาวาสหรือสมภารวัดจะต้องมีศาสตร์และมีศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัดของท่านศาสตร์ในการบริหารและการจัดการประกอบด้วยการวางแผนการจัดการองค์การการบริหารงานบุคคลการอำนวยความสะดวกการประสานงานการประเมินผลงานและการงบประมาณศิลป์ในการบริหารและการจัดการประกอบด้วยความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานมีศิลปะในการพูดที่ดีโน้มน้าวได้เก่งทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการนี้เจ้าอาวาสแต่ละวัดจะแตกต่างกันออกไปบางวัดก็มีความสามารถในการประสานบางวัดก็มีความสามารถในการทางปกครองซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีในการบริหารและการจัดการวัดซึ่งจะต้องบริหารและจัดการในเชิงรุกเพื่อให้ได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพคือ

๑. เป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. เป็นผู้มีกิจการงานสะอาดไม่ประพฤตินอกกริตนอรอยแห่งสมณะ
๓. เป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งทางเจริญและทางเสื่อม
๔. เป็นผู้มองเห็นการณ์ไกลในการสืบทอดในการบริหารการปกครองแล้วสร้างธรรมทายาทขึ้นมา
๕. เป็นผู้มียุทธศาสตร์
๖. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต
๗. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต
๘. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต
๙. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต

^{๔๔} กรมการศาสนาและสำนักงานสภาพัฒนาการสังคมไทย, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิชุมชนไทย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖๖ – ๑๖๘.

๑๐. เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และพัฒนา^{๙๕}

หลักการบริหารวัดคือการอำนวยการซึ่งต้องมีการตัดสินใจให้ถูกต้องและเหมาะสมการบริหารงานสมัยปัจจุบันผู้บริหารวัดต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Vision) ต้องทำงานเป็นทีม Team Work) วางโครงสร้างพื้นฐานได้ดี (Infrastructure) รับฟังเสียงมหาชน (Public Hearing) และพร้อมที่จะรื้อปรับระบบ (Reengineering)^{๙๖}

ดังนั้นจำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่มๆจะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้นทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์พัฒนาวัดพัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

ตารางที่ ๒.๑๙ วัดมีความสำคัญต่อประชาชน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนาและสำนักงานสภาพัฒนา ราชภัฏ (๒๕๓๗, หน้า๑๖๖ – ๑๖๘)	“วัด” มีความหมายว่าเป็นที่พำนักอาศัยของ พระสงฆ์และสามเณรทั้งหลาย
กรมการศาสนา (๒๕๓๘, หน้า๑๕)	จัดการในเชิงรุกเพื่อให้ได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพคือ ๑. เป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม ๒. เป็นผู้มีการงานสะอาดไม่ประพฤตินอกกริยา ๓. เป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งทางเจริญและทางเสื่อม ๔. เป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล ๕. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๖. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๗. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๘. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๙. เป็นผู้มีความประพฤติดี ๑๐. เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และพัฒนา

^{๙๕} กรมการศาสนา, คู่มือการถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า๑๕.

^{๙๖} คณินันต์จันทบุตร และสุบรรณจันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัตินิการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่าอานาชาตอำเภอวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า๒๑-๒๖.

ตารางที่ ๒.๑๙ วัดมีความสำคัญต่อประชาชน (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
คะเนิงนิตย จันทบุตร และสุพรรณ จันทบุตร (๒๕๔๕, หน้า๒๑-๒๖)	หลักการบริหารวัดคือการอำนวยความสะดวกซึ่งต้องมีการตัดสินใจให้ถูกต้องและเหมาะสมการบริหารงานสมัยปัจจุบันผู้บริหารวัดต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Vision) ต้องทำงานเป็นทีมTeam Work) วางโครงสร้างพื้นฐานได้ดี (Infrastructure) รับฟังเสียงมหาชน (Public Hearing) และพร้อมที่จะรื้อปรับระบบ (Reengineering)

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนสมบัติไว้ดังนี้^{๙๗}

“มาตรา ๔๐ ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง
๒. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัตินั้นด้วย” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติกลาง และ ศาสนสมบัติวัดไว้ดังนี้

๒.๕.๑ ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๔๑ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลาง ด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วใช้บังคับงบประมาณนั้นได้

ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๐ (๑) เป็นการให้คำจำกัดความของศาสนสมบัติกลางว่า ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง คือ เป็นทรัพย์สินส่วนกลางของพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัย ทรัพย์สินที่จัดเป็นศาสนสมบัติกลาง ได้แก่

๑. วัดร้างที่ได้ประกาศยุบเลิกวัดตามกฎหมายแล้ว
๒. ทรัพย์สินที่มีผู้ถวายให้แก่พระพุทธศาสนา
๓. ทรัพย์สินที่คณะสงฆ์จัดซื้อด้วยทุนศาสนสมบัติกลาง
๓. ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินเหล่านี้ (ข้อ ๑ ข้อ ๒ และข้อ ๓)
๔. ผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินและการจัดการทรัพย์สินเหล่านี้

^{๙๗} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕. (๒๕๕๕, ๓๑ ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๗๙ (ตอนที่ ๑๑๕ ฉบับพิเศษ), หน้า ๒๙-๔๔.

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของประเทศไทย ในสามสถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ แต่ศาสนาหรือพุทธศาสนาไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลเหมือนวัดมีพระสงฆ์ ดังนั้น ทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติกลางไม่มีกฎหมายใดคุ้มครองไว้โดยชัดแจ้ง ด้วยเหตุนี้ มาตรา ๔๐ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงบัญญัติไว้ว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ (ซึ่งหมายถึง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง) ให้ถือว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็น เจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย” สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะกรรมการร่างกฎหมาย กอง ๕) ได้พิจารณาถึงปัญหาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ตามมาตรา ๔๐ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตามบันทึกเรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ในการตรวจสอบบัญชีโรงพิมพ์การศาสนาในขณะนั้น ปัจจุบัน คือโรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า

“...เมื่อได้พิจารณาตรา ๔๐ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่บัญญัติว่า “การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (เดิมกรมการศาสนา) เพื่อการนี้ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย” ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ย่อมเห็นได้ว่า กฎหมายมีหลักการ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง แต่เนื่องจาก ศาสนสมบัติกลางไม่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย บทบัญญัติมาตรา ๔๐ วรรคสองดังกล่าว จึงให้ถือว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางเสียด้วย ในฐานะที่เป็น ผู้จัดการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตัดปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการทำนิติกรรม และการดำเนินคดีทางศาลเกี่ยวกับศาสนสมบัติกลาง แต่ก็หาได้มุ่งหมายที่จะให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางอย่างแท้จริงไม่ ดังเห็นได้จากการที่กฎหมายใช้ถ้อยคำว่า “เพื่อการนี้ ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย” ฉะนั้น จึงเห็นว่า ศาสนสมบัติกลางไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือของกรมการศาสนาในขณะนั้น

มาตรา ๔๑ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางไม่ใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปีอย่างเดียว แต่เป็นทั้งงบประมาณรายรับรายจ่ายและงบประมาณรายจ่ายรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน ซึ่งหมายถึงหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางประจำปีนั้น ๆ

เนื่องจากตามมาตรา ๔๖ (๓) แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริมพัฒนาพระพุทธศาสนา และดูแลรักษา ศาสนสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ประกอบกับพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๔๒ กำหนดว่าในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้แก้ไขคำว่า “กระทรวงศึกษาธิการ” และ “กรมการศาสนา” เป็น “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” จึงเป็นผู้จัดทำ งบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางในนามของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเจ้าของที่แท้จริงของศาสนสมบัติกลาง คือพระพุทธศาสนาอันได้แก่

สถาบันคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ปกครองและดำเนินการของคณะสงฆ์ตามมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งบัญญัติว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้” การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติอันเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามกฎหมาย จึงควรปรึกษาหารือและรับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมด้วย และการที่กฎหมายกำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ก็เป็นการให้เจ้าของศาสนสมบัติกลางที่แท้จริง ท่านได้ให้ความเห็นชอบในหลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริหารศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมสมบัติวัด และเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม และจัดการศาสนสมบัติกลางประจำปีนั่นเอง

๒.๕.๒ ศาสนสมบัติวัด

กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ การได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดไว้เป็นหลักฐานและเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สิน นั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้น โดยระบุเหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วยการได้มาซึ่งที่ดินหรือสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนการได้มาตามกฎหมายแล้ว สำหรับวัดในเขตจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ให้ส่งหลักฐานการได้ไปเก็บรักษาไว้ที่กรมการศาสนา สำหรับวัดในเขตจังหวัดอื่น ให้ส่งไปเก็บรักษาไว้ ณ ที่ทำการศึกษาศาสนาจังหวัดนั้น

ข้อ ๒ การกันที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

ข้อ ๓ การให้เช่าที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัด ซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ถูกต้องและให้เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือ สัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐานที่วัดหรือจะฝากกรมการศาสนาให้เก็บรักษาไว้ก็ได้

ข้อ ๔ การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กลุ่ปนาหรือที่วัดที่กันไว้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ ที่มีกำหนดระยะเวลาเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา

ข้อ ๕ การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไปให้เก็บรักษาโดยฝากกรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัดการดูแล รักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาค ให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค

ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือทั้งนี้ให้เจ้าอาวาส ตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง

ข้อ ๗ ในกรณีที่วัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดถูกฟ้องหรือถูกหมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือ จำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อกรมการศาสนาหรือศึกษาธิการจังหวัด ที่วัดตั้งอยู่ทราบไม่ช้ากว่า ๕ วัน นับแต่วันรับหมาย

ข้อ ๘ ให้กรมการศาสนากำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับ การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนี้ ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

ตารางที่ ๒.๒๐ ศาสนสมบัติวัด

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕. (๒๕๕๕, หน้า ๒๙-๔๔)	ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ศาสนสมบัติกลาง ๒. ศาสนสมบัติของวัด

๒.๕.๓ ข้อกฎหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด

๑. การเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามความในมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนั้นจึงต้องตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ ด้วย วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเช่น เรื่องสถานะนิติบุคคลของวัด เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ที่จะพึงมีได้เฉพาะบุคคลธรรมดา การแสดงเจตนาในการใช้สิทธิและหน้าที่จึงจำเป็นต้องมีผู้แทน ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงเป็นทั้งผู้ปกครองของวัด ตามมาตรา ๓๗ (๒) และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา ๔๕ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง หน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส คือ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามมาตรา ๓๗ (๑) การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถสูงใน การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีทั้งบทบาทของสงฆ์ที่จะต้องจรรโลงพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาในวัดและปกครองสอดส่องคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือ พำนักพักอาศัยอยู่ในวัดอีกทั้งยังทำหน้าที่ในการจัดการกิจการต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวัดทั้งสิ้น โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสน สมบัติของวัด เจ้าอาวาสต้องมีผลผูกพันทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ แต่การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาส ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เป็นการให้ความสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติด้านการ ศึกษาในทางโลกเอาไว้ด้วย การจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์อันเป็นศาสนสมบัติของวัด กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่ามีความประเด็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรม

สัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหาร ซึ่งหากขาดความรู้ความเข้าใจการศึกษาทางโลกแล้ว อาจเป็นผลเสียและส่งผลไปถึงการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่จะเข้ามารองรับอำนาจ ของเจ้าอาวาส ในฐานะผู้รับมอบอำนาจ รวมไปถึงการวางมาตรการหรือการมอบอำนาจให้บุคคล คณะกรรมการ หรือคณะบุคคล ดำเนินการบริหารจัดการฯ แทนเจ้าอาวาส ก็อาจเกิดผลเสีย และไม่มีประสิทธิภาพ ในการบริหารและจัดการได้ นอกจากนี้ตำแหน่งเจ้าอาวาส มาตรา ๔๕ ถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสหรือผู้จัดประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดำเนิน การจัดประโยชน์แทนวัดโดยมิชอบ โดยหลักปฏิบัติดังกล่าวทั้งรู้และไม่รู้เท่าถึงการณ์ ถือว่ามีความผิดทางกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว หากขาดการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ของวัด ที่เหมาะสม เจ้าอาวาสอาจจะมีคามผิดในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้

๒. การแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด เป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด การแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และ มาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการ แต่งตั้งและถอดถอนไวยาวัจกร ทั้งนี้ คำว่า “ไวยาวัจกร” หมายถึง คฤหัสถ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มี หน้าที่เบิกความจ่าย “นิตยภัต” และมีอำนาจดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาส มอบหมายเป็น หนังสือ นิตยภัตตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยการเบิกจ่ายนิตยภัต พ.ศ. ๒๕๑๔ หมายถึง เงินงบประมาณที่กรมการศาสนาได้รับเป็นประจำปีเพื่อจ่ายถวายอุปัชฌาย์ ให้แก่พระภิกษุผู้ ได้รับแต่งตั้ง หรือพระภิกษุผู้ปฏิบัติหน้าที่พิเศษตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตรานิตยภัต พระภิกษุผู้มี ตำแหน่งหลายตำแหน่ง ทางราชการจะถวายนิตยภัตในตำแหน่งที่สูงกว่าเพียงตำแหน่งเดียว พระภิกษุ ผู้ได้รับแจ้งการถวายนิตยภัต ในเขตจังหวัดพระนคร ธนบุรี นนทบุรี และสมุทรปราการ ให้ไวยาวัจกร ไปขอเบิกนิตยภัตที่กรมการศาสนา ในเขตจังหวัดอื่นให้ไวยาวัจกรไปขอเบิกนิตยภัตที่จังหวัด ซึ่งพระภิกษุรูปนั้น สังกัดอยู่ภายในเดือนกันยายนของปี การจัดหาประโยชน์จากศาสนสมบัติวัด ในกรณีที่ดินมีที่ดินมากพอจะนำมาหาประโยชน์ได้ ก็ให้วัดเหล่านั้นจัดหาประโยชน์เข้าวัดจากที่ดิน เหล่านั้นได้ โดยการตั้งไวยาวัจกรเป็นตัวแทนของเจ้าอาวาส หรือแต่งตั้งผู้จัดหาประโยชน์ของวัดขึ้น ดำเนินการ เหตุที่ต้องแต่งตั้งไวยาวัจกร ก็เพราะว่าการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติวัด โดยเฉพาะ อสังหาริมทรัพย์เป็นเรื่องธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์ และการเงิน ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะให้เจ้าอาวาสเข้ามา จัดการด้วยตนเอง กฎหมายจึงตั้งให้ไวยาวัจกรเป็นตัวแทนเจ้าอาวาส และเป็นตัวแทนของวัด ซึ่งวัด ต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น ถ้าได้กระทำภายในของเขตอำนาจที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้น ตำแหน่ง ไวยาวัจกร จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญสำหรับกิจการของคณะสงฆ์ตำแหน่งหนึ่ง ตามบทบัญญัติ กำหนดให้ช่วยงานเจ้าอาวาส หรือ แทนเจ้าอาวาสเมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่จากเจ้าอาวาส จึงจะมี อำนาจโดยสมบูรณ์ในการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่ได้รับ มอบหมาย จากคุณสมบัติ ของคฤหัสถ์ ผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่ได้กำหนดคุณสมบัติบาง ประการของไวยาวัจกรที่ เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน เช่น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติทางการศึกษาของ ไวยาวัจกร อีกทั้งวาระในการดำรงตำแหน่ง และการสรรหาตัวบุคคลที่เหมาะสมกับกิจการที่ได้รับมอบ อำนาจเฉพาะเรื่อง อำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกร นั้น คือ เจ้าอาวาสของวัดนั้นปรึกษาสงฆ์ในวัด พิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติ ตามที่กำหนดไว้ และโดยทั่วไปแล้วเจ้าอาวาสมักจะแต่งตั้ง

บุคคลที่มีความคุ้นเคย หรือญาติพี่น้อง ให้เป็นผู้จัดการประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด และในการจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์บางประการจะต้องเกี่ยวข้องกับตัวบท กฎหมาย เช่น การทำนิติกรรม สัญญาต่างๆ ซึ่งจะต้องรู้เรื่องกฎหมายอย่างถ่องแท้ ดังนั้นหากไวยาวัจกร ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ย่อมทำให้เกิดผลเสียในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็น ศาสนสมบัติของวัดได้

๓. การควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง จากกรณีผู้มอบอำนาจ และผู้รับมอบอำนาจ ในฐานะที่วัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และตามความในมาตรา ๓๗ (๑) เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดำเนินการดูแลรักษาประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด และเจ้าอาวาสมีอำนาจในการแต่งตั้ง ไวยาวัจกร ได้ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร ซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ผู้แทนและตัวแทนในการจัดการดูแลรักษา ศาสนสมบัติในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกร หรือผู้จัด ประโยชน์ต้องดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎ กระทรวง ฉบับที่ ๒ (๒๕๑๑) ซึ่งข้อ ๓ กำหนดให้การเช่าที่ดินหรืออาคาร เจ้าอาวาสต้องจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัด ซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ถูกต้อง และ เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือสัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐาน โดยที่กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๓ นี้ ไม่ได้บัญญัติการควบคุมตรวจสอบของเจ้าอาวาสไว้ และในข้อ ๖ กำหนดให้เจ้าอาวาสจัดให้ ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาส แต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปี ปฏิทิน ให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและ ถูกต้อง โดยตรวจได้เสมอในเมื่อมีความประสงค์จะตรวจ แต่ไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป และอาจ มอบหมายให้ภิกษุรูปอื่นที่มีความรู้ทางบัญชีทำการตรวจแทนได้ อันเป็นการตรวจสอบเบื้องต้นของ เจ้าอาวาส ซึ่งถ้าพบว่าไวยาวัจกรทุจริตต่อหน้าที่ หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย อย่างร้ายแรง หรือประมาทเลินเล่อในหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ตัวอย่างร้ายแรง เจ้า อาวาสอาจสั่งถอดถอนไวยาวัจกรผู้นั้นออกจากหน้าที่ได้ โดยอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอตามกฎหมายเถร สมาคม ฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรสำหรับผู้จัดประโยชน์เป็น อำนาจในการแต่งตั้งของเจ้าอาวาส จึงอาจถอนคืนการจัดประโยชน์จากผู้นั้นได้ โดยแจ้งการถอนคืน แก่ผู้นั้นเป็นหนังสือไว้เป็นหลักฐาน อันเป็นการควบคุมตรวจสอบของเจ้าอาวาสได้อย่างสมบูรณ์ แต่สำหรับเจ้าอาวาสซึ่งมีหน้าที่บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามมาตรา ๓๗ (๑) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น ในบทกำหนดโทษ หมวด ๗ กรณี นี้ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ได้บัญญัติไว้ จึงไม่อาจควบคุมตรวจสอบได้โดยตรง อีกทั้งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ในการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัด ก็ไม่ได้กำหนดอำนาจให้ผู้ใดในการ ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนั้นถ้าเจ้าอาวาสฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ย่อมเกิดปัญหาในทางปฏิบัติในการควบคุมตรวจสอบ แต่ ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นอาจใช้กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ ในหมวด ๔ จริยาพระสังฆาธิการ ในข้อ ๔๓ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “พระสังฆา ธิการต้องเฝ้าเพื่อต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ

คำสั่ง ประกาศ พระราชบัญญัติสมเด็จพระสังฆราชสังวร และปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด ” ในการควบคุมดูแล แนะนำ ชี้แจง หรือสั่งให้เจ้าอาวาสผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจรรยาพระสงฆ์การได้ เนื่องจากการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของเจ้าอาวาสนั้น ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎกระทรวง

๔. การจัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงมาตรา ๔๐ วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้บัญญัติไว้ว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎ กระทรวง” ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัตินี้ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ว่าด้วยการดูแลรักษา และ จัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งผูกพันให้วัดต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนด และบางกรณีการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัดต้องได้รับความเห็นชอบ จากกรมการศาสนา ก่อน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๒ กำหนดว่า “การกั้นที่ดินซึ่งเป็นที่วัด ให้เป็นที่จัดประโยชน์ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม” ในข้อ ๔ “การให้เช่าที่ดินสงฆ์ ที่กลบนา หรือที่วัดที่กั้นไว้เป็นที่จัดประโยชน์ ที่มีกำหนดระยะเวลาการเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา” และในข้อ ๕ “การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไปให้เก็บรักษาโดย ผากรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือ ธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบ ทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด” ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ไม่เอื้อประโยชน์ในการพัฒนาสังฆาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด เกิดความล่าช้าและไม่สะดวกในการลงทุนเพื่อประโยชน์ตอบแทนของวัด อีกทั้งไม่มีข้อบัญญัติใดทั้งในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎกระทรวง เป็นบทลงโทษ ถ้าไม่ปฏิบัติ ดังนั้นถ้าเจ้าอาวาสฝ่าฝืนกรมการศาสนา ก็ไม่มีอำนาจบังคับ แต่วัดอาจมีปัญหาด้านกฎหมายในสัญญาเช่าเกินสามปีในที่ธรณีสงฆ์ ที่กลบนา หรือที่จัดประโยชน์กับผู้เช่าได้๔ นอกจากนั้นกฎกระทรวงก็ไม่ได้บัญญัติถึงรายละเอียดและวิธีการจัดหาประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดอย่างชัดเจน ให้เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสหรือตัวแทนที่จะจัดการหาประโยชน์ในที่ดินของวัดไป โดยลำพัง ไม่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานทางราชการ ซึ่งถ้าเจ้าอาวาสไม่สอดคล้องดูแลไว้วางใจ ผู้จัดประโยชน์อย่างทั่วถึง หรือตัวแทนที่แต่งตั้งทำหน้าที่ได้ไม่ดีพอ เป็นบุคคลที่ไม่เหมาะสม หรือไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด อาจสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมากได้

๕. ลักษณะ ของการผูกพันในนิติกรรมสัญญาต่างๆ และผลผูกพันตามกฎหมาย ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ต่อผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมายของวัด ในฐานะที่วัดมีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มีความชอบธรรมที่จะบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ของวัด กิจกรรมบางอย่างที่ต้องอาศัยรูปแบบการบริหารจัดการในเชิงพาณิชย์อันเกี่ยวเนื่อง ด้วยอสังหาริมทรัพย์ของวัดตามกฎหมาย มีรูปแบบการจัดการตามกฎหมายในเรื่องของ นิติกรรมสัญญาเช่าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้เช่าที่ดิน หรืออาคาร ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด ดังนั้นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของวัดจึงมีผลผูกพันตามกฎหมายในอันที่จะลงนาม ในฐานะคู่สัญญาที่เข้าผูกพันในนิติกรรมสัญญาต่างๆ ของวัด จากความไม่เหมาะสม รวมถึงข้อจำกัดในด้านวัฒนธรรมประเพณีสังคมไทยที่เคารพเทิดทูนพระภิกษุสงฆ์ จึงให้อำนาจเจ้าอาวาสที่จะมอบ

อำนาจให้กับบุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการแทนเจ้า อาวาสได้ กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แต่เนื่องจากเจ้าอาวาสในฐานะตัวการผู้มอบอำนาจเฉพาะ ซึ่งได้กระทำไปในขอบเขตของอำนาจตามกฎหมายอันจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ซึ่งเข้ามาเป็นคู่สัญญากับวัดผลผูกพันดังกล่าวระหว่างผู้มอบอำนาจ และผู้รับมอบอำนาจ กรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ยังมีได้มีการกำหนดไว้อย่างเด่นชัดในพระราชบัญญัติพระสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอันเป็นอุปสรรคอย่างอื่นในการบริหารจัดการศาสนสมบัติ ของวัด โดยเฉพาะ อสังหาริมทรัพย์ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ในการจัดการดูแลรักษา และหาประโยชน์ในศาสนสมบัติ เนื่องจากวัดเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน ซึ่งตามกฎหมายฉบับที่ ๒ ได้กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด หลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งอาจจะอยู่ในฐานะ “ผู้แทน” ของวัด หรือ “ตัวแทน” ของวัด ถ้าได้กระทำกิจการใดๆ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยชอบด้วย กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ แล้ว ก็ถือว่าได้กระทำภายในกิจการเพื่อประโยชน์แก่วัด โดยชอบด้วยกฎหมาย วัดจึงมีหน้าที่ต้องผูกพันในกิจการนั้นๆ

๖. อำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาในคณะสงฆ์ในการควบคุมดูแลการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัดการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๒ “คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม” และมาตรา ๒๐ ทวิ ได้บัญญัติไว้ว่า “เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์” สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้จัดแบ่งเขตปกครองเป็นภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล โดยมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ปกครองตามลำดับชั้น การปกครองคณะสงฆ์มีขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างยาวนาน อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการควบคุมดูแลในปกครองของสงฆ์ได้ โดยเฉพาะการบริหาร จัดการผลประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด อีกทั้งไม่มีข้อบัญญัติถึงอำนาจและหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่เป็นผู้บังคับ บัญชาของเจ้าอาวาส ในการควบคุมดูแลการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัดกฎกระทรวงกำหนดไว้เป็น เพียงการเสนอเรื่องตามลำดับชั้นถึงกรมการศาสนา

๗. วัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ วัดในประเทศไทย ตามสถิติข้อมูลของกรมการศาสนามีวัดซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จำนวนทั้งสิ้น ๓๒,๗๑๐ วัด โดยไม่ได้กล่าวถึงจำนวนสำนักสงฆ์ ซึ่งวัดตามมาตรา ๓๑ แห่งพระบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีสองอย่างคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ และมาตรา ๓๒ กล่าวว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๓) ที่อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้บัญญัติถึงการสร้างวัด การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยไม่ได้กล่าวถึงการสร้างสำนักสงฆ์ ดังนั้น สำนักสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศย่อมเป็นการใช้เรียกชื่อพ้องเป็นเพียงที่พักสงฆ์ คือ เป็นที่พำนักของพระภิกษุที่ไม่ได้ขออนุญาตสร้างวัดและตั้งวัด เพราะสำนักสงฆ์ ตามมาตรา ๓๑ นั้น อาจแปลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย คือ วัดที่ยังไม่ได้รับ

พระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งถ้าเกิดคดีความขึ้น^{๙๘} กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ที่พัทสงฆ์ที่ไม่ได้ขออนุญาตในการสร้างวัดและการตั้งวัดย่อมไม่อยู่ในความคุ้มครองหรือในบังคับของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังเช่นมาตรา ๓๔ บัญญัติว่า “ที่วัด และที่ธรณีสงฆ์ จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ^{๙๙} และห้ามมิให้บุคคลโดยกายอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่ วัด และที่ธรณีสงฆ์” มาตรา ๓๕ บัญญัติว่า “ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการ บังคับคดี ๙” เมื่อที่พัทสงฆ์ไม่ใช่วัด ย่อมไม่อยู่ในสายการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมืองจึงควบคุมได้ยาก อีกทั้งการจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ ก็อาจไม่ถูกต้องตามกฎหมาย อาจก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นได้ ซึ่งอาจเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้เหมือนกัน^{๙๘}

๒.๕.๔ แนวทางการจัดการทรัพย์สินในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในหัวข้อนี้ จะได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดการทรัพย์สินที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล และวิธีการจัดการ ตลอดจนเมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดคดีความเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินของสงฆ์ แล้วสงฆ์มีแนวทางในการจัดการเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยอย่างไร

๒.๕.๔.๑ ผู้ดูแลและจัดการทรัพย์สินของสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ต่างๆ เช่น

- ๑) เสนาสนาหาภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่จัดภิกษุให้จับจองที่พักอาศัย)
- ๒) ภัตตพเทศภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่จัดภิกษุไปกินนิมนต์)
- ๓) เสนาสนาปัญญาภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่จัดที่พักอาศัย)
- ๔) ภัณฑาคาริกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาเรือนคลัง)
- ๕) จีวรปฏิกคาหกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่รับจีวรที่หายกลวแล้วเก็บรักษา)
- ๖) จีวรภาชกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกจีวรแก่สงฆ์)
- ๗) ยาคุภาชกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกข้าวต้ม)
- ๘) ผลภาชกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกผลไม้)
- ๙) ชัชชกภาชกภิกษุ (ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกของขบเคี้ยว) และเจ้าหน้าที่อื่นอีก^{๙๙}

จะเห็นว่า เมื่อมีพระสาวกมากขึ้นมีผู้ศรัทธาถวายสิ่งของต่างๆ มากขึ้น แต่พระสงฆ์มิได้มีการสะสมปัจจัย ๔ ไว้เป็นของตนเอง ดังนั้นจึงต้องมีสถานที่กลางเพื่อเป็นที่สำหรับเก็บรักษาดูแล และจัดวางโครงสร้างด้านบุคคลที่จะทำหน้าที่ดูแลจัดการ แต่เป็นที่สังเกตได้ว่าในคัมภีร์ไม่มีกล่าวถึงเจ้าหน้าที่จัดการเรื่องที่ดิน และการจัดทำบัญชี เพราะที่ดินของวัดไม่มีการนำไปหาผลประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น และไม่มีภิกษุเจ้าที่บริหารจัดการเรื่องเงิน การบริหารจัดการจึงเป็นหน้าที่ของกับปียการก

^{๙๘} พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๙๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๗/๑๕๖.

ตารางที่ ๒.๒๑ ผู้ดูแลและจัดการทรัพย์สินของสงฆ์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๒๗/๑๕๖.	พระพุทธเจ้าได้ทรงแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ เช่น ๑) เสนาสนคาหาปภิกษุ ๒) ภัตตพเทศภิกษุ ๓) เสนาสนปัญญาปภิกษุ ๔) ภัณฑาคาริกภิกษุ ๕) จีวรปฏิบัติคหภิกษุ ๖) จีวรภัชกภิกษุ ๗) ยาคูภัชกภิกษุ ๘) ผลภัชกภิกษุ ๙) ขัซชภัชกภิกษุ ๑๐) ยาคูภัชกภิกษุ ๑๑) ผลภัชกภิกษุ ๑๒) ขัซชภัชกภิกษุ

๒.๕.๔.๒ การบริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์

เรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์นั้น ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินที่จัดอยู่ในปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกสซ์ ซึ่งทายกถวายแก่สงฆ์ โดยภิกษุผู้รับหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์ ต้องได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ โดยต้องคัดเลือกภิกษุที่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่นั้นๆ ตำแหน่งหน้าที่บริหารจัดการทุกหน้าที่ ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้ง ต้องเป็นภิกษุที่มีคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ (๑) ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอ (๒) ไม่ลำเอียงเพราะความเกลียดชัง (๓) ไม่ลำเอียงเพราะความเขลา (๔) ไม่ลำเอียงเพราะความกลัว (๕) ต้องรู้วิธีบริหารจัดการในเรื่องนั้นๆ จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติ ๔ ข้อแรกเป็นคุณภาพ หรือคุณธรรมภายในตัวของผู้บริหาร ส่วนความสามารถและเข้าใจถึงการจัดการ เป็นคุณภาพภายนอก เช่นทรัพย์สินส่วนเสนาสนะก็ต้องรู้ว่าเสนาสนะให้จับจองแล้วและยังไม่ให้จับจอง ภิกษุสงฆ์กับผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งต้องไปประชุมกันในเขตสีมาภิกษุผู้ฉลาดในวิธีการแต่งตั้งสวดประกาศแต่งตั้งด้วยกรรมวาจา

ในการบริหารจัดการที่พักอาศัย ภิกษุผู้มีหน้าที่ให้ภิกษุทั้งหลายจับจองเสนาสนะเป็นที่พักอาศัย ต้องนับจำนวนภิกษุก่อนแล้วนับที่นอน คือ ที่ตั้งเตียง ให้จับจองตามจำนวนที่นอน เมื่อที่นอนเหลือน้อย ให้จับจองตามจำนวนวิหาร เมื่อวิหารเหลือน้อย ก็ให้จับจองตามจำนวนบริเวณ เมื่อบริเวณเหลือน้อย ก็ให้จับจองซ้ำ มีภิกษุรูปอื่นมา ไม่ปรารถนาจะให้ก็ไม่ต้องให้ ไม่พึงให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาจับจองเสนาสนะ ภิกษุจับจองอยู่ในเสนาสนะ ไม่พึงหวงกันไว้ตลอดทุกเวลา ไม่พึงหวงกันไว้ได้ตลอดพรรษา ๓ เดือน ไม่พึงหวงกันไว้ตลอดฤดูกาล^{๑๐๐}

^{๑๐๐} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๑๘/๑๓๕-๑๓๖

ตารางที่ ๒.๒๒ การบริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๑๘/๑๓๕-๑๓๖	ผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง ต้องเป็นภิกษุที่มีคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ (๑) ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอ (๒) ไม่ลำเอียงเพราะความเกลียดชัง (๓) ไม่ลำเอียงเพราะความเขลา (๔) ไม่ลำเอียงเพราะความกลัว (๕) ต้องรู้วิธีบริหารจัดการในเรื่องนั้นๆ

๒.๕.๔.๓ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน

มีเรื่องกรณีตัวอย่างที่ภิกษุเกี่ยวข้องกับที่ดินที่ได้รับการวินิจฉัยโทษไว้ มีทั้งที่ดินพื้นที่สวนพื้นที่นาของชาวบ้านและที่ดินวัดของสงฆ์ คือ ภิกษุกล่าวคำเท็จต่อเอาพื้นที่สวนหรือที่นาของผู้อื่น(ของชาวบ้าน)ว่า สวนหรือนานี้เป็นของเรา เป็นการพยายามจะเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ภิกษุต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุฉลาดในการดำเนินคดีและมีพรรคพวกทำให้เจ้าของสวนหรือเจ้าของที่นาซึ่งเห็นภิกษುದำเนินการฟ้องร้องแล้วคิดว่า ตนสามารถที่จะต่อสู้เอาสวนหรือที่นาคืนได้หรือไม่ ต้องอาบัติอุลลัจจัย หากเจ้าของทอดธุระคิดว่าตนหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินสวนหรือที่นา ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก เมื่อมีการโจทฟ้อง ดำเนินการตัดสินคดีความในท่ามกลางสงฆ์หรือในราชตระกูล ภิกษุให้สินบนผู้ตัดสินอ้างพยานโก่งขนะความเจ้าของที่ดินสวนหรือเจ้าของที่นา ต้องอาบัติปาราชิก แพ้ความเจ้าของที่ดินสวนหรือเจ้าของที่นา เหตุที่ภิกษุเบียดเบียนเจ้าของที่ดินสวนหรือเจ้าของที่นาด้วยเรื่องเท็จ ต้องอาบัติอุลลัจจัย ในกรณีที่ตัดสินในท่ามกลางสงฆ์ มิใช่แต่ภิกษุที่ต่อเอาที่ดินสวนหรือที่นาเท่านั้นที่ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุทั้งหลายที่ตัดสินโกงและภิกษุทั้งหลายที่เป็นพยานโกง ซึ่งร่วมดำเนินคดีทุกรูปต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุปุกหลัก ซึ่งเชือก ล้อมรั้ว หรือถมคันนาให้รุกล้ำที่นา ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อความพยายามรุกล้ำอีกครั้งเดียวจะสำเร็จต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อความพยายามครั้งสุดท้ายสำเร็จ ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุกล่าวต่อเอาพื้นที่ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เจ้าของเกิดความสงสัย ต้องอาบัติอุลลัจจัย หากเจ้าของทอดธุระคิดว่าเราหมดกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก เมื่อมีการดำเนินคดี ภิกษุชนะความเจ้าของพื้นที่ ต้องอาบัติปาราชิก แพ้ความเจ้าของพื้นที่ ต้องอาบัติอุลลัจจัย ภิกษุปุกหลัก ซึ่งเชือก ล้อมรั้ว หรือถมคันดินให้รุกล้ำพื้นที่สวน ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อพยายามรุกล้ำอีกครั้งเดียวจะสำเร็จ ภิกษุต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อพยายามครั้งสุดท้ายสำเร็จ ภิกษุต้องอาบัติปาราชิกการต่อเอาที่ดินทั้ง ๓ เรื่องนี้ เป็นการต่อเอาที่ดินของประชาชน ในความรู้สึกของประชาชน เข้าใจกันว่า ภิกษุผิดชัดเจน มีโทษทางบ้านเมืองด้วย^{๑๐๑}

มีเรื่องที่ภิกษุต่อเอาที่ดินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ร่วมด้วย ดังเรื่องต่อไปนี้ ภิกษุกล่าวต่อเอาวิหาร ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เจ้าของ(ภิกษุสงฆ์)เกิดความสงสัย ต้องอาบัติอุลลัจจัย หากเจ้าของ(ภิกษุสงฆ์)ทอดธุระคิดว่าเราหมดกรรมสิทธิ์ในวิหาร ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก เมื่อมีการดำเนินคดี ภิกษุชนะ

^{๑๐๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๐๓-๑๐๕/๘๖-๘๘.

ความเจ้าของวิหาร ต้องอาบัติปาราชิก แพ้ความเจ้าของวิหาร ต้องอาบัติถุลลัจจัย^{๑๙} การตู่เอาวิหารอันเป็นที่พักอาศัยในที่นี้ รวมเอาที่ดินด้วย เพราะวิหารตั้งอยู่บนพื้นดิน กรณีตัวอย่างนี้ เป็นถ้อยคำที่เป็นไปตามถ้อยคำที่ใช้ในกรณีกฤษฎีเอาที่สวนที่นาของชาวบ้าน พระอรรถกถาจารย์และพระภิกษุจารย์ได้อธิบายไว้ว่า กฤษฎีเอาวัด หมายถึงกฤษฎีเอาวิหาร บริเวณ อาวาส ทั้งใหญ่(กว้าง)และเล็ก (แคบ) ซึ่งเป็นสถานที่ที่ทายกถวายภิกษุทั้งหลายเจาจงสงฆ์ในทิศทั้ง ๔ การตู่เอาไม่ขึ้น ภิกษุไม่สามารถแยก(แบ่ง)ถือกรรมสิทธิ์ เพราะภิกษุทั้งปวงที่อยู่ในทิศทั้ง ๔ ยังไม่ทอดกรรมสิทธิ์^{๑๐๒} สาเหตุที่ภิกษุสงฆ์เกิดคดีความในเรื่องทรัพย์สินประเภทที่ดินขึ้นมา ก็เพราะภิกษุสงฆ์มีทรัพย์สินประเภทที่ดินอยู่แล้วมีที่ดินของคฤหัสถ์อยู่ติดกับที่ดินอันเป็นที่ตั้งวัด

ตารางที่ ๒.๒๓ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๐๓-๑๐๕/๘๖-๘๘.	มีเรื่องกรณีตัวอย่างที่ภิกษุเกี่ยวข้องกับที่ดินที่ได้รับการวินิจฉัยโทษไว้ มีทั้งที่ดินพื้นที่สวนพื้นที่นาของชาวบ้านและที่ดินวัดของสงฆ์ คือ ภิกษุกล่าวคำเท็จตู่เอาพื้นที่สวนหรือที่นาของผู้อื่น(ของชาวบ้าน)ว่าสวนหรือนานี้เป็นของเรา เป็นการพยายามจะเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ภิกษุต้องอาบัติทุกกฏ
วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓๖๘	ภิกษุกล่าวตู่เอาวิหาร ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เจ้าของ (ภิกษุสงฆ์) เกิดความสงสัย ต้องอาบัติถุลลัจจัย หากเจ้าของ (ภิกษุสงฆ์) ทอดธุระคิดว่าเราหมดกรรมสิทธิ์ในวิหาร ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก

๒.๕.๔.๔ ปัญหาเรื่องทรัพย์สิน

มีเรื่องที่ภิกษุไปถือเอาทรัพย์สินที่มีเจ้าของ เป็นเหตุให้พระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทกำหนดโทษเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น เวลาเกิดมีพระภิกษุกระทำความผิดก่อเรื่องเสียหายขึ้นมา ประชาชนที่รู้เห็นเหตุการณ์ก็จะพากันโจษขาน จนเรื่องทราบไปถึงพุทธสำนัก เช่น เรื่องของท่านพระธนิยะใช้เล่ห์หลวงลักไม้ที่แปรรูปแล้วซึ่งเก็บไว้ซ่อมแซมเมืองในนครรัฐ ท่านพระธนิยะได้อ้างว่า เมื่อคราวที่พระเจ้าพิมพิสาร ขึ้นครองราชย์พระองค์ได้ประกาศว่า หญ้าไม้และน้ำ ข้าพเจ้าขอถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอให้ใช้สอยตามสบายเถิด พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า "โยมจำได้ แต่ที่โยมประกาศไปนั้นหมายถึงสมณพราหมณ์ที่มีอายุยาวมีความยำเกรงความเสียหายและโยมหมายถึงหญ้าไม้ที่ไม่มีเจ้าของในป่า ไม่ใช่ไม้ที่ตัดเก็บไว้ซ่อมแซมพระนคร" ความผิดครั้งนี้ มีโทษถึงถูกจับประหารหรือถูกจับขังคุก แต่พระเจ้าพิมพิสารมิได้ทรงเอาผิด รับสั่งว่า "พระองค์จะสั่ง

^{๑๐๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓๖๘

ประหารสังฆจจำหรือสังฆชัยไล้บรรพชิตได้อย่างไร ท่านรอดตัวเพราะชนของท่าน แต่ท่านอย่ากระทำ
อย่างนี้อีกเด็ดขาด"^{๑๐๓}

ในเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ ท่านพระธนิยะมีความผิดต้องได้รับโทษทางบ้านเมือง ส่วนทาง
พระวินัย ท่านไม่ผิดเพราะยังไม่มีการบัญญัติห้ามลักสิ่งของของผู้อื่น แต่ท่านเป็นอาทิกัมมิกะ คือเป็นผู้
ก่อเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทก่อนใครอื่น ภิกษุสงฆ์ซึ่งแม้เป็นผู้มีสิทธิและถือกรรมสิทธิในทรัพย์สิน
ของสงฆ์ แต่ก็ไม่สามารถจะนำของสงฆ์ซึ่งเป็นของส่วนรวมไปทำการใดๆ ที่มีขอบ ถ้ากระทำความผิด
ความผิดทางพระวินัยบัญญัติซึ่งเป็นความผิดที่พ้นได้ด้วยวิธีการแสดงอาบัติ แต่อาจมีโทษทางบ้านเมือง
หนักเบาตามโทษานุโทษ ไม่ต้องพูดถึงกรณีที่อาจจะมาจัดการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่นที่ดิน
ของวัด พวกเขาไม่มีสิทธิ์ ผู้ที่พยายามกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์ถือว่าเป็นพวกมหา
โจรปล้นศาสนา การที่พระสงฆ์ไปต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพย์สินของวัด อันเป็นของสงฆ์ทั้ง ๔ ทิศ ถือว่า
ท่านปกป้องดูแลรักษาสมบัติของสงฆ์ ซึ่งถ้าท่านพากันวางแผนก็มีความผิดทางพระวินัยบัญญัติ ใน
ฐานะไม่ปกป้องรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ที่ไม่พึงสละและไม่พึงแจก ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์
ตอนว่าด้วยเรื่องปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่พระภิกษุต้องระวังการละเมิดเรื่องทรัพย์สิน โดย
พระพุทธเจ้าทรงตั้งมาติกา คือหัวข้อแห่งทรัพย์สิน ซึ่งกำหนดแบ่งเป็น ๓๐ ประเภท^{๑๐๔} ได้แก่ (๑)
ภุมมัญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในแผ่นดิน (๒) ถลัญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่บนบก (๓) อากาศัญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในอากาศ (๔)
เวหาสญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในที่แจ้ง (๕) อุทกญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในน้ำ (๖) นาวาญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในเรือ (๗) ยานาญญ์
ทรัพย์สินที่อยู่ในยาน (๘) ภาราญญ์ ทรัพย์สินที่นำติดตัวไปได้ (๙) อารามญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในสวน (๑๐) วิหาราญญ์
ทรัพย์สินที่อยู่ในวัด (หมายถึงสมบัติของวัด) (๑๑) เขตตญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในนา (๑๒) วตถุญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ใน
พื้นที่ (๑๓) ความญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในหมู่บ้าน (๑๔) อรญญ์ ทรัพย์สินที่อยู่ในป่า (๑๕) อุทก น้ำ (๑๖) ทนต
โปณ ไม้ชำระฟัน (๑๗) วณปติ ต้นไม้เจ้าป่า (๑๘) ทรณกัม ทรัพย์สินที่มีผู้นำไป (๑๙) อุปนินิ ทรัพย์สินที่เอา
ฝากไว้ (๒๐) สุกกมาต ค่านภาษี (๒๑) ปาโณ สัตว์มีชีวิต (๒๒) อปท สัตว์ไม่มีเท้า (๒๓) ทวิปท สัตว์ ๒
เท้า (๒๔) จตุปปท สัตว์ ๔ เท้า (๒๕) พหุปปท สัตว์มีเท้ามาก (๒๖) โจรโก ภิกษุผู้ลัก (๒๗) โจรโก
ภิกษุผู้รับของฝาก (๒๘) สวีธาวาโร การชักชวนกันไปลัก (๒๙) สงเกตกมมัม การนัดหมาย (๓๐) นิमित
ตกมมัม การทำนิमित

บรรดาทรัพย์สินทั้งหมดนั้น ทรัพย์สินที่อยู่ในที่แจ้ง พอใช้เป็นเกณฑ์กำหนดปรับ
โทษภิกษุถือเอาทรัพย์สินของสงฆ์ คือ ภิกษุมิได้ยจิตคิดจะลักทรัพย์สินที่คล้องไว้บนเตียงหรือตั้ง ห้อยไว้บน
ราวจิ้วร สายระเดียง ที่เคียวฝา ที่เครื่องแขวนรูปางช้างหรือที่ต้นไม้ โดยที่สุกแต่บนเชิงรองบาตร ต้อง
อาบัติทุกกฏ จับต้องต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหวต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำให้เคลื่อนที่ ต้องอาบัติปาราชิก
มีประเด็นที่ใช้เป็นเกณฑ์กำหนดปรับโทษภิกษุที่ถือเอาทรัพย์สินที่เขาเก็บไว้ในวัดโดยฐานะ ๔ คือ ผิงอยู่
ในแผ่นดิน ตั้งอยู่บนพื้นดิน ลอยอยู่ในอากาศ แขนงอยู่ในที่แจ้ง ภิกษุมิได้ยจิตคิดจะลักทรัพย์สินดังกล่าว
ต้องอาบัติทุกกฏ จับต้อง ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำให้เคลื่อนที่ ต้องอาบัติ
ปาราชิก ภิกษุกล่าวต่อเอาที่วัด ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้(สงฆ์ผู้เป็น)เจ้าของเกิดความสงสัย ต้องอาบัติ
ถุลลัจจัย หาก (สงฆ์ผู้เป็น) เจ้าของทอดธุระว่า จะไม่เป็นของเรา ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุเมื่อ
ดำเนินคดี ชะนะความเจ้าของ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อดำเนินคดีแพ้ความ ต้องอาบัติถุลลัจจัย

^{๑๐๓} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๘๔-๘๘/๗๔-๗๘.

^{๑๐๔} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๙๓/๘๒.

มีประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สินของสงฆ์ คือพื้นที่วัดที่มีทรัพย์สินที่เขาเก็บไว้ โดยฐานะ ๔ คือ ผิงอยู่ในแผ่นดิน ตั้งอยู่บนพื้นดิน ลอยอยู่ในอากาศ แขนงอยู่ในที่แจ้ง ภิกษุผู้มีโดยจิตคิดจะลักทรัพย์นั้น หาเพื่อนไปด้วยหรือไปแต่ผู้เดียว ต้องอาบัติทุกกฏ จับต้องต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติอุลลัจจัย ทำให้เคลื่อนที่ ต้องอาบัติปาราชิก มีประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ภิกษุรับฝากของ เป็นสิ่งของที่ผู้อื่นให้เก็บภิกษุไว้ ภิกษุรับฝากของ เมื่อเจ้าของทวงว่า “จงคืนทรัพย์สินให้แก่ข้าพเจ้า” ปฏิเสธว่า “ข้าพเจ้าไม่ได้รับไว้” ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เจ้าของเกิดความสงสัย ต้องอาบัติ อุลลัจจัย หากเจ้าของทอذرว่า จะไม่คืนให้เรา ต้องอาบัติปาราชิกภิกษุเมื่อดำเนินคดี ขณะความเจ้าของ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อดำเนินคดี แพ้ความ ต้องอาบัติอุลลัจจัย^{๑๐๕} พระพุทธเจ้ามิได้ทรงแต่งตั้งภิกษุเป็นจัดการเรื่องการเงิน มีแต่ทรงบัญญัติสิกขาบทห้าม เรื่องเงินนั้น พิจารณาตามสิกขาบทที่ทรงบัญญัติเป็นหน้าที่ของอารามิกชน คือ คนวัด ในปัจจุบันเรียกว่า ไวยาวัจกร

ตารางที่ ๒.๒๔ ปัญหาเรื่องทรัพย์สิน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๔-๘๘/๗๔-๗๘.	มีเรื่องที่ภิกษุไปถือเอาทรัพย์สินที่มีเจ้าของ เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทกำหนดโทษเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น เวลาเกิดมีพระภิกษุกระทำความผิดก่อเรื่องเสียหายขึ้นมาประชาชนที่รู้เห็นเหตุการณ์ก็จะพากันโจษขาน จนเรื่องทราบไปถึงพุทธสำนัก
วิ.มหา. (ไทย) ๑/๙๓/๘๒.	พระพุทธเจ้าทรงตั้งมาติกา คือหัวข้อแห่งทรัพย์สินซึ่งกำหนดแบ่งเป็น ๓๐ ประเภท
วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๐๓/๘๖-๘๗.	พื้นที่วัดที่มีทรัพย์สินที่เขาเก็บไว้ โดยฐานะ ๔ คือ ผิงอยู่ในแผ่นดิน ตั้งอยู่บนพื้นดิน ลอยอยู่ในอากาศ แขนงอยู่ในที่แจ้ง

๒.๖ หลักธรรมสำหรับการจัดการศาสนสมบัติของวัด

หลักธรรมในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักธรรมที่สำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ โดยอิทธิบาท ๔ ช่วยส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีพลังดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วง สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักเมตตาธรรมที่ผู้จัดการศาสนสมบัติของวัดใช้เป็นหลักสำหรับสงเคราะห์ประชาชน อคติ ๔ พื้นฐานการจัดการที่ไม่ให้เกิดความลำเอียง สัปปุริสธรรม ๗ เป็นคุณธรรมที่ดำรงไว้ในตัวของผู้จัดการศาสนสมบัติวัด

๒.๖.๑ อิทธิบาท ๔

จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอังคุตตรนิกายทุกนิบาต ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ในอิทธิบาทสูตร ดังนี้

๒.๖.๑.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

^{๑๐๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๐๓/๘๖-๘๗.

อิทธิบาท แปลว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ^{๑๐๖} คุณธรรมให้ถึงซึ่งความสำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ เป็นชุดคุณธรรม มี ๔ ประการ คือ

- ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น
- ๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ว่างธุระ
- ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๑๐๗}

ในอิทธิบาทสูตร อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ได้กล่าวถึง อิทธิบาทธรรม ไว้ดังนี้ว่า

อิทธิบาท (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ) ๔ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิ ปธานสังขาร (สมาธิ ที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิ ที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)^{๑๐๘}

มีนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาได้อธิบายความหมายของ อิทธิบาท ๔ ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป) วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง) จิตตะ (ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ) วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง)^{๑๐๙} อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท คือ

- ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
- ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
- ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

^{๑๐๖} อภิ.วิภังค. (ไทย) ๓๕/๔๕๗/๓๕๒.

^{๑๐๗} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๑๐๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗, อัง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๒๗๖/๓๙๑.

^{๑๐๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม , (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๐.

ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่าง ๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน ดังนี้

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่^{๑๐๐}

อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น ๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝนในสิ่งนั้นไม่วางธุระ ๔. วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผล ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่าง ๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน

ฉันทะ คือ ความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไปทุกข้อ

วิริยะ คือ ความพากเพียร การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

จิตตะ คือ ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้น ไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้ชัดเจน อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา คือ ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่^{๑๐๑}

อิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีขึ้นในจิตใจและพัฒนาให้เจริญงอกงามจนกลายเป็นมโนธรรม เนื่องจากเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ๔ ประการ ได้แก่

๑) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้น อยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นเพียร ทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดถอย

๓) จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเสื่อมถอยไป

๔) วิมังสา ความใคร่ครวญหรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลคิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นเจริญขึ้น เพื่อไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล^{๑๐๒}

^{๑๐๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๑๐๑} กภ.วิมลค.(ไทย). ๓๕/๒๕๖๒

ตารางที่ ๒.๒๕ ความหมายของอิทธิบาท ๔

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
อภิ.วิภังค. (ไทย) ๓๕/๔๕๗/๓๕๒. คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง (๒๕๕๓, หน้า ๕๕)	อิทธิบาท แปลว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ คุณธรรม ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น ๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ว่างธุระ ๔) วิมังสา หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗, อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒๑/๒๗๖/๓๙๑.	อิทธิบาทธรรม ว่า อิทธิบาท ๔ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิ ปธานสังขาร ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธาน สังขาร
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖, หน้า ๑๖๐)	อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๕๑, หน้า ๓๙)	อิทธิบาท จำแนกไว้เป็น ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้นธรรม
กภิ.วิภังค.(ไทย). ๓๕/๒๙๒	ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความพากเพียร จิตตะ คือ ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้น วิมังสา คือ ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ

^{๑๑๒} สมพร เทพสิทธิธา, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ,๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

๒.๖.๑.๒ ความสำคัญแห่งองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญแห่งองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้หลายท่าน ดังนี้

ความสำคัญแห่งองค์ประกอบอิทธิบาท ๔ เป็นชุดธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จ นอกจากการที่จะมีความไม่สันโดษและสันโดษที่ถูกต้องแล้ว เพราะฉันทะ ทำให้ใจมาอยู่กับงาน สิ่งที่ทำ สิ่งที่เป็นเป้าหมาย ทำให้เกิดจิตใจฝักใฝ่อย่างที่ว่ามาเมื่อกี้ เมื่อใจฝักใฝ่ ก็ทำงานด้วยความแน่วแน่งจริงจัง สภาพที่จิตแน่วแน่งอยู่กับสิ่งที่กระทำนั้น เราเรียกว่าเป็น “สมาธิ” เพราะฉะนั้น ฉันทะก็นำไปสู่สมาธิ สมาธิในการทำงานเกิดได้ด้วยการมีฉันทะ เมื่อมีสมาธิและใจก็รักงานนั้น ทำงานด้วยใจรัก ใจก็เป็นสุข เพราะฉะนั้น คนที่ทำงานด้วยฉันทะก็มีจิตใจเป็นสุขใจ เป็นสมาธิ สมาธิก็ทำให้เป็นสุขเพราะจิตใจสงบแน่วแน่ เมื่อทำจิตใจให้เป็นสมาธิแน่วแน่งตั้งใจจริงจัง ใจรักงานนั้น ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายาม ผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จที่ดีเรียกว่านำไปสู่ “ความเป็นเลิศ” ของงานนั้น หมายความว่างานนั้นจะสำเร็จผลอย่างดีเลิศ อันนี้ก็เลยพันกันไปหมด เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าฉันทะเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งในอิทธิบาท ๔ คือ ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือเรียกง่าย ๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ เมื่อพูดมาถึงอิทธิบาทแล้วก็ต้องโยง ไปถึงคุณธรรมข้ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะอิทธิบาทมี ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะคือข้อที่พูดมาแล้ว ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น รักงาน รักเป้าหมาย รักจุดหมายที่ตั้งาม รักวัตถุประสงค์ของงานนั้น ข้อต่อไปนี้เป็น วิริยะ ความเพียร ความพยายาม จิตตะ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณา หรือถ้าจะพูดให้สั้นง่ายขึ้น ๆ ก็บอกว่า มีใจรักพากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท ๔ ฉันทะเป็นข้อที่ ๑ ตามปกติถ้ามีฉันทะแล้ว มันก็ช่วยให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นในอิทธิบาท ๔ ตามมา มันสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน พอมีฉันทะใจรักแล้ว มันก็เกิดความเพียรพยายาม เมื่อมีความเพียรพยายาม ใจก็ฝักใฝ่จดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น มีใจจดจ่อเอาใจใส่แล้วก็สามารถจะใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนเรื่องราวที่ไตร่ตรองถึงข้อบกพร่อง ข้อที่ควรแก้ไขหาทางทดลองปรับปรุงอะไรต่าง ๆ เหล่านี้มันก็ตามกันมา ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสาเป็นชุดกันทีเดียว^{๑๓๓}

จากความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔ ที่นักวิชาการแต่ละท่านได้อธิบายไว้ สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินงานโดยอาศัยกระบวนการของหลักอิทธิบาท ๔ อันประกอบด้วย ๑) ใจรักงาน ๒) มีความพากเพียรในงาน ๓) ใจจดจ่ออยู่กับงาน ๔) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และพัฒนา ช่วยให้จิตใจมั่นคง มีความมั่นใจในตนเอง มีเป้าหมาย มีสมาธิและความมุ่งมั่นในการทำงาน อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการทำงานของตนเอง หรือผู้อื่นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ อันจะทำให้ตนเอง ผู้อื่น และองค์การเกิดความสุขและประสบความสำเร็จยิ่ง ๆ ขึ้นไป

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๒.๒๖ ความสำคัญแห่งองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุ ตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๑๙)	ความสำคัญแห่งองค์ประกอบอิทธิบาท ๔ เป็นชุดธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จ เมื่อทำจิตใจให้เป็นสมาธิ แน่วแน่ตั้งใจจริงจึง ใจรักงานนั้น ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายาม ผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จที่ดี เรียกว่านำไปสู่ “ความเป็นเลิศ”

๒.๖.๒ สังคหัตถ์ ๔

๒.๖.๒.๑ ความหมายของหลักธรรมสังคหัตถ์ ๔

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง สังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหัตถ์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. ทาน (การให้) ๒. เพียรวิชชะ (วากจาเป็นที่รัก) ๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ ๔ ประการนี้แล ทาน เพียรวิชชะ อุตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหัตถ์ธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคฤมรซึ่งแล่นไปไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าไม่พื้มีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พื้ได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหัตถ์เหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความยิ่งใหญ่และเป็นผู้น่าสรรเสริญ^{๑๑๔}

สังคหัตถ์ ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีหลักสงเคราะห์ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อ อ่อนน้อม เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปี ยวจา วากจา เป็ นที่รัก วากจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวากจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วย เหตุผล เป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุข ทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๑๑๕}

^{๑๑๔} อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๕๑.

^{๑๑๕} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๒.

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงหลักธรรมที่เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่^{๑๑๖}

๑. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อ แบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่ บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็น คนเห็นแก่ได้ฝ้ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไป แล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

๒. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูด หยาดคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้ ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่งเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้ เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓. อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๔. สมานัตตตา คือ การเป็น ผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และ ไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่าง หนึ่ง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้วางใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะต่างๆ ไป เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพูดจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนาย หรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวังเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือ กันได้^{๑๑๗}

สำหรับความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือ สังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ ๑. ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะทาน หมายถึง ธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ อามิสทาน หรือการบริจาคทางวัตถุ ๒. ปิยวาจา หรือการเจรจา ใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคม ชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจานี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะ ทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยน กับครูอาจารย์ การใช้หลักจริยศาสตร์สังคม ในเรื่อง ปิยวาจานั้น ผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's control or control) ๓. อตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษย สัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชน

^{๑๑๖} ไสว มาลาทอง, คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

^{๑๑๗} พุทธทาสภิกขุ, บริหารธุรกิจแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อตมมโย, มปป.), หน้า ๑๕.

ได้ทุกชั้น^{๑๑๘} สังคหวัตถุ ๔ นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ทรงชี้ก็มุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้งสี่ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์^{๑๑๙} สังคหวัตถุ ๔ คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของรวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาด-เหลืออุปกรณ์สิ่งของ ก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อ อ่อนโยนต่อกันมีการให้การรับ (Give and Take) เพราะนอกจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ ประสบการณ์อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปันเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการ ยังมีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายว่า ทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อนโดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ด้วย **ปิยวาจา** คือ การแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก อัตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ต้องทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อัตถจริยา” แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใดหรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังใจคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่า ทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่อยากรนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง^{๑๒๐} นอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่างๆ จะช่วยให้การจัดการความรู้ “มีชีวิต” อยู่เสมอ การ

^{๑๑๘} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), **ธรรมะสร้างเยาวชน**, (โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

^{๑๑๙} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **ธรรมปริทัศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร :มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒.

^{๑๒๐} อรุณศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, **วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓-๔๖.

ที่พนักงานในองค์กรเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกัน ถือเป็นนิสัยความรับผิดชอบอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จ ก็จะไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั่นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นพนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น^{๑๒๑}

ตารางที่ ๒.๒๖ ความหมายของหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๕๑.	พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ (วาจา เป็นที่รัก) ๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖, หน้า ๑๔๒)	สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสงเคราะห์ มี ๔ อย่างคือ ๑. ทาน การให้ ๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก ๓. อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ ๔. สมานัตตตา ความเสมอดันเสมอปลาย
ไสว มาลาทอง (๒๕๕๒, หน้า ๓๓)	สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑. ทาน ๒. ปิยวาจา ๓. อตถจริยา ๔. สมานัตตตา
พุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป., หน้า ๑๕)	สังคหวัตถุ ๔ คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การพูดจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวังเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

^{๑๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ความสุขทุกแห่งทุกมุม, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพมหานคร : ผลิติมม์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

ตารางที่ ๒.๒๖ ความหมายของหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) (๒๕๔๑, หน้า ๑๓)	สำหรับความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ ๑. ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของ ๒. ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยน ๓. อตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น
พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) (๒๕๔๔, หน้า ๒๖๒)	สังคหวัตถุ ๔ นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้งสี่ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์
อรศิริ เกตุศรีพงษ์ (๒๕๕๐, หน้า ๔๓-๔๖)	สังคหวัตถุ ๔ คือ คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดี ๆ คำพูดที่ไพเราะ อตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลดตภัย ไม่ระแวงกัน
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๔, หน้า ๑๑)	ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จ ก็จะไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั้นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นพนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น

๒.๖.๒.๒ องค์ประกอบของหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

ทาน ตามตัวอักษรแปลว่าการให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของเครื่องอุปโภค เรียก อามิสทาน การให้ธรรม คำแนะนำ สั่งสอน ชักจูงในทางที่ดีเรียกว่าธรรมทานการให้อภัยไม่ถือโทษล่วงเกินของผู้อื่นโดยเฉพาะเมื่อเขาทำผิดแล้วมาขอโทษ เรียกว่าอภัยทานการงดเว้นไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นก็เป็นอภัยทานเหมือนกัน อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของเครื่องอุปโภค บริโภค รวมเรียกว่า ปัจจัย ๔ นั้นเป็นความจำเป็นสำหรับผู้อยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน ทำให้ผู้มีใจผูกพันกันในด้านความสำนึกคุณ การให้ด้วยวัตถุประสงค์ ๓ อย่าง การให้วัตถุสิ่งของ ผู้ให้ย่อมมีวัตถุประสงค์ต่างกัน ให้เพื่ออนุเคราะห์บ้างให้เพื่อสงเคราะห์บ้าง ให้เพื่อบูชาคุณบ้าง การให้แก่คนลำบากยากจน แร้นแค้นบากหน้าเข้ามาพึ่งพิงขอความช่วยเหลือ การให้แก่ผู้น้อยช่วยเหลือเขาให้พ้นความลำบากด้วยความกรุณา เรียกว่าให้เพื่ออนุเคราะห์ การให้แก่คนเสมอกันเพื่อรักษาไมตรีและน้ำใจกันไว้ เป็นการแบ่งปันเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันตามโอกาสที่มาถึงเข้าเรียกว่าให้เพื่อสงเคราะห์ทาน ๓ ประเภท หรือทายก ๓ จำพวก ทานทาสะ บางที่เรียก ทาสทาน ทานหมายถึงการให้ของเลวเป็น ทาน คำว่าเลวนั้น หมายถึงเลวกว่าที่ตนบริโภคใช้สอยเองที่ทานเรียกทาสทานเพราะอธิบายว่าตกเป็นทาสของความตระหนี่ ทานสหาย บางที่เรียกสหายทาน หมายถึงการให้ของที่เสมอกันอย่างเดียวกันกับที่ตนบริโภคใช้สอยตนบริโภคใช้สอยอย่างไร เมื่อถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้อย่างนั้นเหมือนการให้แก่เพื่อนฝูง ผู้ให้ของเช่นนั้นทานเรียกว่า ทานสหาโย ทานสามิ บางที่เรียก สามิทาน การให้ของที่ดีกว่าตนบริโภคใช้สอย ส่วนมากเมื่อจะให้แก่ผู้ควรเคารพ ทายกมักให้ของดีเท่าที่ตนจะพอหาได้ เช่น ของที่นำไปให้ มารดาบิดา ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือนักพรตผู้ประพฤติธรรม ประเภทของอามิสทาน อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ เครื่องอุปโภค รวมเรียกว่า ปัจจัย ๔ มีความจำเป็นสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน ทำให้มี จิตใจผูกพันกันในด้านความสำนึกคุณ ก็เป็นสาราณียธรรมข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สังฆทาน คือ การให้แก่สงฆ์หรือให้แก่หมู่คณะการทำของน้อยให้ผลมากพูดสำหรับการทำบุญกับพระก่อน ตำราทาง

พระพุทธศาสนาบอกว่า การทำบุญจะให้ผลมากนั้นต้องประกอบด้วยสัมปทาคุณ ๔ ประการ สัมปทา ๔ (ความถึงพร้อม ความพร้อมแห่งองค์ประกอบ) ซึ่งจะทำให้ทานที่บริจาคแล้วมีผลยอดเยี่ยม ๑. วัตถุสัมปทา ความพร้อมแห่งวัตถุ ในที่นี้หมายถึงผู้รับ (ภิกขาหก) หรือ ทักขิไณยบุคคล เป็นผู้พร้อมด้วยคุณธรรมสูงมากเท่าใดย่อมทำให้ทานที่บริจาคแล้วมีผลมากขึ้นเท่านั้น ๒. ปัจจัยสัมปทา ความพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่ทายกนำมาทำบุญ (ไทยธรรม) นั้นได้มาโดยทางบริสุทธิ์ ชอบธรรม ๓. เจตนาสัมปทา ความพร้อมแห่งเจตนาในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดี เจตนาเพื่ออนุเคราะห์หรือบูชาคุณโดยบริสุทธิ์ใจ มิได้หวังลาภยศ หรือชื่อเสียง มีเจตนาดีทั้ง ๓ กาลคือก่อนให้ กำลังให้ หลังจากให้แล้วรักษาเจตนาอันเป็นกุศลไว้ได้ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยปัญญาในการให้มิใช่ให้ด้วยความเขลา ๔. คุณาติเรกสัมปทา ความพร้อมแห่งคุณพิเศษของภิกขาหก คือผู้รับมีคุณพิเศษ ท่านระบุไว้ในตำราว่า ทักขิไณยบุคคลออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ ในตำราทางพุทธศาสนาได้เล่าไว้หลายเรื่องราว พระสารีบุตรบ้าง พระโมคคัลลาบ้าง พระมหากัสสปะบ้าง ออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ กำลังหิว พิจารณาหาคนที่ท่านควรจะไปโปรดในวันนั้น เพราะเมื่อท่านไปรับอาหารจากท่านผู้ใดในวันนั้น เขาจะต้องได้สมบัติเป็น นอนันมาก ท่านจึงมักไปสงเคราะห์คนจนเพื่อให้เขาได้มีความสุขขึ้น

อานิสงส์ของอามิสทาน พระพุทธองค์ทรงแสดงอานิสงส์ของอามิสทานไว้ ๕ ประการ แก่สีกุสเสนาธิบดี
 สีกุสเสนาธิบดีแห่งนครเวสาลี ดังนี้ ๑) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนเป็นอันมาก ๒) คนดีทั้งหลายย่อม
 พ้อใจคบหาสมาคมกับเขา ๓) ชื่อเสียงอันดีงามย่อมฟุ้งซ่านไป ๔) เป็นผู้แก้แค้นได้ เมื่อเข้าที่ประชุม
 ไม่เก้อเขิน ๕) เมื่อสิ้นชีพย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^{๑๒๒}

ตารางที่ ๒.๒๗ ความหมายของหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
วศิน อินทสระ (๒๕๔๔, หน้า ๑)	อานิสงส์ของอามิสทาน ๕ ประการ ดังนี้ ๑) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนเป็นอันมาก ๒) คนดีทั้งหลายย่อมพ้อใจคบหาสมาคมกับเขา ๓) ชื่อเสียงอันดีงามย่อมฟุ้งซ่านไป ๔) เป็นผู้แก้แค้นได้ เมื่อเข้าที่ประชุมไม่เก้อเขิน ๕) เมื่อสิ้นชีพย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

๒.๖.๓ อคติ ๔

ความหมายของหลักธรรมอคติ ๔

ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้

การถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลย่อมถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้

การไม่ถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลย่อมไม่ถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล

บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม

เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ

ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม

ดุจดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น^{๑๒๓}

^{๑๒๒} วศิน อินทสระ, การทำบุญให้ทาน, (สำนักพิมพ์กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, บจก., ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๒๓} ที.ปา. ๑๑/๓๑๑/๒๐๓.

ความหมายและธรรมชาติของอคติ ๔

อคติ แปลว่า ไม่ใช่ทางไป ไม่ใช่ทางเดิน ไม่ควรไป ไม่ควรเดิน ในภาษาไทย หมายถึง ความลำเอียงความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรม

อคติเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลสซึ่งจะต้องมีด้วยกันทุกคน เพราะปกติคนเราจะทำอะไรก็ตาม มักจะคิดถึงประโยชน์ของตนเอง ญาติพี่น้อง หรือพวกพ้องก่อนเสมอ ซึ่งการกระทำในลักษณะเช่นนี้เป็นสาเหตุทำให้ความถูกต้องอยู่เหนือความถูกต้อง ความผิดอยู่เหนือความถูกหรือเห็นผิดเป็นชอบ

ประเภทของอคติ ๔

พระพุทธศาสนาแบ่งอคติออกเป็น ๔ ประเภท ตามพื้นฐานแห่งจิตใจ คือ

๑. ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะอ้อเอาความรักใคร่หรือความชอบพอกัน ซึ่งมักเกิดกับตัวเอง ญาติพี่น้อง และคนสนิทสนม การแก้ไขฉันทาคติต้องทำให้เป็นกลางโดยการปฏิบัติต่อทุกคนให้เหมาะสมเหมือน ๆ กัน

๒. โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความไม่ชอบเกลียดชัง หรือโกรธแค้น หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะความโกรธ หรือลู่อ่านาจโทสะ การแก้ไขโทสาคติทำได้ด้วยการทำให้หนักแน่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และพยายามแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงานออกจากกัน

๓. โมหาคติ ความลำเอียงเพราะความไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรมเพราะความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน รีบตัดสินใจก่อนพิจารณาให้ดี วิธีแก้ไขทำได้โดยการเปิดใจให้กว้าง ทำให้ใจให้สงบ มองโลกในแง่ดี และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

๔. ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความกลัว หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะมีความหวาดกลัวหรือเกรงกลัวภัยอันตราย วิธีแก้ไขทำได้ด้วยการพยายามฝึกให้เกิดความกล้าหาญ โดยเฉพาะความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูดในสิ่งที่ดีงาม

แนวทางปฏิบัติเพื่อชีวิตและสังคม

อคติเป็นทางที่ไม่ควรปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรหลีกเลี่ยงโดยการพิจารณาถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา หากพิจารณาว่าเรากำลังมีจิตใจลำเอียงก็ให้ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองใหม่ให้ตรงกันข้ามคือความไม่ลำเอียง^{๑๒๔}

^{๑๒๔} ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี, ธรรมที่นำมาใช้กับชีวิตปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเบญจกัญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

ตารางที่ ๒.๒๘ ความหมายของหลักธรรมอคติ ๔

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
ที.ปา. ๑๑/๓๑๑/๒๐๓.	อคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ ๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ
ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี (๒๕๕๐, หน้า ๖)	อคติ แปลว่า ไม่ใช่ทางไป ไม่ใช่ทางเดิน ไม่ควรไป ไม่ควรเดิน ประเภทของอคติ ๔ ๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ ๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

๒.๖.๔ สัมปยุตธรรม ๗

หลักสัมปยุตธรรม หมายถึงคุณสมบัติ ๗ ประการของผู้มีคุณค่าที่เหมาะสมแก่การแก้ไขในทุกปัญหาความขัดแย้ง ประกอบด้วย ๑) เป็นผู้ที่มีธัมมัญญาจกเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ ๒) เป็นผู้ที่มีอัตถัญญา รู้จุดมุ่งหมายและรู้จักผล ๓) เป็นผู้ที่มีอิตถัญญา รู้จักตนว่า มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณ ๔) เป็นผู้ที่มีมัตถัญญา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี ตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษ ๕) เป็นผู้ที่มีกาลัญญา รู้จักเวลาอันเหมาะสม ๖) เป็นผู้ที่มีปริสญญา ตรารู้จักชุมชนหรือสังคมอย่างถูกต้อง ๗) เป็นผู้ที่มีบุคคลปริปรัญญา รู้จักเลือกคบคนให้ถูกต้อง^{๑๒๕}

สัมปยุตธรรม ๗ ได้แก่

๑. ธัมมัญญา เป็นผู้รู้ธรรมะ คือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตนเอง

๒. อัตถัญญา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน

๓. อิตถัญญา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่งผู้สามารถสื่อสารภายในได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุผลผลทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่ง

๔. มัตถัญญา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป น้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๕. กาลัญญา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่าง

^{๑๒๕} อจ. สดตฤ (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.

บุคคล หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางที่ยังอาจมีเรื่องมีราวตามมาด้วย หากเราย้อนดูประวัติศาสตร์ แม่นักวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ของโลกยังต้องได้รับโทษจากการประกาศสัจธรรมในเวลาที่ไม่เหมาะสม

๖. ปริสัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ ผู้ส่งสารต้องรู้จักรู้กิจที่กระทำที่จะประพัตต่อชุมชนนั้นว่ากลุ่มผู้รับสาร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

๗. ปุคคลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ผู้ส่งสารต้องรู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอหิชา มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้^{๑๒๖}

ตารางที่ ๒.๒๙ ความหมายของหลักสี่ปฐิธรรม ๗

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อง. สดตท (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.	หลักสี่ปฐิธรรม หมายถึงคุณสมบัติ ๗ ประการ ๑) เป็นผู้ที่มีอัมมัญญูตาจักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ ๒) เป็นผู้ที่มีอิตถัญญูตา รู้จุดมุ่งหมายและรู้จักผล ๓) เป็นผู้ที่มีอิตตัญญูตา รู้จักตนว่า มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณ ๔) เป็นผู้ที่มีมัตตัญญูตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาและหลักสันโดษ ๕) เป็นผู้ที่มีกาลัญญูตา รู้จักเวลาอันเหมาะสม ๖) เป็นผู้ที่มีปริสัญญูตา รู้จักชุมชนหรือสังคม ๗) เป็นผู้ที่มีปุคคลปโรปรัญญูตา รู้จักเลือกคบคน
สมาน งามสนิท (๒๕๕๕, หน้า ๔-๕)	สี่ปฐิธรรม ๗ ได้แก่ ๑. อัมมัญญูตา ๒. อิตถัญญูตา ๓. อิตตัญญูตา ๔. มัตตัญญูตา ๕. กาลัญญูตา ๖. ปริสัญญูตา ๗. ปุคคลัญญูตา

^{๑๒๖} สมาน งามสนิท, องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ, หน้า ๔-๕.

๒.๖.๕ จริยาพระสังฆาธิการ

จริยาพระสังฆาธิการ หมายถึง ข้อที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม บัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักควบคุมพระสังฆาธิการ โดยมีบทบัญญัติดังนี้

๑) จริยา

“ข้อ ๔๔ พระสังฆาธิการต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชสั่งวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

ข้อ ๔๕ พระสังฆาธิการ ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง

ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวรรคแรก ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

ข้อ ๔๖ พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

ข้อ ๔๗ พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

ข้อ ๔๘ พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

ข้อ ๔๙ พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

ข้อ ๕๐ พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

ข้อ ๕๑ พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นตัวจริยาอันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

๒) การรักษাজริยา

นอกจากจะบัญญัติให้พระสังฆาธิการต้องรับปฏิบัติตามกล่าว คือต้องรักษাজริยาสำหรับตัวเองแล้ว ยังบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับคอยควบคุมและพิจารณาลงโทษในเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาละเมิดจริยา ดังบทบัญญัติข้อ ๕๒ และ ๕๓

“ข้อ ๕๒ ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำ ชี้แจง หรือสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยาโดยเคร่งครัด

ถ้าผู้บังคับบัญชาทราบว่า ผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิดจริยา ต้องพิจารณาว่า ความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชานั้น อยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ ถ้าอยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้ ก็ให้สั่งลงโทษ แล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้น ควรจะลงโทษหนักกว่าที่ตนมีอำนาจที่จะสั่งลงโทษได้ ก็ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไป เพื่อพิจารณาสั่งลงโทษตามควร

ผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยาหรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชารูปนั้นละเมิดจริยา

ข้อ ๕๓ พระสังฆาธิการรูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทัณฑ์ ถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์ แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง”

๓) โทษฐานละเมิดจริยา

โทษที่พระสังฆาธิการจะพึงได้รับ เพราะละเมิดจริยา มีหนักเบากว่ากันตามความละเมิด ตามความในข้อ ๕๔ ดังนี้

“ข้อ ๕๔ พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติละเมิดจริยา ต้องได้รับโทษฐานละเมิดจริยาอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่
- (๒) ปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- (๓) ดำหนิโทษ
- (๔) ภาคทัณฑ์

๕. การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ ต้องยึดหลักเกณฑ์และวิธีการตามความในข้อ ๕๕ ดังนี้

“ข้อ ๕๕ การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่นั้น จะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) พุจริตต่อหน้าที่
- (๒) ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า 30 วัน
- (๓) ขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์ และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

(๔) ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

- (๕) ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง

ในกรณีเช่นนี้ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดรายงานตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้งเมื่อได้สอบสวนและได้ความจริงตามรายงานแล้วนั้น ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ได้”^{๑๒๗}

^{๑๒๗} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปณโณ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙-๓๔.

๒.๗ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ วัดในพระพุทธศาสนาเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น กิจการและทรัพย์สินของนิติบุคคล ซึ่งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองดูแลก็คือเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๖ “ให้เจ้าอาวาสจัดให้เวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง” และข้อ ๘ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่นๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการ ดูแลรักษาและการจัดการ ศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนี้” โดยกฎกระทรวงข้อนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดแบบพิมพ์ต่างๆ ขึ้นเพื่อให้วัดใช้ดังต่อไปนี้^{๑๒๘}

๑. ทะเบียนทรัพย์สินของวัด
๒. ทะเบียนทรัพย์สินจัดประโยชน์
๓. ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัย
๔. แบบสัญญาต่างๆ
๕. บัญชีรับจ่ายเงิน
๖. บัญชีงบประมาณ
๗. ใบเสร็จรับเงิน
๘. กระดาษเขียนแผนผังวัด

การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ที่กลบนาหรือที่ดินที่กันไว้เป็นที่จัดประโยชน์

ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา ๓๓ กำหนดที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของวัด และที่วัดจะได้เฉพาะผลประโยชน์ไว้ ๓ ประเภท ดังบทบัญญัติว่า

มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (๑) ที่วัดคือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (๓) ที่กลบนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

เฉพาะที่วัดต้องกันไว้เป็นที่จัดประโยชน์ก่อนจึงจะให้เช่าได้ ส่วนที่ธรณีสงฆ์และที่กลบนา ให้เช่าได้ตามปกติ แต่การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กลบนาหรือที่ดินที่กันไว้จัดประโยชน์ วัดจะกระทำได้ภายในเงื่อนไขตามกฎหมายข้อ ๔ ซึ่งมีความว่า “การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กลบนา หรือที่ดินที่กันไว้จัดประโยชน์ที่มีกำหนดระยะเวลาเกิน ๓ ปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา”

วิธีการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ที่กลบนาหรือที่ดินที่กันไว้เป็นที่จัดประโยชน์นั้น วัดจะ ต้องทำสัญญาเป็นข้อผูกพันกับผู้เช่าอย่างมั่นคง และสัญญานั้นมี ๒ อย่าง คือ

- (๑) สัญญานานปี หมายถึง สัญญาที่มีข้อผูกพันต่อกันเกิน ๓ ปี

^{๑๒๘} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒, หน้า ๔๑๗-๔๒๖.

(๒) สัญญาธรรมดา หมายถึง สัญญาที่มีข้อผูกพันระยะสั้นคือไม่เกิน ๓ ปี

ในการทำสัญญาธรรมดา วัดอาจทำได้เอง แต่ในทางปฏิบัติควรให้ผู้มีความรู้ทางกฎหมายเป็นที่ปรึกษาตรวจสอบร่างสัญญาก่อน เมื่อเห็นว่าไม่เสียเปรียบผู้เช่าแล้ว จึงลงนามในสัญญา สำหรับสัญญานานปี วัดจะต้องส่งร่างสัญญาพร้อมทั้งเอกสารการเช่าอื่น ให้กรรมการศาสนาตรวจสอบและให้ความเห็นชอบ โดยให้ปฏิบัติดังนี้

๑) ให้จัดทำรายงานขอรับความเห็นชอบในการทำสัญญาเช่านานปี เสนอ ต่อเจ้าคณะตามลำดับและผ่านทางราชการจนถึงกรรมการศาสนา เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

๒) ให้จัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการนี้ไปประกอบการพิจารณา คือ

(๑) หนังสือแสดงเหตุผลในการให้เช่าที่ดิน

(๒) แผนผังวัดฉบับสำเนา ๒ แผ่น แสดงที่จะให้เช่า

(๓) ร่างสัญญาเช่าพร้อมด้วยเอกสารแนบท้ายสัญญา

๓) เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว จึงลงนามในสัญญาได้

๔) เมื่อได้ทำสัญญาเช่าแล้วให้นำสัญญาเช่านั้นไปขอจดทะเบียน

(ก) ถ้าที่ดินแปลงนั้นมีโฉนด ไปจด ณ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

(ข) ถ้าที่ดินแปลงนั้นไม่มีโฉนด ไปจด ณ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ

(ค)ให้นำหลักฐานการให้ความเห็นชอบไปแสดงด้วย

๕) ในระหว่างรอทำสัญญา

(ก) ห้ามมิให้วัดรับเงินหรือสิ่งตอบแทนใด ๆ จากผู้ขอเช่า

(ข) ห้ามมิให้ผู้ขอเช่าเข้าไปปลูกสร้างสิ่งใด ๆ โดยเด็ดขาด

และตามข้อ ๘. ดังกล่าว ตามที่กำหนดไว้ยังขาดบัญชีที่จำเป็นต้องใช้คือ สมุดเงินสด และบัญชีแยกประเภท เพราะกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ ข้อ ๕. “การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือฝากธนาคาร ทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด” ต่อมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดแบบบัญชีขึ้นอีก ๒ เล่ม คือ

๑. สมุดเงินสด

๒. บัญชีแยกประเภท

ดังนั้น แบบบัญชีที่วัดจำเป็นต้องมี

๑) สมุดเงินสด

๒) บัญชีแยกประเภท

๓) บัญชีรับจ่ายของวัด

๔) งบปีแสดงรายรับรายจ่ายและเงินคงเหลือสำหรับปี

ทะเบียนที่วัดจำเป็นต้องมี

๑) ทะเบียนทรัพย์สินของวัด

๒) ทะเบียนทรัพย์สินจัดประโยชน์

๓) ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัย

การจัดทำบัญชีวัดนั้น^{๑๒๙}

๑. วัดจะต้องแยกเงินของวัดออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ เงินผลประโยชน์ ได้แก่เงินที่ได้มาจากการจัดประโยชน์ของวัดเช่น เงินค่าเช่า ค่าผาติกรรม ดอกเบี้ย ส่วนลด เงินค่าบำรุง เงินค่าขายสิ่งของ เงินค่าชดเชยเงินค่าปรับและเงินใดๆ ที่เป็นส่วนที่งอกเงยขึ้นจากศาสนสมบัติของวัด

๑.๒ เงินการกุศล ได้แก่เงินที่มีผู้บริจาคเจาะจงการกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บริจาคเป็นค่าภัตตาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าก่อสร้างถาวรของเจ้าภาพเงินบำรุงพระอาพาธ และเงินอื่นๆ ในลักษณะเช่นนี้

ส่วนเงินงบใดที่มีผู้บริจาคให้แก่วัดเพื่อให้ตนได้มาซึ่งสิทธิในการแสวงหาประโยชน์จากวัด จะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ต้องนับว่าเป็นเงินผลประโยชน์ของวัดทั้งสิ้นและผู้ใดจะอ้างเอาจำนวนเงินที่ตนบริจาคทำบุญกับวัดมาเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนหรือเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแลกเปลี่ยน เพื่อให้ตนได้มาซึ่งสิทธิในการแสวงหาผลประโยชน์จากวัดหาได้ไม่ เช่น การขอลดค่าเช่า ค่าบำรุงจากการเช่าที่วัด เพราะอ้างว่าผู้นั้นเคยทำบุญกับวัดมามาก

การรับเงินผลประโยชน์และเงินการกุศลวัดจะต้องออกใบเสร็จรับเงินทุกครั้ง ทุกรายการ เมื่อออกใบเสร็จรับเงินให้แก่ผู้ชำระเงินแล้ว วัดจะออกใบอนุโมทนาอีกต่างหากหรือไม่ก็แล้วแต่ทางวัดจะเห็นสมควร ใบเสร็จรับเงินให้ใช้ตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๒. เงินผลประโยชน์ของวัด ให้วัดเก็บไว้ได้ ๓,๐๐๐ บาท เป็นอย่างมาก ส่วนที่เกิน ๓,๐๐๐ บาท ไปเท่าไร ให้ฝากไว้กับธนาคาร ในการเปิดบัญชีเงินฝาก ในการทำใบนำส่งฝากแต่ละคราวก็ดี ให้ระบุชื่อบัญชีว่า “เงินของวัด.....” ห้ามฝากในนามบุคคล หรือระบุชื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในกรณีที่ฝากเงินไว้กับธนาคารให้ระบุชื่อผู้มีอำนาจถอนเงินไว้อย่างน้อย ๓ รูป/คน คือ

๑) เจ้าอาวาส

๒) ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ที่เจ้าอาวาสแต่งตั้ง

๓) ผู้ที่เจ้าอาวาสเห็นสมควร

แต่การส่งจ่ายให้ลงนามในเช็คส่งจ่ายพร้อมกัน โดยมีเจ้าอาวาสลงนามด้วยทุกครั้ง จึงจะถอนเงินได้

๓. เงินการกุศล การดูแลรักษาตลอดจนการใช้จ่ายเงิน ให้เป็นไปตามความประสงค์ไว้อย่างชัดเจนว่า จะให้แก่บริภิกษาที่ไหน อย่างไร วัดก็อาจปฏิบัติเช่นเดียวกับการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์โดยอนุโลม

๔. การจัดทำบัญชีวัด จะต้องปฏิบัติดังนี้

๔.๑ การทำบัญชี จะต้องเป็นรอบระยะเวลา ๑ ปี ปฏิทิน โดยเริ่มจาก ๑ มกราคม ถึง ๓๑ ธันวาคม ของทุกปี

๔.๒ บัญชีวัดที่ให้อำนาจทำนั้น มีสมุดเงินสดและบัญชีแยกประเภทเพียง ๒ เล่ม

๔.๓ สมุดเงินสดจะใช้บัญชี ๓ ช่อง โดยมีช่องรายรับรายจ่ายและคงเหลือ วัดจะต้องยกยอดเงินสด ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ของปีที่แล้ว ยกมาเป็นเงินสดคงเหลือยกมา ณ วันที่ ๑ มกราคม ของปีที่ทำบัญชี และการลงบัญชีเงินสดจะต้องลงทุกวัน ในวันที่มีการรับจ่ายเงิน จนถึงสิ้น

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๗-๔๓๑.

เดือนแต่ละเดือน ก็ให้รวมยอดทุกสิ้นเดือนและบวกเลขรวมยอดทุกเดือนเป็นช่องรวมแต่ต้นปีการที่ลงบัญชีสมุดเงินสดเพื่อให้ทราบว่ามีเงินสดคงเหลือในเมื่อเท่าไร

๔.๔ หลังจากลงบัญชีในสมุดเงินสดแล้ว จะต้องทำรายการรับและจ่ายทุกรายการไปลงบัญชีในบัญชีแยกประเภท โดยแยกประเภทของเงินที่รับ และเงินที่จ่ายไปด้วยว่ามีรายรับรายจ่าย แต่ละประเภทเท่าไร และรวมยอดแต่ละเดือนของรายรับและรายจ่ายแต่ละประเภทว่ามีเท่าไรและให้รวมยอดแต่ละเดือนเป็นยอดรวมแต่ต้นปี เพื่อประโยชน์ในการจัดทำรายงานบัญชีรับจ่ายในทุกเดือน เดือนละ ๑ ครั้ง

๔.๕ เมื่อจัดทำบัญชีโดยสมุดบัญชีเงินสด บัญชีแยกประเภทให้เป็นปัจจุบันแล้ว ให้วัดเก็บรักษาไว้ที่วัด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบในการขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ขอเป็นวัดพัฒนา และเมื่อมีชาวบ้านมาร้องเรียนเรื่องการเงินของวัด

๔.๖ เมื่อวัดทำบัญชีวัดทั้ง ๒ เล่มแล้ว ให้วัดนำตัวเลขรายละเอียดของรายรับแต่ละประเภท รายจ่ายแต่ละประเภท ในแต่ละเดือนจัดทำรายงานบัญชีรายรับ รายจ่ายของวัด เพื่อส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดในทุก ๑ เดือน

๔.๗ หน้าบัญชีในสมุดเงินสด ให้ใช้หน้าบัญชีในบัญชีแยกประเภท เช่น รายรับเงินบริจาค ที่ใส่สมุดเงินสดหน้า ๑ ก็ให้ใส่ด้วยย่อเป็นหน้าบัญชี ย.๑ ในสมุดเงินสดและในบัญชีแยกประเภท หน้าบัญชีให้ใส่ ง.ส.๑ ค่อยยกมาจากสมุดเงินสดหน้า ๑

๔.๘ การลงบัญชีในสมุดเงินสดและบัญชีแยกประเภท จะต้องนำเลขที่ใบเสร็จรับเงินและจ่ายเงินมาลงบัญชีทุกครั้ง

เมื่อเจ้าอาวาสได้มอบหมายให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดทำบัญชีแล้ว ความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสยังไม่สิ้นสุด เจ้าอาวาสจะต้องตรวจตราดูการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีด้วยว่าได้ปฏิบัติโดยเรียบร้อยและถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องก็สั่งให้แก้ไขให้ถูกต้องระยะเวลาที่เจ้าอาวาสจะตรวจสอบ ควรตรวจทุกเดือนไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป นอกจากนี้ยังตรวจได้เสมอ ในเมื่อมีความประสงค์จะตรวจ เมื่อเจ้าอาวาสได้ตรวจบัญชีถึงหน้าใดแล้ว ก็ให้ลงบันทึกไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของหน้าบัญชีนั้นว่า “ตรวจแล้ว” พร้อมกับลงนามและวันที่ตรวจสอบกำกับไว้ด้วย ในการตรวจตราดูแลบัญชี เจ้าอาวาสอาจมอบหมายให้ภิกษุรูปอื่นที่มีความรู้ทางบัญชีทำการตรวจแทนก็ได้

การตรวจบัญชีนั้น จะต้องตรวจสอบหลักฐานในการลงบัญชี เช่น ใบเสร็จรับเงิน โดยเอาเลขที่ของใบเสร็จรับเงินมาลงบัญชีด้วย แต่บางครั้งวัดจะจ่ายเงินค่าจ้างคนงานซึ่งยากที่จะเรียกได้วัดจะต้องทำหลักฐานให้เซ็นหรือใช้ใบสำคัญรับเงินก็ได้บางครั้ง เช่น วัดจ่ายค่าเช่ารถยนต์ หรือค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ซึ่งไม่สามารถเรียกใบเสร็จรับเงินได้ ก็ต้องใช้ใบสำคัญรับเงินแทน

๕. การจัดทำทะเบียนทรัพย์สิน การลงทะเบียนทรัพย์สินของวัด เช่น วัดซื้อครุภัณฑ์มาใช้ในวัด หรือมีผู้บริจาคให้วัด ก็ต้องแยกประเภททรัพย์สินแต่ละอย่าง เช่น โต๊ะขนาดต่างๆ ก็ต้องแยกตามขนาดด้วย และเก้าอี้ก็ต้องแยกขนาดเก้าอี้ และให้รหัสของทรัพย์สินแต่ละประเภทไว้และพจนานุกรมของทรัพย์สินแต่ละประเภท เพื่อสะดวกในการบันทึกบัญชีทรัพย์สินของวัด และเมื่อมีการจำหน่ายทรัพย์สินก็ต้องนำมาลงในบัญชีที่บันทึกไว้ว่าได้มีการจำหน่ายเพราะสาเหตุใด

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมีมูลค่าสูงเป็นอันดับ ๓ ของประเทศ และมีประวัติศาสตร์ความ

เป็นมาที่ยาวนาน เคยมีชื่อเสียงในฐานะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่ไม่มีอำเภอเมือง มีอำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ชาวบ้านโดยทั่วไปนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "กรุงเก่า" หรือ "เมืองกรุงเก่า"

พระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานี (เมืองหลวง) ของอาณาจักรอยุธยา หรืออาณาจักรสยาม ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓ กระทั่งเสียกรุงแก่พม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ครั้นเมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ที่กรุงธนบุรี กรุงศรีอยุธยาก็ไม่ได้กลายเป็นเมืองร้าง ยังมีคนที่รักถิ่นฐานบ้านเดิมอาศัยอยู่และมีราษฎรที่หลบหนีไปอยู่ตามปากลับเข้ามาอาศัยอยู่รอบ ๆ เมือง รวมกันเข้าเป็นเมือง จนทางการยกเป็นเมืองจัตวาเรียกว่า "เมืองกรุงเก่า"

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงยกเมืองกรุงเก่าขึ้นเป็น หัวเมืองจัตวา เช่นเดียวกับในสมัยกรุงธนบุรี หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดการปฏิรูปการปกครองทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยการปกครองส่วนภูมินาคนั้น โปรดให้จัดการปกครองแบบเทศาภิบาลขึ้น โดยให้รวมเมืองที่อยู่ใกล้เคียงกัน ๓-๔ เมือง ขึ้นเป็นมณฑล มีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครอง โดยในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ โปรดให้จัดตั้งมณฑลกรุงเก่าขึ้น ประกอบด้วยหัวเมืองต่าง ๆ คือ กรุงเก่าหรืออยุธยา อ่างทอง สระบุรี พระพุทธบาท ลพบุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และสิงห์บุรี

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองอินทร์บุรีและเมืองพรหมบุรีเข้ากับเมืองสิงห์บุรี รวมเมืองพระพุทธบาทเข้ากับเมืองสระบุรี ตั้งที่ว่าการมณฑลที่อยุธยา และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ เปลี่ยนชื่อจาก "มณฑลกรุงเก่า" เป็น "มณฑลอยุธยา" ซึ่งจากการจัดตั้งมณฑลอยุธยามีผลให้อยุธยามีความสำคัญทางการบริหารการปกครองมากขึ้น การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคหลายอย่างมีผลต่อการพัฒนาเมืองอยุธยาในเวลาต่อมา จนเมื่อยกเลิกการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาล ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ อยุธยาจึงเปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายบูรณะโบราณสถานภายในเมืองอยุธยา เพื่อเป็นการฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ ประจวบกับในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ นายกรัฐมนตรีประเทศพม่าเดินทางมาเยือนประเทศไทย และได้มอบเงินจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อปฏิสังขรณ์วัดและองค์พระมงคลบพิตร เป็นการเริ่มต้นบูรณะโบราณสถานในอยุธยาอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมากรมศิลปากรเป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการ จนองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโกมีมติให้ประกาศขึ้นทะเบียนอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็น "มรดกโลก" เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ มีพื้นที่ครอบคลุมในบริเวณโบราณสถานเมืองอยุธยา

ประวัติความเป็นมาของเขตการปกครองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัยอาณาจักรอยุธยามีการแบ่งการปกครองในราชธานีออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

๑. การปกครองภายในบริเวณกำแพงเมือง โดยในบริเวณกำแพงเมืองก็จะแบ่งออกเป็น ๔ แขวงได้แก่ แขวงขุนธรณีบาล แขวงขุนโลกบาล แขวงขุนธราบาล แขวงขุนนราบาล ต่อมาในสมัยอาณาจักรธนบุรีจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รวมทั้ง ๔ แขวงภายในกำแพง

เมืองเป็นแขวงเดียวกัน เรียกว่า "แขวงรอบกรุง" และขยายอาณาเขตออกมาเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และต่อมาเปลี่ยนมาเป็นอำเภอรอบกรุง อำเภอกรุงเก่าและอำเภอพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ตามลำดับ

๒. การปกครองนอกบริเวณกำแพงเมือง บริเวณนอกกำแพงเมืองแบ่งออกเป็น ๓ แขวง ได้แก่ แขวงขุนนคร อยู่ทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงพระนครตั้งแต่ลำน้ำลพบุรี และลุ่มน้ำป่าสัก ต่อมา มีการแบ่งออกเป็นแขวง คือทางด้านตะวันตกเป็น แขวงนครใหญ่และด้านตะวันออกเป็นแขวงนครน้อย แขวงขุนอุทัย อยู่ทางใต้ตั้งแต่เขตของแขวงขุนนครตลอดลงมายังมายังแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก ต่อมาได้มีการแบ่งออกเป็นแขวง คือ แขวงอุทัยใหญ่และแขวงอุทัยน้อย แขวงขุนเสนา อยู่ทางด้านตะวันตกมีอาณาเขตด้านเหนือจรดตะวันตกเฉียงใต้ของแขวงขุนนคร และตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมา ได้มีการแบ่งออกเป็นแขวง คือแขวงเสนาใหญ่และแขวงเสนาน้อย

ดังนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแขวงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงมีทั้งหมด ๗ แขวงคือ

แขวงรอบกรุง	แขวงนครใหญ่
แขวงนครน้อย	แขวงอุทัยใหญ่
แขวงอุทัยน้อย	แขวงเสนาใหญ่
แขวงเสนาน้อย	

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการจัดระเบียบการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล มีการรวมเมืองเข้าด้วยกันเป็นมณฑล เปลี่ยนคำเรียกเมือง เป็นจังหวัด แขวง จึงต้องเปลี่ยนเป็น อำเภอ ตามไปด้วย ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้นได้ทรงดำริว่า "อำเภอแต่ละอำเภอมิพลเมืองมากและมีท้องที่กว้างจึงให้แบ่งเขตการปกครองออกไปอีก ในทุกอำเภอยกเว้นอำเภอรอบกรุง อำเภออุทัยใหญ่และอำเภออุทัยน้อยดังนี้"

อำเภอนครใหญ่ ให้ทางตอนเหนือคงเป็นอำเภอนครใหญ่และแบ่งเขตท้องที่ตอนใต้ ออกเป็น อำเภอนครใน

อำเภอนครน้อย ให้ทางตอนเหนือคงเป็นอำเภอนครน้อยและแบ่งเขตท้องที่ตอนใต้ ออกเป็น อำเภอนครกลาง (ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๔๖เปลี่ยนชื่ออำเภอนครกลางเป็นอำเภอศรีหลวง จนถึงปัจจุบัน)

อำเภอเสนาใหญ่ ให้ทางตอนเหนือคงเป็นอำเภอเสนาใหญ่และแบ่งเขตท้องที่ตอนใต้ ออกเป็นอำเภอเสนากลาง

อำเภอเสนาน้อย ให้ทางตอนเหนือคงเป็นอำเภอเสนาน้อยและแบ่งเขตท้องที่ตอนใต้ ออกเป็น อำเภอเสนาใน

ต่อมาพ.ศ. ๒๔๔๓ เปลี่ยนชื่ออำเภออุทัยน้อยเป็นอำเภอพระราชวัง

ในปีพ.ศ. ๒๔๕๐ ได้แบ่งเขตท้องที่อำเภอพระราชวังด้านตะวันออก รวมกับ อำเภออุทัย ใหญ่ด้านใต้ แล้วยกขึ้นเป็นอำเภออุทัยน้อยแทนอำเภออุทัยน้อยเดิมที่เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอพระราชวัง

ต่อมา มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอต่างๆให้ตรงกับชื่อตำบลที่ตั้งของที่ว่าอำเภอ อำเภอ ต่างๆของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อใหม่ดังนี้

อำเภอรอบกรุง เป็น อำเภอกรุงเก่าและ เปลี่ยนเป็น อำเภอพระนครศรีอยุธยา

อำเภอนครใหญ่ เป็นอำเภอมหาราช
 อำเภอนครใน เป็น อำเภอบางปะหัน
 อำเภอนครน้อย เป็น อำเภอท่าเรือ
 อำเภอนครหลวง คงเป็นอำเภอนครหลวง ดังเดิม
 อำเภอเสนาใหญ่ เป็น อำเภอผักไห่
 อำเภอเสนาใน เป็น อำเภอบางบาล
 อำเภอเสนากลาง เป็น อำเภอเสนา
 อำเภอเสนาน้อย เป็น อำเภอรามราช และเปลี่ยนเป็น อำเภอบางไทร
 อำเภอพระราชวัง เป็น อำเภอบางปะอิน
 อำเภออุทัยใหญ่ เป็น อำเภออุทัย
 อำเภออุทัยน้อย เป็น อำเภอวังน้อย

และอีก ๔ กิ่งอำเภอได้แก่ กิ่งอำเภอลาดบัวหลวง (ขึ้นกับอำเภอบางไทร), กิ่งอำเภอภาชี (ขึ้นกับอำเภออุทัย), กิ่งอำเภอบางซ้าย (ขึ้นกับอำเภอเสนา) และกิ่งอำเภอบ้านแพรก (ขึ้นกับอำเภอมหาราช) ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอตามลำดับจนครบในปีพ.ศ. ๒๕๐๒

การแบ่งเขตการปกครองในปัจจุบัน[แก้]ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วย ๑๖ อำเภอ ได้แก่

๑. อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๒. อำเภอท่าเรือ
๓. อำเภอนครหลวง	๔. อำเภอบางไทร
๕. อำเภอบางบาล	๖. อำเภอบางปะอิน
๗. อำเภอบางปะหัน	๘. อำเภอผักไห่
๙. อำเภอภาชี	๑๐. อำเภอลาดบัวหลวง
๑๑. อำเภอวังน้อย	๑๒. อำเภอเสนา
๑๓. อำเภอบางซ้าย	๑๔. อำเภออุทัย
๑๕. อำเภอมหาราช	๑๖. อำเภอบ้านแพรก

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด สัญลักษณ์ประจำจังหวัด คือรูปสังข์ซึ่งประดิษฐานอยู่ในพานแว่นฟ้าภายในปราสาทใต้ต้นหมัน ซึ่งนับถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์อันประเสริฐ

ดอกไม้ประจำจังหวัด: ดอกโสน (Sesbania aculeata)

ต้นไม้ประจำจังหวัด: หมัน (Cordia dichotoma)

คำขวัญประจำจังหวัด: ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา

เศรษฐกิจ สวนอุตสาหกรรมโรจนะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือเป็นจังหวัดที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมีมูลค่าสูงเป็นอันดับที่ ๓ ของประเทศ รองจากจังหวัดระยอง และ จังหวัดสมุทรสาคร ทั้งนี้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุน เขต ๒ มีนิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร มีเขตประกอบการอุตสาหกรรม ๒ แห่ง ได้แก่ เขตประกอบการอุตสาหกรรมแพตเตอร์แลนด์วังน้อย และเขตประกอบการอุตสาหกรรมสวนอุตสาหกรรมโรจนะ

การคมนาคม รถยนต์ ๑.ทางหลวงหมายเลข ๑ (ถนนพหลโยธิน) ผ่านประตูน้ำพระอินทร์แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๒ เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๐๙ เข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒.ทางหลวงหมายเลข ๓๐๔ (ถนนแจ้งวัฒนะ) หรือทางหลวงหมายเลข ๓๐๒ (ถนนงามวงศ์วาน) เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๐๖ (ถนนติวานนท์) แล้วข้ามสะพานนนทบุรีหรือสะพานนวฬวไปยังจังหวัดปทุมธานีต่อด้วยเส้นทาง ปทุมธานี-สามโคก-เสนา (ทางหลวงหมายเลข ๓๑๑) เลี้ยวแยกขวาที่อำเภอเสนา เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๓๒๖๓ เข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓.เส้นทางกรุงเทพฯ-นนทบุรี-ปทุมธานีทางหลวงหมายเลข ๓๐๖ ถึงทางแยกสะพานปทุมธานี เลี้ยวเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข ๓๔๗ แล้วไปแยกเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๓๐๙ ผ่านศูนย์ศิลปาชีพบางไทร อำเภอบางปะอิน เข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระราชวังโบราณ อยุธยา วัดใหญ่ชัยมงคล หอวิสุทธิศานาและพระที่นั่งเวหาศน์จำรูญในพระราชวังบางปะอินศูนย์ท่องเที่ยวอยุธยา (ATC) ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระราชวังโบราณ อยุธยา พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท พระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์ พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ พระที่นั่งตรีมุข พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ วัดไชยวัฒนาราม วัดใหญ่ชัยมงคล วัดสุรรณดาราม ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร พระราชวังบางปะอิน คลองรางจระเข้ เพนียดคล้องช้าง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม

ชาวพระนครศรีอยุธยาที่มีชื่อเสียง การพระศาสนา ได้แก่ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) เป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ ๑๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม ฐานิสโร) (นามเดิม: นิยม จันทนินทร) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม และอดีตเจ้าอาวาสวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร อดีตเจ้าคณะใหญ่หนกลาง และเป็นอดีตคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) (นามเดิม: สมศักดิ์ ชุมล้อยวงศ์) คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนกลางและ เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการามวรวิหาร พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสมโม นามเดิม เอื้อน กลิ่นสาลี) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสามพระยาวิหาร คันสนีย์ เสถียรสุต เป็นพุทธสาวิกาในพุทธศาสนาและยังเป็นเป็นวิทยากรประจำและผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน

นักการเมือง ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ หรือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย คนที่ ๗ พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หรือ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย คนที่ ๘ นายประมวล สภาวสุ อดีตรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและกระทรวงอุตสาหกรรม นายเกื้อกูล ด้านชัยวิจิตร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ในรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พลเอก พงษ์เทพ เทศประทีป อดีตเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์) และอดีตเสนาธิการทหารบก วิทยา บุรณศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ อดีตรองนายกรัฐมนตรี ครม.๖๐(คณะรัฐมนตรี คณะที่๖๐) นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม อดีตรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ใน คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๕๖ นาย วิบูลย์ สงวนพงศ์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบนั้นได้มีผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นจำนวนมากซึ่งแต่ละท่านก็ได้ศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียงกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

กฤษฎา คิตติ^{๑๐} ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบคือหนึ่งสภาพแวดล้อมบรรยากาศของการเรียนรู้เป็นต้น สองปัจจัยเบื้องต้นของการเรียนรู้ สามกระบวนการเรียนรู้ และสี่ผลผลิตของการเรียนรู้ ๒) รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วยหนึ่งเป้าหมายของการประเมิน สองสิ่งที่มีมุ่งประเมิน สามวิธีการประเมิน และสี่วิธีการตัดสิน ความจริงแล้วการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู สิ่งที่มีมุ่งประเมิน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนของครู วิธีประเมินโดยเพื่อนครูส่วนวิธีการตัดสินใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากการประเมินกับเกณฑ์สัมพัทธ์ที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ ๓) จากการประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า หนึ่งครูมีพัฒนาการของการจัดการเรียนการสอนครั้งที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สองโดยภาพรวมครูมีทัศนคติที่ดี ส่วนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับว่าการประเมินผลที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ทั้งทางด้านการปฏิบัติและด้านงบประมาณ และสี่ผลการประเมินมีความถูกต้อง

ดาราดาว ธรรม^{๑๑} การศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ มีองค์ประกอบ ๑๑ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า ๕ ปัจจัย ปัจจัยกระบวนการ ๔ ปัจจัย และปัจจัยผลลัพธ์ ๑ ปัจจัย ๒) ตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐเพื่อใช้ในการอธิบายขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ และเป็นองค์ประกอบภายในระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน ๕๕ ตัวบ่งชี้ ๓) ผลการตรวจสอบระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านระบบคุณภาพและผู้บริหารระดับสูงของบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ และการนำระบบไปทดลองใช้ พบว่าระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้บัณฑิตวิทยาลัยทั่วไป

^{๑๐} กฤษฎา คิตติ, “การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, *ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๑๑} ดาราดาว ธรรม, “การพัฒนาระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระราชปริยัติ (สฤชต์ ประธาตุ)^{๑๓๒} การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แต่มีจุดเด่นคือวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือมุ่งให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการบริหารงานด้านอื่น ๆ คือ ด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ ที่ตั้งกระจายกำลังคนไปตามวิทยาเขตทั่วประเทศ ทำให้แต่ละวิทยาเขตต้องเร่งสร้างบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งต้องเสริมสร้างระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของมหาวิทยาลัยให้รวดเร็วและทั่วถึง สำหรับด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลของมหาวิทยาลัยที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้พบว่าการจำกัดให้จัดหลักสูตรเฉพาะทาง จึงไม่สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป จึงมีจุดอ่อนอยู่ตรงที่การจัดการเรียนการสอนยังอยู่ในระดับปริญญาตรีแทนการพัฒนาหลักสูตรในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ในด้านพระพุทธศาสนาและการวัดประเมินผลที่กระจายไปตามวิทยาเขต ไม่มีการจัดระบบมาตรฐานของมหาวิทยาลัยได้สำหรับการบริหารงานวิชาการที่ได้รับผลจากมาตราต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานบุคลากร ทำให้มีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาอย่างรีบด่วนคือการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในระดับปริญญาที่สูงขึ้น และตำแหน่งทางวิชาการ เนื่องจากมาตราในหมวด ๒ ของพระราชบัญญัติได้ลือเนื้อความของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของสำนักงานการอุดมศึกษา

เพชริน สงค์ประเสริฐ^{๑๓๓} การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และครูฝ่ายวิชาการมี ๔ องค์ประกอบหลัก ดังต่อไปนี้ ๑.๑ ภาวะผู้นำทางการเรียนการสอน ประกอบด้วยพฤติกรรมของผู้นำด้านการจัดองค์กรเพื่อการเรียนการสอน การวางแผนองค์กรเพื่อการสอน การพัฒนาหลักสูตรและการบริหารการเรียนการสอน การจัดโครงการพัฒนาบุคคล การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ๑.๒ การพัฒนาทีมงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วยความรู้และค้นหาปัญหา การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนปฏิบัติการ การนำไปปฏิบัติการประเมินผลลัพธ์ ๑.๓ ภารกิจและขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว

^{๑๓๒}พระราชปริยัติ (สฤชต์ ประธาตุ), “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙)

^{๑๓๓}เพชริน สงค์ประเสริฐ, “พัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐)

การศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการ แก่ชุมชน ๑.๔ กระบวนการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วย การวางแผนงาน วิชาการ การนำแผนไปปฏิบัติ การตรวจสอบประเมินผลงานวิชาการ การปรับปรุงงานวิชาการ ๒) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๒.๑ ด้านภาวะผู้นำทางการเรียนการสอน ๒.๒ ด้านการพัฒนาทีมงานวิชาการในสถานศึกษา ๒.๓ ด้านภารกิจและขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา ๒.๔ ด้านกระบวนการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการ โดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นนี้ ผลการประเมินพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ๓) การทดลองใช้รูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงาน เป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่งผลให้ผู้บริหาร / หัวหน้างานวิชาการมีพฤติกรรมและแนวปฏิบัติที่ สอดคล้องกับบทบาทผู้นำทางวิชาการ และบริบทของสถานศึกษา บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและขั้นตอนการทำงานเป็นทีม สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนได้ อย่างเป็นรูปธรรม ๔) การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานหลังจากการทดลอง ยืนยันรูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการ ทำงานเป็นทีม ๔ องค์ประกอบ ที่พัฒนาขึ้นว่ามีความเป็นไปได้และเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

เตือนใจ รักษาพงศ์^{๑๓๔} การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหาร วิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก คือ ๑. การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรม การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้และการนิเทศการ สอน ๒. กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การระบุนความรู้ การพัฒนาความรู้การสร้าง ความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันความรู้และการเรียนรู้ ๓. ปัจจัย ที่สนับสนุนให้การจัดการจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยภาวะผู้นำ กลยุทธ์ วัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยี โครงสร้างและการวัดผล

บรรจง เจริญสุข^{๑๓๕} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลัก ธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน” ผลการศึกษา พบว่าสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีสถานภาพการบริหารสถานศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาด หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานตามขอบข่ายภารกิจการบริหารสถานศึกษาทั้ง ๔ ด้าน ส่วน รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลัก ธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้

^{๑๓๔}เตือนใจ รักษาพงศ์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”, **ปริญญาณพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎี บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑)

^{๑๓๕}บรรจง เจริญสุข, “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน” **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๔.

ตอนบน พบว่า รูปแบบซึ่งเป็นวิธีการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยภารกิจสถานศึกษา ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป แต่ละด้านประกอบด้วยภารกิจการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ๖ หลัก ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบนมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากที่สุดทุกด้าน

ปฏิภาณ มหรรณานิบัติ^{๑๓๖} การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการในการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง พบว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการของทุกภารกิจอยู่ในระดับปานกลางและระดับมาก โดยภารกิจงานด้านหลักสูตรมีรายละเอียดของภารกิจ ๔ ประการ ด้านการเรียนการสอนมี ๔ ประการ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษามี ๔ ประการ และด้านการประชุมอบรมสัมมนาวิชาการมี ๓ ประการ ส่วนด้านหน้าที่การบริหารงานวิชาการ โดยด้านหน้าที่การวางแผนมีรายละเอียดของหน้าที่ ๔ ประการ ด้านหน้าที่การจัดหน่วยงานและจัดบุคลากรมี ๕ ประการ ด้านหน้าที่การนำมี ๕ ประการ และด้านหน้าที่ควบคุมมี ๔ ประการ ๒) ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง พบว่า รูปแบบการบริหารงานวิชาการมีองค์ประกอบหลักอยู่ ๔ ส่วนสำคัญ คือ ส่วนที่ ๑ แนวคิดพื้นฐานประกอบด้วยความนำ แนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ ส่วนที่ ๒ องค์การบริหารประกอบด้วยคณะผู้บริหาร ๓ ระดับ ผู้บริหารระดับสูง คณะกรรมการ หน้าที่การบริหาร ภารกิจบริการ และรายละเอียดของภารกิจการบริหารงานวิชาการ ส่วนที่ ๓ เงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จของรูปแบบ และส่วนที่ ๔ ปัญหาอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข ๓) ผลการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง รูปแบบเป็นการวางกรอบไว้กว้าง ๆ เพื่อสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ^{๑๓๗}

พิสิฐ เทพไกรวัล^{๑๓๘} การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยกระบวนการสร้างเครือข่าย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ขึ้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

^{๑๓๖}ปฏิภาณ มหรรณานิบัติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๔)

^{๑๓๗}ปฏิภาณ มหรรณานิบัติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๔)

^{๑๓๘}พิสิฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔)

๒) ชั้นประสานหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย ๓) ชั้นสร้างพันธมิตรร่วมกัน ๔) ชั้นบริหารจัดการเครือข่าย ๕) ชั้นพัฒนาความสัมพันธ์ และ ๖) ชั้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ ๑) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินการกิจของเครือข่าย ๒) ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา ๓) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ๔) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ของเครือข่าย ๕) คุณลักษณะที่ดีของผู้นำเครือข่าย และ ๖) การปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า กลุ่มบุคคล หน่วยงาน/องค์กร ที่สมัครใจรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน กลุ่มผู้นำชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันอุดมศึกษา กลุ่มศิษย์เก่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงพยาบาลชุมชน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้ดำเนินการตามกระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทเพื่อทราบจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไปแล้วสรุปรวมจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานแต่ละด้าน เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และจัดทำแผนพัฒนาร่วมกัน มีโครงการเกิดขึ้นหลายโครงการ ในโรงเรียนทั้ง ๒ แห่ง การดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นในหนึ่งปีการศึกษาผลการประเมินโครงการพบว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคลและบริหารทั่วไป และส่งผลกระทบต่อนักเรียนตามข้อบ่งชี้ที่คาดหวังสูงกว่าปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังพบว่า Keamey ได้ศึกษาการสร้างรูปแบบการพัฒนางานวิจัยและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนางานวิจัยและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์มี ๓ ด้าน ที่เป็นปัจจัยหลัก คือ ด้านบุคลิกลักษณะ ประกอบด้วยความสนใจการงาน ความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นอิสระทางวิชาการ ด้านความรู้ ประกอบด้วยพื้นฐานความรู้ โอกาสในการศึกษา การตระหนักในการให้คำปรึกษา และให้ความร่วมมือที่เหมาะสม ด้านทักษะ ประกอบด้วยความพร้อมด้านสุขภาพจิต ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านการจัดการ และทักษะด้านการอ่าน (Articulation) ซึ่งปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนางานด้านวิชาการและวิจัยสำหรับคณาจารย์ คือ ๑. ภาวะเปี่ยม นโยบายของสถาบัน ๒. การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารด้วยการจัดการการสอนที่เหมาะสม การให้งบประมาณสนับสนุน การพัฒนาบุคลากร ๓. การจัดสรรงบประมาณให้ ๔. การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน^{๑๓๙}

Gullatt และ Lofton^{๑๔๐} ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่สัมฤทธิ์ผลทางด้านวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการบริหาร การบริหารงานและการจัดเวลาในการทำงาน รวมทั้งการจัดการ

^{๑๓๙} Kearney, R.T., A model for nurse faculty research productivity, [CD-ROM]. Abstract from : Database : Abstracts interactional Issue : 48 08a. publication Number : AAI 8724920, 2010

^{๑๔๐} Gullatt, D.E. and Lofton, B.D., The principals role in promoting academic gain. [CD-ROM]. Abstract from : Database : ERIC, ERIC#ED : 403227, 2000.

จะเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการทำนายความสำเร็จและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้กิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการศึกษา คือ การส่งเสริมความสามารถและการพัฒนาการสอนของอาจารย์ การให้คำแนะนำ การให้คำปรึกษา การตัดสินใจแก้ปัญหา และการส่งเสริมบุคลากรอาจารย์ในการทำงานเป็นทีม จะช่วยลดภาระความคับข้องใจและความกดดันจากภายนอกที่สำคัญ คือ การบริหารงานเป็นทีมร่วมกัน ทั้งการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองชุมชน

จากการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบสรุปได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ ชี้ให้เห็นว่างานวิจัยของมหาวิทยาลัยมีส่วนในการพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการของมหาวิทยาลัยได้ การพัฒนาระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยของรัฐ ชี้ให้เห็นว่า ระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ได้พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในระดับบัณฑิตวิทยาลัยทั่วไป และสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ปัจจัยที่สนับสนุนประกอบด้วยปัจจัยหลายตัวและคล้ายกับการบริหารงานสาขานั้น จะสำเร็จได้ต้องอาศัยทีมงานที่ดี เมื่อวิเคราะห์งานวิจัยของเพชริน สงค์ประเสริฐที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมก็ระบุว่าการทำงานวิชาการเป็นทีมมีความเหมาะสมมาก และในงานวิจัยอื่น ๆ นั้น มีลักษณะแนะนำผู้บริหารให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการบริหารวิชาการต้องปรับปรุงวิธีการสอนของอาจารย์ผู้สอนในรายวิชานั้น ๆ ด้วย

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติ

พระธรรมวรนายก (โอกาส นิลุตติเมธี) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารวัดและการบริหารคณะสงฆ์ คือ กระบวนการจัดการ และดำเนินการทุกด้าน เพื่อให้การบริหารคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารวัด และเป็นฐานรองรับกิจการงานของพระศาสนาให้มีความก้าวหน้าสามารถอำนวยความสะดวกเสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม การบริหารวัดและการบริหารคณะสงฆ์จะต้องมีแผนนโยบาย เป้าหมายเพื่อจัดทำโครงการให้มีหลัก มีวิธีการและระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานตามภารกิจของวัดด้านการปกครอง^{๑๔๑}

พระมหาวิระชัย ขยวิโร (มิตะสิทธิ์) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า ๑) ในทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีขอบเขตของการ ครอบครองและจัดการทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติหรือทรัพย์สินของสงฆ์ที่เป็นส่วนรวมและจัดการ ไปตามหลักการทางพระธรรมวินัย ๒) พระสงฆ์เองควรตระหนักว่าการบริหารจัดการศาสนสมบัติ แม้จะอยู่ในอำนาจหน้าที่ แต่เป็นลักษณะของทางโลกซึ่งมีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นพระสงฆ์โดยเฉพาะที่เป็นพระสังฆาธิการต้องระมัดระวังและจัดการให้ตั้งอยู่บนฐานของความสุจริตและโปร่งใส ๓) ปัญหาในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยนั้นพบว่า เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยง เพราะเป็นลักษณะตามธรรมชาติของกิจการทางโลก ที่มีต้นตอของ

^{๑๔๑} พระธรรมวรนายก (โอกาส นิลุตติเมธี), “การบริหารคณะสงฆ์”. ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๗.

ปัญหาจากคุณภาพ และคุณธรรมของบุคลากร ดังนั้นข้อเสนอที่ได้รับจากการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าต้อง ยึดหลักการทำงานตามความถนัด และคัดเลือกคนให้เหมาะกับงาน ด้วยเหตุนี้จึงควรให้เจ้าอาวาสจัดหาหมออาชีพรับงานด้านศาสนสมบัติไปทำแทน ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์ไม่ต้องมีการะมาทำงานด้านนี้ แต่จะได้รับประโยชน์จากภาระงานที่ต้องรับผิดชอบอยู่ ซึ่งอาจมีผลผลิตดีขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้ วิธีนี้เป็นระบบเกื้อกูลที่มีคุณภาพ ที่ใช้อยู่ในวงการต่างๆ ของทางโลก^{๑๔๒}

ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล^{๑๔๓} ได้เขียนเรื่อง กฎหมายสำหรับพระสงฆ์ โดยได้เรียบเรียงตามแนววิชากฎหมาย เพื่อเน้นให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสงฆ์ได้มีความเข้าใจหลักเกณฑ์ ทางกฎหมาย ในมิติต่าง เพื่อบูรณาการหลักกฎหมายฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จริงอยู่ว่าพระธรรมวินัยเป็นสิ่งประเสริฐนัก แต่หลักการปกครองประเทศนั้นต้องมีกฎหมายเพื่อบังคับแก่พลเมืองให้กระทำ หรือละเว้นการกระทำในสิ่งที่กฎหมายห้ามไม่ให้กระทำ โดยการศึกษาด้านนิติศาสตร์ทั่วไปไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดว่า ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายสำหรับพระสงฆ์นั้นมีบทกฎหมายใดบ้าง ท่านจึงได้นำหลักการตีความกฎหมายมาประกอบการตีความเพื่อให้เห็นรูปธรรมในการพิจารณา โดยเฉพาะบทที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของวัดนั้นแสดงให้เห็นว่า เป็นกฎหมายที่เก่าแก่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ โดยบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่นประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘๔ บัญญัติว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน ๕๐ ไร่” ซึ่งจะเห็นว่า ในครั้งที่บัญญัติกฎหมายที่ดินนั้น บริบทสังคมยังไม่ซับซ้อนเช่นปัจจุบันนี้

ณดา จันทร์สม^{๑๔๔} ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ได้ดังนี้ ๑) วัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ ๒) การจัดทำรายงานทางการเงินตามมาตรฐานบัญชีของวัดยังไม่มีหลักฐานเด่นชัดว่า วัดมีการดำเนินการได้อย่างถูกต้อง โดยแม้ว่าวัดจะมีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย และจัดทำบัญชีเป็นประจำ แต่อาจเป็นบัญชีที่จัดทำขึ้นอย่างง่ายหรือตามความเข้าใจของผู้จัดทำเท่านั้น ยังไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไป รวมถึงยังไม่มีมีการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตด้วย ๓) การเผยแพร่ให้สาธารณะรับทราบข้อมูลทางการเงินของวัดยังอยู่ในวงจำกัด และยังขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการบริหารการเงินของวัดอย่างเป็นระบบ ๔) วัดยังไม่กระบวนการตัดสินใจการลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากศาสนสมบัติของวัดที่มีการจัดทำเขตจัดประโยชน์อย่างเป็นระบบ ๕) ภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า มีเงินหมุนเวียนในรูปของรายได้และรายจ่ายของระบบวัดอยู่ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐-๑๒๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี ในขณะที่การ

^{๑๔๒} พระมหาวิระชัย ขยวีโร, “การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๓} ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล, **กฎหมายสำหรับพระสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๑๔๔} ณดา จันทร์สม, **การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

จัดทำบัญชีและตรวจสอบยังไม่มีระบบที่ชัดเจนนัก ๖) การบริหารจัดการทางการเงินของวัดควรยึดหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการที่ดี ในการบริหารจัดการ ๗) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยังขาดบทบาทในการกำหนดกรอบในการกำกับดูแลให้การบริหารจัดการทางการเงินของวัดสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ๘) องค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาลที่สอดคล้องกับการดำเนินกิจการของวัด ได้แก่ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส หลักนิติธรรม และหลักคุณธรรม ในขณะที่ องค์ประกอบอย่างหลักความเสมอภาค หลักสนองตอบรับ และ หลักความคุ้มค่า อาจจะมีน้ำหนักไม่มากนักกับการบริหารจัดการของวัด และ ๙) การศึกษาความสอดคล้องของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับที่มีอยู่ พบว่า ยังมีกรอบในการกำกับดูแลที่ขาดแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ผู้บริหารวัดสามารถที่จะดำเนินการได้สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล รวมถึงปัญหาอุปสรรคสำคัญของการบริหารจัดการทางการเงินให้สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี และหลักการบริหารการเงินของผู้มีอำนาจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการภายในวัด

กนก แสนประเสริฐ และคณะ^{๑๔๕} ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด” โดยได้สรุปว่า สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยว่า ในปัจจุบันเป็นยุคของสังคมทุนนิยม และสังคมบริโภคนิยม และสถานการณ์ดังกล่าวไม่อาจชะงักงันวัดวาอาราม รวมทั้งเข้าไปแทรกอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะพระภิกษุ – สามเณร ซึ่งเป็นนักบวช ย่อมจะต้องเผชิญกับปัญหาการจัดการดูแลทรัพย์สิน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนพำนักอาศัย ในส่วนของคณะสงฆ์ ได้จัดเป็นรูปแบบขององค์การรูปแบบหนึ่งที่มีคุณลักษณะการดำเนินงานประกอบด้วย ๑.การวางแผนประสานงาน ๒.คณะสงฆ์ซึ่งเป็นสมาชิก มีกิจวัตรร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓.มีโครงสร้างการแบ่งงานและมอบหมายงาน มีลำดับชั้นในด้านการปกครอง เป็นต้น ๔.มีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิก หรือคณะสงฆ์

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล)^{๑๔๖} ได้เขียนเรื่อง “การบริหารวัด” โดยให้ความสำคัญในด้านการบริหาร ซึ่งเทียบได้กับธรรมเนียมการปกครองของสงฆ์ จัดเป็นการบริหารตน การบริหารหมู่คณะ การบริหารกิจกรรมของวัด และ การบริหารศาสนสมบัติของสงฆ์หรือวัด โดยแบ่งการบริหารองค์กรต่าง ๆ ออกเป็นหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่างๆ โดยสรุป คือ ๑.การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การพิจารณาวินิจฉัย การตัดสินใจ และการสั่งงานตามลำดับชั้น ในสายการบังคับบัญชา ๒.การจัดการ (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ได้แก่ การจัดการเกี่ยวกับ การให้การศึกษาหลักธรรม การให้การศึกษาอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา และการเผยแผ่พระพุทธธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และศาสนพิธีต่าง ๆ เป็นต้น ๓.การจัดการทางด้านบุคลากร (Personnel Management) การเงินหรือการคลัง และทรัพย์สินขององค์กรหรือหน่วยงานแต่ละระดับ

^{๑๔๕} กนก แสนประเสริฐ และคณะ, “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด” รายงานวิจัย (สัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการสำหรับนักบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), คำนำ.

^{๑๔๖} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), “การบริหารวัด” , พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

Denison and Spreitzer^{๑๔๗} ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการบนฐานของวัฒนธรรมองค์กร (Organization Culture) แนวคิดสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของ และแนวคิดเกี่ยวกับระบบสารสนเทศทางการบัญชี ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กร (Organization Culture) เป็นระบบความเชื่อ (Beliefs) และค่านิยม (Values) ร่วม ที่มีการพัฒนาขึ้นมาภายในองค์กรและชี้นำพฤติกรรมของสมาชิก เป็นระบบซึ่งมีความหมายร่วมกันภายในองค์กรหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดวิธีการที่พนักงานปฏิบัติ เป็นระบบซึ่งกำหนดโดยสมาชิกที่ทำให้องค์กรหนึ่งแตกต่างจากองค์กรหนึ่ง ประกอบด้วย ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ความเข้าใจ (Understandings) บรรทัดฐาน (Norms) สัญลักษณ์ (Symbol) พิธีต่าง ๆ (Rituals) เรื่องเล่า (Myths) และการปฏิบัติ (Practices) สิ่งเหล่านี้จะเป็นค่านิยมร่วม (Shared Values) ซึ่งพนักงานรับรู้และตอบสนองต่อองค์กรของเขา โดยสามารถจำแนกวัฒนธรรมองค์กรออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ ๑. วัฒนธรรมกลุ่ม (Group Culture) , ๒. วัฒนธรรมมุ่งเน้นการพัฒนา (Development Culture) , ๓. วัฒนธรรมมุ่งเน้นความมีเหตุผล (Rational Culture) และ ๔. วัฒนธรรมมุ่งเน้นความเป็นลำดับ (Hierarchical Culture)

พระธรรมโกศาจารย์ ศ. (ประยูร ธมมจิตโต)^{๑๔๘} ได้เขียนเรื่อง “พุทธวิธีการบริหาร” โดยสรุปก็คือ การพัฒนามนุษย์ที่เป็นผู้ทำงานนั้นจัดเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งก็เป็นเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวมนุษย์เอง และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ตนสังกัดด้วยท่าทีมั่นคงและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการจัดสรรมนุษย์นั้นต้องจัดการงานให้เหมาะสม หรือถูกกับจริต ซึ่งท่านสรุปว่า คือการรู้งาน หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับงาน ในความรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ในการวางแผน บรรจุกฎการมนุษย์ การอำนวยความสะดวก และติดตามประเมินผล และว่า ความรู้เรื่องงานนั้น มี ๒ ลักษณะคือ รู้เท่า และรู้ทัน นั่นเอง

ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ^{๑๔๙} ได้วิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว โดยมองว่า การบวชของพระสงฆ์นั้นมุ่งจะประพฤติปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น และไม่สะสมทรัพย์สินส่วนตัวได้เนื่องจากขัดกับวิถีชีวิตของนักบวช โดยสรุปว่าปัจจุบันพระสงฆ์มีทรัพย์สินเงินทองเป็นสมบัติส่วนตัวกันมากซึ่งที่ผ่านมากลับไม่มีการศึกษาวิจัยว่าการสะสมทรัพย์สินเงินทองดังกล่าวของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นขัดกับหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ และมองว่ามีความจำเป็นอะไรที่ทำให้พระสงฆ์ต้องทำเช่นนั้น เป็นต้น และสรุปประเด็นที่น่าศึกษาอีกประการหนึ่งว่า “หากพระสงฆ์ไม่มีทรัพย์สินเงินทองเพราะว่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยแล้ว สถาบันสงฆ์ควรมีวิธีการจัดการอย่างไรในเรื่องนี้เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงตนอยู่ได้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันโดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย”

^{๑๔๗} Denison and Spreitzer, *Organizational Theory*, Mille Bindlev & Ventus Publisdhing ApS, ๒๐๐๖, PP. ๒๒-๒๓.

^{๑๔๘} พระธรรมโกศาจารย์ ศ. (ประยูร ธมมจิตโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๔๙} ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ, “พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว”, รายงานวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ^{๑๕๐} ได้จัดทำคู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน โดยกล่าวว่า การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด โดยวัดดำเนินการให้เพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ๑) การจัดทำบัญชีการเงินของวัด ๒) การจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด ๓) การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด และ ๔) การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด

พระอานวย หมอกเมฆ^{๑๕๑} ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนา สำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า โดยเฉลี่ยเจ้าอาวาสมีการปฏิบัติหน้าที่ดีมาก ชื่อสัตย์สุจริต บริหารวัดโปร่งใส แต่ยังไม่ให้ความสำคัญกับหลักความประหยัด ความคุ้มค่า และการทำงานเป็นทีมย่อย จึงนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์สำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ เรียกว่า “ปัญจบริหาร” ประกอบด้วย (๑) กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่ (๒) กลยุทธ์การป้องกันความเสี่ยงนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (๓) กลยุทธ์ปฏิบัติหน้าที่ศีลธรรม (๔) กลยุทธ์การทำงานที่ดีให้สำเร็จความประสงค์ และ (๕) กลยุทธ์การสงเคราะห์สิ่งอันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูล

พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ^{๑๕๒} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงส่วนใหญ่ทำตามกฎระเบียบของพระอารามหลวงเอง ส่วนผู้ที่จัดทำบัญชีและออกรายงานของพระอารามหลวง คือ ไวยาวัจกร ผู้ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีภายในพระอารามหลวงส่วนใหญ่ คือ เจ้าอาวาส มีการจัดเก็บเอกสารการรับเงินอย่างเป็นระเบียบ มีการแยกประเภททรัพย์สินออกเป็นหมู่ การจัดสรรที่ดินจะให้การเช่าที่ดินเพื่อจัดงานต่าง ๆ และเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน การเก็บรักษาหนังสือสำคัญของที่ดิน

พล อาริยะชาติกุล^{๑๕๓} ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการปล่อยเช่าขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัดรวมถึงกิจกรรมการปล่อยเช่าในเชิงสร้างสรรค์กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยการปล่อยเช่าเพื่อสร้างโรงเรียนหรือวิทยาลัยการปล่อยเช่าให้กับหน่วยราชการเพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชนหรือการปล่อยเช่าเพื่อให้บริเวณวัดประกอบอาชีพเช่าเพื่อทำการตลาดประกอบการค้าการทำหน้าการทำสวนกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของวัด

^{๑๕๐} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

^{๑๕๑} พระอานวย หมอกเมฆ, “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคกลาง, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๒} พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ, “การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๓} พล อาริยะชาติกุล, “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

เพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู^{๑๕๔} ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบมหาเถรสมาคม มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติมากกว่า ด้านการวางแผนการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมของวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านความร่วมมือกับชุมชน และด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ตามลำดับ บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกบทบาทในการปฏิบัติการพัฒนาสังคมของวัด เป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านสาธารณสุขพื้นฐาน และด้านการศึกษา ทุกด้านมีบทบาทในการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง

อุดมพร พลดี^{๑๕๕} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการศาสนสมบัติของวัด ผลการวิจัยพบว่า ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ วัดในพระพุทธศาสนาเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น กิจการและทรัพย์สินของนิติบุคคล ซึ่งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองดูแลก็คือ เจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง^{๑๕๕}

ธัญญวัฒน์ ชาญพินิจ^{๑๕๖} ได้ศึกษาเรื่อง “วัด” กับ “ที่สาธารณประโยชน์” ผลการศึกษาพบว่า การสร้างวัดให้วัดขออนุญาตใช้ที่ดินตามมาตรา ๙ และเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา ๙/๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการอนุญาตตามมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งกรณีนี้ ขอเรียนว่า หนังสืออนุญาตให้เข้าอยู่อาศัย หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวตามมาตรา ๙ มิใช่หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินแต่อย่างใดและจะใช้เป็นหลักฐานในการขออนุญาตสร้างวัดไม่ได้ หากจะขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามแนวทางนี้ ก็ควรเป็นการแก้ไขปัญหา กรณีที่ดินบริเวณดังกล่าว ใช้เป็นที่ตั้งถาวรวัตถุที่มีลักษณะไม่มั่นคงถาวร อาจรื้อถอนได้ เนื่องจากการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ตามมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นการอนุญาตให้ใช้ชั่วคราว ที่ดินยังคงมีสถานะทางกฎหมายเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันอยู่^{๑๕๖}

^{๑๕๔} เพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดหนองคาย”. รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๕} อุดมพร พลดี, “การจัดการศาสนสมบัติของวัด”, รายงานวิจัย, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๕๖} ธัญญวัฒน์ ชาญพินิจ, “วัด” กับ “ที่สาธารณประโยชน์”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานจัดการที่ดินของรัฐ, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

พล อาริยะชาติกุล ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการปล่อยเช่าขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัด รวมไปถึง กิจกรรมการปล่อยเช่าในเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย การปล่อยเช่าเพื่อสร้างโรงเรียน ปล่อยเช่าให้กับหน่วยงานราชการ เพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชน แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่วัดที่ดีจะสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัดที่มีการจัดการ พื้นที่ ทั้งภายในวัดและพื้นที่โดยรอบวัด การแบ่งลักษณะพื้นที่ให้ชัดเจน พื้นที่เขตพุทธาวาส เขต สังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ การจัดทำแผนผังภายในวัด พื้นที่วัดที่วัดเป็นอสังหาริมทรัพย์ลักษณะ พิเศษที่ไม่เน้นเรื่องกำไรสูงสุด แต่เน้นเรื่องความร่วมมือส่วนร่วมกับชุมชนของวัดเป็นสำคัญ^{๑๕๗}

Bunnag ได้ศึกษาเรื่อง พระสงฆ์ ฆราวาส การศึกษาการจัดระเบียบวัดเขตเมือง ในประเทศไทยภาคกลาง กล่าวถึง ระบบสังคมของไทยทางด้านการปกครอง ความเกี่ยวดองกันทาง ญาติ และศาสนาในสังคมไทย วิถีชีวิต และสถานะทางสังคมของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์กับชุมชนวัด และระเบียบการปฏิบัติภายในวัด รายได้ของวัดจากเทศกาลทางศาสนา บทบาทของคณะกรรมการวัดในการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานะทางการเงิน ของชาวบ้านกับการใช้จ่ายเพื่อการศาสนา กล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนิกายเถรวาทกับโครงสร้าง สังคมหลวม ๆ ของไทยที่แสดงถึงอิสรภาพของคนไทยแม้แต่ในวงการสงฆ์^{๑๕๘}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติสรุปว่าชี้ให้เห็นว่างานวิจัย ของมหาวิทยาลัยมีส่วนในการพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการของมหาวิทยาลัยได้ การพัฒนา ระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยของรัฐ ชี้ให้เห็นว่า ระบบคุณภาพการ บริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ได้พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้บัณฑิตวิทยาลัยทั่วไป และสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนา รูปแบบ การจัดการความรู้เพื่อการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ปัจจัยที่สนับสนุนประกอบด้วยปัจจัยหลายตัวและคล้ายกับการบริหารงานสาขานั้น จะสำเร็จได้ ต้องอาศัยทีมงานที่ดี เมื่อวิเคราะห์งานวิจัยของเพชริน สงค์ประเสริฐที่ศึกษาการพัฒนา รูปแบบ การบริหารวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมก็ระบุว่า การทำงานวิชาการเป็นทีมมีความ เหมาะสมมาก และในงานวิจัย อื่น ๆ นั้น มีลักษณะแนะนำผู้บริหารให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการบริหารและการบริหารวิชาการต้องปรับปรุงวิธีการสอนของอาจารย์ผู้สอนในรายวิชา นั้น ๆ ด้วย

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็น แนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

^{๑๕๗} พล อาริยะชาติกุล, “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า”, รายงานวิจัย, (คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๘} Bunnag, J. *Buddhist Monk Buddhist Layman : A Study of Urban Monastic Organization in Central Thailand*, (London : Cambridge University Press, 1973) p. 180

ประมวล ตันยะ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ด้านพุทธศาสนิกชนที่ดูแลและสนับสนุนงานของวัด สิ่งที่ต้องการเสริมสร้าง ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร องค์กร กลุ่มหรือชมรมพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น และการจัดตั้งหรือพัฒนากองทุนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในทุกอำเภอ พุทธศาสนิกชนที่เป็นประชาชนทั่วไป สิ่งที่ต้องการเสริมสร้างได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวัด การฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติธรรม พุทธศาสนิกชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษา สิ่งที่ต้องการเสริมสร้างได้แก่ การเรียนการสอนธรรมศึกษา การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๕๙}

แสวงาท วงศ์ใหญ่ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมองค์กรพุทธศาสนา มีบทบาทและศักยภาพในการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและพัฒนาชุมชนในจังหวัดพะเยา โดยให้ความร่วมมือกับทางชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการศึกษาเป็นอย่างดีด้านผลผลิต ประชาชนมีความเห็นว่าวัดเป็นสถานที่พบที่ประชุมในการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน^{๑๖๐}

อินตา ศิริวรรณ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารวัดด้านการปกครอง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารวัดต้องมีกลยุทธ์ที่หลากหลาย เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ชาญฉลาดเนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ดำเนินการทุกด้าน เพื่อให้การบริหารคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารวัด และเป็นฐานรองรับกิจการงานของพระศาสนาให้มีความก้าวหน้าสามารถอำนวยความสะดวกเสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม การบริหารวัดและการบริหารคณะสงฆ์จะต้องมีแผนนโยบาย เป้าหมายเพื่อจัดทำโครงการให้มีหลัก มีวิธีการและระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานตามภารกิจของวัดด้านการปกครอง โดยมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ การเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ทำการบันทึกประวัติถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด ใครเป็นผู้สร้าง มีลักษณะอย่างไรสิ้นค่าก่อสร้างเท่าไร ภูมิ หอฉัน หอสดมภ์ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง

^{๑๕๙} ประมวล ตันยะ และคณะ, “การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา”, **รายงานวิจัย**, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๐} แสวงาท วงศ์ใหญ่ และคณะ, “การศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา”, **รายงานวิจัย**, (พะเยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม อุโบสถ และสถานที่สำคัญภายในวัดทุกอย่างจะต้องบันทึกเก็บหลักฐานไว้เป็นอย่างดี^{๑๖๑}

พระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจันทน์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต) ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการบริหารงาน โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้านมุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้าน กรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์)) คิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุดด้าน เมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข)^{๑๖๒}

มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธา และความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทด้านการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการร่วมโครงการพัฒนาชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ และชาวบ้านใช้วิธีการด้านการสงเคราะห์วัตถุสิ่งของ ใช้อย่างสร้างสรรค์ไม่ทำลายผู้อื่น บทบาทด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาสิ่งก่อสร้างเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้นว่าจัดห้องสมุดให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปอ่านหนังสือ รวมทั้งดูแลบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติ^{๑๖๓}

นิวัติ จันทราช^{๑๖๔} ได้วิจัยเรื่อง “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัด ในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส และเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส จำนวน ๒๐๕ รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร สวนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และ คลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ ๕ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมากกว่ารองเจ้าอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่อายุ ๕๙ ปีขึ้นไป และมีอายุพรรษา ๓๔ พรรษาขึ้นไป ด้านวุฒิการศึกษา คือ นักธรรมชั้นเอก และวุฒิการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรี คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดี โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพการ

^{๑๖๑} อินดา ศิริวรรณ, “การบริหารวัดด้านการปกครอง”, **บทความวิชาการ**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘)

^{๑๖๒} พระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจันทน์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต), “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน”, **รายงานวิจัย**, (นครปฐม : วัดวังเย็น, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๓} มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, “บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนะของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ความเคารพศรัทธา และความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์”, **รายงานวิจัย**, (นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๔} นิวัติ จันทราช, “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร”, **รายงานการวิจัย**, (คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔)

บริหารงานการจัดการวัดของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการจัดการการเงินและการคลัง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การทดสอบสมมุติฐานพบว่าคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีการบริหารจัดการวัดในด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการเงินการคลัง ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสารสนเทศ และความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ที่ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕

สุรสิทธิ์ ไกรสิน ได้วิจัยเรื่อง “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้าง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลจากการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของวัดร้างในภาคอีสาน ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการวิจัย แต่ละวัดล้วนตั้งขึ้นพร้อมกับการตั้งบ้านเรือนและการสร้างชุมชนบางแห่งเมื่อชุมชนขยายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เนื้อที่ภายในวัดคับแคบลง ซึ่งชุมชนถือว่าวัดเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนในชุมชนมาทุกยุคทุกสมัย ถ้าสถานที่ไม่เหมาะสมก็ต้องย้ายหรือไปสร้างวัดใหม่จึงทำให้วัดเก่าร้างไป ส่วนวัดที่มีสถานที่เหมาะสมอยู่แล้วแต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่ดี รวมไปถึงข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่เหมาะสม ทำให้วัดไม่มีพระจำพรรษาเป็นเหตุให้วัดร้างไปในที่สุด ด้านวิฤติที่นำไปสู่การเกิดวัดร้างในภาคอีสาน เกิดจากกรณีดังต่อไปนี้คือ การแตกแยกความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เศรษฐกิจของชุมชนตกต่ำ ไม่มีผู้บวช สืบทอดศาสนาทางพุทธศาสนา ความขัดแย้งระหว่างพระภิกษุด้วยกัน ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวพระสงฆ์ เนื้อที่ตั้งวัดมีไม่มากพอที่จะพัฒนาในด้านเสนาสนะและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ และความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ วัดตั้งอยู่กลางหมู่บ้านแลพื้นที่ต่ำกว่าบ้านของชาวบ้านเวลาฝนตกน้ำในหมู่บ้านจะไหลไปท่วมวัดซึ่งมีพื้นที่ต่ำ ก่อให้เกิดความเดือนร้อนแก่ชาวบ้านได้ สาเหตุที่นำไปสู่การเกิดวัดร้างภาคอีสานได้แก่ การแตกแยกความสามัคคีของคนในชุมชน ขาดศาสนาทางพุทธศาสนา ชาวบ้านขาดความเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ส่วนแนวทางในการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างนั้นสามารถทำได้โดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อทำให้วัดเป็นศูนย์ของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน^{๑๖๕}

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมาธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ/ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริมคือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศ

^{๑๖๕} สุรสิทธิ์ ไกรสิน, “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”, **ปริญญานพนธ์ดุสิตบัณฑิต**, (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒)

ในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๖๖}

เฉียบ ไทยยิ่ง ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมีกระบวนการแบบ “ธรรมาธิปไตย” กล่าวคือเป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี มี ๒ กลุ่มปัจจัย คือ

๑. กลุ่มปัจจัยเสริม แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น จากการอบรมสั่งสอนและการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กและปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งของวัด

๒. กลุ่มปัจจัยหลักหรือปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ฝึกฝนและลงมือปฏิบัติของภิกษุศึกษาแต่ละรูป จำแนกได้ ๗ ปัจจัยย่อยคือ

๑) ปัจจัยความชัดเจนในด้านวัตถุประสงค์ พบว่าภิกษุศึกษาทุกรูปมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานของตนเองและรู้ทิศทางการทำงานของตนเอง

๒) ปัจจัยด้านความเข้าใจในการทำงาน ทำให้การมอบหมายงานเป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

๓) ปัจจัยด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ แม้ภิกษุศึกษาเกือบทุกรูปไม่มีระบบการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกรูปก็มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบโดยอาศัยพระธรรมวินัย

๔) ปัจจัยด้านความสามารถในการใช้คน เจ้าอาวาสทุกรูปที่เป็นภิกษุศึกษา มีหลักและวิธีการใช้คนให้ถูกกับงานได้ทั้งคนและได้ทั้งงาน

๕) ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ เจ้าอาวาสทุกรูปมีภาวะผู้นำสูงมาก ภาวะผู้นำนี้เป็นผลมาจากศรัทธาเลื่อมใส

๖) ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย

๗) ปัจจัยการเอาใจใส่ด้านจารีตประเพณี มารยาทและกิจของสงฆ์ เจ้าอาวาสทุกรูปเป็นผู้ที่รักษากฎระเบียบตามพระธรรมวินัยและกฎหมายเคร่งครัดมาก ทุกรูปจึงเป็นพระสุปฏิปันโน ปฏิบัติดี ปฏิบัติงามและปฏิบัติชอบ^{๑๖๗}

คุณ โทษณ์ และเทพพร มังธานี ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”

^{๑๖๖} มนัส ภาคภูมิ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐)

^{๑๖๗} เฉียบ ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑)

ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัย และพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านการบริการสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๑๖๘}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรมและการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัจฉนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่าทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๖๙}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในด้านการศึกษาพบว่า “วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการศาสนศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรตามความเหมาะสมกับภาวะของผู้บวช หลักสูตรพระปริยัติธรรมและหลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้นรวมทั้งหลักสูตรอบรมพระภิกษุที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในหลักธรรมที่ถูกต้องทั้งปริยัติและปฏิบัติ และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ที่ถือว่าเป็นการศึกษาตามระบบที่เป็นหลักของคณะสงฆ์ โดยทางวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่ระดับ ป.ธ.๑-๒ ถึง ป.ธ.๙ ผู้เรียนมีทั้งพระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในวัดและวัดอื่น วัดได้จัดตั้งเป็นสำนักศาสนศึกษา มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา การเรียนการสอนใช้วิธีการให้พระภิกษุที่มีความรู้ในระดับเปรียญธรรมที่สูงกว่าเป็น

^{๑๖๘} คุณ โทชนธ์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖)

^{๑๖๙} ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ครูสอนระดับเปรียญธรรมขั้นต้นๆ วัดจัดสร้างอาคารเรียนและกุฏิที่พักให้ผู้เรียนเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์หนังสือเรียนสำหรับผู้เรียน ในแต่ละปีจะมีนักเรียนสามารถสอบได้ทุกปี”^{๑๗๐}

บุญหนา จิมานังและคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ ศึกษาความพึงพอใจของสถานศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมและเปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่างตัวแปรกับประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมผลการวิจัยพบว่าพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่าพระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ ๕๓.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่าระยะเวลาที่สอนระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก^{๑๗๑}

ศรินทิพย์ สกิริศิลป์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการจัดการศึกษาพบว่า “รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดพระธรรมกายมีที่มาจากแนวคิดในการสร้างวัดของคณะผู้บุกเบิก รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ คือ คณะกรรมการบริหารวัดและหลักปฏิรูปเทศ ๔ และผลลัพธ์ที่ได้ คือ ศาสนทายาทและกัลยาณมิตรที่มีพลังศรัทธามหาศาลในอันที่จะอุทิศชีวิตเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระธรรมกายเห็นชอบให้จัดอบรมโครงการเรื่องเทคนิคการสอนพระบาลี ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มศักยภาพครูสอนพระบาลีที่มีอยู่เดิมให้มีความสามารถในการจัดระบบการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรและมีศิลปะในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ทั้งนี้มีพระภิกษุและสามเณรสนใจเข้ารับการอบรมพอสมควร”^{๑๗๒}

สุดใจ สะอาดยิ่ง ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการดำเนินงานของวัดที่เป็นวัด

^{๑๗๐} บุญศรี พานะจิตต์และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^{๑๗๑} บุญหนา จิมานังและคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๕๑), หน้า ๗๙.

^{๑๗๒} ศรินทิพย์ สกิริศิลป์และคณะ, รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

เป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชนในหมู่บ้านพบว่า ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชน วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เป็นสถานประกอบพิธีกรรมและงานประเพณีวัฒนธรรม วัดขาดความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชน เช่น ด้านอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมมายังวัด พระยังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชน พระกับประชาชนยังห่างเหินขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญห ปัจจุบันวัดมีพระ เณรที่จำพรรษาที่วัดน้อย และยังขาดการพัฒนาและการให้การศึกษาสำหรับภิกษุ สามเณร ๒) รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชนในหมู่บ้านประกอบด้วย (๑) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชนรับผิดชอบโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พระสังฆาธิการ หน่วยงานรัฐ และเอกชน (๒) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชนในระดับวัดรับผิดชอบโดยมีวัด ชุมชน และกลุ่มสังคมในระดับหมู่บ้าน (๓) การดำเนินการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการแก้ไขปัญห ให้วัดในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัด ชุมชน และกลุ่มสังคม รับผิดชอบ และมีสถาบันการศึกษาต่างๆ ร่วมรับผิดชอบในด้านการพัฒนาบุคลากร (๔) การประชาสัมพันธ์ และสร้างความตระหนักให้ เจ้าอาวาส พระเณร และประชาชนในระดับหมู่บ้าน ให้ร่วมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชน ๓) การพัฒนาด้านกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการแก้ไขปัญห ประกอบด้วย (๑) ด้านกายภาพ ประกอบด้วย การพัฒนา ๑) วัดมีอาคารสถานที่เพียงพอ ร่มรื่นสะอาด ๒) มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ห้องน้ำ สาธารณูปโภค และ ๓) การคมนาคมมายังวัดสะดวกสบาย และปลอดภัย (๒) ด้านบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนา ๑) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ๒) พัฒนาเจ้าอาวาส พระ เณร เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำของชุมชน และ ๓) การส่งเสริมให้มีพระ เณร ในวัดมากขึ้น (๓) ด้านกระบวนการแก้ไขปัญห ประกอบด้วย (๑) ให้มีคณะทำงานของวัดในการแก้ไขปัญหของประชาชน ๒) ให้คณะทำงานมาจากทุกกลุ่มของชุมชน และสังคมและใช้กระบวนการแก้ไขปัญหให้ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาและใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา^{๑๗๓}

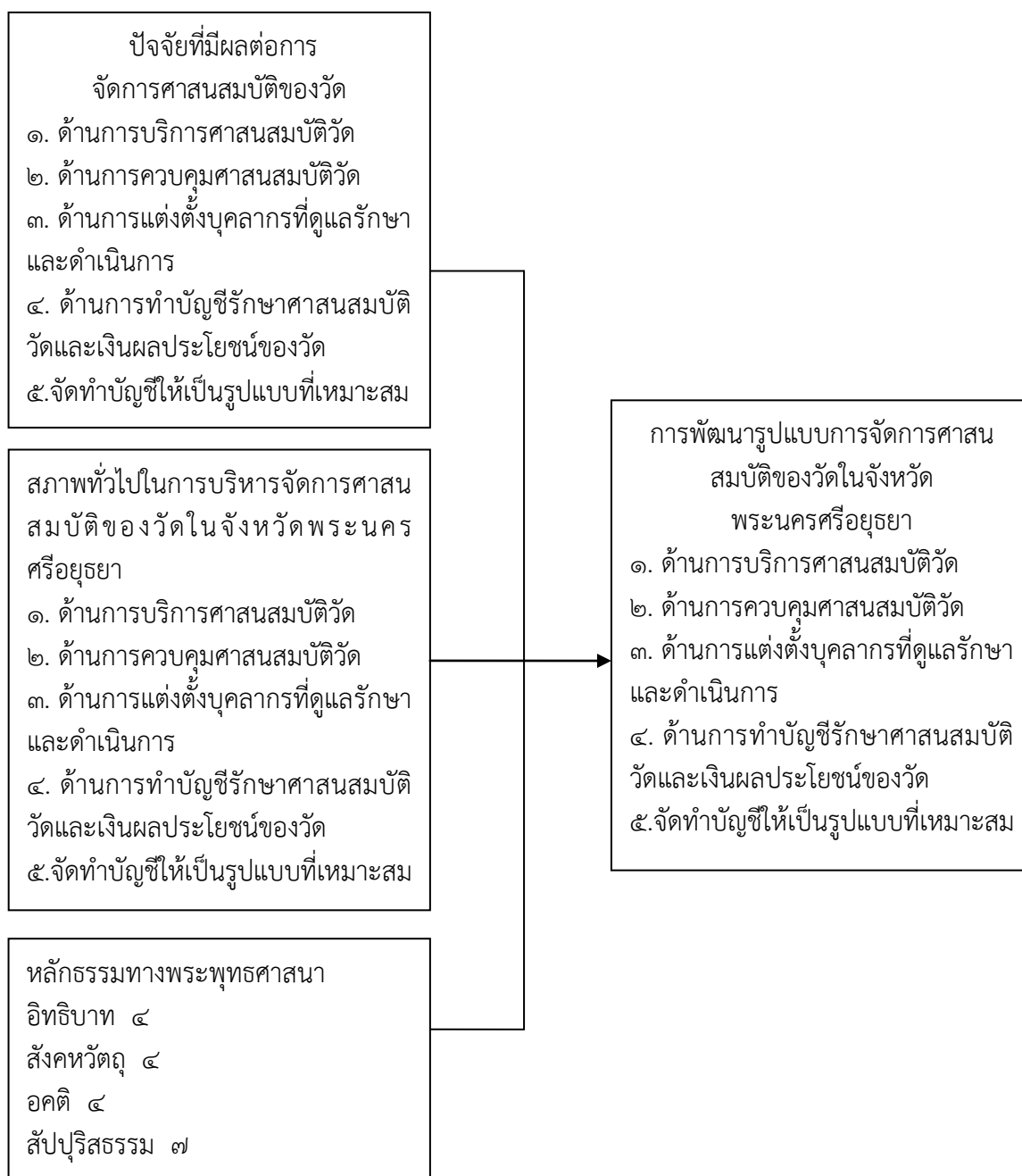
จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดสรุปว่าการบริหารของเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพตามที่กล่าวมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ทางมหาเถรสมาคมกำหนดขึ้น ทั้งนี้เจ้าอาวาสจะต้องมีหลักปฏิบัติในการบริหารให้มีความสอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช เพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และเพื่อให้กิจการคณะสงฆ์ จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำรงไว้ซึ่งสถาบันศาสนาสืบไป

สรุปได้ว่าการจัดการเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยทั้งประสบการณ์ในการทำงาน และการตัดสินใจที่ถูกต้อง ในการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรที่อยู่อย่างจำกัด ทั้งทรัพยากรมนุษย์ เงิน วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

^{๑๗๓} สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์”, รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามรูปแบบการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ ประกอบด้วยรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาตามวิธีการดำเนินการวิจัย ตามกระบวนการศึกษาวิจัย และตามลำดับขั้นตอนการวิจัยซึ่งกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยพิจารณาจากสภาพทั่วไป ศึกษาวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการจัดการศาสนสมบัติของวัด นำเสนอการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ จำนวน ๒๖ รูป/คน ที่มีส่วนเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัด และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๐ รูป/คน

ตารางที่ ๓.๑ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก

ลำดับ	ชื่อยา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระเทพรัตนกร	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒	พระราชวินัยสุธร	เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
๓	พระครูอนุภูลศาสนกิจ	เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร
๔	พระครูประโชติธรรมวิจิตร	เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว
๕	พระครูสุวรรณธรรมกิจ	เจ้าอาวาสวัดกระแซง
๖	พระครูขันติธรรมานุวัตร	เจ้าอาวาสวัดบางซ้ายใน
๗	พระครูปริยัตยาธิคุณ	เจ้าอาวาสวัดสะตือ
๘	พระครูสุคนธ์วุฒิก	เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม
๙	พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม
๑๐	พระครูวิบูลจริยากร	เจ้าอาวาสวัดเสาธง
๑๑	พระครูอรุณธรรมภาณี	เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา
๑๒	พระครูสุวัจจริยาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดบางนมโค
๑๓	พระครูวิชัยพลากร	เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย
๑๔	พระครูศุภกิจจาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
๑๕	พระครูประยุตเหมกิจ	เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า
๑๖	พระครูวิสุทธิธรรมาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดไถ่จั่น
๑๗	พระครูกันตสีลาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดไม้รวก
๑๘	พระครูมงคลประสาธน์	เจ้าอาวาสวัดโบสถ์
๑๙	พระครูสุทัศน์ธรรมาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดบ้านหว้า
๒๐	พระครูสิริชัยมงคล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดใหญ่ชัยมงคล
๒๑	พระปลัดแสง ผาสู่โก	เจ้าอาวาสวัดลาดทราย
๒๒	พระมหาเฉลิมพล อชิต	เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ
๒๓	พระครูปลัดชัยรัตน์ ปมาณอินโท	เจ้าคณะตำบลเกาะเรียน
๒๔	พระอธิการมณูชนติโก	เจ้าอาวาสวัดปากกราม
๒๕	พระมหาสมใจ ธนีสโร	เจ้าอาวาสวัดตองปุ
๒๖	นายไพรัช เสือสิงห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา

สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๐ รูป/คน ได้แก่

ตารางที่ ๓.๒ รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

ลำดับ	ชื่อยา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระมหาสม กลยาโณ, ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒	พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม	เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้
๓	พระครูพิพัฒน์พัฒนาโสภณ	เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์
๔	พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถ
๕	ผศ.พลวัฒน์ ชุมสุข	หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖	ผศ.สำราญ อิมจิตร	อาจารย์พิเศษภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗	ผศ.ณัฐพงศ์ สังวรวรรณ	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘	อาจารย์ ดร.มงคล คำมูล	-
๙	นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๑๐	น.ส.สุกัญญา อุตสาห์ประดิษฐ์	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยรวมทั้งหมด ๒ ประเภท ได้แก่ ๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ๒. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๓.๔.๑. ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๔.๒ วิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๒๖ รูป/คนในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด โดยแบ่งขนาดของวัด ออกเป็นวัดที่เป็นวัดขนาดใหญ่

จำนวน ๗ วัด วัดที่เป็นวัดขนาดกลาง จำนวน ๑๕ วัด และวัดที่เป็นวัดขนาดเล็ก จำนวน ๔ วัด

๓.๔.๓ เสนอแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓.๔.๔ การบูรณาการแนวคิด และทฤษฎี และหลักธรรมในการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๔.๕ นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ ในการวิเคราะห์ ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย ๒ ชนิด ได้แก่

๓.๕.๑ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผลและอภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ว่าสมบูรณ์หรือไม่

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม ข้อมูลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการโดยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผลและอภิปรายผลว่าสมบูรณ์หรือไม่

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แล้วนำหลักธรรมในการจัดการศาสนสมบัติมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยและผลการวิจัยตามประเด็นต่อไปนี้

๔.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๒ วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ นำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๔ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดได้นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยมีประเด็นดังต่อไปนี้

การจัดการศาสนาสมบัติวัดเป็นศิลปะเจ้าอาวาสการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ร่วมดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดในการวางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคลในองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของเจ้าอาวาสมี ๕ ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การแต่งตั้งบุคลากร การอำนาจการ และการควบคุมแม้ว่าหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อกันทางปฏิบัติแล้วต้องทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด และการจัดทำบัญชีต้องเป็นรูปแบบที่เหมาะสม เจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดที่ดี อาศัยวิธีการบริหารงานการจัดการศาสนสมบัติวัดที่จะทำให้ชนะใจผู้เช่าและผู้รับคำสั่ง บูรณาการหลักการบริหารกับธรรมะ คือ มีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมงานได้ และสามารถในการแบ่งงานให้ผู้รับคำสั่งทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่บุคคลอื่นได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นเจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการเจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดของบุคคลในองค์กร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนัก ความสามารถ ความต้องการ ความถนัด เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่รวมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้

ประสิทธิภาพ โดยเจ้าอาวาสคำนึงถึงต้องปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ประการ ได้แก่ พระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ให้ความเห็นชอบในหลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม และผู้วิญญามาใช้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ปัจจัย ดังนี้ ๑. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ๒. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๓. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ ๔. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด ๕. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม

ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัดเป็นงานที่เจ้าอาวาสต้องปฏิบัติบริการประชาชนมี ๔ ประเภท คือ ๑. งานศาสนวัตถุที่ดินวัด ๒. งานศาสนธรรมหลักการของวัด ๓. งานศาสนพิธีแบบปฏิบัติของวัด ๔. งานศาสนบุคคลเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัด ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัดเน้นงานศาสนวัตถุที่ดินวัด

งานศาสนวัตถุที่ดินวัด เน้นใน ๒ ประเด็น ประเด็นที่หนึ่งเน้นความมีแผนบริการศาสนสมบัติวัดบริการสงเคราะห์ประชาชน ประเด็นที่สองเน้นการปฏิสังขรณ์ คือ การซ่อมแซมของเก่า ซึ่งใช้ทุนน้อยทำได้ง่ายกว่าการสร้างใหม่ เป็นไปตามพระพุทธรูจนะของพระพุทธรองค์ ด้วยว่าสนับสนุนให้ซ่อมแซมของเก่า สร้างสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องสร้างใหม่ สร้างความจำเป็นก่อนและหลังตามแผนที่จัดทำเอาไว้ แต่ในที่หมายเอา การมีแผนแม้การปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมของเก่า เป็นการให้ความสำคัญต่อผลงาน รักษาที่ดินวัดมิให้หายไป บริการให้เช่าที่ดินแก่ผู้เช่ารายเก่า คนเก่า ยอมรับ คนเก่าเห็นคุณค่าเป็นการปฏิบัติการด้วยจิตวิทยาคือเอาใจใส่มวลชน สร้างสิ่งที่มีความจำเป็นว่า มันมีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหน เอาแต่จำเป็นอย่าให้เกินกว่าความจำเป็น

ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นการควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้องการจัดการศาสนสมบัติวัด โดยเฉพาะกรณีผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ ในฐานะที่วัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดำเนินการดูแลรักษาประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด และเจ้าอาวาสมีอำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกร ได้ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม และถอดถอนไวยาวัจกร ผู้แทนและตัวแทนในการจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติในอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นศาสนสมบัติของวัด คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ต้องดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎ กระทรวง ฉบับที่ ๒ (๒๕๑๑) ซึ่งข้อ ๓ กำหนดให้การเช่าที่ดินหรืออาคาร เจ้าอาวาสต้องจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัด ซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ถูกต้อง และเก็บรักษาทะเบียนและหนังสือสัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐาน โดยที่กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๓ นี้ ไม่ได้บัญญัติการควบคุมตรวจสอบของเจ้าอาวาสไว้ และในข้อ ๖ กำหนดให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาส แต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทิน ให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง โดยตรวจได้เสมอในเมื่อมีความประสงค์

จะตรวจ แต่ไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป และอาจมอบหมายให้ภิกษุรูปอื่นที่มีความรู้ทางบัญชีทำการตรวจแทนได้ อันเป็นการตรวจสอบเบื้องต้นของเจ้าอาวาส ซึ่งถ้าพบว่าไวยาวัจกรทุจริตต่อหน้าที่หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือประมาทเลินเล่อในหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่วัดอย่างร้ายแรง เจ้าอาวาสอาจสั่งถอดถอนไวยาวัจกรผู้นั้นออกจากหน้าที่ได้ ถ้าเจ้าอาวาสฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎกระทรวงย่อมเกิดปัญหาในทางปฏิบัติในการควบคุมตรวจสอบ แต่ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นอาจใช้กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ในหมวด ๔ จริยาพระสังฆาธิการ ในข้อ ๔๓ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “พระสังฆาธิการต้องเฝ้าเพื่อต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ พระราชบัญญัติสมเด็จพระสังฆราชสังวร และปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด ” ในการควบคุมดูแล แนะนำชี้แจง หรือสั่งให้เจ้าอาวาสผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยาพระสังฆาธิการได้ เนื่องจากการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของเจ้าอาวาสนั้น ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎกระทรวง

ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด มีวิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัดซึ่งวิธีทำบัญชีการรับและการเก็บรักษาเงินของวัดและการทำบัญชี เป็นงานการศาสนสมบัติของวัดงานหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความดูแลและการจัดการของเจ้าอาวาส ในกฎกระทรวงข้อ ๕-๖ ได้ระบุไว้โดยชัดเจน จึงขอเรียนวิธีปฏิบัติเป็น ๓ วิธี คือ

๑. วิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัด วิธีรับเงินของวัด การรับเงินผลประโยชน์ไม่ว่ากรณีใด ๆ วัดจะต้องออกใบเสร็จรับเงิน (สบว.๗) แสดงการรับทุกครั้ง แล้วจึงนำยอดเงินตามใบเสร็จนั้นเข้าบัญชีรับและลงเลขที่ใบเสร็จไว้ในบัญชีรับอีกครั้ง แม้การรับดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารเข้าบัญชีรับก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน สำหรับอนุโมทนาบัตรจะมีหรือไม่ก็ได้ ส่วนการรับเงินการกุศล ควรออกอนุโมทนาบัตรแล้วลงบัญชีรับและอ้างเลขที่อนุโมทนาบัตรในบัญชีรับอีกครั้งหนึ่ง วิธีเก็บรักษาเงินของวัด วัดจะเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัดเองได้เพียง ๓,๐๐๐ บาท ส่วนที่เกิน ๓,๐๐๐ บาทให้นำฝากกรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ ธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทางปฏิบัตินั้น ควรฝากธนาคารโดยระบุชื่อบัญชีว่า “วัด” อย่าฝากเป็นชื่อเจ้าอาวาสหรือใคร ๆ การเบิกเงินจากธนาคาร ควรกำหนดเงื่อนไขให้ลงนามร่วมกัน ๓ คน คือ เจ้าอาวาส ๑ ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ ๑ ผู้ที่เจ้าอาวาสเห็นควร ๑ จึงถอนได้ หรือเมื่อฝากลงนามร่วมกัน ๓ คน เมื่อจะถอนลงนาม ๒ ใน ๓ มีเจ้าอาวาสเป็นหลัก

๒. วิธีทำบัญชีรับจ่าย ให้เจ้าอาวาสมอบให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด จัดทำบัญชีรับจ่ายประจำเดือน โดยใช้แบบกรมการศาสนา (สบว.๕) ทุกเมื่อสิ้นเดือน ให้รวบรวมยอดรับจ่ายหักยอดคงเหลือและยอดยกไปเดือนต่อไป ผู้ทำบัญชีลงนามรับ รองแล้ว เสนอเจ้าอาวาสตรวจและควรให้ตรวจทุกเดือน วัดใหญ่ ๆ มีรายรับรายจ่ายมาก อาจมีบัญชีรับจ่ายหลายเล่มตามประเภทหน่วยงาน หรืออาจใช้บัญชีรับจ่ายแบบทั่วไป เพื่อให้ความสะดวกในการจัดทำบัญชีก็ได้

๓. วิธีทำบัญชีประจำปี เจ้าอาวาสต้องตั้งให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด จัดทำบัญชีงบมีตามแบบ สบว.๖ ตัดยอดวันที่ ๓๑ ธันวาคม โดยปฏิบัติดังนี้ (๑) แยกรายรับทั้งปีออกเป็น

ประเภท เช่น ยอดเงินยกมาจากปีเก่า,เงินค่าเช่า,เงินค่าบำรุง,เงินค่าดอกเบี้ย,เงินการกุศลต่าง ๆ และรายรับอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใดและรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด (๒) แยกรายจ่ายทั้งปีออกเป็นประเภท เช่น ค่าก่อสร้างและบูรณะ,ค่าตอบแทน,ค่าภาษี,ค่าน้ำปะปา-ไฟฟ้า-โทรศัพท์, ค่าคนงานวัด และรายจ่ายอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใด และรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด (๓) เมื่อหักแล้ว คงเหลือเงินเท่าใด (๔) เงินที่เหลือ เป็นเงินสดเท่าใด ฝากธนาคารไหน เท่าใด

การทำบัญชีรักษาสถาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดจัดลงรายการในบัญชีปีเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้จัดทำบัญชีลงนามรับรอง แล้วเสนอเจ้าอาวาสลงนาม และเก็บไว้ให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งช่วยให้การจัดการศาสนสมบัติวัดมีความน่าเชื่อถือ สร้างความมั่นใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมเป็นสิ่งเจ้าอาวาสนำมาใช้ตามบทบาทหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีของวัด ยังมีวัดอีกหลายๆ วัดไม่มีการจัดทำบัญชีเอาไว้ บางท่านก็ว่าไม่มีความรู้เรื่องการบัญชีจึงไม่ได้ทำ เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญและเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดต้องดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งหากวัดใดไม่มีความรู้เรื่องการบัญชีสามารถร้องขอเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดมาช่วยได้ เจ้าอาวาสวัดไม่ยากจัดทำบัญชีศาสนสมบัติของวัด เกรงว่าจัดทำแล้วจะมีคนนอกมารู้เห็นทรัพย์สินของวัด ถือเป็นความเข้าใจผิดที่อันตรายมาก ถ้าหากทรัพย์สินของวัดถูกโจรกรรมหรือสูญหาย ย่อมไม่สามารถตรวจสอบเพราะไม่มีบัญชีแสดงทรัพย์สินเอาไว้ อีกอย่างเมื่อท่านแต่งตั้งไวยาวัจกรแล้วก็ใช้ให้เหมาะสมกับหน้าที่ ไวยาวัจกรบางวัดเป็นอดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีลูกน้องเก่าที่เก่งบัญชี หรือไวยาวัจกรนั้นมีศักยภาพในการบริหารจัดการเรื่องการบัญชีจึงถือว่าง่ายมากสำหรับจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมมีลักษณะจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบกฎหมาย แต่หากวัดรู้สึกจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบกฎหมายมีความยุ่งยาก ไวยาวัจกรวัดไม่มีความรู้เรื่องการบัญชี การปรับรูปแบบทางบัญชีสามารถปรับได้แต่เน้นข้อมูลที่สำคัญการรับ การจ่าย ไม่มีการลบ ปรับแต่งข้อมูล

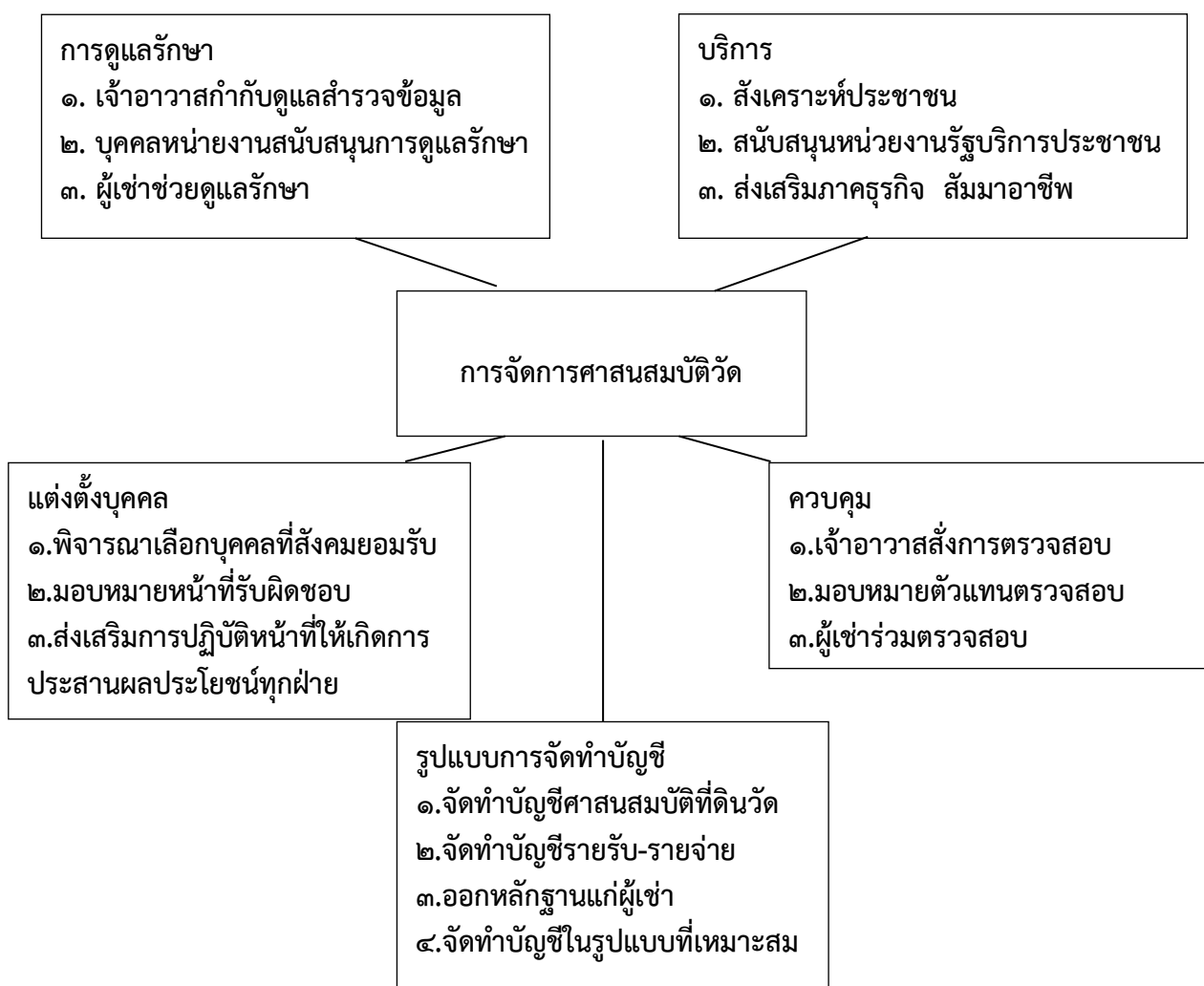
ดังนั้นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ปัจจัย ได้แก่ ๑. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ๒. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๓. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ ๔. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด ๕. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม มีความจำเป็นต่อการจัดการศาสนสมบัติวัดเจ้าอาวาสต้องคิดปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ร่วมดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดในการวางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคลในองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๔.๒ วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพปัจจุบันการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศาสนาสมบัติของวัดและได้สัมภาษณ์สอบถามเชิงลึกถึงสภาพทั่วไปในการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเลือกนำเสนอวัดที่มีลักษณะเด่น การศาสนาสมบัติของวัดดังนี้

รูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยากำหนดรูปแบบตามวิธีดำเนินการ

๑. วิธีดำเนินการดูแลรักษา
๒. บริการศาสนาสมบัติ
๓. ควบคุมศาสนาสมบัติวัด
๔. ทำบัญชีรักษา
๕. วิธีการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ

แผนภาพที่ ๔.๑ โมเดลรูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติของวัด

รูปแบบเดิมเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะ
เส้นตรง ดำเนินการตามกำหนด คำสั่ง การกำกับดูแล และบุคคลดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมาย
มีการจัดทำบัญชีที่หน่วยงานรัฐออกแบบไว้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดการ
เรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการ
ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมี
ต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีสำหรับรูปแบบการจัดการศาสน
สมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวัดที่มีรูปแบบการจัดการ ๕ ด้าน คือ

๑. ด้านการบริการศาสนสมบัติวัด
๒. ด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด
๓. ด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ
๔. ด้านการทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด
๕. จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม

๑. ด้านการบริการศาสนสมบัติวัด

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ
ควบคุมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้านการบริการจัดการศาสนสมบัติของวัดพบว่า วัดปากกราน^{๑๗๔}
มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดตามกฎหมาย และกฎหมายเทศาภิบาลโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน
คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย กับแบ่งเช่าสำหรับทำนา มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับ
จ่ายไว้ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะดำเนินการจัดเก็บในวันที่ ๑-๑๕ มกราคม ของทุกปี^{๑๗๕}
เมื่อผู้เช่าส่งค่าเช่าทางวัดได้ออกกฎระเบียบให้ผู้เช่าจ่ายค่าปรับ^{๑๗๖} กรณีส่งค่าเช่าล่าช้าวันละ ๑ บาท
ซึ่งการจัดทำสัญญาเช่าดำเนินการมาแล้วในสมัยเจ้าอาวาสองค์เก่า^{๑๗๗} ปัจจุบันมีการปรับปรุงสัญญา
ให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบัน^{๑๗๘} โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกับ
คณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน วัดอู่สำเภา^{๑๗๙} มีการจัดแบ่งที่ดินของวัดให้เช่าสำหรับ

^{๑๗๔} สัมภาษณ์พระอธิการมนูญชนติโก, เจ้าอาวาสวัดปากกราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

^{๑๗๕} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อธิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์พระราชวินัยสูตร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์พระครูอรุณธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๑๔ มกราคม ๒๕๕๘

ทำนาเป็นไปตามข้อกฎหมาย และกฎหมายเกษตรสมาคม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่ ๑ สำหรับการเช่าที่ดินของวัดเพื่อทำนา และส่วนที่ ๒ เป็นการให้ชุมชนใช้ทำประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การตั้งโรงเรียน การทำลานตากข้าว การสร้างร้านค้าชุมชน การจัดตั้งบ่อน้ำมัน สำหรับการจัดสรรผลประโยชน์จากรายรับที่เกิดจากการจัดการที่ดินของวัดมีการจัดทำบัญชีรับจ่าย^{๑๘๐} โดยคณะกรรมการซึ่งกำกับดูแลและโดยเจ้าอาวาส^{๑๘๑} การจัดการที่ดินของวัดเน้นดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชนมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่วัด หากแก่นเน้นควบคุมดูแล พัฒนาให้วัดได้รับประโยชน์สูงสุดวัดใหญ่ชัยมงคล^{๑๘๒} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑. แบ่งเช่าเป็นที่อยู่อาศัย โดยวัดจัดแบ่งเป็นร็อก ๆ^{๑๘๓} ๒. จัดแบ่งเช่าในเชิงพาณิชย์ โดยผู้เช่าดำเนินการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างให้ได้มาซึ่งผลตอบแทน ๓. แบ่งให้ส่วนราชการได้เข้ามาใช้ประโยชน์บริการประชาชน การจัดเช่ามีการจัดทำรายละเอียดข้อสัญญาระบุชัดเจนว่าผู้เช่าต้องดำเนินการเช่าที่ดินของวัดไปเพื่อดำเนินการสิ่งใดหากผู้เช่าละเมิดข้อความในสัญญาทางวัดจะเรียกมาพูดคุยและหากผู้เช่าละเลยทางวัดหรือตัวแทนของวัดจะดำเนินการฟ้องร้องตามระเบียบข้อกฎหมายวัดมารวิชัย^{๑๘๔} การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด^{๑๘๕} ส่วนมากจัดการไม่ค่อยถูกต้องนักมีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา^{๑๘๖} ผลประโยชน์ที่วัดได้รับไม่เป็นไปตามสัญญาบางปีไม่ได้ค่าเช่า^{๑๘๗} ส่งผลให้เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๑๘๘} มีการแอบอ้างยึดที่ดินของวัดทำสัญญาโดยวัดไม่ได้รับรู้ และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดวัดมารวิชัย อาศัยหน่วยงานราชการจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบ

^{๑๘๐} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์พระครูสิริชัยมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์พระครูสิริชัยมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์พระครูสุวรรณธรรมกิจ, เจ้าอาวาสวัดกระแซง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์พระราชวินัยสูตร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกศิรินุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

กฎหมายกำหนด ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการช่วยเจ้าอาวาส^{๑๘๙} ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานหน่วยงานและกำกับดูแลการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดमारविชัย เนื่องจากสภาพปัจจุบันวัด^{๑๙๐}ไม่สามารถดำเนินการปกป้องผลประโยชน์จากการเข้าทำประโยชน์ของประชาชนตามที่วัดคาดหวังวัดบางนมโค^{๑๙๑}

การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดในอดีตส่วนมากดำเนินการจัดการไม่ค่อยถูกต้องนักเป็นการจัดการทั้งมีเอกสารหลักฐาน และไม่มีเอกสารหลักฐาน สาเหตุเพราะความศรัทธาที่มีต่อวัดอาศัยบารมีของหลวงพ่อบานทำให้มีการถวายที่ดินกว่า ๔๐๐ ไร่ ในอดีตวิธีการถวายนิยมถวายด้วยวาจาและจำนวนหนึ่งไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่วัด ส่งผลให้มีประชาชนเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดและทางวัดเน้นจัดการกับผู้เช่าประโยชน์ในลักษณะสงเคราะห์^{๑๙๒} การจัดทำสัญญาเช่าที่วัดเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เช่าส่งผลให้การจัดการที่วัดในปัจจุบันมีที่ดินคงเหลือสิทธิ์ในการครอบครอง ๒๐๐ ไร่ วัดปากน้ำ^{๑๙๓}มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ตามกฎหมาย^{๑๙๔} และกฎหมายเถรสมาคมโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย กับแบ่งเช่าสำหรับทำนา มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน^{๑๙๕} สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะดำเนินการจัดเก็บทุกปี ผ่านการดำเนินการของพระเข้าช่วยเหลือภารกิจเจ้าอาวาสกับคณะกรรมการวัด ส่งผลให้มีประชาชนเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดและทางวัดเน้นจัดการกับผู้เช่าประโยชน์ในลักษณะสงเคราะห์^{๑๙๖} การจัดทำสัญญาเช่าที่วัดเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เช่า วัดบ่อแก้ว^{๑๙๗} การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ตามกฎหมาย และกฎหมายเถรสมาคมโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ๘ หลังปลูกสร้างที่อยู่อาศัยบริเวณวัด จ่ายค่าเช่ารายละ

^{๑๘๙} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์พระครูวิชัยพลกร, เจ้าอาวาสวัดमारविชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์พระครูศุภกิจจาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

๓๐๐ บาทต่อปี กับแบ่งเช่าสำหรับทำนาจำนวน ๒๔ ไร่ จ่ายค่าเช่าไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี^{๑๙๘} ทางวัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ มีคณะกรรมการจัดเก็บค่าเช่าทุกปี ส่งผลให้มีประชาชนเช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดและทางวัด การจัดทำสัญญาเช่าที่วัดเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เช่าและผู้ให้เช่า วัดกระแซง^{๑๙๙} การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ส่วนมากจัดการไม่ค่อยถูกต้องนัก^{๒๐๐} มีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบ^{๒๐๑} ไม่มีเอกสารสัญญา ผลประโยชน์ที่วัดได้รับ บางปีได้ค่าเช่า บางปีไม่ได้ค่าเช่า ส่งผลให้เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด ส่วนวัดที่ทำสัญญาถูกต้องจะไม่เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด และการทำสัญญาเช่าแบ่งไปตามกิจกรรมของผู้เช่า เช่น เช่าปลูกบ้าน เช่าทำนา เช่าตามภารกิจของหน่วยงาน เป็นต้น^{๒๐๒} โดยกำหนดให้เช่าปีต่อปีเพื่อให้เกิดการตรวจพูดคุยกันวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๐๓} ไม่ปล่อยให้เช่าระยะยาว ๓ ปี ๕ ปี เพราะส่งผลต่อการพูดคุยกันระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดทำได้ยาก ก่อให้เกิดปัญหาสะสมยากต่อการแก้ไข เช่น บางวัดผู้เช่ามีการเปลี่ยนมือผู้เช่า^{๒๐๔} มีการแอบทำสัญญาโดยวัดไม่ได้รับรู้ เปลี่ยนมือหลายช่วงอายุคน ทำให้ยากต่อการแก้ไข เป็นต้น^{๒๐๕} และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดกระแซง จัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าปลูกบ้าน เช่าทำนา ให้หน่วยงานราชการเช่าปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานราชการ โดยจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบกฎหมายกำหนด^{๒๐๖} หากคิดราคาค่าเช่าต่ำที่สุดเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐให้สามารถปฏิบัติงานได้และมีให้เกิดภาระที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดกระแซง

^{๑๙๘} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์พระครูประโชติธรรมวิจิตร, เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

วัดแก้วฟ้า^{๒๐๗} การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดตามกฎหมาย และกฎหมายเถรสมาคม แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ๘ หลังปลูกสร้างที่อยู่อาศัยบริเวณ วัดส่วนมากเป็นผู้คุ้นเคยกับวัด และจัดเก็บค่าเช่ารายละ ๓๐๐ บาทต่อปี ส่วนที่ดินว่างเปล่าวัด จัดแบ่งเช่าทำนาจำนวน ๒๔ ไร่ จ่ายค่าเช่าไร่ละ ๕๐๐ บาทต่อปี^{๒๐๘} มีคณะกรรมการจัดเก็บค่าเช่า ทุกปี โดยทางคณะกรรมการวัดจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายรายได้จากค่าเช่าไว้ และนำรายได้ไป จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟของวัด ซึ่งไม่เพียงพอกับรายจ่ายตลอดปี วัดบางซ้ายใน^{๒๐๙} มีการจัดทำสัญญาเช่า ที่ดินของวัดในอดีตส่วนมากดำเนินการจัดการไม่ค่อยถูกต้องนัก^{๒๑๐} เอกสารหลักฐานความถูกต้อง โดยเฉพาะเอกสารหลักฐานการครอบครองที่ดินของวัด^{๒๑๑} การดำเนินการต่างๆมีลักษณะพุดคุย มากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบเช่น ถวายที่ดินแก่วัดไม่มีการโอนที่ดินมอบให้วัดและ ออกโฉนดเป็นชื่อวัด เป็นต้น^{๒๑๒} สำหรับที่ดินวัดบางซ้ายในเดิมครอบครองที่ดินไม่มีโฉนดกว่า ๔๐ แปลง ปัจจุบันได้ขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้มีการออกเอกสารโฉนดเป็นชื่อวัดบางซ้าย ในครบแล้ว^{๒๑๓} และดำเนินการจัดทำเอกสารสัญญาจ่ายผลประโยชน์ให้วัด เดิมบางปีได้ค่าเช่า^{๒๑๔} บางปีไม่ได้ค่าเช่า ส่งผลให้เกิดการขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านที่เข้าทำผลประโยชน์ในที่ดินวัด บาง รายฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด และการทำสัญญาเช่าแบ่งไปตาม กิจกรรมของผู้เช่า^{๒๑๕} เช่น เช่าปลูกบ้าน เช่าทำนา เช่าตามภารกิจของหน่วยงาน เป็นต้น การ จัดทำเอกสารครอบครองที่ดินด้วยการออกโฉนด แม้จะเกิดข้อขัดแย้งกันบาง แต่ปัญหาการ ครอบครองที่ดินจะจบลงในยุคของเรา ปัญหาการครอบครองที่ดินจะไม่สะสมไปยังรุ่นต่อไปซึ่งยาก ต่อการแก้ไข ทั้งนี้เพราะคนรุ่นหลังไม่ทราบข้อมูลความจริงของปัญหาการครอบครองที่ดินของวัด

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ พระครูประยุตฺตเมกขกิจ, เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธรร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ พระครูขันติธรรมานวัตร, เจ้าอาวาสวัดบางซ้ายใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๑๐} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธรร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

และผู้เข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดแต่ละรุ่นอาจเปลี่ยนไป^{๒๑๖} ก่อให้เกิดปัญหาสะสมยากต่อการแก้ไข และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดบางชัยใน ได้รับการช่วยเหลือหน่วยงานราชการจัดทำเอกสารครอบครองที่ดินของวัด พร้อมจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบกฎหมายกำหนด ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดบางชัยใน

สำหรับวัดไก่อัน^{๒๑๗} มีการแบ่งที่ดินวัดให้เช่าเฉพาะปลูกสร้างที่อยู่อาศัยไม่มีการเช่าเพื่อทำนา การขอเช่าที่ดินของวัดในแต่ละครั้ง ทางวัดจะจัดประชุมผู้แจ้งความประสงค์เช่าที่ดินของวัดเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย^{๒๑๘} โดยผู้เช่าต้องแจ้งความประสงค์ว่าจะเข้ามาพัฒนาที่ดินของวัดให้เป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะใด เมื่อวัดพิจารณาเห็นว่าการพัฒนาไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมหรือเป็นแหล่งอบายมุข^{๒๑๙} วัดจะอนุญาตให้เช่าและปลูกสร้างที่อยู่อาศัยได้ และทางวัดจัดทำบัญชีการเช่าที่วัดของละรายทุกปี^{๒๒๐} พร้อมอนุญาตให้ทำกิจกรรมต่างๆได้ เช่น ค้าขาย ทำสัมมาอาชีพ เป็นต้น^{๒๒๑} หากต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย ผู้เช่าต้องแจ้งให้วัดทราบก่อนและขออนุญาตให้ถูกต้องจึงจะสามารถปรับปรุงเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยได้อีกทั้งเมื่อต้องการขายสิทธิ์หรือเปลี่ยนสิทธิ์ ต้องแจ้งให้วัดได้ทราบและมาตกลงกับทางวัด ซึ่งพื้นที่แบ่งเช่าทั้งหมด ๔๐ ไร่ ๙๕ รายเช่าเฉพาะที่ดิน ๑๕ ราย เช่าบ้านเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการได้แก่ อนามัย ที่พัkdารวจ สนามเด็กเล่น มาใช้พื้นที่วัดโดยไม่จ่ายค่าเช่า วัดสะตือ^{๒๒๒} มีการปรับปรุงที่ดินว่างเปล่าของวัดไว้เป็นที่จอดรถรองรับประชาชนที่มามีปัญหาที่วัดสะตือ โดยอาศัยความร่วมมือเจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน วัดไม้รวก^{๒๒๓} มีการแบ่งที่ดินวัดให้เช่าเฉพาะปลูกสร้างที่อยู่อาศัยไม่มีการเช่าเพื่อทำนา การขอเช่าที่ดินของวัดในแต่ละครั้ง ทางวัดจะจัดประชุมผู้แจ้งความประสงค์เช่าที่ดินของวัดเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยผู้เช่าต้องแจ้งความประสงค์ว่าจะเข้ามาพัฒนาที่ดิน

^{๒๑๖} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมากร, เจ้าอาวาสวัดไก่อัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์พระครูปริยัติยาธิคุณ, เจ้าอาวาสวัดสะตือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์พระครูกันตสีลาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดไม้รวก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.

ของวัดให้เป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะใด เมื่อวัดพิจารณาเห็นว่าพัฒนาไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม วัดจะอนุญาตให้เช่าและปลูกสร้างที่อยู่อาศัยได้^{๒๒๔} ทางวัดจัดทำบัญชีการเช่าที่วัดในทุก ๆ ปี พร้อมอนุญาตให้ทำกิจกรรมต่างๆ^{๒๒๕} หากต้องการปรับปรุงที่อยู่อาศัย ผู้เช่าต้องแจ้งให้วัดทราบก่อนและขออนุญาตให้ถูกต้องจึงจะสามารถปรับปรุงเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยได้วัดสุคันธาราม^{๒๒๖} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีต ใช้กฎหมายจารีตประเพณี โยมเคยเช่าที่ดินมาอย่างไร ลูกหลานเช่าที่ดินวัดต่อก็ปฏิบัติแบบนั้นมีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา^{๒๒๗} จ่ายผลประโยชน์ให้วัด แต่ถึงเวลาจ่ายผลประโยชน์ให้วัด ผู้เช่าจ่ายตรงทุกปีไม่เคยมีปัญหา^{๒๒๘} บางปีได้ค่าเช่า บางปีไม่ได้ค่าเช่า^{๒๒๙} ไม่มีปัญหาฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด ทุกฝ่ายยึดหลักคุณธรรมเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดสุคันธารามจัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าทำนาอย่างเดียว ซึ่งมีคณะกรรมการวัดและตัวผู้เช่าดำเนินการแทนเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดสุคันธาราม

วัดลาดทราย^{๒๓๐} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ส่วนมากจัดการไม่ค่อยถูกต้องนัก มีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา ผลประโยชน์ที่วัดได้รับ บางปีได้ค่าเช่า บางปีไม่ได้ค่าเช่า ส่งผลให้เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๓๑} ส่วนวัดที่ทำสัญญาถูกต้องจะไม่เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด และการทำสัญญาเช่าแบ่งไปตามกิจกรรมของผู้เช่า เช่น เช่าปลูกบ้าน เช่าทำนา เช่าตามภารกิจของหน่วยงาน เป็นต้น^{๒๓๒} โดยกำหนดให้เช่าปีต่อปีเพื่อให้เกิดการ

^{๒๒๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์พระครูสุคนธ์วุฒิกร, เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๒๗} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์พระปลัดแสวง ผาสุก, เจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๓๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

ตรวจ พุดคุยกันวัดกับผู้เข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด ไม่ปล่อยให้เช่าระยะยาว ๓ ปี ๕ ปี^{๒๓๓} เพราะส่งผลต่อการพุดคุยกันระหว่างวัดกับผู้เข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดทำได้ยาก ก่อให้เกิดปัญหาสะสมยากต่อการแก้ไข เช่น บางวัดผู้เช่ามีการเปลี่ยนมือผู้เช่า มีการแอบทำสัญญาโดยวัดไม่ได้รับรู้ เปลี่ยนมือหลายช่วงอายุคน ทำให้ยากต่อการแก้ไข เป็นต้น^{๒๓๔} และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดกระแ่ง จัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าปลูกบ้าน เช่าทำนา ให้หน่วยงานราชการเช่าปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานราชการ^{๒๓๕} โดยจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบกฎหมายกำหนด หากคิดราคาค่าเช่าต่ำที่สุดเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐให้สามารถปฏิบัติงานได้ และมีให้เกิดภาระที่เพิ่มขึ้น^{๒๓๖} ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดกระแ่งวัดโคกหิรัญ^{๒๓๗} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีต ใช้กฎหมายจารีตประเพณี โยมเคยเช่าที่ดินมาอย่างไร ลูกหลานเช่าที่ดินวัดต่อก็คงปฏิบัติแบบนั้นมีลักษณะพุดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา^{๒๓๘} จ่ายผลประโยชน์ให้วัด แต่ถึงเวลาจ่ายผลประโยชน์ให้วัด^{๒๓๙} ผู้เช่าจ่ายตรงทุกปีไม่เคยมีปัญหา บางปีได้ค่าเช่า บางปีไม่ได้ค่าเช่า ไม่มีปัญหาฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด ทุกฝ่ายยึดหลักคุณธรรมเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๔๐} และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดโคกหิรัญจัดให้เช่าทำนาเพียงอย่างเดียว และบริการสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน เช่น แบ่งพื้นที่ให้โรงเรียน แบ่งให้สร้างสถานือนามัย และสร้างศาลากลางบ้านให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน^{๒๔๑} ซึ่งการแบ่งที่ของวัดให้แก่หน่วยงานและ

^{๒๓๓} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณธรรมกิจ, เจ้าอาวาสวัดกระแ่ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณธรรมกิจ, เจ้าอาวาสวัดกระแ่ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

ประชาชนไม่มีการทำสัญญาเป็นรายลักษณะอักษร^{๒๔๒} มีคณะกรรมการวัดและตัวผู้เช่าดำเนินการแทนเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดโคกหิรัญ

นอกจากนี้วัดเสาชิง^{๒๔๓} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีต ใช้กฎหมายจารีตประเพณี เน้นการจัดสรรที่ดินให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เช่า^{๒๔๔} และผู้ให้เช่า เน้นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มากกว่าแสวงหาค่าตอบแทน ประชาชนได้รับประโยชน์โดยสามารถดำรงชีวิตตามวิถีเกษตรแบบดั้งเดิมคือ ประกอบอาชีพทำนา มีรายได้มั่นคง^{๒๔๕} และนำเงินกลับมาทำบุญที่วัด ซึ่งเป็นผู้ให้เช่า และวัดได้รับผลประโยชน์เป็นค่าตอบแทนพร้อมกับให้ผู้เช่าช่วยดูแลรักษาที่ดินของวัด อาจมีบางรายที่มีการครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ดำเนินการขายสิทธิ^{๒๔๖} ไม่ผ่านการรับรู้จากทางวัด และคณะกรรมการวัดวัดโบสถ์^{๒๔๗} มีสภาพที่ดินเป็นป่าสะแก ไม่เหมาะแก่การทำนาหรือทำเชิงธุรกิจใด ๆ ทางวัดจึงจัดให้เขานำต้นไม้ไปใช้เป็นฟืนหุงต้ม และการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีตใช้กฎหมายจารีตประเพณี^{๒๔๘} การกำหนดราคาค่าเช่ายังคิดในราคา ๒๐ สลึง ถึง ๓ บาท และมีการแบ่งพื้นที่ให้โรงเรียนได้ใช้ประโยชน์โดยมิได้จ่ายค่าเช่า ทุกฝ่ายยึดหลักคุณธรรมเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดโบสถ์จัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าทำนาอย่างเดียว ซึ่งมีคณะกรรมการวัดและตัวผู้เช่าดำเนินการแทนเจ้าอาวาสทั้งหมด^{๒๔๙} ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดโบสถ์วัดชุมพลนิกายาราม^{๒๕๐} มีการจัดการศาสนสมบัติของวัดจัดให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมชาวพุทธโดยรอบวัดมากที่สุด ใช้วิธีการสงเคราะห์ ไม่เน้นมุ่งประโยชน์ที่เป็นตัวเงินบนพื้นฐานของความเมตตา แต่ปกป้องผลประโยชน์

^{๒๔๒} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์พระครูวิบูลจรรย์กร, เจ้าอาวาสวัดเสาชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจรรย์กร, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์พระครูมงคลประสาน, เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธ, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

ของวัด มิให้เสียไป มีการวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงของการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดในสถานะปัจจุบัน^{๒๕๑} ซึ่งมักมีกลุ่มนายทุนเข้าเช่าที่ดินของวัด^{๒๕๒} และจัดการเชิงพาณิชย์ เจ้าอาวาสจำเป็นต้องวิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดจากการเช่าที่ดินและจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีตใช้กฎหมายจารีตประเพณี โยมเคยเช่าที่ดินมาอย่างไร^{๒๕๓} ลูกหลานเช่าที่ดินวัดต่อกับปฏิบัติแบบนั้นมีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา จ่ายผลประโยชน์ให้วัด แต่ถึงเวลาจ่ายผลประโยชน์ให้วัด ผู้เช่าจ่ายตรงทุกปีไม่เคยมีปัญหา บางปีได้ค่าเช่า^{๒๕๔} บางปีไม่ได้ค่าเช่า ไม่มีปัญหาฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๕๕} ทุกฝ่ายยึดหลักคุณธรรมเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๕๖} และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดชุมพลนิกายารามจัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าทำนาอย่างเดียว^{๒๕๗} ซึ่งมีคณะกรรมการวัดและตัวผู้เช่าดำเนินการแทนเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดชุมพลนิกายาราม

วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ^{๒๕๘} มีการจัดการ ศาสนสมบัติของวัดตามหลักและวิธีการที่รัฐกาลที่ ๕ ทรงวางแนวทางไว้ ส่งผลให้การบุกรุกจากประชาชนโดยรอบทำได้ยาก อีกทั้งสถานที่ตั้งของวัดอยู่บนเกาะมีบ้านเพียง ๙^{๒๕๙} หลังที่เข้ามาเช่าพื้นที่ของวัด จึงสะดวกต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และไวยาวัจกรแบ่งหน้าที่ออกเป็น ๒ ส่วน ๑. ไวยาวัจกรอยู่ประจำวัดทำหน้าที่อุปถัมภ์พระสงฆ์^{๒๖๐} ๒. ไวยาวัจกรในพระปรมาภิไธยทำหน้าที่จัดการศาสนสมบัติของวัดโดยผู้มีตำแหน่งหน้าที่เป็น

^{๒๕๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อธิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

ผู้อำนวยการสำนักงานพระคลังข้างที่ดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัดทั้งหมดแทนเจ้าอาวาส แต่ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าอาวาส^{๒๖๑} สำหรับที่ดินของวัดมีการจัดการแบ่งให้เช่าทำนาจัดเก็บรายได้เป็นรายปี แบ่งเป็นที่ยอยู่อาศัย ๕ ไร่ มีข้อตกลงเบื้องต้น ห้ามสร้างสถานเริงรมย์^{๒๖๒} เน้นการสงเคราะห์ผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัย การดำเนินการต่าง ๆ เจ้าอาวาสจะมอบหมายให้คณะกรรมการตามโครงสร้างเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบผลการดำเนินการทุกปีอย่างต่อเนื่อง

วัดบ้านห้วย^{๒๖๓} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินตามหลักจารีต ใช้กฎหมายจารีตประเพณี โยมเคยเช่าที่ดินมาอย่างไร ลูกหลานเช่าที่ดินวัดต่อก็คงปฏิบัติแบบนั้นมีลักษณะพูดคุยมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา^{๒๖๔} จ่ายผลประโยชน์ให้วัด แต่ถึงเวลาจ่ายผลประโยชน์ให้วัด ผู้เช่าจ่ายตรงทุกปีไม่เคยมีปัญหา บางปีได้ค่าเช่า บางปีไม่ได้ค่าเช่า ไม่มีปัญหาฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด ทุกฝ่ายยึดหลักคุณธรรมเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด^{๒๖๕} และการจัดการศาสนสมบัติที่ดินของวัดบ้านห้วย จัดให้เช่าเป็นเป็นสัดส่วนเช่าทำนาอย่างเดียว ซึ่งมีคณะกรรมการวัดและตัวผู้เช่าดำเนินการแทนเจ้าอาวาสทั้งหมด ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัดบ้านห้วยวัดตองปุ^{๒๖๖} มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ส่วนมากจัดสรรที่ธรณีสงฆ์ไม่กำหนดราคาเช่าที่ชัดเจน^{๒๖๗} แต่มีการตกลงร่วมกันว่า ผู้เช่าทำผลประโยชน์ในที่ธรณีสงฆ์ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาที่ธรณีสงฆ์ ได้แก่ การทำความสะอาด การเสียภาษี^{๒๖๘} การแบ่งปันรายได้ที่เกิดจากการทำกิจกรรมในที่ดินให้แก่วัด และรูปแบบให้เช่าทำนา ผลการดำเนินการมีผู้เช่าจำนวนน้อยราย ทั้งนี้เพราะการจัดสรรที่ดินทำนาเป็นแปลงนั้น แต่ละแปลงมีขนาดใหญ่ ๓๐ ถึง ๔๐ ไร่ เน้นไม่ให้ก่อสร้างปลูกสร้างในที่ดินของวัด ส่วนรูปแบบจัดสรรให้เป็นที่ยอยู่อาศัย จัดให้ปลูกสร้างได้ตามความเหมาะสม และนัด

^{๒๖๑} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระครูสุทัศนธรรมารณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านห้วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณธรรมกิจ เจ้าอาวาสวัดกระแซง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์พระมหาสมใจ ธนีสโร, เจ้าอาวาสวัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๖๗} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อธิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

พบผู้เช่าทุกวัน ที่ ๓๐ เมษายน ให้ดำเนินการจ่ายค่าเช่า ทำสัญญาใหม่ปีต่อไป^{๒๖๙} ควบคู่กับการ พุดคุยปัญหาการอยู่อาศัย ทะเลาะกันใหม่ เป็นต้นปัญหาที่พบบ่อย เช่าแล้วไม่จ่ายค่าเช่า จ้องแล้ว ไม่ดำเนินกิจกรรมตามสัญญาไม่เข้าทำประโยชน์ และมีการขายสิทธิ์การเช่าที่ดินวัดให้กับผู้อื่นและวัด ศาลปูนวรวิหาร^{๒๗๐} มีการจัดการศาสนสมบัติของวัดด้วยการจัดทำแผนผังการจัดการศาสนสมบัติ ของวัดเป็นระบบ ระเบียบ โดยวิธีการกำหนดความต้องการของวัดและของผู้เช่าไว้ในสัญญาเพื่อ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ที่ดินซึ่งทางวัดนำมาจัดการมีจำนวน ๗๒ ไร่ แบ่งให้เช่าเพื่อ สร้างเป็นที่อยู่อาศัยร้อยละ ๕๐ ถึง ๑๐๐ ตารางวา คิดตารางวาละ ๕ บาท/ปี กำหนดส่ง ภายในเดือนมกราคมของทุกปี และแบ่งให้เช่า เพื่อการทำนา พร้อมกับแบ่งให้สถานที่ราชการได้ใช้ ประโยชน์ทางการศึกษา มีการจัดทำสัญญากับสถานศึกษาอย่างถูกต้อง สำหรับเงินค่าเช่ารายปีนำไป จัดเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนทั้งหมด

๒. ด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด พบว่า วัดไก่อัน^{๒๗๑} มีการควบคุมดูแล เจ้าอาวาสดำเนินการควบคุมดูแลในขั้นตอนแรก^{๒๗๒} ออกคำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการ ๒ ท่าน ทำหน้าที่แทนวัด^{๒๗๓} ติดตาม มอบหมายให้คณะกรรมการไปติดตามดูแลที่ดินของวัด^{๒๗๔} ว่ามีการ ดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่ หากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทน เจริญให้เกิดการดำเนินตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญาวัดไม่รวม^{๒๗๕} มีการควบคุมดูแล เจ้าอาวาส ดำเนินการควบคุมดูแลในขั้นตอนแรก^{๒๗๖} ออกคำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการ ทำหน้าที่เป็นตัวแทน ติดตามจะมอบหมายให้คณะกรรมการไปติดตามกำกับดูแล^{๒๗๗} ว่ามีการดำเนินการตามที่ระบุไว้

^{๒๖๙} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมการ, เจ้าอาวาสวัดไก่อัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกศิรินุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๗๓} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์พระครูกันตสีลาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดไม้รวก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๗๖} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

สัญญาหรือไม่ หากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญาวัดตองปุ^{๒๗๘} มีการควบคุมดูแล เจ้าอาวาสดำเนินการควบคุมดูแลในขั้นตอนแรก ออกคำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทำหน้าที่แทนวัด ติดตาม มอบหมายให้คณะกรรมการไปติดตามดูแลที่ดินของวัด ว่ามีการดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่ หากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญา^{๒๗๙}

๓. ด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการพบว่า วัดไก่อัน^{๒๘๐} มีการแต่งตั้งคณะกรรมการไวยาวัจกร ๒ ท่าน^{๒๘๑} ปฏิบัติหน้าที่โดยตรงตามเจ้าอาวาสสั่งการติดตาม มอบหมายให้ดูแลที่ดินของวัด ว่ามีการดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่^{๒๘๒} หากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญา วัดไม้รวก^{๒๘๓} มีการแต่งตั้งคณะกรรมการไวยาวัจกรปฏิบัติหน้าที่โดยตรงตามเจ้าอาวาสสั่งการ ติดตาม มอบหมายให้ดูแลที่ดินของวัด^{๒๘๔} ว่ามีการดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่^{๒๘๕} หากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญา

วัดตองปุ^{๒๘๖} มีการจัดการศาสนสมบัติของวัดตองปุใช้เทคนิคการแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกไวยาวัจกรก่อนคณะกรรมการท่านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะไวยาวัจกรมีหน้าที่โดยตรง และเลือก

^{๒๗๘} สัมภาษณ์พระมหาสมใจ ธนัสโร, เจ้าอาวาสวัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๗๙} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมการ, เจ้าอาวาสวัดไก่อัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์พระครูกันตสีลาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดไม้รวก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๘๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกศิรินุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์พระมหาสมใจ ธนัสโร, เจ้าอาวาสวัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

คณะกรรมการท่านอื่นๆ^{๒๘๗} โดยพิจารณาจากบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่น่าเชื่อถือเข้ามาเป็น คณะกรรมการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดตองปุ และเจ้าอาวาสดำเนินการควบคุมดูแลในชั้นตอน แรก^{๒๘๘} ออกคำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทำหน้าที่แทนวัด^{๒๘๙} ติดตาม มอบหมายให้ คณะกรรมการไปติดตามดูแลที่ดินของวัด ว่ามีการดำเนินการตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือไม่ หากผู้ เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินการตามสัญญาหรือบอกยกเลิก สัญญาเพื่อป้องกันปัญหาการจัดการศาสนาสมบัติของวัดจัดทำสัญญาการเช่าทำประโยชน์ในที่ดินของ วัดอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมายกำหนดสังคมภายนอกสามารถตรวจสอบได้

๔. ด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดพบว่า วัดปากกราน^{๒๙๐} มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะดำเนินการ จัดเก็บในวันที่ ๑-๑๕ มกราคม ของทุกปี^{๒๙๑} เมื่อผู้เช่าส่งล่าช้าทางวัดได้ออกกฎระเบียบให้ผู้เช่า จ่ายค่าปรับ กรณีส่งค่าเช่าล่าช้าวันละ ๑ บาท ซึ่งการจัดทำสัญญาเช่าดำเนินการมาแล้วในสมัยเจ้า อาวาสองค์เก่า ปัจจุบันมีการปรับปรุงสัญญาให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบัน โดยอาศัยความร่วมมือ ระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน วัดปากน้ำ^{๒๙๒} มีการจัดทำบัญชีเช่า^{๒๙๓} บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะดำเนินการจัดเก็บทุก ปี^{๒๙๔} ผ่านการดำเนินการของพระเข้าช่วยเหลือภารกิจเจ้าอาวาสกับคณะกรรมการวัด^{๒๙๕} ส่งผลให้มี ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดและทางวัดเน้นจัดการกับผู้เช่าประโยชน์ในลักษณะสงเคราะห์

^{๒๘๗} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อธิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกศิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์พระอธิการมนูญ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดปากกราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๙๑} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙๓} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์พระครูอนุกูลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙๕} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อธิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกศิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

การจัดทำสัญญาเช่าที่วัดเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เช่า วัดเสาชิงช้า^{๒๙๖} มีการจัดทำบัญชีมอบหมาย ไวยาวัจกรให้ดูแลและการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เช่า^{๒๙๗} โดยผู้เช่านำเงินค่าเช่ามาจ่ายด้วยตนเอง ตามวันเวลาซึ่งผู้เช่าเป็นผู้กำหนด ใช้หลักจารีตประเพณีมากกว่ากฎหมายฝึกประชาชนให้มีความ รับผิดชอบ

๕. จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมพบว่าวัดอู่สำเภา^{๒๙๘} มีการจัดทำ บัญชี การจัดการศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสและคณะกรรมการดำเนินการจัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายของวัดเพื่อให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบ^{๒๙๙} จากสังคมภายนอกหลักธรรมสำหรับการจัดการ ศาสนาสมบัติของวัด^{๓๐๐} เจ้าอาวาสต้องจัดการศาสนาสมบัติของวัดบนพื้นฐานสังคหวัตถุ ๔ วัดไก่อ้น^{๓๐๑} มีการจัดการทางบัญชี มีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้จากค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ มีการ ออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการจัดทำบัญชีรายได้ รายจ่าย^{๓๐๒} มีการแบ่งจัดสรรเงินไปตาม ลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด เช่น บัญชีการศึกษาของพระสงฆ์ บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ บัญชีค่าใช้จ่าย เบ็ดเตล็ด เป็นต้น^{๓๐๓} เพื่อป้องกันปัญหาการให้ร้ายแก่ทางวัดหรือคณะกรรมการ การสร้างความไว้วางใจ ต่อสาธารณชนสร้างความโปร่งใสทางการเงิน^{๓๐๔}

วัดตอปปู^{๓๐๕} มีการจัดการทางบัญชี มีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้ จากค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ มีการออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการจัดทำบัญชีรายได้ รายจ่าย

^{๒๙๖} สัมภาษณ์พระครูวิบูลจริยากร, เจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๒๙๗} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙๘} สัมภาษณ์พระครูอรุณธรรมภาณี, เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๘

^{๒๙๙} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมากร, เจ้าอาวาสวัดไก่อ้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธ, เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๓๐๕} สัมภาษณ์พระมหาสมใจ ธนัสโร, เจ้าอาวาสวัดตอปปู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘

มีการแบ่งจัดสรรเงินไปตามลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด เช่น บัญชีการศึกษาของพระสงฆ์ บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ บัญชีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด เป็นต้น^{๓๐๖} เพื่อป้องกันปัญหาการให้ร้ายแก่ทางวัดหรือคณะกรรมการ^{๓๐๗} การสร้างความไว้วางใจต่อสาธารณชนสร้างความโปร่งใสทางการเงินวัดศาลปุนวรวิหาร^{๓๐๘} มีการจัดทำระบบการจัดการมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบแยกเป็นรูปเล่มการแบ่งเช่าชัดเจน สังคมภายนอกสามารถเข้าตรวจสอบได้รวมถึงการส่งผู้แทนของวัดไปสำรวจผู้เช่าสำรวจพื้นที่ข้างเคียงอย่างต่อเนื่องว่าผู้เช่าหรือพื้นที่ที่ดินของวัดมีการเปลี่ยนไปลงไปจากที่ระบุไว้ในบัญชีมากน้อยเพียงใด

ตารางที่ ๔.๑ วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ลำดับที่
๑	การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดตามกฎหมาย และกฎหมายเช่าโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย กับแบ่งเช่าสำหรับทำนา มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจนตามข้อกฎหมาย โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน	๒๕	๑,๒,๓,๔, ๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑, ๑๒,๑๓,๑๔,๑๕,๑๖, ๑๗,๑๘,๑๙,๒๐,๒๑, ๒๒,๒๓,๒๔,๒๕
๒	จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม มีการจัดทำบัญชี การจัดการศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสและคณะกรรมการดำเนินการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดเพื่อให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบ มีการจัดทำระบบการจัดการมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบแยกเป็นรูปเล่มการแบ่งเช่าชัดเจน สังคมภายนอกสามารถเข้าตรวจสอบได้ รวมถึงการส่งผู้แทนของวัดไปสำรวจผู้เช่าสำรวจพื้นที่ข้างเคียง		

^{๓๐๖} สัมภาษณ์พระมหาเฉลิมพล อชิโต, เจ้าอาวาสวัดโคกทึรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๓๐๗} สัมภาษณ์พระครูสุวัจจริยาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.

ตารางที่ ๔.๑ วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ต่อ)

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ลำดับที่
	อย่างต่อเนื่องว่าผู้เช่าหรือพื้นที่ที่ดินของวัดมีการเปลี่ยนไปลงไปที่ระบุไว้ในบัญชีมากน้อยเพียงใด	๑๑	๑,๒,๓,๔, ๕,๖,๗,๘,๙,๑๐,๑๑
๓	การแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการโดยการเลือกไวยาวัจกรก่อนคณะกรรมการท่านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะไวยาวัจกรจะทำหน้าที่โดยตรง และเลือกคณะกรรมการท่านอื่นๆ ต่อไป ให้สามารถจัดทำสัญญาการเช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมายกำหนด	๑๐	๑,๒,๓,๔, ๕,๖,๗,๘,๙,๑๐
๔	การควบคุมศาสนสมบัติวัด เจ้าอาวาสดำเนินการควบคุมดูแลในขั้นตอน ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่แทนหากผู้เช่าละเมิดสัญญา คณะกรรมการจะเป็นตัวแทนเจรจาให้เกิดการดำเนินตามสัญญาหรือบอกยกเลิกสัญญา	๙	๑,๒,๓,๔, ๕,๖,๗,๘,๙
๕	การทำบัญชีรักษาสถาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด มีการจัดทำบัญชีเช่าบัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน ปัจจุบันมีการปรับปรุงสัญญาให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบัน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน	๘	๑,๒,๓,๔, ๕,๖,๗,๘

๔.๓ นำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามแบบแผนการวิจัยซึ่งสังเคราะห์เป็นข้อสรุป ข้อค้นพบ ตามแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูล จากการศึกษาข้อมูลในสภาพแวดล้อม/บริบทจริง^{๓๐๙} สำหรับการหาความสัมพันธ์ของข้อมูลระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนกับสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงตรรกะ^{๓๑๐} ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง ๒๓ วัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ดังนี้

การจัดการศาสนสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย ระเบียบ จารีต ประเพณี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย ระเบียบ จารีต ประเพณี หลักพุทธธรรมที่สำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด การสำรวจภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก วัดที่มีขนาดการครอบครองที่ดินวัดแตกต่างกัน สัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติวัด นำข้อมูลข้อค้นพบมาสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนา

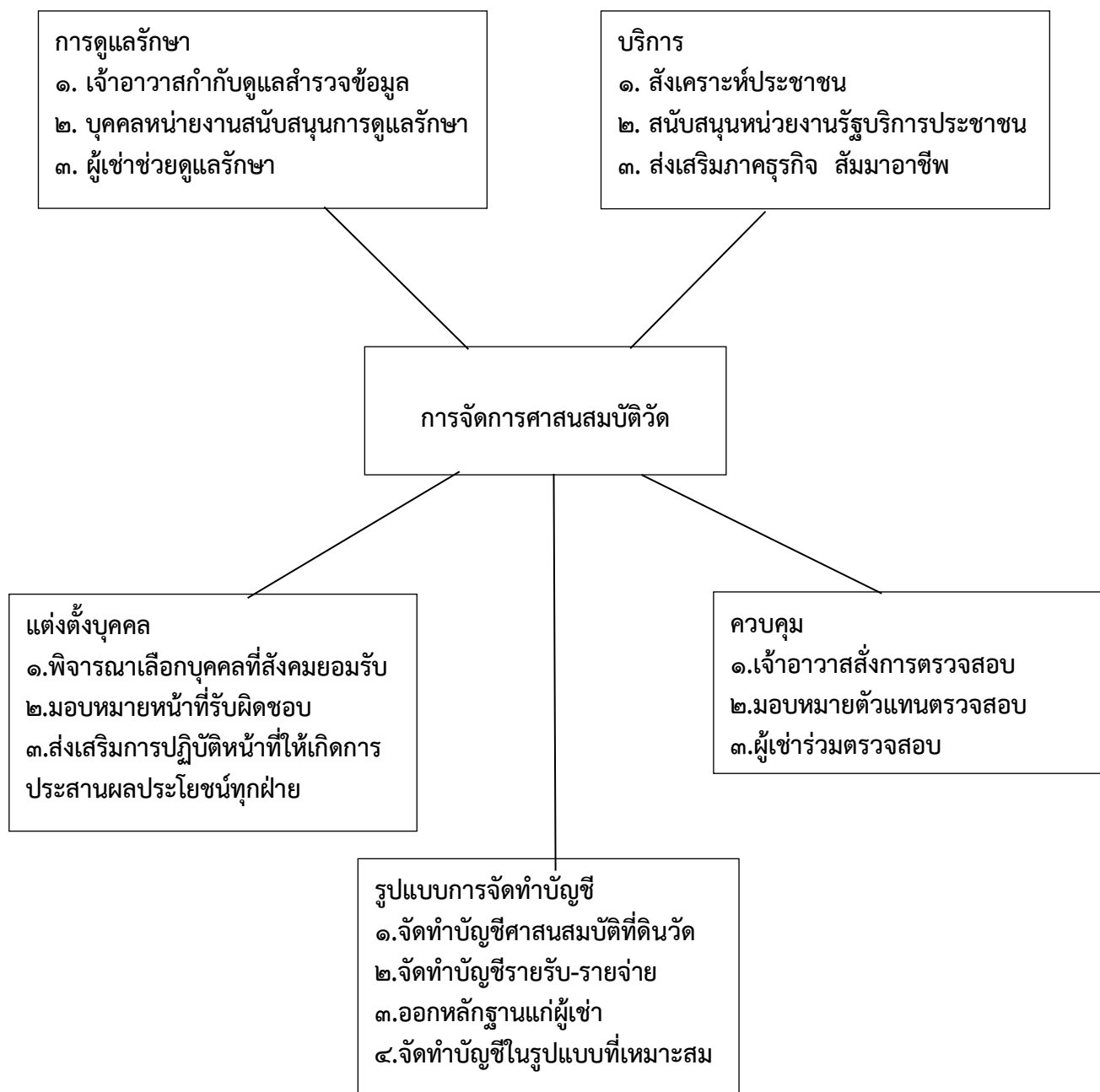
รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยากำหนดรูปแบบตามวิธีดำเนินการ ๑. วิธีดำเนินการดูแลรักษา ๒. บริการศาสนสมบัติ ๓. ควบคุมศาสนสมบัติวัด ๔. ทำบุญชื้อรักษา ๕. วิธีการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ

รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัดแบบเดิมก่อนการนำเสนอรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด เป็นรูปแบบการจัดการแบบเส้นตรง โดยอาศัยการสั่งการจากเจ้าอาวาส บุคคลที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการกำกับดูแล การจัดทำบัญชี และสังเคราะห์ประชาชน ดังภาพประกอบที่ ๔.๒

^{๓๐๙} อภินันท์ จันตะนี, ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการชั้นสูง, (กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙.

^{๓๑๐} อนุเกศ อนุกุลบุตร, วิจัยเชิงคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร : อีดีเบส, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘.

แผนภาพที่ ๔.๒ รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๔.๓.๑ การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า วัดที่ศึกษา มีความแตกต่างกันทางกายภาพคือ วัดที่ศึกษามีสถานที่ตั้งภายในตัวจังหวัดมีสภาวะแวดล้อมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สำหรับวัดที่มีสถานที่ตั้งภายนอกตัวจังหวัดมีสภาวะแวดล้อมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคมแตกต่างและสถานะของวัดทั้ง ๒๓ วัด ได้แก่ วัดปากกราน วัดอู่สำเภา วัดใหญ่ชัยมงคล วัดमारวิชัย วัดบางนมโค วัดปากน้ำ วัดบ่อมแก้ว วัดกระแจะ วัดแก้วฟ้า วัดบางซ้ายใน วัดไก่อัน วัดสะตือ วัดไม้รวก วัดสุคันธาราม วัดลาดทราย วัดโคกหิรัญ วัดเสาธง วัดโบสถ์ วัดชุมพลนิกายาราม วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ วัดบ้านหว่า วัดตองปุ และวัดศาลปุนวรวิหาร โดยสถานะของวัดแบ่งเป็นวัดหลวง คือวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ นอกเหนือจากนั้นเป็นวัดราษฎร์ทั้งหมดซึ่งสถานะของวัดที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกันไปตามสถานะและบริบทของวัด

๔.๓.๒ สภาพปัจจุบันในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพปัจจุบันสภาพทั่วไปในการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นรายลักษณ์อักษร เนื่องจากการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

๔.๓.๓ หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บุคคลที่เป็นกลไกหลักในการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎหมายและแนวคิดทฤษฎีการจัดการและแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนา พบว่า เจ้าอาวาส ผู้ปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติของวัดภายใต้ข้อกำหนด ระเบียบ และแนวทางการจัดการที่กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้แก่ ๑. ด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ๒. ด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๓. ด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ ๔. ด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด ๕. จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมทำให้มีองค์ความรู้เทคนิคการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ดี แต่ขาดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลัวว่าแทรกแซงการบริหารวัดหรือการจับผิดการบริหารวัด ส่งผลให้การจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ไม่เหมาะสม และประสิทธิภาพลดลง เจ้าอาวาสที่ดำเนินการจัดการ ศาสนสมบัติของวัดได้เหมาะสมจะปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานพระคลังข้างที่ นักธุรกิจ เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นต้น การจัดการศาสนสมบัติของวัดควรจัดการไปตามระเบียบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัดกับผู้เข้าทำประโยชน์กับวัด และหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เจ้าอาวาสสามารถนำข้อกฎหมาย ระเบียบข้อสัญญาเช่าที่ระบุไว้ในสัญญา แนวทางการจัดการ หลักธรรมมาปรับใช้ควบคู่กับการเจรจาแก้ไข ปัญหาข้อขัดแย้งได้ อีกทั้งข้อสัญญาที่วัดได้ดำเนินการจัดการอนุญาตให้ผู้เช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดจะระบุในข้อสัญญาว่าไม่อนุญาตให้สร้างสถานเริงรมย์ในพื้นที่ที่ดินของวัดมีการควบคุมดูแล ศาสนสมบัติของวัดด้วยการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย รายชื่อผู้เช่าที่ดินโดยละเอียด

บุคคลที่เป็นกลไกรองในการจัดการศาสนสมบัติของวัด พบว่า เป็นบุคคลที่มีศรัทธาต่อเจ้าอาวาส ต้องการช่วยเหลือวัดให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ บุคคลผู้ที่สังคมให้การยอมรับนับถือ คณะกรรมการวัด เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสในการจัดการตรวจสอบควบคุมให้ผู้เช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดดำเนินกิจกรรมไปตามที่ระบุไว้ในสัญญาหรือตามที่แจ้งความประสงค์ไว้

๔.๓.๔ เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่แตกต่างกัน เช่น ใช้เทคนิคการแต่งตั้งคณะกรรมการ เลือกไวยาวัจกร ก่อนคณะกรรมการท่านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะไวยาวัจกรมีหน้าที่โดยตรง และเลือกคณะกรรมการท่านอื่นๆ โดยพิจารณาจากบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่น่าเชื่อถือเข้ามาเป็นคณะกรรมการ มอบหมายให้คณะกรรมการไปติดตามดูแลที่ดินของวัด

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดด้วยวิธีการทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดระบุข้อตกลงระหว่างผู้เช่ากับผู้ให้เช่าไว้ในสัญญาเช่าชัดเจน แต่มีการตกลงร่วมกันว่า ผู้เช่าทำผลประโยชน์ในที่ดินซึ่งต้องมียกหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาที่ดินสงฆ์ ได้แก่ การทำความสะอาด การเสียภาษี การแบ่งปันรายได้ที่เกิดจากการทำกิจกรรมในที่ดินให้แก่วัด อาจปรับปรุงค่าเช่าได้เหมาะสม

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดด้วยวิธีการจัดการทางบัญชี มีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้จากค่าเช่าที่ดินสงฆ์ มีการออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการจัดทำบัญชีรายได้ รายจ่าย มีการแบ่งจัดสรรเงินไปตามลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด เช่น บัญชีการศึกษาของพระสงฆ์ บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ บัญชีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด เป็นต้นเพื่อป้องกันปัญหาการให้ร้ายแก่ทางวัดหรือคณะกรรมการ การสร้างความไว้วางใจต่อสาธารณชนสร้างความโปร่งใสทางการเงิน

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดพื้นที่ว่างเปล่าของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ๑. แบ่งเช่าสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย จัดให้ปลูกสร้างได้ตามความเหมาะสม และนัดพบผู้เช่าทุกวันๆที่ ๓๐ เมษายนของทุกปี พร้อมดำเนินการจ่ายค่าเช่า ควบคุมการจัดทำสัญญาใหม่ แบบปีต่อปี มีการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาการอยู่อาศัยร่วมกันของผู้เช่าที่ดินวัดแต่

ละราย เช่น ผู้เช่ามีปัญหาทะเลาะกันหรือไม่ มีปัญหายาเสพติดหรือไม่ เป็นต้น ๒. แบ่งเช่าสำหรับทำการเกษตร รูปแบบให้เช่าทำนา ผลการดำเนินการมีผู้เช่าจำนวนน้อยราย ทั้งนี้เพราะการจัดสรรที่ดินทำนาเป็นแปลงนั้น แต่ละแปลงเน้นไม่ให้ออกสิ่งปลูกสร้างในที่ดินของวัด

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดบริหารเชิงบูรณาการณ ใช้กฎหมายจารีตประเพณีมากกว่าระเบียบกฎหมายทั่วไป โดย ดำเนินการตามที่เคยปฏิบัติกันมา ผู้เช่ารายเดิมเสียชีวิตไปหรือไม่ทำผลประโยชน์ในที่ดินวัดแล้ว ลูกหลานญาติมาทำต่อเปลี่ยนมือโดยชอบธรรม ก็ถือว่าถูกต้อง สาธารณชนรับรู้ ถือว่าถูกต้อง ไม่มีเอกสารการทำสัญญา ให้หลักศีลธรรมเป็นแบบในการทำสัญญาใจ เมื่อถึงเวลาจ่ายเงินผลประโยชน์ผู้เช่าจะนำเงินหรือส่วนแบ่งมาส่งให้วัด แต่รูปแบบนี้จะดำเนินการได้ วัดต้องมีเอกสารการครอบครองที่ดินสมบูรณ์แล้ว

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดบนพื้นฐานความรู้เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการศาสนาสมบัติของวัดต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาสมบัติของวัดบนพื้นฐานของสภาพปัจจุบันว่าจำนวนผู้เช่าที่ดินทราบรายชื่อผู้เช่าที่ดินของวัด ระบุได้ว่ามีรายใดบ้างที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นไปตามจารีตประเพณีที่สืบต่อมาหรือไม่ มูลค่าตอบแทนทางเศรษฐกิจตามสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันเจ้าอาวาสเป็นผู้รวบรวมข้อมูลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลังฤดูทำนา เพื่อให้เกิดจ่ายค่าตอบแทนแก่วัดได้เหมาะสมตามจริง

จากเทคนิคข้างต้นพบว่า การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการใช้เทคนิคการจัดการที่แตกต่างกันทั้งทางด้านกฎหมาย และจารีตประเพณี แต่การใช้เทคนิคขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละวัดที่ต้องดำเนินการตามความประสงค์ของผู้เช่าและปกป้องผลประโยชน์ของวัดให้ดำรงอยู่ได้

๔.๓.๕ ผลการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลของการไม่ดำเนินการจัดการศาสนสมบัติตามกฎหมาย และระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดไว้ ส่งผลให้บางวัดปล่อยที่ดินของวัดรกล้างไม่เกิดประโยชน์ การเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน อยู่ฟรี ในรูปแบบการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน มองแง่ดีเป็นการสงเคราะห์ประชาชน แต่มองแง่บาปประชาชนที่เข้าใช้ประโยชน์จากธรณีสงฆ์ เป็นการแสวงหาผลประโยชน์สู่ตนฝ่ายเดียว ถือเป็นการทำบาป การเข้าวัดแม้เยียบทราย ออกนอกวัด ปีหนึ่งๆ ยังต้องขนทรายเข้าวัดชดใช้หนี้สงฆ์ การเข้าทำประโยชน์ในธรณีสงฆ์ ผู้เช่าทำประโยชน์ควรชดใช้หนี้สงฆ์คืนตามกำลังตนเอง ไม่ให้เกิดบาปต่อตนเองและลูกหลาน

ผลการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เหมาะสมเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบมหาเถรสมาคมเช่นวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ มีการจัดการศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ ดำเนินการตามแนวทางที่รัฐกาลที่ ๕ ทรงวางแนวทางและรูปแบบการดำเนินงานไว้ สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้ในสภาวะการณ์ในปัจจุบัน การจัดการศาสนสมบัติของวัดราษฎร์ วัดศาลปุนวรวิหารมีการจัดการ ศาสนสมบัติของวัดเป็นไปตามการอนุวัติตามสภาวะการณ์ในปัจจุบันมีการจัดระบบควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดในรูปแบบการจัดทำบัญชีคลุมการจัดการการตรวจสอบได้อย่างเหมาะสม

ผลการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการตามกฎหมายและไม่ดำเนินการตามกฎหมายส่งผลให้ผู้ดำเนินการตามกฎหมายสามารถปกป้องรักษาผลประโยชน์ของวัดในลักษณะของการถือเอกสารครอบครองที่ดินของวัด สำหรับวัดที่ไม่ได้ดำเนินการตามหลักกฎหมายสามารถสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ผลตอบแทนของวัดมาในรูปแบบของการเข้าทำบุญ สนับสนุนกิจกรรมของวัด

๔.๓.๖ ลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัด พบว่า การจัดการศาสนสมบัติของวัดเน้นการจัดการศาสนสมบัติของวัดพื้นที่ว่างเปล่าของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อวัดและประชาชนโดยการจัดการมีลักษณะการสงเคราะห์ประชาชนให้สามารถประกอบสัมมาอาชีพตามวิถีเกษตรดั้งเดิมของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ อาชีพทำนา และการจัดการศาสนสมบัติของวัดในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต อีกทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เกิดการบริการประชาชนควบคู่กับการให้ประชาชนดำเนินธุรกิจในพื้นที่ของรัฐ

นอกจากนี้ลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัดมีการประยุกต์ใช้หลักกฎหมายควบคู่กับหลักพุทธธรรมให้เกิดการประสานความต้องการของวัดและผู้เช่าที่วัดได้อย่างเหมาะสม ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ชัดเจน เช่นการจัดทำสัญญาการเช่าที่วัดซึ่งระบุความต้องการของวัดและของผู้เช่าไว้ในสัญญา การจัดทำระเบียบข้อตกลงร่วมกันหากมีปัญหาเกิดขึ้น วัดสามารถจัดส่งคณะกรรมการเข้าไปให้คำปรึกษาดูแลตามบัญชีรายชื่อที่ทางวัดจัดทำขึ้น เป็นต้น

และลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณี ให้ผู้เช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัด โดยไม่มีการจัดทำสัญญาข้อผูกมัดแต่ใช้ความมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ของผู้เช่าเป็นกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของวัด

๔.๓.๗ การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดอยู่คู่กับสังคมไทยเป็นการพึ่งพาอาศัยกันและกันจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมระหว่างวัดกับประชาชนรอบวัดร่วมปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการการเข้าไปดูแลงานในด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การจัดการงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๓๑๑)} นิยามคำว่า การจัดการ คือ สิ่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน^{๓๑๒)} ส่วนในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Management มีคำนิยามไว้ว่า management or being managed

^{๓๑๑)} สุรพล สุยะพรหมและคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑

^{๓๑๒)} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘๘

administration of business concerns or public undertakings persons engaged in this^{๓๑๓}
 นอกจากนี้ยังมีผู้นิยามคำว่า Management ไว้ใน Effective Management ว่า การจัดการคือการ
 ประสมประสานทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่
 กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๓๑๔} การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา จึงเป็นกระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของวัดและ
 ประชาชนรอบวัด เพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมี
 ประสิทธิภาพสูงสุด^{๓๑๕} การจัดการคือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงาน
 เป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ แร่กอบด้วยเงินทุน
 เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ^{๓๑๖} กระบวนการจัดการคือ กระบวนการที่
 ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกใน
 องค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความ
 เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจะสัมฤทธิ์ผลตาม
 เป้าหมายที่กำหนดไว้^{๓๑๗}

การจัดการศาสนสมบัติของวัดต้องดำเนินการไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
 ที่กำหนดไว้เป็นแนวทางแก่เจ้าอาวาสและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมาย
 กำหนดไว้ ดังนี้

ศาสนสมบัติกลางมาตรา๔๑ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณ
 ประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมและเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุ
 เบกษาแล้วใช้บังคับประมาณนั้นได้ตั้งนั้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕มาตรา๔๐ (๑) เป็นการ
 ให้คำจำกัดความของศาสนสมบัติกลางว่าได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่งคือ
 เป็นทรัพย์สินส่วนกลางของพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัยทรัพย์สินที่จัดเป็นศาสนสมบัติกลาง
 ได้แก่๑. วัดร้างที่ได้ประกาศยุบเลิกวัดตามกฎหมายแล้ว๒. ทรัพย์สินที่มีผู้ถวายให้แก่พระพุทธศาสนา
 ๓. ทรัพย์สินที่คณะสงฆ์จัดซื้อด้วยทุนศาสนสมบัติกลาง๔. ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สิน
 เหล่านี้ (ข้อ ๑ ข้อ ๒ และ ข้อ ๓) ๕. ผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินและการจัดการทรัพย์สิน
 เหล่านี้

^{๓๑๓} Allen R.E. cd, The Ocford Dictionary of Current English, (Great Britain : oxford University Press, 1985), p. 455.

^{๓๑๔} พิมลจรรย์ นามรัตน์ และเสน่ห์ จัยโต, “แนวคิดเกี่ยวกับองค์การและการจัดการ”, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, องค์การและการจัดการ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๓๑๕} Harold Karold and HeingWeirich, Management, (Singapore : McGraw-Hill Book Company, 1998), p.4.

^{๓๑๖} อีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^{๓๑๗} พะยอม วงษ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

มหาเถรสมาคมออกบังคับวางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยการดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติอันเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามกฎหมายได้ให้ความ เห็นชอบในหลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัดทำบัญชี รักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำ บัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑)ออกตามความใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๔๐ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ การได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดไว้เป็น หลักฐานและเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สิน นั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้น โดยระบุ เหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วยการได้มาซึ่งที่ดินหรือสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนการได้มา ตามกฎหมายแล้ว สำหรับวัดในเขตจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ให้ส่งหลักฐานการได้ไปเก็บ รักษาไว้ที่กรมการศาสนา สำหรับวัดในเขตจังหวัดอื่น ให้ส่งไปเก็บรักษาไว้ ณ ที่ทำการศึกษาธิการ จังหวัดนั้น

ข้อ ๒ การกันที่ดินซึ่งเป็นที่ดินให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรมการ ศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

ข้อ ๓ การให้เช่าที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ ของวัด ซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่ดินจัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ ถูกต้องและให้เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือ สัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐานที่วัดหรือจะฝากกรมการ ศาสนาให้เก็บรักษาไว้ก็ได้

ข้อ ๔ การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กลบนาหรือที่วัดที่กันไว้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ ที่มีกำหนด ระยะเวลาเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา

ข้อ ๕ การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไปให้เก็บรักษาโดยฝากการ ศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทั้งนี้ให้ฝาก ในนามของวัดการดูแล รักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาค ให้เป็นไปตามความประสงค์ของ ผู้บริจาค

ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือทั้งนี้ให้เจ้าอาวาส ตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง

ข้อ ๗ ในกรณีที่วัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดถูกฟ้องหรือถูก หมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือ จำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติ ของวัด ให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อกรมการศาสนาหรือศึกษาธิการจังหวัด ที่วัดตั้งอยู่ทราบไม่ช้ากว่าห้าวันนับ แต่วันรับหมาย

ข้อ ๘ ให้กรมการศาสนากำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับ การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนี้ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

๔.๓.๘ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบพึ่งพาวัดกับบ้าน โดยวิธีดำเนินการดูแลรักษา

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบศาสนสมบัติสงเคราะห์โดยบริการศาสนสมบัติพื้นที่ว่างเปล่าของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อวัดและประชาชนโดยการจัดการมีลักษณะการสงเคราะห์ประชาชนให้สามารถประกอบสัมมาอาชีพตามวิถีเกษตรดั้งเดิมของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ อาชีพทำนา และการจัดการศาสนสมบัติของวัดในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต อีกทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เกิดการบริการประชาชนควบคู่กับการให้ประชาชนดำเนินธุรกิจในพื้นที่ของรัฐ

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบควบคุมศาสนสมบัติวัดเชิงบูรณาการณโดยยึดหลักกฎหมายแต่ผ่อนคลายเป็นคุณธรรม หลักเมตตาธรรม ใช้กฎหมายจารีต ประเพณีมากกว่าระเบียบกฎหมายทั่วไป ให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างวัดกับบ้าน

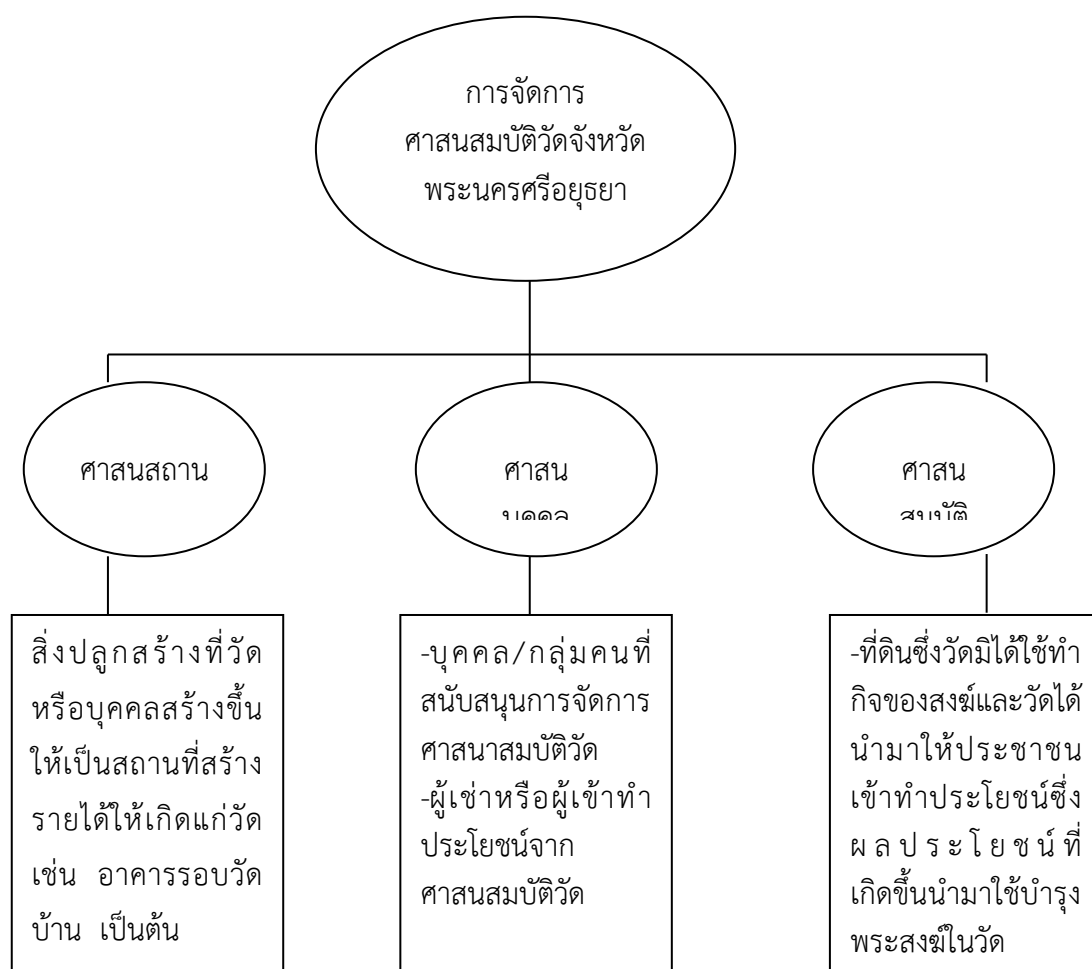
รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัด โดยวิธีการจัดการทางบัญชีควบคุมศาสนสมบัติที่ดินวัด ผลประโยชน์ที่เกิดจากการเช่าที่วัด มีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้จากค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ มีการออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการจัดทำบัญชีรายได้ รายจ่าย มีการแบ่งจัดสรรเงินไปตามลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบประสานกับการใช้คน โดยวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการต้องการช่วยเหลือวัดให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของ

รัฐ บุคคลผู้ที่สังคมให้การยอมรับนับถือ คณะกรรมการวัด เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาส ในการจัดการตรวจสอบควบคุมให้ผู้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัด

๔.๔ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็น ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. สภาพปัจจุบันการจัดการศาสนสมบัติวัด

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในการจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนาสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนาสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒. รูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นรายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนาสมบัติทั้ง ๒ รูปแบบ ส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนาสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

สภาพปัจจุบันการจัดการศาสนาสมบัติของวัด มีการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัดตามกฎหมาย และกฎหมายเถรสมาคมโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย กับแบ่งเช่าสำหรับทำนา มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะดำเนินการจัดเก็บในวันที่ ๑-๑๕ มกราคม ของทุกปี เมื่อผู้เช่าส่งล่าช้าทางวัดได้ออกกฎระเบียบให้ผู้เช่าจ่ายค่าปรับ กรณีส่งค่าเช่าล่าช้าวันละ ๑ บาท ซึ่งการจัดทำสัญญาเช่าดำเนินการมาแล้วในสมัยเจ้าอาวาสองค์เก่าปัจจุบันมีการปรับปรุงสัญญาให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบันโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เช่าและเจ้าอาวาสพร้อมกับคณะกรรมการวัดในการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน มีการจัดแบ่งที่ดินของวัดให้เช่าสำหรับทำนาเป็นไปตามข้อกฎหมาย และกฎหมายเถรสมาคม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่ ๑ สำหรับการเช่าที่ดินของวัดเพื่อทำนา และส่วนที่ ๒ เป็นการให้ชุมชนใช้ทำประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การตั้งโรงเรียน การทำลานตากข้าว การสร้างร้านค้าชุมชน การจัดตั้งบิ๊มน้ำมัน สำหรับการจัดสรรผลประโยชน์จากรายรับที่เกิดจากการจัดการที่ดินของวัดมีการจัดทำบัญชีรับจ่ายโดยคณะกรรมการซึ่งกำกับดูแลและโดยเจ้าอาวาส การจัดการที่ดินของวัดเน้นดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชนมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่วัด หากแก่นั่นควบคุมดูแลพัฒนาให้วัดได้รับประโยชน์สูงสุด การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด มีลักษณะพูดคุยมกกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา ผลประโยชน์ที่วัดได้รับไม่เป็นไปตามสัญญาบางปีไม่ได้ค่าเช่า ส่งผลให้เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด มีการแอบอ้างยึดที่ดินของวัดทำสัญญาโดยวัดไม่ได้รับรู้และการจัดการศาสนาสมบัติที่ดินของวัด อาศัยหน่วยงานราชการจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบกฎหมายกำหนด ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการช่วยเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานหน่วยงานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด เนื่องจากสภาพปัจจุบันวัดไม่สามารถดำเนินการปกป้องผลประโยชน์จากการเช่าทำประโยชน์ของประชาชนตามที่วัดคาดหวัง

๒. เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติวัด

เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัด ใช้การจัดการศาสนาสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย และกฎหมายแพ่งระบอบกฎหมาย มีการทำสัญญาก่อนเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมาย มีการใช้หลักคุณธรรมควบคู่กับการจัดการความถูกต้องชอบธรรม สังคมภายนอกสามารถตรวจสอบได้ ในการเช่าที่ดินของวัดมีลักษณะปีต่อปีจ่ายค่าตอบแทนหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตส่วนการปรับปรุงค่าเช่าได้เหมาะสม ตรงตามสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน การจัดการศาสนาสมบัติของวัดบนพื้นฐานความรู้เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการศาสนาสมบัติของวัดต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาสมบัติของวัดบนพื้นฐานของสภาพปัจจุบันว่าจำนวนผู้เช่าที่ดินทราบรายชื่อผู้เช่าที่ดินของวัด ระบุได้ว่ามีรายใดบ้างที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นไปตามระเบียบของกฎหมายหรือไม่ และหากมีข้อขัดแย้งทางกฎหมายจะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวปฏิบัติสำหรับจัดการศาสนสมบัติของวัด

๓. การมีส่วนร่วมในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

การมีส่วนร่วมในการจัดการศาสนสมบัติของวัด อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เช่าเป็นหลักช่วยสนับสนุนการเข้าทำประโยชน์จากที่ดินโดยตรงไปตรงมา พร้อมรับผิดชอบดูแลที่ดินของวัด การจัดการศาสนาสมบัติของวัดบนพื้นฐานความรู้เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่จัดการศาสนาสมบัติของวัดต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาสมบัติของวัดโดยดำเนินการเข้าไปตรวจสอบสภาพปัจจุบันว่าที่ดินของวัดยังอยู่ในสภาพเดิมหรือมีการบุกรุกที่ดินของวัด การดำเนินกิจกรรมตรวจสอบที่ดินของวัด เทคนิคการจัดทำบัญชี การจัดการศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสและคณะกรรมการดำเนินการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดเพื่อให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบจากสังคมภายนอก เทคนิคการจัดการศาสนสมบัติของวัดจัดการศาสนาสมบัติของวัดตามหลักจารีตประเพณี ไม่มีการทำสัญญาการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมายกำหนด เน้นจัดการที่ดินสงเคราะห์ประชาชนรอบวัด ใช้หลักคุณธรรมความถูกต้องชอบธรรมสังคมภายนอกสามารถตรวจสอบได้

๓. หลักธรรมในการจัดการศาสนสมบัติวัด

หลักธรรมสำหรับการจัดการศาสนาสมบัติของวัดเจ้าอาวาสวัดดำเนินการจัดการศาสนาสมบัติของวัดตามหลักกฎหมายและกฎหมายแพ่งระบอบกฎหมาย บนพื้นฐานอคติ ๔ หมายถึง หลักธรรมสร้างความถูกต้องในใจตนไม่ประกอบด้วยอคติ ๔ ได้แก่ ๑. ฉันทาคติ การจัดการศาสนาสมบัติของวัดด้วยความลำเอียงเพราะความรักใคร่ ด้วยการอ้างเอาความรักใคร่หรือความชอบพอกันของตนเองไปสร้างประโยชน์ให้ญาติพี่น้อง พวกพ้องและคนสนิท ๒. โทสาคติ การจัดการศาสนาสมบัติของวัดด้วยความลำเอียงเพราะความโกรธ ไม่ชอบ เกลียดชัง หรือแค้นด้วยความโกรธ หรือลู่อ่านาจโทสะ ทำการกลั่นแกล้ง ทำร้ายคนที่ตัวเองเกลียดชัง โดยไม่แยกแยะเรื่องความถูกต้อง ระเบียบ ประเพณีที่พึงปฏิบัติ ๓. โมหาคติ การจัดการศาสนาสมบัติของวัดความลำเอียงเพราะความหลงผิด ความไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เพราะความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน มองโลกมองคนในแง่ร้ายก็ตัดสินใจ

โดยไม่พิจารณาให้ดี ปิดใจ ไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นส่งผลให้เกิดการสะสมปัญหา เช่น การไม่จัดทำสัญญาเช่าที่วัดให้ถูกต้อง สะสมปัญหาให้เจ้าอาวาสรุ่นหลัง การจัดทำสัญญาจ่ายค่าตอบแทนแก่วัดไม่ตรงกับสภาพจริงทางเศรษฐกิจ ค่าตอบแทนไม่เหมาะสม เป็นต้น ๔. ภัยาคติ การจัดการศาสนาสมบัติของวัดความลำเอียงเพราะความกลัวเพราะความหวาดกลัว หรือกลัวภัยอันตราย

และบนพื้นฐานสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้เกี่ยวข้องที่ดินของวัดมีการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑. ทาน คือ การให้ การเสียสละผลประโยชน์ให้เกิดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดจัดการศาสนสมบัติของวัดไม่เกิดละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว ๒. ปิยวาจา คือ การพูดจากับผู้มีส่วนได้เสียในที่ดินวัดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน ๓. อัตถจริยา คือ จัดการศาสนสมบัติของวัดให้ประพัตติตนเป็นต้นแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔. สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอเมื่อต้องการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด และอิทธิบาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึงผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ การจัดการศาสนสมบัติของวัดที่มีอยู่แล้ว หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ ความพอใจในการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด วิริยะ ความพากเพียรหมายถึงการกระทำที่ติดต่อดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด จิตตะความไม่ทอดทิ้งการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด วิมังสา หมายถึง ความหมั่นสอดส่องในการดูแลศาสนสมบัติของวัด

๔. จริยาพระสังฆาธิการ

การบริหารศาสนาสมบัติของวัด เจ้าอาวาสต้องยึดมั่นในจริยาพระสังฆาธิการอย่างเคร่งครัดเพราะถ้าหากละเมิดจริยาพระสังฆาธิการด้วยการบริหารศาสนาสมบัติของวัดผิดพลาดอาจมีสิทธิถูกถอดถอนได้ปลดจากตำแหน่งหน้าที่ดำหนิโทษภาคทัณฑ์ส่วนการถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่อันมีสาเหตุบริหารศาสนาสมบัติของวัดผิดพลาดนั้นจะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรงแม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้ทุกจริตต่อหน้าที่ละทิ้งหน้าที่โดยไม่การบริหารศาสนาสมบัติของวัดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เกิดผลเสียร้ายแรงขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์ประมาทเลินเล่อในหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์ประพัตติชั่วอย่างร้ายแรงในการบริหารศาสนาสมบัติของวัด

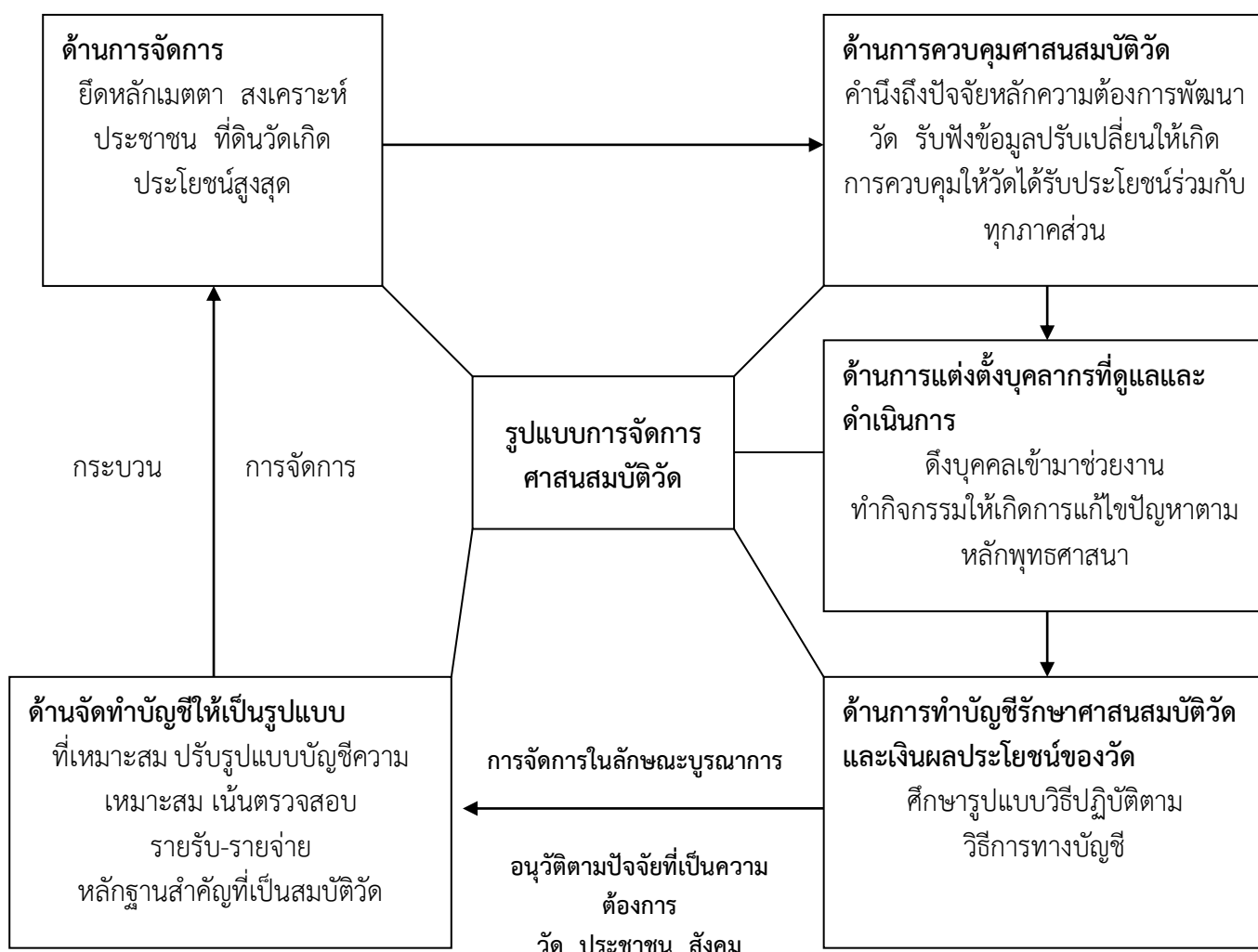
๕. ลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัด

ลักษณะเด่นของการจัดการศาสนสมบัติของวัดโบสถ์เป็นการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดโบสถ์แบบเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เช่า ใช้หลักจารีตประเพณีมากกว่ากฎหมายฝักประชาชนให้มีความรับผิดชอบและลักษณะเด่นมีการจัดการเชิงสงเคราะห์ประชาชนโดยรอบแต่มีการวิเคราะห์อนุวัติตามความเจริญ และมีการจัดเก็บรายได้ตามลักษณะของการนำที่ดินของวัดไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งดำเนินการไปตามกฎหมาย ระเบียบที่กำหนดขึ้นร่วมกัน

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสำรวจ เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะการจัดการศาสนสมบัติของวัด พบว่า รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด มีปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เกิดการบริหารเชิงสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แผนภาพที่ ๔.๔ โมเดลองค์ความรู้ใหม่

๑. การพัฒนารูปแบบที่ ๑ ด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา กิจกรรมคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านการบริการสาธารณะสงเคราะห์ มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด การจัดการ ศาสนสมบัติวัดโดยบริการประชาชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารวัด และเป็นฐานรองรับกิจการงานของพระศาสนาให้มีความก้าวหน้าสามารถอำนวยความสะดวกเสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม เจ้าอาวาสจะต้องมีแผนนโยบาย เป้าหมายเพื่อจัดทำโครงการให้มีหลัก มีวิธีการและระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานตามภารกิจของวัดด้านการสงเคราะห์ประชาชน คำนึงถึง การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของเจ้าอาวาสมาใช้จัดการศาสนสมบัติวัด

๒. การพัฒนารูปแบบที่ ๒ ด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กระบวนการควบคุมศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาสทุกระดับมีกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย การควบคุมอาศัยคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมิงสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย เจ้าอาวาสมีการปฏิบัติหน้าที่ดี ชื่อสัตย์สุจริต ควบคุมศาสนสมบัติวัดโปร่งใส ความสำคัญกับหลักความประหยัด ความคุ้มค่า และการทำงานเป็นทีม

๓. การพัฒนารูปแบบที่ ๓ ด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส พัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไข ปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน และใช้กระบวนการแก้ไขปัญหามาใช้หลักทางพระพุทธศาสนา และใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชน โดยความร่วมมือกับทางชุมชนในการส่งเสริม วัดเป็นสถานที่พบที่ประชุมในการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน พร้อมกับการดึงบุคคล แต่งตั้ง เข้าช่วยเหลือ การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า กิจกรรมการปล่อยเช่าขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัด รวมไปถึงกิจกรรมการปล่อยเช่าในเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย การปล่อยเช่าเพื่อสร้างโรงเรียน ปล่อยเช่าให้กับหน่วยงานราชการ เพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชนของพื้นที่วัดที่มีการจัดการพื้นที่ ทั้งภายในวัดและพื้นที่โดยรอบวัด การแบ่งลักษณะพื้นที่ให้ชัดเจน พื้นที่เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ การจัดทำแผนผังภายในวัด พื้นที่วัดที่วัดเป็นอสังหาริมทรัพย์ลักษณะพิเศษที่ไม่เน้นเรื่องกำไรสูงสุด แต่เน้นเรื่องความมีส่วนร่วมกับชุมชนของวัดเป็นสำคัญเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชน ที่ดูแลและสนับสนุนงานของ

วัด สิ่งที่ต้องการเสริมสร้าง ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร องค์กร กลุ่มหรือชมรม พระพุทธศาสนา

๔. การพัฒนารูปแบบที่ ๔ ด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม โดยมีการจัดทำบัญชีตามหลักเกณฑ์การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงส่วนใหญ่ทำตามกฎระเบียบของวัด ส่วนผู้ที่จัดทำบัญชีและออกรายงานของวัด คือ ไวยาวัจกร ผู้ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีภายในวัดส่วนใหญ่ คือ เจ้าอาวาส มีการจัดเก็บเอกสารการรับเงินอย่างเป็นระเบียบ มีการแยกประเภททรัพย์สินออกเป็นหมู่ สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เจ้าอาวาสทุกรูป การจัดทำบัญชีเงินผลประโยชน์ของวัดซึ่งรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมของวัดเป็นที่ตั้ง และปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วยความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ/ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กรการบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น ส่งผลให้เกิดการจัดทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัด ผลประโยชน์ของวัดได้

๕. การพัฒนารูปแบบที่ ๕ ด้านจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ โดยเจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้องตามรูปแบบบัญชีที่เหมาะสมตามความรู้ความสามารถของบุคลากรที่ทำบัญชี แม้ไม่ใช่รูปแบบบัญชีตามหลักการทางบัญชี หากมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสภาพ บุคลากร เพียงเน้นให้เกิดหลักฐานทางบัญชีไว้ตรวจสอบความถูกต้อง รองรับการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดที่มีความโปร่งใส บุคลากรปฏิบัติงาน จัดทำบัญชีได้ ถือว่าเป็นรูปแบบที่เหมาะสม

๒. วิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันทีรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ๒. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีทั้ง ๒ รูปแบบ เจ้าอาวาสนำมาใช้ในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดินวัด ส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกันตามด้วย

การเช่าที่ดินแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบ่งเช่าสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย กับแบ่งเช่าสำหรับทำนา มีการจัดทำบัญชีเช่า บัญชีรับจ่ายไว้ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บค่าเช่าจะ

ดำเนินการจัดเก็บทุกปี เมื่อผู้เช่าส่งล่าช้าทางวัดได้ออกกฎระเบียบให้ผู้เช่าจ่ายค่าปรับ การจัดแบ่งที่ดินของวัดให้เช่าสำหรับทำนาเพื่อสงเคราะห์ประชาชนให้มีสัมมาอาชีพในวิถีชีวิตเกษตรดั้งเดิมสำหรับการเช่าที่ดินของวัดเพื่อให้ชุมชนใช้ทำประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การตั้งโรงเรียน การทำลานตากข้าว การสร้างร้านค้าชุมชน การจัดตั้งปั้มน้ำมัน เน้นดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชนมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่วัด

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด ส่วนมากจัดการไม่ค่อยถูกต้องนัก มีลักษณะผิดยุคมากกว่าการจัดทำเอกสารที่ถูกต้องตามระเบียบไม่มีเอกสารสัญญา ผลประโยชน์ที่วัดได้รับ ไม่เป็นไปตามสัญญาบางปีไม่ได้ค่าเช่า ส่งผลให้เกิดการฟ้องดำเนินคดีระหว่างวัดกับผู้เช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด มีการแอบอ้างยึดที่ดินของวัดทำสัญญาโดยวัดไม่รู้ และการจัดการศาสนาสมบัติที่ดินของวัดอาศัยหน่วยงานราชการจัดทำสัญญาถูกต้องตามระเบียบกฎหมายกำหนด ซึ่งมีคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นตัวแทนวัดดำเนินการช่วยเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าอาวาสทำหน้าที่ประสานหน่วยงานและกำกับดูแลการเช่าทำประโยชน์จากที่ดินของวัด

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนาสมบัติวัด รูปแบบการจัดการศาสนาสมบัติวัดที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้แล้วมากำหนดแนวทางการพัฒนาแบบการจัดการศาสนาสมบัติวัด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ร่วมวิเคราะห์การพัฒนาแบบการจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยเทคนิค SWOT เพื่อวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง ภัยคุกคาม ข้อจำกัด เกี่ยวกับการพัฒนาแบบการจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผู้เชี่ยวชาญร่วมวิเคราะห์ จำนวน ๑๐ รูป/คน ได้ผลการวิเคราะห์เป็นรูปแบบสำหรับการพัฒนาการจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ SWOT ที่เป็นปัจจัยภายใน ภายนอก ที่มีต่อการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัจจัยภายในสำหรับการจัดการศาสนาสมบัติวัด

๑. จุดแข็ง เป็นสิ่งที่ช่วยให้การจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาดำเนินงานได้สะดวก ได้แก่

๑. เจ้าอาวาส คณะกรรมการได้รับการแต่งตั้งให้ดำเนินการดูแลรักษา จัดการศาสนาสมบัติวัด
๒. เจ้าอาวาสมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย จารีต ประเพณี ระเบียบ แนวปฏิบัติงานการจัดการศาสนาสมบัติวัด
๓. วัดมีเอกสารสิทธิ์แสดงการครอบครองที่ดินวัดถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด

๒. จุดอ่อน

เป็นสิ่งที่วัดขาดความชัดเจนในการจัดการศาสนาสมบัติวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อให้เกิดปัญหาการจัดการศาสนาสมบัติวัด ได้แก่

๑. เจ้าอาวาสสูงอายุ สุขภาพไม่สมบูรณ์ไม่สามารถดำเนินการได้

เต็มความสามารถทำให้ต้องมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทน

๒. การตัดสินใจผู้ทำการแทน มีลักษณะขาดความมั่นใจ ปัญหาการจัดการศาสนสมบัติวัดสะสมมานาน เช่น เอกสารสิทธิครอบครองที่ดิน หลักเขตที่ดิน ไม่ชัดเจน เป็นต้น วัดมีความเกรงใจในฐานอำนาจทางสังคมที่ผู้เช่าที่วัดมีอยู่

๓. การใช้อำนาจทางกฎหมายบังคับใช้กับผู้เช่ามีผลต่อภาพลักษณ์ของทางวัดว่าวัดขาดความเมตตา วัดขาดเงินในการจ่ายเงินให้ผู้เช่าเพื่อย้ายออกในกรณีต้องการที่ดินของวัดคืน หรือต้องการพัฒนาที่ดินของวัด

ปัจจัยภายนอกสำหรับการจัดการศาสนสมบัติวัด

๑. โอกาส

เป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เจ้าอาวาส คณะกรรมการเกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดได้อย่างเหมาะสม ได้แก่

๑. แนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เติบโตขึ้น นำมาสู่ความต้องการการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของวัดสูงขึ้น

๒. ชื่อเสียงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นที่รู้จักของชาวโลก การเดินทางท่องเที่ยวของชาวต่างชาติเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ความต้องการใช้ที่ดินของวัดมีสูงขึ้น

๓. เทคโนโลยีสมัยใหม่สนับสนุนการจัดการศาสนสมบัติวัด

๒. ภัยคุกคาม

เป็นสิ่งที่ขัดขวางการจัดการศาสนสมบัติของเจ้าอาวาส คณะกรรมการ ได้แก่

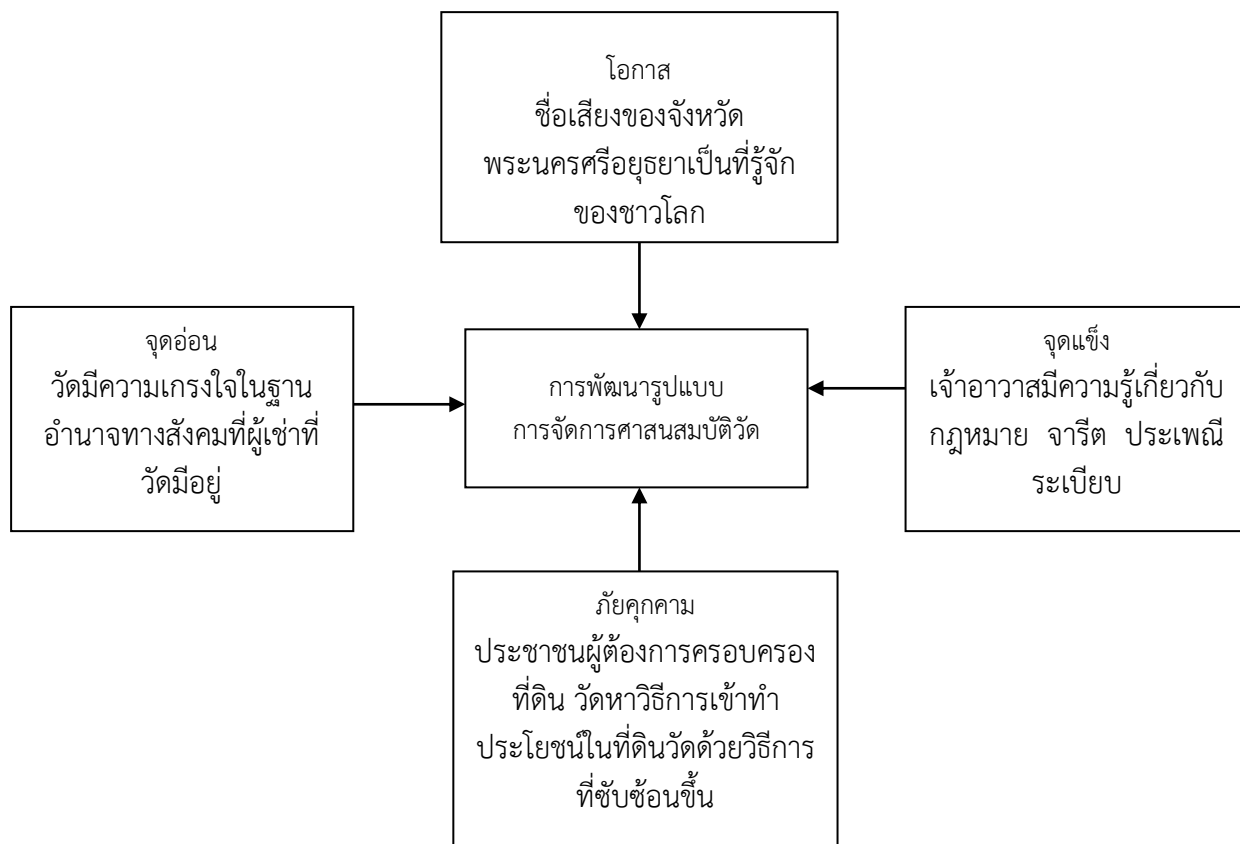
๑. ประชาชนผู้ต้องการครอบครองที่ดิน

๒. วัดหาวิธีการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินวัดด้วยวิธีการที่ซับซ้อนขึ้น

๓. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนต้องการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดตามความต้องการตนเองส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับวัด

๔. การดำเนินการตามจารีต ประเพณี เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้เช่าทำประโยชน์แบบไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

๕. การจัดทำบัญชีมีรูปแบบซับซ้อนบุคลากรส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ไม่มีความสามารถในการจัดทำบัญชีให้เป็นไปตามรูปแบบที่ถูกต้องได้

แผนภาพที่ ๔.๙ การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด

การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติสภาพปัจจุบันการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดตามรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด รูปแบบเดิมมาวิเคราะห์ SWOT ค้นหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส ภัยคุกคาม นำผลการวิเคราะห์ SWOT มาสร้างกลยุทธ์การจัดการศาสนสมบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด รูปแบบใหม่ที่มีลักษณะการบูรณาการนั้นหมายความว่าสามารถดำเนินการจัดการศาสนสมบัติได้อย่างเหมาะสม วัดรักษาสถาบันสมบัติไว้ได้ เกิดการสงเคราะห์ประชาชน สังคมได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สำหรับขั้นตอนกำหนดกลยุทธ์การจัดการศาสนสมบัติวัดมีดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดทางเล็กเชิงกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ ๒ คัดเลือกกลยุทธ์หลัก

ขั้นตอนที่ ๓ จัดทำแผนที่ความสัมพันธ์ของกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดทางเล็กเชิงกลยุทธ์

การกำหนดกลยุทธ์การจัดการศาสนสมบัติวัด ผู้วิจัยและร่วมสนทนาพิจารณาจุดแข็ง การจัดการศาสนสมบัติวัดควบคู่กับการแก้ไขป้องกันจุดอ่อนการจัดการศาสนสมบัติวัด กำหนดเป็น กลยุทธ์การจัดการศาสนสมบัติวัด ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัด

ขั้นตอนที่ ๒ คัดเลือกกลยุทธ์หลัก

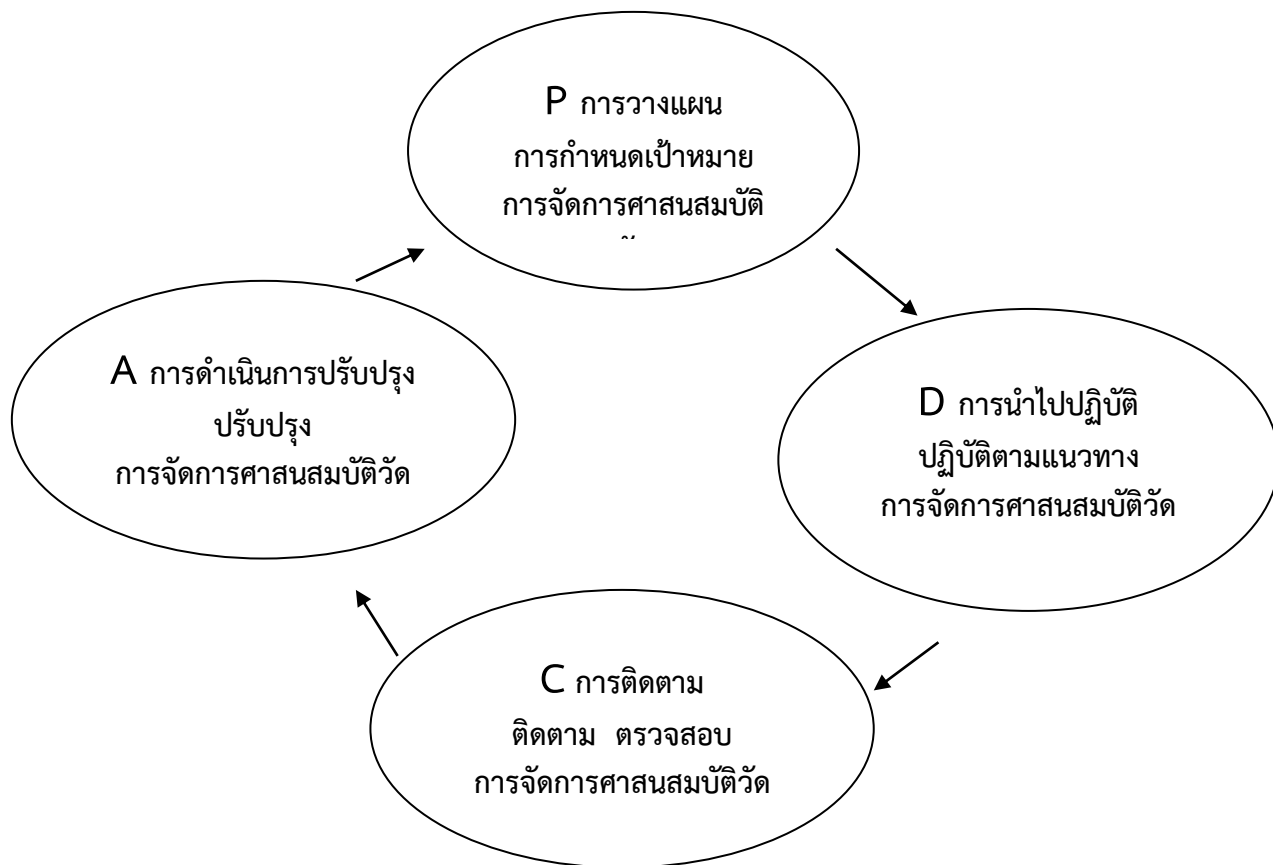
การคัดเลือกกลยุทธ์หลักเป็นการเลือกแนวทางการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดที่สามารถดำเนินการได้ เช่น การจัดการศาสนสมบัติวัดที่ยึดหลักกฎหมาย มีการผ่อนคลายให้เกิดการสนองตอบความต้องการประชาชนในลักษณะสงเคราะห์ โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานการณ เป็นต้น ทางเลือกกลยุทธ์ที่เลือกคำนึงถึง การจัดการศาสนสมบัติวัดเป็นไปตามวิธีการหลักการที่กฎหมายกำหนดไว้ ผ่อนคลายให้เกิดประโยชน์ทั้งวัดและบ้าน ผู้ปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติมีคุณธรรม ลักษณะการผ่อนผันทางกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ อนุวัตรตามสภาพปัจจุบันที่วัดเกี่ยวข้อง โดยกลยุทธ์ที่เลือก ได้แก่ การจัดทำรายละเอียดข้อสัญญาที่ผู้เข้าร่วมกับวัด เน้นการจัดการศาสนสมบัติวัดแบบสงเคราะห์ประชาชน แต่ประชาชนปฏิบัติตามข้อสัญญาดด้วยความซื่อสัตย์ การประชาสัมพันธ์ข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติสำหรับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่ต้องปฏิบัติเมื่อเข้าทำประโยชน์ในที่ดินวัด การจัดทำบัญชี การจัดทำเวทีแลกเปลี่ยนซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำแผนที่มีความสัมพันธ์กับกลยุทธ์ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ จัดทำแผนที่ความสัมพันธ์ของกลยุทธ์

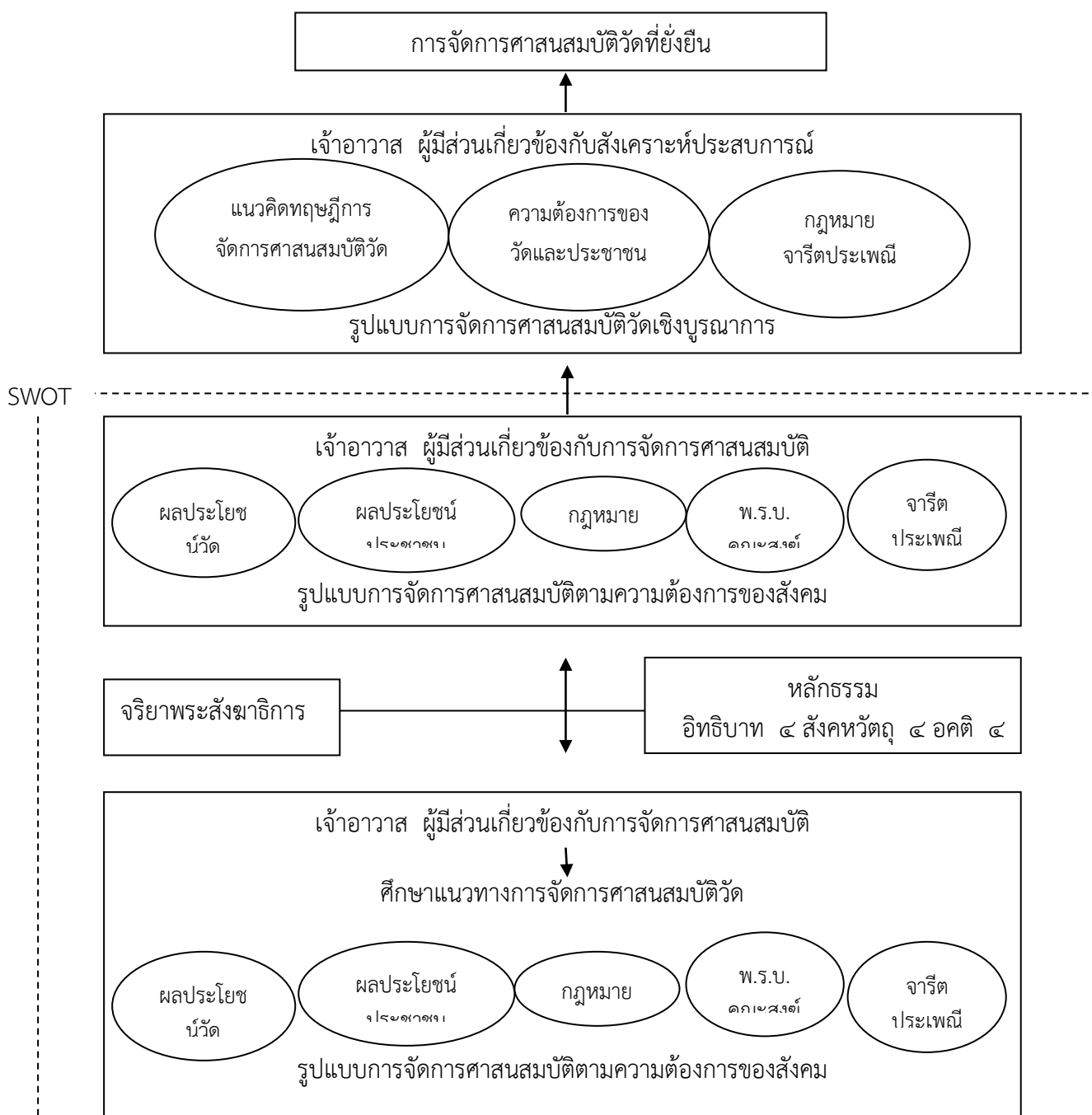
การจัดทำแผนที่ความสัมพันธ์ของกลยุทธ์ เป็นการนำข้อกลยุทธ์มาเขียนแนวทางปฏิบัติการจัดการศาสนสมบัติวัดตามกระบวนการวางแผนปฏิบัติการ (P D C A) ดังนี้

กลยุทธ์การจัดทำรายละเอียดข้อสัญญา ดำเนินการค้นหาข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำมาใช้ประกอบการจัดทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด เช่น ข้อมูลผู้เช่า ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันที่ช่วยให้เกิดการตัดสินใจเขียนข้อสัญญา เป็นต้น และนำข้อมูล มาจัดทำสัญญาวางแผนปฏิบัติ และปฏิบัติตามแผนการแก้ปัญหา นำข้อมูลปัญหามาปรับปรุงยุคทัศน์ใหม่

สำหรับการปฏิบัติตามกลยุทธ์อื่น ๆ มีลักษณะคล้ายกันดังแสดงตามวงจร ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑๐ วงจร PDCA

แผนภาพที่ ๔.๑๑ โมเดลการจัดการศาสนสมบัติวัดที่ยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Research) ได้เก็บข้อมูลจาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๒๖ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสรุปตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ปัจจัย ได้แก่ ๑. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ๒. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นการใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน ๓. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ๔. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ๕. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับปรุงแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ซึ่งใช้ศิลปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น วางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนวยความสะดวกและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๕.๑.๒ การวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันรูปแบบการ

จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

จากสภาพการบริการจัดการ เจ้าอาวาส ผู้ปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติของวัด ขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคนิคการบริหารจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ดี ขาดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลัวว่าแทรกแซงการบริหารวัดหรือการจำผิดการบริหารวัด ส่งผลให้การบริหารจัดการศาสนาสมบัติซึ่งเป็นที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขาดเหมาะสมมีประสิทธิภาพไม่สูง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าอาวาสหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานพระคลังข้างที่ นักธุรกิจ เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นต้น จะทำให้เกิดแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่มีรูปแบบเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่าเป็นอย่างดี การจัดการศาสนสมบัติของวัดควรจัดการไปตามระเบียบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ หากมีการผ่อนผันกฎระเบียบให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างวัดกับบ้านควรมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะการจัดทำเอกสารหลักฐานการครอบครองที่ดินของวัด การไม่อนุญาตให้สร้างสถานเริงรมย์ในพื้นที่ที่ดินของวัดมีการควบคุมดูแลศาสนสมบัติของวัดด้วยการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย รายชื่อผู้เช่าที่ดินโดยละเอียด

๕.๑.๓ การนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนาสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หลักเกณฑ์

วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมสมบัติวัด และเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบพึ่งพา วัดกับบ้าน โดยวิธีดำเนินการดูแลรักษา

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบศาสนสมบัติสงเคราะห์โดยบริการศาสนสมบัติพื้นที่ว่างเปล่าของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อวัดและประชาชนโดยการจัดการมีลักษณะการสงเคราะห์ประชาชนให้สามารถประกอบสัมมาอาชีพตามวิถีเกษตรดั้งเดิมของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ อาชีพทำนา และการจัดการศาสนสมบัติของวัดในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต อีกทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เกิดการบริการประชาชนควบคู่กับการให้ประชาชนดำเนินธุรกิจในพื้นที่ของรัฐ

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบควบคุมศาสนสมบัติวัดเชิงบูรณาการณโดยยึดหลักกฎหมายแต่ผ่อนคลายเป็นคุณธรรมหลักเมตตาธรรม ใช้กฎหมายจารีต ประเพณีมากกว่าระเบียบกฎหมายทั่วไป ให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างวัดกับบ้าน

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมสมบัติวัด โดยวิธีการจัดการทางบัญชีควบคุมศาสนสมบัติที่ดินวัด ผลประโยชน์ที่เกิดจากการเช่าที่วัด มีการจัดทำสมุดควบคุมการรับและจ่ายเงินรายได้จากค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ มีการออกบิลให้ผู้เช่าไว้เป็นหลักฐาน ส่วนการจัดทำบัญชีรายได้ รายจ่าย มีการแบ่งจัดสรรเงินไปตามลักษณะการใช้จ่ายเงินของวัด

รูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบประสานกับการใช้คน โดยวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการต้องการช่วยเหลือวัดให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ บุคคลผู้ที่สังคมให้การยอมรับนับถือ คณะกรรมการวัด เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสในการจัดการตรวจสอบควบคุมให้ผู้เช่าทำประโยชน์ในที่ดินของวัด

๕.๒ อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ปัจจัย ได้แก่ ๑. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

และศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านการบริการสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๓๑๘} สอดคล้องกับ อินตา ศิริวรรณ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารวัดด้านการปกครอง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารวัดต้องมีกลยุทธ์ที่หลากหลาย เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ชาญฉลาด เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ดำเนินการทุกด้าน เพื่อให้การบริหารคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารวัด และเป็นฐานรองรับกิจการงานของพระศาสนาให้มีความก้าวหน้าสามารถอำนวยประโยชน์เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม การบริหารวัดและการบริหารคณะสงฆ์จะต้องมีแผนนโยบาย เป้าหมายเพื่อจัดทำโครงการให้มีหลัก มีวิธีการและระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานตามภารกิจของวัดด้านการปกครอง โดยมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ การเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ทำการบันทึกประวัติถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด ใครเป็นผู้สร้าง มีลักษณะอย่างไรสิ้นค่าก่อสร้างเท่าไร กุฏิ หอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง โรงเรียนพระปริยัติธรรม อุโบสถ และสถานที่สำคัญภายในวัดทุกอย่างจะต้องบันทึกเก็บหลักฐานไว้เป็นอย่างดี^{๓๑๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจันทน์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต) ได้ศึกษาเรื่อง หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการบริหารงาน โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้าน มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้าน กรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุดด้าน เมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข)^{๓๒๐}

๒. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉียบ ไทยยัง ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมีกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ

^{๓๑๘} คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖)

^{๓๑๙} อินตา ศิริวรรณ, “การบริหารวัดด้านการปกครอง”, บทความวิชาการ, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘)

^{๓๒๐} พระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจันทน์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต), “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน”, รายงานวิจัย, (นครปฐม : วัดวังเย็น, ๒๕๕๕)

โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย ^{๓๒๑} สอดคล้องกับ พระอานวย หมอกเมฆ ^{๓๒๒} ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า โดยเฉลี่ยเจ้าอาวาสมีการปฏิบัติหน้าที่ดีมาก ชื่อสัตย์สุจริต บริหารวัดโปร่งใส แต่ยังให้ความสำคัญกับหลักความประหยัด ความคุ้มค่า และการทำงานเป็นทีมน้อย จึงนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์สำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ เรียกว่า “ปัญจบริหาร” ประกอบด้วย (๑) กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่ (๒) กลยุทธ์การป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (๓) กลยุทธ์ปฏิบัติหน้าที่ศีลธรรม (๔) กลยุทธ์การทำงานที่ดีให้สำเร็จความประสงค์ และ (๕) กลยุทธ์การสงเคราะห์สิ่งอื่นเป็นความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล

๓. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดใจ สะอาดยิ่ง ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้าน มีการจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนรับผิดชอบ โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พระสังฆาธิการหน่วยงานรัฐ และเอกชน ชุมชน และกลุ่มสังคมในระดับหมู่บ้าน มาจากทุกกลุ่มของชุมชน และสังคมและ ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาให้ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาและใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา ^{๓๒๓} สอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมองค์กรพุทธศาสนา มีบทบาทและศักยภาพในการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและพัฒนาชุมชนในจังหวัดพะเยา โดยให้ความร่วมมือกับทางชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการศึกษาเป็นอย่างดีด้านผลผลิต ประชาชนมีความเห็นว่า วัดเป็นสถานที่พบที่ประชุมในการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ^{๓๒๔} สอดคล้องกับ พล อาริยะชาติกุล ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการปล่อยเช่าขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัด รวมไปถึงกิจกรรมการปล่อยเช่าในเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย การปล่อยเช่าเพื่อสร้างโรงเรียน ปล่อยเช่าให้กับหน่วยงาน

^{๓๒๑} ใญ่บ ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๔๑)

^{๓๒๒} พระอานวย หมอกเมฆ, “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคกลาง, ๒๕๕๓)

^{๓๒๓} สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์”, รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖)

^{๓๒๔} แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ, “การศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรทางพุทธศาสนากับการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา”, รายงานวิจัย, (พะเยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาพะเยา, ๒๕๔๖)

ราชการ เพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชน แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่วัดที่ดีจะสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัดที่มีการจัดการพื้นที่ ทั้งภายในวัดและพื้นที่โดยรอบวัด การแบ่งลักษณะพื้นที่ให้ชัดเจน พื้นที่เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ การจัดทำแผนผังภายในวัด พื้นที่วัดที่วัดเป็นอสังหาริมทรัพย์ลักษณะพิเศษที่ไม่เน้นเรื่องกำไรสูงสุด แต่เน้นเรื่องความร่วมมือส่วนร่วมกับชุมชนของวัดเป็นสำคัญ^{๓๒๕} สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมวล ดันยะ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ด้านพุทธศาสนิกชน ที่ดูแลและสนับสนุนงานของวัด สิ่งที่ต้องการเสริมสร้าง ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร องค์กร กลุ่มหรือชมรมพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น และการจัดตั้งหรือพัฒนากองทุนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในทุกอำเภอ พุทธศาสนิกชนที่เป็นประชาชนทั่วไป สิ่งที่ต้องการเสริมสร้างได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวัด การฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติธรรม พุทธศาสนิกชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษา สิ่งที่ต้องการส่งเสริมได้แก่ การเรียนการสอนธรรมศึกษา การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา^{๓๒๖}

๔. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษพบว่า หลักเกณฑ์การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงส่วนใหญ่ทำตามกฎระเบียบของพระอารามหลวงเอง ส่วนผู้ที่จัดทำบัญชีและออกรายงานของพระอารามหลวง คือ ไวยาวัจกร ผู้ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีภายในพระอารามหลวงส่วนใหญ่ คือ เจ้าอาวาส มีการจัดเก็บเอกสารการรับเงินอย่างเป็นระเบียบ มีการแยกประเภททรัพย์สินออกเป็นหมู่^{๓๒๗} สอดคล้องกับ มนัส ภาควุมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ/ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กรการบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริมคือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่

^{๓๒๕} พล อาริยะชาติกุล, “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า”, รายงานวิจัย, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔)

^{๓๒๖} ประมวล ดันยะ และคณะ, “การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานวิจัย, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๕๗)

^{๓๒๗} พิรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ, “การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๔)

สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๓๒๘}

๕. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดมพร พลดี ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการศาสนสมบัติของวัด ผลการวิจัยพบว่า กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง^{๓๒๙} ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ซึ่งใช้ศิลปะให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นวางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดมพร พลดี ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการศาสนสมบัติของวัด ผลการวิจัยพบว่า ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ วัดในพระพุทธศาสนาเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น กิจการและทรัพย์สินของนิติบุคคล ซึ่งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองดูแลก็คือ เจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง^{๓๓๐} ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อดิชา จันทน์สม ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ได้ดังนี้ ๑) วัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ ๒) การจัดทำรายงานทางการเงินตามมาตรฐานบัญชีของวัดยังไม่มีหลักฐานเด่นชัดว่า วัดมีการดำเนินการได้อย่างถูกต้อง โดยแม้ว่าวัดจะมีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย และจัดทำบัญชีเป็นประจำ แต่อาจเป็นบัญชีที่จัดทำขึ้นอย่างง่ายหรือตามความเข้าใจของผู้จัดทำเท่านั้น ยังไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไป รวมถึงยังไม่มีมีการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตด้วย^{๓๓๑}

^{๓๒๘} มนัส ภาควงศ์ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐)

^{๓๒๙} อุดมพร พลดี, “การจัดการศาสนสมบัติของวัด”, **รายงานวิจัย**, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๓๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๓๓๑} อดิชา จันทน์สม, **การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕)

๕.๒.๒ การวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนาสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ พิธีณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า เจ้าอาวาส มีการแยกประเภททรัพย์สินออกเป็นหมู่ การจัดสรรที่ดินจะให้การเช่าที่ดินเพื่อจัดงานต่าง ๆ และเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน^{๓๓๒} โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที่รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิระชัย ชยวิโร (มิตะสิทธิ์) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เองควรตระหนักว่าการบริหาร จัดการศาสนสมบัติ แม้จะอยู่ในอำนาจหน้าที่ แต่เป็นลักษณะของทางโลกซึ่งมีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นพระสงฆ์ โดยเฉพาะที่เป็นพระสังฆาธิการต้องระมัดระวังและจัดการให้ตั้งอยู่บนฐานของความสุจริตและโปร่งใส^{๓๓๓} ๒. รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ จากสภาพการบริการจัดการ เจ้าอาวาส ผู้ปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติของวัด ขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคนิคการการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ดี ขาดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลัวว่าแทรกแซงการบริหารวัดหรือการจำกัดการบริหารวัด ส่งผลให้การบริหารจัดการศาสนสมบัติซึ่งเป็นที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขาดเหมาะสมมีประสิทธิภาพไม่สูง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าอาวาสหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นสำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานพระคลังข้างที่ นักธุรกิจ เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นต้น จะทำให้เกิดแนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่มีรูปแบบเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่าเป็นอย่างดี การจัดการศาสนสมบัติของวัดควรจัดการไปตามระเบียบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ หากมีการผ่อนผันกฎระเบียบให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างวัดกับบ้านควรมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะการจัดทำเอกสารหลักฐานการครอบครองที่ดินของวัด การไม่อนุญาตให้สร้างสถานเริงรมย์ในพื้นที่ที่ดินของวัดมีการควบคุมดูแล

^{๓๓๒} พิธีณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ, “การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๔)

^{๓๓๓} พระมหาวิระชัย ชยวิโร, “การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖)

ศาสนสมบัติของวัดด้วยการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย รายชื่อผู้เช่าที่ดินโดยละเอียด สอดคล้องกับงานวิจัยของกนก แสนประเสริฐ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด” โดยได้สรุปว่า สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยว่า ในปัจจุบันเป็นยุคของสังคมทุนนิยม และสังคมบริโภคนิยม และสถานการณ์ดังกล่าวไม่อาจจะยกเว้นวัดวาอาราม รวมทั้งเข้าไปแทรกอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะพระภิกษุ – สามเณร ซึ่งเป็นนักบวช ย่อมจะต้องเผชิญกับปัญหาการจัดการดูแลทรัพย์สิน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนพำนักอาศัย ในส่วนของคณะสงฆ์ ได้จัดเป็นรูปแบบขององค์การรูปแบบหนึ่งที่มีคุณลักษณะการดำเนินงานประกอบด้วย ๑.การวางแผนประสานงาน ๒.คณะสงฆ์ซึ่งเป็นสมาชิก มีกิจวัตรร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓.มีโครงสร้างการแบ่งงาน และมอบหมายงาน มีลำดับขั้นในด้านการปกครอง เป็นต้น ๔.มีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิก หรือคณะสงฆ์^{๓๓๔}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ปรับปรุงองค์การการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

๒) ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เช่าที่ผิดกฎระเบียบสัญญาเช่าต่าง ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า

๓) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่ให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น

๔) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจโดยเฉพาะเร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่น ๆ รวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผังการเช่าให้ชัดเจน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) จัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

๒) จัดประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เช่าที่ผิดกฎระเบียบสัญญาเช่าต่าง ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า

๓) ส่วนภูมิภาคการจัดประโยชน์อย่างถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น

๔) เร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่น ๆ รวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผังการเช่าให้ชัดเจน

๕) ระดมความคิดจากภาครัฐและภาคเอกชนร่วมพัฒนาที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๖) เจ้าอาวาสจัดทำแผนพัฒนาที่ดินแบ่งเป็นระยะสั้นและแผนระยะยาว

^{๓๓๔} กนก แสนประเสริฐ และคณะ, “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด” (รายงานวิจัย สัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการสำหรับนักบริหาร), (หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), คำนำ.

๓) คณะสงฆ์ระดับนโยบายระดมข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินวัด กำหนดเป็นนโยบายพัฒนาที่ดินวัดในระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ

๔) จัดทำแบบฟอร์มที่เหมาะสม ให้เกิดการปรับใช้ได้ตามรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติวัด

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับย้ายวัดว่า ที่ดินที่ตั้งวัดเดิมจะเป็นที่ธรณีสงฆ์หรือเป็นที่วัดร้าง

๒) ควรศึกษามาตรการการตั้งวัดในที่ศาสนสมบัติกลางจะดำเนินการได้หรือไม่ อย่างไร

๓) ควรศึกษาว่า เมื่อยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ตามกฎหมายแล้ว มีมาตรการอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดร้างนั้น

๔) ควรศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายให้ความคุ้มครองกับที่ดินของวัดอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมการศาสนาและสำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิซีเมนต์ไทย, ๒๕๓๗.

กรมการศาสนา, คู่มือการถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๘, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕.

จันทร์ธานี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๔๔.

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพัช. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ๒๕๔๐.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๓๕.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑).

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. หนังสือชุดหลักธรรมเฉลิมพระเกียรติเล่ม ๕๔/๖๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย. หนังสือชุดหลักธรรมเฉลิมพระเกียรติเล่ม ๕๓/๖๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พิสมัย ถีระแก้ว. **หลักสูตรประถมศึกษา : แหล่งวิทยาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้การสอน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๔.

รัชณี ตฤณารมย์. **แหล่งวิทยาการเพื่อการศึกษา**. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘.

วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

สุธีสุทธิ สมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภักษ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก.พ., ๒๕๔๔.

สุนน อมรวิวัฒน์. **วิธีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๖.

สุรียศิริโกภากรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

สุรพล สุษะพรหมและคณะ. **พื้นฐานทางการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อุทัย บุญประเสริฐ. **หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะครุศาสตร์, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กฤษณา คิตติ, “การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”,

ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ดาราดาว ธรรม, “การพัฒนาระบบคุณภาพการบริหารงานวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยใน มหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ดิเรก วรณเศียร. “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

เดือนใจ รักษาพงศ์, “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”, **ปริญาวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑)

ปฐิภาณั มหรรณนาธิบตี, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของวิทยาเขต ๑๐ แห่ง มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๔.

พิสิฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน
ประถมศึกษานานาชาติเล็ก”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

พระราชปริยัติ (สฤชต์ ประธาตุ), “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระอานวย หมอกเมฆ. “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขต
หนเหนือ ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ภาคกลาง, ๒๕๕๓.

เพชริน สงค์ประเสริฐ, “พัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมใน สถานศึกษาชั้น
พื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐)

(๓) รายงานวิจัย :

กนก แสนประเสริฐ และคณะ. “การจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด”. **รายงานวิจัย**.
สัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการสำหรับนักบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, ๒๕๕๕.

คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดใน
พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”,
รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖)

เฉียบ ไทยยัง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ ชุมชน
กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**.
กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๕๑.

ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา :
กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, **รายงานการวิจัย**,
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๕๖.

ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ. “**พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว**”. **รายงานวิจัย**. ศูนย์พุทธศาสน์ ศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ธัญญวัฒน์ ชาญพินิจ. “วัด” กับ “ที่สาธารณประโยชน์”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
จัดการที่ดินของรัฐ, ๒๕๕๗.

- นิวัติ จันทราช, “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขต กรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.
- บุญศรี พานะจิตต์และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๕๕.
- บุญหนา จิมาโนงและคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขต การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด สามลดา, ๒๕๕๑.
- ประมวล ต้นยะ และคณะ. “การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบัน พระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา”. **รายงานวิจัย**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ๒๕๕๗.
- พระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจันทน์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต), “หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของเจ้า อาวาส มาใช้ในการบริหารงาน”. **รายงานวิจัย**. นครปฐม : วัดวังเย็น, ๒๕๕๕
- พริณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ. “การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑล ของกรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย**. วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๔.
- พล อาริยะชาติกุล. “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า”. **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.
- เพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดหนองคาย”. **รายงานการวิจัย**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๙.
- มนัส ภาคภูมิ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐.
- มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. “บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับทัศนคติของพระสงฆ์ที่ชาวพุทธให้ ความ เคารพศรัทธา และความนิยมของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์”, **รายงานวิจัย**. นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐
- ศรินทิพย์ สติรศิลป์และคณะ. รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี, **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๕๕.
- แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ. “การศึกษาบทบาทและศักยภาพขององค์กรทางพุทธศาสนากับการ ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา”. **รายงาน วิจัย+ พะเยา** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาพะเยา, ๒๕๕๖.
- สุรสิทธิ์ ไกรสิน. “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิกฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างโดยการมี

ส่วนร่วมของชุมชน”. **ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.

อุดมพร พลดี, “**การจัดการศาสนสมบัติของวัด**”. **รายงานวิจัย**. สุราษฎร์ธานี : สำนักงาน พระพุทธศาสนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๔.

(๔) บทความ :

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). **ธรรมปริทัศน์ “๔๖”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. **วารสารวิชาการ**. ๑(๒). ๒๒-๒๖ มีนาคม, ๒๕๔๑ : ๒๒.

อรศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัด ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, **วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔๓-๔๖**.

Harold Koontz อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร** พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.)

(๕) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์พระเทพรัตนกร,	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,	๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระราชวินัยสุธร,	เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ,	๒๑ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูอนุกุลศาสนกิจ,	เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร,	๒๐ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูประโชติธรรมวิจิตร,	เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูสุวรรณธรรมกิจ,	เจ้าอาวาสวัดกระแซง,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูขันติธรรมานุวัตร,	เจ้าอาวาสวัดบางช้างใน,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูปริยัติยาธิคุณ,	เจ้าอาวาสวัดเสตือ,	๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูสุคนธ์วุฒิจร,	เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์,	เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม,	๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูวิบูลจรรย์กร,	เจ้าอาวาสวัดเสาชิง,	๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูอรุณธรรมภาณี,	เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา,	๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูสุวัจจรรย์ภรณ์,	เจ้าอาวาสวัดบางนมโค,	๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.
สัมภาษณ์พระครูวิชัยพลกร,	เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย,	๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

สัณณิษฐานพระครูศุภกิจจาภรณ์,	เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูประยุตเขมกิจ,	เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า,	๒๑ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูวิสุทธิธรรมมาร,	เจ้าอาวาสวัดไถ่จัน,	๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูกันตสีลาภรณ์,	เจ้าอาวาสวัดไม้รวก,	๑๘ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูมงคลประสารณ์,	เจ้าอาวาสวัดโบสถ์,	๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูสุทัศนธรรมมารณ์,	เจ้าอาวาสวัดบ้านหว้า,	๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูสิริชัยมงคล,	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล,	๑๔ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระปลัดแสง ภาสุโก,	เจ้าอาวาสวัดลาดทราย,	๑๒ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระมหาเฉลิมพล อธิโต,	เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ,	๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระครูปลัดชัยรัตน์,	เจ้าคณะตำบลเกาะเรียน,	๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระอธิการมนูญ ขนดีโก,	เจ้าอาวาสวัดปากกระดาน,	๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานพระมหาสมใจ ธนีสโร,	เจ้าอาวาสวัดตองปุ,	๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.
สัณณิษฐานนายไพรัช เสือสิงห์,	ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาจ.พระนครศรีอยุธยา,	๒๒ มกราคม ๒๕๕๘.

(๖) สนทนากลุ่ม

สนทนากลุ่มพระมหาสม กลยาโณ, ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มพระครูพิศิษฐ์โชติธรรม,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มพระครูพิพัฒน์โสภณ,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มพระครูวินัยธรเอก ชินวิโส,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มผศ.พลวัฒน์ ชุมสุข,	หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.

สนทนากลุ่มผศ.สำราญ อิมจิตร, อาจารย์พิเศษภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มผศ.ณัฐพงศ์ สังวรธรรม,	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มอาจารย์ ดร.มงคล คำมูล,	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.
สนทนากลุ่มนายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี,	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ,
สนทนากลุ่มน.ส.สุกัญญา อุตสาหประดิษฐ์,	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ,
	๖ มีนาคม ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Allen R.E. cd, **The Ocford Dictionary of Current English**, (Great Britain : oxford University Press, 1985.
- Bown, W.B. and Mobery, D.J. **Organization Theory and Management : A Macro Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.
- Bardo, J.W. and Hartman, J.J. **Urban Society : ASystematic Introduction**. U.S.A. : F.E. Peacock, 1982.
- Brown, W. B.. & Moberg, D. J. **Organization Theory and Management : Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.
- Bunnag, J. **Buddhist Monk Buddhist Laymay : A Study of Urban Monastic Organization in Central Thailand**, (London : Cambridge University Press, 1973.
- Denison and Spreitzer, **Organizational Theory**, Mille Bindslev & Ventus Publisdhing ApS, 2006.
- Dessler, G., **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**. Florida : UG/GGS Information Services, 2011.
- Eisner, E., "Educational Connoisseurship and Criticism : Their Form and Functions in Educational Evaluation", **Journal of Aesthe tic Education**, 1976
- Fayol, Henri. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Grew Hill, 1930.
- Gullatt, D.E. and Lofton, B.D.. The principals role in promoting academic gain. [CD- ROM]. Abstract from : Database : ERIC, ERIC#ED : 403227, 2000.
- Good, C.V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill, 1973.
- Kearney,R.T.. **A model for nurse faculty research productivity** .[CD-ROM]. Abstract from : Database : Abstracts interactional Issue : 48 08a. publication Number : AAI 8724920, 2010
- Keeves P.J., **Educational Research, Methodology and Measurement : An International Handbook**. Oxford : Pergamon Press, 1988.
- Kendall, K.E. and Kendall J.E., **Systems Analysis and Design** New York : Prentice Hall, 2005.
- Koontz, H. **Management : A Global Perspective**. Heinz Weihrich : Mcgraw-Hill, 1993.
- Nadler, L. **Designing Training Programs : The Critical Events Model**. Reading. Massachusetts : Addison Wesley, 1982.
- Harold Karold and Heing Weihrich, **Management**. Singapore : Mc Graw-Hill Book

Company, 1998.

Joyce, B. and Weil, M.. **Model of Teaching.** New York : Prentice-Hall, 1996.

Raj, M.P. **Criteria for a Model for the Integration of Environment Education Into the Echool Curriculum of the Northern Province .** Sout Africa : Doctoral dissertatior University of South Africa, 2002.

Steiner, E.Z. **Edocology.** Sydney : NSW, 1990.

Tosi, H.L. and Carroll, S.J.. **Management.** New York : John Wiley & Sons, 1982

Taylor, F.W. **The Principles of Scientific Management.** New York : Harper, 2002.

William Ouchi. **Organization and Management.** Eaglewood Cliffs : Prentice Hill,1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ลำดับ	ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๒	ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	รศ.หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
๓	ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น	อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์
๔	ดร.บุษกร วัฒนบัตร	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
๕	ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

ภาคผนวก ข.

รายนามผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

รายนามผู้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ลำดับ	ชื่อฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระเทพรัตนกร	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒	พระราชวินัยสุธร	เจ้าอาวาสวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
๓	พระครูอนุกุลศาสนกิจ	เจ้าอาวาสวัดศาลปุนวรวิหาร
๔	พระครูประโชติธรรมวิจิตร	เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว
๕	พระครูสุวรรณธรรมกิจ	เจ้าอาวาสวัดกระแซง
๖	พระครูขันติธรรมมานูวัตร	เจ้าอาวาสวัดบางซ้ายใน
๗	พระครูปริยัตยาธิคุณ	เจ้าอาวาสวัดสะตือ
๘	พระครูสุคนธ์วุฒิก	เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม
๙	พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม
๑๐	พระครูวิบูลจริยากร	เจ้าอาวาสวัดเสาธง
๑๑	พระครูอรรถธรรมภาณี	เจ้าอาวาสวัดอู่สำเภา
๑๒	พระครูสุวัจจริยาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดบางนมโค
๑๓	พระครูวิชัยพลากร	เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย
๑๔	พระครูศุภกิจจาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
๑๕	พระครูประยุตเหมกิจ	เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า
๑๖	พระครูวิสุทธิธรรมมาร	เจ้าอาวาสวัดไถ่จัน
๑๗	พระครูกันตสีลาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดไม้รวก
๑๘	พระครูมงคลประสาธน์	เจ้าอาวาสวัดโบสถ์
๑๙	พระครูสุทัศนธรรมาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดบ้านหัว
๒๐	พระครูสิริชัยมงคล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดใหญ่ชัยมงคล
๒๑	พระปลัดแสง ภาสโก	เจ้าอาวาสวัดลาดทราย
๒๒	พระมหาเฉลิมพล อชิโต	เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ
๒๓	พระครูปลัดชัยรัตน์	เจ้าคณะตำบลเกาะเรียน
๒๔	พระอธิการมัญญ ขนดีโก	เจ้าอาวาสวัดปากกราน
๒๕	พระมหาสมใจ ธนีสโร	เจ้าอาวาสวัดตองปุ
๒๖	นายไพรัช เสือสิงห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ค.

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)

ลำดับ	ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระมหาสม กลยาโณ, ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒	พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม	เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้
๓	พระครูพิพิธพัฒนาโสภณ	เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์
๔	พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาถา
๕	ผศ.พลวัฒน์ ชุมสุข	หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖	ผศ.สำราญ อิมจิตร	อาจารย์พิเศษภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗	ผศ.ณัฐพงศ์ สังวรวรรณ	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘	อาจารย์ ดร.มงคล คำมูล	-
๙	นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๑๐	น.ส.สุกัญญา อุตสาหประดิษฐ์	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โพร/แพกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๓๘

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนโท ทัพสปรจำตวันนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา พระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท
โทรติดต่อกับ : ๐๘๑-๒๖๕-๖๐๓๔

တရားရုံးချုပ်၊ ဘဏ္ဍာရေး
ရုံး၊ ဘဏ္ဍာရေး

Prof. Dr. J. J. J. J.

(อ.พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญาและศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ওঃ এ. এ. এম

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๘

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ รก.หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๕๕๗/๑๖
นางสาว พิชญ์
๑๓ ต.ค. ๒๕๕๗

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๘

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ธิดา วัฒนภูมิ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รัชสประจำตวันสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท
โทรติดต่อน. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

๖๑๓๘๐ ๑๕/๑๐/๒๕๕๗

อาจารย์ ดร.ธิดา วัฒนภูมิ

๑๕/๑๐/๕๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๘

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รัทสประจักษ์วินิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

๒๖/๑๐/๕๗
Pr Jy
(นพ.อ. อ. อภิพนธ์ ใจเย็น)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๕ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๘

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยเรียบร้อยแล้ว
อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร
13 / 10 / 2557

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นโมสการ พระเดชพระคุณพระเทพรัตนนถ เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิติ ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท
บัณฑิตศึกษา
ขออภัยมาด้วย
๒๑ ม.ค. ๕๕

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระมหาสุมนต์
ด.ช. อธิพนธ์
ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นั้สการ พระเดชพระคุณพระราชวินัยสุนทร เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุนันท์ ได้มาขอสัมภาษณ์
เกี่ยวกับเรื่อง การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติ
ของวัดในอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ม.ค. ๕๕
พระเดชพระคุณ
ผู้ช่วยฯ แทน ขว.

ขอนั้สการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตการ พระครูอนุกูลศาสนกิจ เจ้าอาวาสวัดศาลาปูนวรวิหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธ ญาณิสา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระมหาสุเมธ ญาณิสา
ได้มาขอสัมภาษณ์พระครูอนุกูล
ศรีวัดศาลาปูน ๒๖.๕.๕๗ 20 ม.๕๘

ส.ก.เจ้าอาวาสวัดศาลาปูน

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธ ญาณิสา

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูประโชติธรรมวิจิตร เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนฺโท รหสปรจำตวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรา มาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนฺโท
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ขอความอนุเคราะห์
น.ส. ๖๕๕๕

พระครูประโชติธรรมวิจิตร
(ท.ศ.ป.ร. ๒๕๕๕/๒๕๕๖)
เจ้าอาวาสวัดป้อมแก้ว
ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนฺโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสุวรรณธรรมกิจ เจ้าอาวาสวัดกระแจะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนโท รัทสประจำตวันสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมธี สุนนโท
 ได้มาขอสัมภาษณ์
 วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูสุวรรณธรรมกิจ
 เจ้าอาวาสวัดกระแจะ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี สุนนโท
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสุวรรณธรรมกิจ เจ้าอาวาสวัดกระแจะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนโท รัทสประจำตวันสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุมนต์ สุนนโท
 ได้ลงลายมือชื่อ
 วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูสุวรรณธรรมกิจ
 เจ้าอาวาสวัดกระแจะ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนโท
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนัน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูขันติธรรมานวัตร เจ้าอาวาสวัดบางช้างใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิติ ๕๕๐๑๕๐๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ร.ศ. ม.พ.สุมนต์ ฐิตะโก
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
มหาวิทยาลัย (วัดใหม่) ราชวชิร
/เมืองใหม่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗

พระครูขันติธรรมานวัตร
(พระครูขันติธรรมานวัตร)
เจ้าอาวาสวัดบางช้างใน

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนนท์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูปริยัตยาธิคุณ เจ้าอาวาสวัดสะตือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนโท
 ได้อ่านและเห็นชอบในข้อเสนอนี้
 อาสาสมัคร (ส.อ.น.) วัด สะตือ
 ๑๗ ม.ค. ๑๘ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูปริยัตยาธิคุณ
 เจ้าอาวาสวัดสะตือ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสุคนธ์วุฒิกร เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ญาณโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทนาย: ม.ท.สุเมธี ญาณโท
ได้ลงนามในแบบสัมภาษณ์
/ สืบค้นจากหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่
๑๕ มกราคม ๒๕๕๗
๑๕ มกราคม ๒๕๕๗

พระครูสุเมธี ญาณโท
(พระครูสุเมธี ญาณโท)
เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม
ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ญาณโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๓๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ญาณโต รหัสนี้ประจำตัวผลิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระอาจารย์มหาสุเมธี ญาณโต
ขอ นมัสการด้วยความเคารพ
เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม
ร.ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีปริยัตยาภรณ์
เจ้าอาวาสวัดชุมพลนิกายาราม
วัดชุมพลนิกายาราม
ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ญาณโต
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนันทบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิบูลจริยากร เจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธ ญาณโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้สิทธิดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พ.น.พ.ม.สุเมธ ญาณโต
ได้มาขอสัมภาษณ์พระครูวิบูลจริยากร
เจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า (วัดใหม่) เขต/แขวง บางกอกน้อย
เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗

(พระครูวิบูลจริยากร)

(เจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า)

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธ ญาณโต

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธรรมธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดอู่สำเนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนฺโท ได้มาขอสัมภาษณ์
เพื่อทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตามแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด
ขอขอบพระคุณ พ.ศ. ๒๕๕๗

ขอแนบสกราด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไจ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสุเมธี/สมนฺโท)
เจ้าอาวาสวัดอู่สำเนา

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี สุนนฺโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตสาร พระครูสุวัจจวิทยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุณันท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สมเกียรติ สันน/ก
ได้มอบหมายให้ นิสิต นิตสาร
(กัลยา) ศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ มหามโค
/สท /เมืองใหม่ ๑๗/มกราคม ๕๕

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พ.ดร.สุวัจจวิทยาภรณ์)
เจ้าอาวาสวัดบางนมโค

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุณันท์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๓๓๐, ๒๓๓๑, ๒๓๓๒, ๒๓๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิชัยพลากร เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมต ญาณสุนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมต ญาณสุนโท ได้ขอขมาสัมภาระ
เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการศาสนสมบัติของวัด
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

ร.ร. ๒๕๕๗

(พระครูวิชัยพลากร)
เจ้าอาวาสวัดมารวิชัย

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมต ญาณสุนโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอแนบสกราบมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูศุภกิจจาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนโท รัทสประจำตวันสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุนันท์ สุนนโท
 วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
 วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระครูศุภกิจจาภรณ์)
 เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นัมสการ พระครูประยุตฺตเมกข เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนฺโท รัทสประจำตวันนิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึบดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนัมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอพระราชทานให้บันทึบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นัมสการ พระครูประยุตฺตเมกข เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(พร้อมใบสมัคร)
วันที่ 25 มกราคม 58

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ขอพระราชทานให้บันทึบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นัมสการ พระครูประยุตฺตเมกข เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นัมสการ พระครูประยุตฺตเมกข เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนฺโท รัทสประจำตวันนิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึบดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนัมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอพระราชทานให้บันทึบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นัมสการ พระครูประยุตฺตเมกข เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(พร้อมใบยินยอม)
วันที่ 25 มกราคม 58

พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนฺโท
ภิกษุวัดแก้วฟ้า
306 วัดพระธรรมบาลาม ๖๐๕๒

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอพระราชทานด้วยความเคารพ
[Signature]
(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตการ พระครูสุทธธรรมากร เจ้าอาวาสวัดไถ่จัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนโท รัทสประจำตวันนิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พ.ม. สุมนต์ ฉายา สุนนโท
ได้ขอความเห็นชอบจากพระคุณเจ้า
(ที่วัด) ๑๗ ม.ค. ๒๕๕๗
๑๘ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนิตการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พ.ม. สุมนต์ ฉายา สุนนโท
เจ้าอาวาสวัดไถ่จัน

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูกันตลีลาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้สิทธิดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

รศ.มหาสุเมธี ฉายา สุนนโท
ได้อ่านและพิจารณาแล้ว
พระครูกันตลีลาภรณ์
เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง
๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทศ.ดร. สุนนโท
(พระครูกันตลีลาภรณ์)
เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี สุนนโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูมงคลประสานน์ เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท
ได้มาขอสัมภาษณ์จากพระคุณ
พระครูมงคลประสานน์ (ภู่) ของวัดโบสถ์ มาแล้ว
/เมืองใหม่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูมงคลประสานน์
(พระคุณเจ้าพระคุณ)
/วัดโบสถ์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสุทัศนธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบ้านหว้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุมนต์ ๒๑๓๗๓๓๓๓
 เรื่อง การบริหารศาสนสมบัติ วัด บ้านหว้า
 เมื่อ ๑๕ ม.ค. พ.ศ. ๒๕๕๗

พ.ศ. ๒๕๕๗
 พระครูสุทัศนธรรมาภรณ์
 เจ้าอาวาสวัดบ้านหว้า
 ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนโท
 โทรศัพท์. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๐๕๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๓๓๐, ๒๓๓๗, ๒๓๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิริชัยมงคล เจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนันท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุเมธี สุทธิโก ไตรภพสัมมา
เพื่อการศึกษา วิจัย การจัดการศาสนสมบัติของวัด
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๗/มกราคม ๒๕๕๗

พ.ร. ดุสิต ไร่ยมงคล

(พระครูสิริชัยมงคล)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติพระอนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระปลัดแสง ผาสู่โก เจ้าอาวาสวัดลาดทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนโท นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓
นางสาวสุภาวดี นิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๕๓

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนโท
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาเฉลิมพล อชิโต เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนนท์ ฉายา สุนนฺโท รัชสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสุนนท์ สุนนฺโท
ได้มาขอสมัครสัมภาษณ์
วัดโคกหิรัญ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗
พระมหาเฉลิมพล อชิโต
เจ้าอาวาสวัดโคกหิรัญ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนนท์ สุนนฺโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนัน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปลัดชัยวัฒน์ ปมาณอินโท เจ้าคณะตำบลเกาะเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนโท รักษาสัจจำตวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ข้าพเจ้าพระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนโท ได้ขอขมาต่อพระคุณเจ้า
การมรณธรรมสังฆมณฑลวัด เจ้า
วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗

พระครูปลัดชัยวัฒน์ ปมาณอินโท
(พระครูปลัดชัยวัฒน์ ปมาณอินโท)
เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน
ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนโท
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระอธิการมณูญ ขนดีโก เจ้าอาวาสวัดปากกราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุพันธ์ ฉายา สุนนโท รักษาสถาบันนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ค. พระมหาสุพันธ์ ฉายา สุนนโท
 นิสิต หลักสูตร ศาสนา ศาสนา ศาสนา
 ของวัดปากกราน ค. พระมหาสุพันธ์ ฉายา สุนนโท
 เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

พระอธิการมณูญ ขนดีโก
 (พระอธิการมณูญ ขนดีโก)
 เจ้าอาวาสวัดปากกราน

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุพันธ์ สุนนโท
 โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระมหาสมใจ ธนัสโร เจ้าอาวาสวัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สิ่งที่มาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุนนท์ ฉายา สุนนโท รักษะจำตวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
 ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ค. พระมหาสุนนท์ ได้มาขอสัมภาษณ์
 ขณข้อมูล เว้น การบริหารศาลปกครอง
 เริ่มวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

พระมหาสมใจ ธนัสโร ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระมหาสมใจ ธนัสโร

เจ้าอาวาสวัดตองปุ
 ผู้ประสานงาน : พระมหาสุนนท์ สุนนโท
 โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ มกราคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายไพรัช เสือสิงห์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ญาณโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาต
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในนามของพระมหาสุเมธี ญาณโต
ผู้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พระมหาสุเมธี ญาณโต
พระครูสุเมธี

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ในนามของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นายไพรัช เสือสิงห์
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ญาณโต ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ภาคผนวก ฉ.
หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสนทนาเฉพาะ
(Focus Group Discussion)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๐

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรอรรณนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอรอรรณนา
พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
แบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖
มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้อง B๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขอรอรรณนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพหล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนฺโท

โทรติดตอ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรอรรณาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูพิศิษฐ์อรรถธรรม เจ้าอาวาสวัดรางจะเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ญาณสุนทร สุนทรโร หัสประจักษ์วัฒน์ ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา
พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
แบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการด้วยความเคารพ

อ.อ.อนันต
วิจิตร
(Focus Group Discussion)

พระครูพิศิษฐ์อรรถธรรม

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ญาณสุนทร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรารณาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูพิพิธพัฒนโสภณ เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธี ญาณโธ รักษะจำตวันนิต ๕๕๐๑๕๐๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

นิมนต์เจ้าอาวาสวัดสุธาโภชน์
พระครูพิพิธพัฒนโสภณ
(พระครูพิพิธพัฒนโสภณ)
๑๓ มีนาคม ๒๕๕๘
๒ มีนาคม ๒๕๕๘

นมัสการมาด้วยความเคารพ

ดร.สุรพล สุธะพรหม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธี ญาณโธ

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรอการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมนาวา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุเมธ ญาณสุนทร เจ้าอาวาสวัดธรรมนาวา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนา พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ในนาม (Focus Group)

นมัสการด้วยความเคารพ

๒. ๓. ๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุเมธ ญาณสุนทร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๕ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๐

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พลวัฒน์ ชุมสุข หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ
การศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๐

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำราญ อัมจิตร อาจารย์พิเศษภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนโท รัชสประจาตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ
การศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
เวลา ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑๐๖๖๐๐ สุนนโท

(นางสาว อัมจิตร)

๑๐๖๖๐๐ สุนนโท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖ มีนาคม ๒๕๕๘

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นางสาวสุกัญญา อุตสาห์ประดิษฐ์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุมนต์ ฉายา สุนนฺโท ทรสประจักษ์วินิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ไว้ให้พร้อม Focus Group ไม่มรลคค

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวสุกัญญา อุตสาห์ประดิษฐ์)
๖ มี.ค. ๕๘

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุมนต์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รัทสประจำตวันิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอเชิญ (Focus Group Discussion)

ขอแสดงความนับถือ

เรียนร้อย ๑๐๐

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี)
๖ มีนาคม ๒๕๕๘

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๐

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฐพงศ์ ลังวรวรรณ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เนื่องด้วย พระมหาสุณันท์ ฉายา สุนนโท รัทสประจำตวันนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการ
ศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
เวลา ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุนะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุณันท์ สุนนโท

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ศธ. ๐๕ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๕๐
๖ มี.ค. ๕๕๕๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๐๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.มงคล คำมูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท ทรที่สปรจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้อง B ๔๑๐ ชั้น ๔ อาคารเรียนรวม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อนึ่งให้แจ้งพระมหาสุรนนท์
ตามวันเวลาที่กำหนด.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

(ดร.มงคล คำมูล)

6 มีนาคม ๒๕๕๘

ผู้ประสานงาน : พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๒๖๙-๖๐๓๔

ภาคผนวก ข.
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการตอบแบบสัมภาษณ์จะไม่ส่งผลกระทบในทางลบใด ๆ ต่อท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความเห็นที่เป็นจริง คำตอบของท่านจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือด้วยดี

พระมหาสุชนันท์ สุนนโท

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๑ การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามมุมมองของท่านเป็นอย่างไร

๑.๒ การจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน ท่านมีวิธีการจัดการเหมือนหรือแตกต่างจากวัดอื่นๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

๑.๓ สภาพปัจจุบันในการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน มีผลดำเนินการเป็นอย่างไร

๑.๔ ปัญหาการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน มีหรือไม่อย่างไร

ตอนที่ ๒ ข้อมูลรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๑ ท่านมีวิธีการหรือรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านนำกฎหมาย มาใช้เป็นวิธีการหรือรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

๒.๓ เทคนิคการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน ท่านมีเทคนิคอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านมีวิธีการควบคุมวัดุ,บุคคล,เอกสาร สำหรับการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านมีวิธีการบริหารบุคลากรให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๖ วิธีการจัดทำบัญชีของท่านก่อให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

**ตอนที่ ๓ ข้อมูลหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา**

๓.๑ หลักพุทธที่เหมาะสมสำหรับการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน ท่านคิดว่าควรใช้หลักธรรม
ข้อใด อย่างไร

.....

.....

๓.๒ ท่านคิดว่าควรใช้หลักจริยาพระสังฆาธิการกับการจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่าน ได้หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ หลักฐานเชิงประจักษ์/ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๔.๑ การจัดการศาสนสมบัติในวัดของท่านประเด็นที่ผู้วิจัยมีได้ถาม แต่ท่านต้องการเสนอแนะ
มีหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสัมภาษณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์)
รหัสนิสิต	:	๕๕๐๑๕๐๔๑๕๓
เกิด	:	๕ มิถุนายน ๒๕๐๕
สถานที่เกิด	:	๓๘ หมู่ ๒ ตำบลดิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การศึกษา	:	พ.ศ. ๒๕๒๓ นักระรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดดาวดึงษาราม
	:	พ.ศ. ๒๕๒๔ เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดดาวดึงษาราม
	:	พ.ศ. ๒๕๕๓ ปริญญาตรี พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	:	๒๕๕๕ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
บรรพชา	:	๘ เมษายน ๒๕๑๙ ณ วัดดาวดึงษาราม บางยี่ขัน บางพลัด กรุงเทพฯ
อุปสมบท	:	๖ เมษายน ๒๕๒๕ ณ วัดดาวดึงษาราม บางยี่ขัน บางพลัด กรุงเทพฯ
สังกัด	:	มหานิกาย
หน้าที่	:	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดลาดทราย ตำบลลำไทร อำเภวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์	:	๐๘๑๒๖๙๖๐๓๔
E-Mail	:	sunant05@hotmail.com : sunant79@gmail.com
สำเร็จการศึกษา:	:	๒๘ มีนาคม ๒๕๕๘